

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
М.Х.ДУЛАТИ АТЫНДАҒЫ ТАРАЗ ӨҢІРЛІК УНИВЕРСИТЕТІ



The Maria Grzegorzewska
UNIVERSITY
established 1922



I ТОМ



педагогика ғылымдарының докторы,
ҚПҒА академигі БУЗАУБАКОВА КЛАРА ЖАЙДАРБЕКҚЫЗЫНЫҢ
60 жылдық мерейтойына арналған
«ҮЗДІКСІЗ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ: ИННОВАЦИЯЛЫҚ ПАРАДИГМА,
ТЕХНОЛОГИЯ ЖӘНЕ ӘДІСТЕМЕ»
атты Халықаралық педагогикалық оқуларының

ЖИНАҒЫ

СБОРНИК

«НЕПРЕРЫВНОЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ:
ИННОВАЦИОННАЯ ПАРАДИГМА, ТЕХНОЛОГИЯ И МЕТОДИКА»,
посвященные 60-летнему юбилею доктора педагогических наук,
академика АПНК
БУЗАУБАКОВОЙ КЛАРЫ ДЖАЙДАРБЕКОВНЫ

COLLECTION

"CONTINUING PEDAGOGICAL EDUCATION: INNOVATIVE PARADIGM, TECHNOLOGY AND
METHODOLOGY", dedicated to the 60th anniversary of
Doctor of Pedagogical Sciences, Academician of KPGA
KLARA ZAYDARBEKYZY BUZAUBAKOVA

Тараз, 15 наурыз 2023 жыл



ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
М.Х. ДУЛАТЫ АТЫНДАҒЫ ТАРАЗ ӨНІРЛІК УНИВЕРСИТЕТІ
ПЕДАГОГИКА КАФЕДРАСЫ
ШАДРИНСК МЕМЛЕКЕТТІК ПЕДАГОГИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ (РЕСЕЙ ФЕДЕРАЦИЯСЫ),
КАРАБЮК УНИВЕРСИТЕТІ (ТУРЦИЯ), БРАГАНСА ПОЛИТЕХНИКАЛЫҚ ИНСТИТУТЫ
(ПОРТУГАЛИЯ), МАРИЯ ГЖЕГОЖЕВСКАЯ УНИВЕРСИТЕТІ (ПОЛЬША), ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
АҚПАРАТТАНДЫРУ АКАДЕМИЯСЫ (ҚАЗАҚСТАН),
БІЛІМ САРАПШЫЛАРЫНЫҢ ҚАЗАҚ ЛИГАСЫ

МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ТАРАЗСКИЙ РЕГИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ М.Х.ДУЛАТЫ
КАФЕДРА ПЕДАГОГИКИ
ШАДРИНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ (РОССИЙСКАЯ
ФЕДЕРАЦИЯ), УНИВЕРСИТЕТ КАРАБЮК (ТУРЦИЯ), ПОЛИТЕХНИЧЕСКИЙ ИНСТИТУТ
БРАГАНСА (ПОРТУГАЛИЯ), УНИВЕРСИТЕТ МАРИИ ГЖЕГОЖЕВСКОЙ (ПОЛЬША),
МЕЖДУНАРОДНАЯ АКАДЕМИЯ ИНФОРМАТИЗАЦИИ (КАЗАХСТАН), КАЗАХСКАЯ ЛИГА
ЭКСПЕРТОВ ОБРАЗОВАНИЯ

MINISTRY OF SCIENCE AND HIGHER EDUCATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
M.KH. DULATY TARAZ REGIONAL UNIVERSITY
DEPARTMENT OF PEDAGOGY
SHADRINSK STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY (RUSSIAN FEDERATION) UNIVERSITY OF
KARABUK (TURKEY), POLYTECHNIC INSTITUTE OF BRAGANZA (PORTUGAL), THE MARIA
GRZEGORZEWSKA UNIVERSITY (POLAND), INTERNATIONAL ACADEMY OF INFORMATIZATION
(KAZAKHSTAN), KAZAKH LEAGUE OF EDUCATIONAL EXPERTS

Педагогика ғылымдарының докторы, ҚПҒА академигі
БУЗАУБАКОВА КЛАРА ЖАЙДАРБЕКҚЫЗЫНЫҢ
60 жылдық мерейтойына арналған
«Үздіксіз педагогикалық білім беру:
инновациялық парадигма, технология және әдістеме» атты
Халықаралық педагогикалық оқуларының
МАТЕРИАЛДАРЫ

МАТЕРИАЛЫ
Международных педагогических чтений
«Непрерывное педагогическое образование: инновационная парадигма,
технология и методика», посвященные
60-летнему юбилею доктора педагогических наук, академика АПНК
БУЗАУБАКОВОЙ КЛАРЫ ДЖАЙДАРБЕКОВНЫ

MATERIALS
International Pedagogical Readings
«Continuing pedagogical education: innovative paradigm, technology and
methodology», dedicated to the 60th anniversary of
Doctor of Pedagogical Sciences, Academician of KPGA
KLARA ZAYDARBEKKYZY BUZAUBAKOVA

ТОМ 1

2023 жылы 15 наурыз
15 марта 2023 года
15 march 2023

«Dulaty university»
баспасы
Тараз, 2023

УДК 37.0
ББК 74.00
П23

Редакционная коллегия: Елубаева М.С., Ушакбаева К.Р., Конакбаева Т.Е.

Ответственный редактор: Бузаубакова К.Д.

Педагогика ғылымдарының докторы, ҚПҒА академигі Бузаубакова Клара Жайдарбекқызының 60 жылдық мерейтойына арналған **«Үздіксіз педагогикалық білім беру: инновациялық парадигма, технология және әдістеме» атты Халықаралық педагогикалық оқуларының материалдары.** – Тараз: Dulary university, 2023. Том 1. - 168 б.

ISBN 978-9965-37-416-6

Материалы Международных педагогических чтений «Непрерывное педагогическое образование: инновационная парадигма, технология и методика», посвященные 60-летию юбилею доктора педагогических наук, академика АПНК Бузаубаковой Клары Джайдарбековны – Тараз: Dulary university, 2023. Том 1. – 187 с.

Жинаққа «Білімді ұлт» сапалы білім беру» ұлттық жобасы аясында үздіксіз педагогикалық білім беру жүйесін модернизациялауға; білім берудің жаһандану жағдайында педагогикалық кадрларды кәсіби даярлаудың заманауи тенденцияларын және цифрлы білім берудің заманауи трендерін айқындауға, педагогтердің шығармашылық әлеуетін жетілдіруге, педагог кадрларды дайындаудағы әлемдегі үздік ЖОО инновациялық іс-тәжірибесін зерделеуге арналған материалдар енгізілген.

Жинақ жоғары және орта мектеп оқытушыларына, студенттерге, магистранттарға, докторанттарға арналған.

В сборнике размещены материалы по модернизации системы непрерывного педагогического образования в рамках национального проекта «Качественное образование «Образованная нация»; выявлению современных тенденций профессиональной подготовки педагогических кадров и определению современных трендов цифрового образования в условиях глобализации образования; совершенствованию творческого потенциала педагога; раскрытию сущности современных педагогических технологий, повышающих качество образования; изучению инновационного опыта лучших вузов мира в подготовке педагогических кадров.

Сборник предназначен для преподавателей высшей и средней школы, студентов, магистрантов, докторантов.

Материалы публикуются в авторской редакции.

УДК 37.0
ББК 74.00

ISBN 978-9965-37-416-6

**М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университетінің Басқарма Төрағасы-Ректор
Байжұманов Мұхтар Қазбекұлының**

ҚҰТТЫҚТАУ СӨЗІ



Қайырлы күн, жаңа Қазақстанның жаңашыл ұстаздары мен құрметті қонақтар!

М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университетінің профессоры, педагогика ғылымдарының докторы, Қазақстан Педагогикалық Ғылымдар Академиясының академигі БУЗАУБАКОВА КЛАРА ЖАЙДАРБЕКҚЫЗЫНЫҢ 60 жылдық мерейтойына арналған «ҮЗДІКСІЗ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ: ИННОВАЦИЯЛЫҚ ПАРАДИГМА, ТЕХНОЛОГИЯ ЖӘНЕ ӘДІСТЕМЕ» атты Халықаралық педагогикалық оқуларына қош келіпсіздер!

Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқавтың кезекті Жолдауында «Әділетті Қазақстанды құру ісінде мұғалімдердің рөлі айрықша екені сөзсіз. Мемлекетімізде соңғы жылдары ұстаз мамандығының абырой-беделін арттыру үшін көп жұмыс жасалды. Дегенмен, бұл бағытта әлі де біршама өзгерістер жасау қажет» деп ерекше атап өткендей, педагогикалық кадрларды сапалы даярлау бүгінде кезек күттірмейтін мәселе.

Осы мақсатта еліміздің білім беру саласында көптеген өзгерістер мен реформалар жасалуда. Солардың бірі «Жайлы мектеп» ұлттық жобасы қолға алынды. 2025 жылға дейін 800 мың баланың заманауи мектепке оқуына жағдай жасауға, үш ауысыммен оқитын мектеп мәселесін толық шешу үшін 2023-2025 жылдары еліміз бойынша мыңдаған мектептер салу жоспарланып жүзеге асырылуда.

XXI ғасырдағы білім берудегі ерекшеліктердің бірі оның интеграциялық сипаты болып табылады. Қазақстан Республикасында педагогикалық білім беру жүйесін жаңғыртуда интеграциялық үдеріс пен инновациялық даму парадигмасын басшылыққа алу маңызды.

Осындай келелі міндеттерді шешу мақсатында М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті Шадринск мемлекеттік педагогикалық университеті (Ресей Федерациясы), Карабюк Университеті (Турция), Браганса политехникалық институты (Португалия), Мария Гжегожевская Университеті (Польша), Нигде Омера Халисдемира университеті (Турция), Ж.Баласағұн атындағы Ұлттық университеті (Қырғызстан), Ферғана мемлекеттік университеті (Өзбекстан), Халықаралық Ақпараттандыру Академиясы (Қазақстан), Білім Сарапшыларының Қазақ Лигасымен бірлесе педагогика ғылымдарының докторы, академик Бұзаубақова Клара Жайдарбекқызының 60 жылдық мерейтойына арналған «Үздіксіз педагогикалық білім беру: инновациялық парадигма, технология және әдістеме» атты Халықаралық педагогикалық оқулары өткізуде.

Халықаралық педагогикалық оқулардың мақсаты – «Білімді ұлт» сапалы білім беру» ұлттық жобасы аясында үздіксіз педагогикалық білім беру жүйесін модернизациялау; білім берудің жаһандану жағдайында педагогикалық кадрларды кәсіби даярлаудың заманауи тенденцияларын және цифрлы білім берудің заманауи трендерін айқындау; педагогтердің шығармашылық әлеуетін жетілдіру; педагог кадрларды дайындаудағы әлемдегі үздік ЖОО инновациялық іс-тәжірибесін зерделеу.

Халықаралық педагогикалық оқуларға жақын және алыс шетелдерден танымал ғалымдар қатысуда: Е.А.Кöksal – Нигде Омера Халисдемира университетінің қауымдастырылған профессоры (Туркия); Б.Пшибыльский – Мария Гжегожевский атындағы университетінің профессоры (Польша); Н.В.Скоробогатова – Шадринск мемлекеттік педагогикалық университетінің ғылыми және инновациялық жұмыстар жөніндегі проректоры (Ресей Федерациясы); Р.Т.Сулайманова – Ж.Баласағұн атындағы Қырғыз Ұлттық университеті, Педагогика факультеттің деканы (Қырғызстан); Б.Х.Байджанов, Д.М.Юлдашева, И.С.Солиев – Ферғана мемлекеттік университетінің профессорлары (Өзбекстан), Ә.Т.Дүйсебек – «Ұлттық құндылықтар академиясы» қоғамдық бірлестігінің төрағасы (Алматы); Қ.К.Жампеисова, Ұ.Қ.Қияқбаева, Ғ.З.Таубаева – Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университетінің профессорлары (Алматы); С.Қ.Абильдина – Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетінің профессоры, Бастауыш оқыту педагогикасы және әдістемесі кафедрасының меңгерушісі (Қарағанды); Р.Л.Калимжанова – Ы.Алтынсарин атындағы Арқалық педагогикалық университетінің PhD докторы (Арқалық); Т.Б.Байназарова – Қазақ Ұлттық Қыздар Педагогикалық университетінің профессоры (Алматы); Г.А.Абишева – Білім Сарапшылар Қазақ Лигасының Президенті, «КРІ ВІЛІМ» білім беру орталығының Бас директоры (Алматы) және жалпы орта білім беру ұйымдарының басшылары, әдіскерлері, жаңашыл мұғалімдері қатысуда.

Халықаралық педагогикалық оқуларға 300-ден аса педагогтер өздерінің инновациялық іс-тәжірибелерімен бөлісуге ынта білдірді.

Сондай-ақ, Халықаралық педагогикалық оқулардың аясында өткізілген «Инновациялық педагогикалық өнім-2023» онлайн байқауына 230 жұмыс келіп түсті. Байқауға келіп түскен жұмыстар терең мазмұнымен, жаңашылдығымен ерекшеленді.

«Үздіксіз педагогикалық білім беру: инновациялық парадигма, технология және әдістеме» атты Халықаралық педагогикалық оқулары М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университетінің профессоры, педагогика ғылымдарының докторы Бузаубакова Клара Жайдарбекқызының 60 жылдық мерейтойына арнайы ұйымдастырылуы кездейсоқ емес. Себебі біздің оқу орнымызда педагогикалық оқулардың өтуіне бастамашы болған және тұрақты түрде ұйымдастыруда дәстүрге айналдырған Бузаубакова Клара Жайдарбекқызының еңбегі ерекше.

Педагогика ғылымдарының докторы, Халықаралық ақпараттандыру Академиясының академигі, «Жоғары оқу орнының үздік оқытушысы» грантының екі рет иегері Бузаубакова Клара Жайдарбекқызы 400-ден астам ғылыми еңбектердің авторы, оның ішінде 7 монография, 7 оқулық, 162 оқу-әдістемелік құралдар, 8 электронды және 2 мультимедиялық оқулықтың авторы болып табылады.

Нағыз білімділіктің басты өлшемі – ұстаздарымыздың өз кәсібіне деген адалдығы мен әділдігінде, халық алдындағы парызын терең түсінуінде.

Халықаралық педагогикалық оқулардың жұмысына сәттілік тілеймін!

МЕТОД ПРОЕКТОВ КАК ИННОВАЦИОННАЯ ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ТЕХНОЛОГИЯ В ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Солиев Илхом Собирович
Ферганский государственный университет г. Фергана, Узбекистан

Аннотация

В статье подчеркнута роль и значение проектного метода в развитии творческих способностей дошкольников, формирование потребности к активной созидательной

деятельности, направленность на развитие познавательного интереса ребенка. Дано определение понятиям «проект» и «проектная деятельность», рассмотрена типология проектов и классификация.

Ключевые слова: дошкольник, проект, проектная деятельность, метод проектов, типы проектов

Annotation

The article emphasizes the role and importance of the design method in the development of the creative abilities of preschoolers, the formation of the need for active creative activity, the focus on the development of the child's cognitive interest. The definition of the concepts "project" and "project activity" is given, the typology of projects and classification are considered.

Key words: preschooler, project, project activity, project method, types of projects

Одним из эффективных методов работы с детьми старшего дошкольного возраста является метод проектной деятельности, который основан на понимании роли личности ребенка в системе дошкольного образования. Метод проектов – педагогическая технология XXI века. Спецификой метода является сотворчество взрослого и ребенка в решении проблемы, лично значимой для ребенка. Основа этого метода – самостоятельная деятельность детей – исследовательская, познавательная, продуктивная, в процессе которой ребенок познает окружающий мир и воплощает новые знания в жизнь. Главное в проектной деятельности то, что проект не «привязан» к программе. Дети свободны в своем творчестве. Метод проектной деятельности позволяет развивать познавательный интерес к различным областям знаний, формировать коммуникативные навыки и нравственные качества

Сегодня в связи с введением в действие Государственных требований к развитию детей раннего и дошкольного возраста Республики Узбекистан, возникла необходимость обновления и повышения качества дошкольного образования. Дошкольные образовательные организации Узбекистана реализуют Государственную учебную программу дошкольного образования «Илк кадам», которая направлена на выявление и развитие творческих и познавательных способностей, с учетом возрастных особенностей детей.

Одним из наиболее ярких, развивающих, интересных, значимых методов, как для взрослых, так и для детей дошкольного возраста является проектная деятельность. Это обусловлено тем, что проектирование во всех сферах человеческой деятельности становится универсальным инструментарием, позволяющим обеспечить ее системность, целеориентированность и результативность.

Метод проектов занимает ведущее место среди инновационных методов, обнаруженных в арсенале мировой и отечественной педагогической практики.

Что такое проект?

Термин “проект” был позаимствован из классического латинского языка, в котором оно изначально означало “выброшенный вперед”, “выступающий”, “бросающийся в глаза”.

По определению американского педагога, основоположника метода проектов, Уильяма Херда Килпатрика, проект - это всякое действие, совершаемое от всего сердца и с определенной целью.

Что такое метод проектов?

Метод проектов – педагогическая технология, направленная на обучение детей проектной деятельности.

Проектная деятельность индивидуального и коллективного субъекта – это (соответственно) индивидуальная или групповая (коллективная) деятельность, направленная на достижение поставленной цели - решение конкретной проблемы, значимой для участников проектной деятельности и оформленной в виде некоего конечного продукта.

Метод проектов – это педагогическая технология, стержнем которой является самостоятельная деятельность детей – исследовательская, познавательная, продуктивная, в процессе которой ребёнок познаёт окружающий мир и воплощает новые знания в реальные продукты.

Суть метода проектов в образовании состоит в такой организации образовательного процесса, при которой обучающиеся приобретают знания и умения, опыт творческой деятельности, эмоционально-ценностного отношения к действительности в процессе

планирования и выполнения постепенно усложняющихся практических заданий проектов, имеющих не только познавательную, но и прагматичную ценность.

Проект - это модель трех вопросов:

Что мы знаем?

Что мы хотим узнать?

Что нужно сделать, чтобы узнать это?

«Всё, что я познаю, я знаю, для чего мне это надо и где и как я могу эти знания применить» – вот основной тезис современного понимания метода проектов. Иными словами в основу метода проектов заложена идея о направленности познавательной деятельности дошкольников на результат, который достигается в процессе совместной работы педагога, детей над определённой практической проблемой (темой).

Знания, приобретенные детьми в ходе проекта, становятся достоянием их личного опыта. Они получены в ответ на вопросы, поставленные самими детьми в процессе “делания”. Причем необходимость этих знаний продиктована содержанием деятельности. Они нужны детям и поэтому интересны им. Ведь с самого рождения ребёнок является первооткрывателем, исследователем того мира, который его окружает. Для него всё впервые. Всем хорошо известно, что детей называют “почемучками”. Самостоятельно ребёнок не может найти ответ на все интересующие его вопросы - ему помогают педагоги, родители.

Для чего нужен метод проектов?

Является одним из методов развивающего обучения, так как в его основе лежит развитие познавательных интересов детей.

Именно проекты способны увязать не слишком веселый образовательный процесс с реальными событиями, которые время от времени происходят в жизни ребенка, что привлекает и может заинтересовать даже самого непоседливого малыша.

Позволяет развивать систему продуктивного взаимодействия участников проекта.

Проектная деятельность в ДОУ позволяет превратить любой коллектив в сплоченную команду, члены которой смогут сообща работать над решением даже самых сложных и нетривиальных задач. В таких условиях каждый ребенок может почувствовать себя нужным, заинтересованным в выполнении важной задачи.

Происходит формирование субъективной позиции ребенка, раскрывается его индивидуальность, творческие способности, логическое мышление.

В переводе с греческого проект – это путь исследования. Проект – это метод педагогически организованного освоения ребёнком окружающей среды в процессе поэтапной и заранее спланированной практической деятельности по достижению намеченных целей.

Стремление наблюдать и экспериментировать, самостоятельно искать новые сведения о мире – важнейшие черты нормального детского поведения. Исследовательская, поисковая активность – естественное состояние ребенка. Именно это внутреннее стремление к исследованию порождает исследовательское поведение и создает условия для того, чтобы психическое развитие ребенка изначально развивалось в процессе саморазвития.

На сегодняшний день для всех однозначно, что современных детей надо учить по-новому. Ребята должны быть увлечены в исследовательские проекты и творческие занятия. Тематическое планирование по программе «Илк кадам», дает воспитателю творческий подход в организации образовательного процесса с детьми дошкольного возраста. Поэтому проектно-исследовательская деятельность занимает прочное место в дошкольных образовательных организациях Узбекистана. Метод проектов, считается самым интересным и увлекательным процессом, как для детей старшего дошкольного возраста, так и для взрослых.

Знания, полученные в результате собственного исследовательского поиска, значительно прочнее и надежнее тех, что получены репродуктивным путем. Но в виду того, что самостоятельно дошкольник еще не может найти ответы на все интересующие его вопросы – ему помогают педагоги и родители.

Решая различные познавательно-практические задачи вместе с взрослыми и сверстниками, дети приобретают способность сомневаться, критически мыслить.

Как показывает результаты психологических исследований, в процессе решения проблем дошкольники передают опыт сверстникам, подражают взрослым. Образец креативного поведения взрослого в нерегламентированной ситуации способствует формированию и проявлению творчества ребенка.

Метод проектов используется в реализации областей развития:

- физическое развитие и формирование здорового образа жизни;
- социально-эмоциональное развитие;
- речь, общение, навыки чтения и письма;
- развитие познавательного процесса;
- творческое развитие.

Государственная учебная программа дошкольного образования «Илк кадам», определяет содержание и организацию образовательного процесса и предусматривает его комплексно-тематическое планирование.

Темы многих проектов, реализуемых в старших группах, сочетаются с темами комплексных планов, что позволяет достигать высоких результатов в усвоении детьми определенных знаний.

Проектная деятельность обладает целым рядом характеристик, которые оказывают положительное влияние на развитие ребенка-дошкольника.

Прежде всего, в ходе проектной деятельности расширяются знания детей об окружающем мире. В первую очередь это связано с выполнением исследовательских и творческих проектов.

Кроме того, развиваются общие способности детей познавательные, коммуникативные, регуляторные. Выполнение проекта предполагает формирование оригинального замысла, умение фиксировать его с помощью доступной системы средств, определять этапы его реализации, следовать задуманному плану и т.д. Уже в дошкольном возрасте дошкольник приобретает навык публичного изложения своих мыслей.

В ходе проектной деятельности дошкольники приобретают необходимые социальные навыки - они становятся внимательнее друг к другу, начинают руководствоваться не только собственными мотивами, сколько установленными нормами.

Проектная деятельность влияет и на содержание игровой деятельности детей - она становится более разнообразной, сложно структурированной, а сами дошкольники становятся интересны друг другу.

Также проектная деятельность позволяет ребенку наполнить свою деятельность личностным смыслом, проявить себя активным субъектом познания, не задает жестких рамок, а является открытой, так как результат проекта не может быть заранее предопределен. Ребенку дается возможность проявить инициативу, самостоятельность и творчество.

Проектная деятельность развивает наблюдательность, творческое и критическое мышление, самодисциплину, культуру речи, позволяет участникам быть более активными в дошкольной жизни, способствует развитию у детей и педагогов навыков общения в группе, умение отстаивать и доказывать свою точку зрения, умения публичного выступления.

Проектная деятельность, основываясь на личностно-ориентированном подходе к обучению и воспитанию, в конечном итоге, должна способствовать развитию индивидуально-творческой деятельности педагогов в разработке стратегии, тактики и технологии образовательного процесса, способствовать личностному развитию воспитанников, обеспечить качественные результаты педагогической деятельности.

Метод проектов в работе с дошкольниками сегодня – это достаточно оптимальный, инновационный и перспективный метод, который должен занять свое достойное место в системе дошкольного образования.

Литература

1. Государственным требованиям к развитию детей раннего и дошкольного возраста Республики Узбекистан (18.06.2018г.№1-мх)
2. Государственная учебная программа «Илк кадам» (№ 4 от 7 июля 2018 г).
3. Веракса Н. Е., Веракса А. Н. Проектная деятельность дошкольников. 4.Пособие для педагогов дошкольных учреждений.-М.: Мозаика - Синтез, 2008.-112
4. Виноградова Н.А. Образовательные проекты в детском саду. Пособие для воспитателей / Н.А. Виноградова, Е.П. Панкова.-М.: Айриспресс, 2008.- 215с..
5. Морозова Л.Д. Педагогическое проектирование в ДОУ: от теории к
6. практике. - М.: ТЦ Сфера, 2010. - 128с.
7. <http://old.regulation.gov.uz/ru/documents/2369>.
8. <https://nsportal.ru/detskii-sad/vospitatelnaya-rabota>.

УДК: 378.1:37.013(575.2)(043.3)

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ПОДГОТОВКИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ С СОВРЕМЕННОМ КРГЫЗСТАНЕ

Сулайманова Рахат Токтогуловна
КНУ им Ж. Баласагына Бишкек, Кыргызстан

Аннотация

Цель исследования: определение теоретических основ, практических путей и направлений совершенствования подготовки педагогических кадров нового поколения в Кыргызстане.

Полученные результаты: охарактеризованы сущность понятий “педагогическая профессия”, «учитель нового поколения» в современном обществе и выявлена необходимость его подготовки; раскрыты теоретические основы и обновления подготовки педагогических кадров в вузах, вклад кыргызских ученых. Проанализированы современное состояние подготовки педагогических кадров в Кыргызстане, нормативно-правовое обеспечение, документы, определяющие содержание образования; определены направления совершенствования подготовки педагогических кадров нового поколения. Разработаны научно-практические рекомендации.

Выводы: Полученные результаты исследования могут быть использованы в качестве ориентировочного инструмента при разработке стратегии, определении научно-теоретических основ, практических путей подготовки педагогов нового поколения в Кыргызской Республике.

Ключевые слова: педагогическая профессия, учитель нового поколения, процесс подготовки педагогов, совершенствование педагогического образования в вузах, профессиональное развитие.

Изменения в современном обществе, рост потребности в человеческих ресурсах актуализирует подготовку учителей, способных сформировать растущее поколение инициативными и ответственными гражданами. Сегодняшние факторы, требующие пересмотра основной цели и задач, общей стратегии системы педагогического образования обуславлены сменой общественных социально-экономических условий абсолютно новой системой, изменениями в мировоззрении людей, в особенности молодежи в процессе глобализации, охватывающем весь мир, быстрорастущими технологическими вызовами и т.д. В связи с этим актуализируется вопрос подготовки педагогов нового поколения, в качестве ее основной задачи выходит на первый план воспитание энергичных личностей, соответствующих требованиям государства и общества, способных к самореализации, к конкуренции в условиях рыночной экономики.

В Кыргызской Республике проблема подготовки педагогических кадров рассматривается в таких нормативно-правовых актах и официальных документах, как законы КР “Об образовании” (1993, 2003), “О статусе учителя” (2001); “Доктрина государственного образования” Кыргызской Республики (2000); “Положение об условиях и структуре реализации программ профессионального образования в Кыргызской Республике” (2004); “Национальная стратегия развития Кыргызской Республики в 2018-2040 гг.” (2018); “Программа развития образования в Кыргызской Республике в 2021-2040 гг.” и т.д.

Интенсивные социальные изменения, происходящие в современном информационном и коммуникационном обществе, подвергают содержательному изменению таких понятий, как профессия, профессионализм и профессиональная деятельность человека в развитом обществе. Система образования является одним из основных движущих сил в социально-экономическом развитии Кыргызстана, так как из 7 миллионов населения страны 2,5 миллиона составляют дети до 18 лет, из них 1,1 миллиона дети дошкольного возраста, 1,4 миллиона дети школьного возраста, кроме того проходят обучение 230,2 тысячи студентов, а численность учителей общеобразовательных учреждений составляет 82,7 тысяч, профессорско-преподавательский состав вузов – около 15 тысяч [1]. Таким образом, одну третью часть населения составляет группа людей, так или иначе задействованных в образовательной отрасли. С этой точки зрения,

повышение уровня и качества образования в первую очередь зависит от учителя, являющегося основным феноменом в процессе обучения и воспитания, поэтому эту работу необходимо начинать с этапа подготовки к учительской профессии.

Смена целей профессиональной деятельности в образовании в настоящее время обусловлены поворотом направленности педагогов к прагматическому аспекту.

Современные отношения, изменения, научно-технологические вызовы в отношении учительской профессии ставят на первое место человеческий потенциал как основную задачу в образовании и обуславливают подготовку “учителя нового поколения”, способного вносить вклад в развитие этого потенциала, формировать настоящих хозяев будущего.

А.А. Хван выделил четыре модели учителей, которые доминируют в последние тридцать лет:

- “Советский учитель” (с 80-х годов до последних лет);
- “Гуманистически-гуманитарный учитель” (90-е годы);
- «Знающий учитель» (2000-2010 годы);
- «Умелый учитель» (с 2010 года по настоящее время) [2]. Подготовка именно того умелого учителя является главной задачей современного учебного заведения.

Когда речь идет о педагогической профессии сегодня, в соответствии с «Атласом новых профессий» (2015, 2021), мы можем увидеть появление новых специальностей, связанных с образованием (*координатор образовательной онлайн платформы, ментор стартапов, модератор, мастер игр, тьютор, организатор проектного обучения, экопросветитель, тренер по майнд-фитнесу, создатель образовательной траектории, игровой педагог*).

В связи с этим на рынке труда возникла потребность в следующих видах педагогических компетенций: менеджерские и организаторские компетенции, деловые компетенции, информационные и технические компетенции, аниматорские компетенции, психологические компетенции, смарт-компетенции (компетенции, связанные с управлением сознания).

Основой таких компетенций являются целеустремленность и инициативность, способность быть лидером, сообразительность и организованность, коммуникабельность и презентативные способности, мобильность и способность к риску, стрессоустойчивость и эмоциональная стабильность, личная дисциплина и т.д.

В этом аспекте результаты анализа вышеизложенных мнений по понятию подготовки к педагогической профессии по мнению Н.А. Асиповой: «Цель модернизации видится в преимущественной направленности классических университетов на подготовку педагога-исследователя, педагога-регулятора-управленца, педагога-стратега, педагога-проектировщика и т.д.» [3].

В соответствии с запросами общества, за время независимости в Кыргызстане было защищено в общей сложности 86 (22 докторских и 64 кандидатских) диссертационных работ (табл. 1.1.)

Таблица 1.1

Исследования по подготовке педагогических кадров, проведенные в Кыргызстане (по специальностям)

Шифр специальности	Ученые, проводившие исследования по различным отраслям подготовки педагогических кадров
13.00.01 (65%)	Докторские диссертации: Д.Б. Бабаев, Ш.С.Ахраров, Д.У. Байсалов, М. Курманов, Л.П. Кибардина, С.Ж. Пралиев, М.Ж. Чоров, А. Ысыкеев, Н.К. Дюшеева, А. Алимбеков, Р.Н. Токсонбаев, А.С. Раимкулова, Л.А. Булетова, А.К. Чалданбаева, А.Ж. Ажибаева, В.В. Сергеева, М.М. Мураталиева
	Кандидатские диссертации:
	Б.Б. Муратбаев, А.Ч. Омаралиев, Н.К. Сартбекова, А.А. Токтосунов, Н. Максутов, Н.С. Шадиев, М.У. Омүралиев, А.Н. Тенгимишева, М.Д. Сейдакматов, М.К. Сураншиева, А.Ж. Ажибаева, Ж.К. Сулайманкулова, З.А. Смадиярова, Э.А. Касымбеков, Ж.Н. Сулайманова, Ж.Э.

	Мамбетакунова, Ж.Б. Карасартова, Т.Н. Умаров, Э.О. Бектурова, Ф.Т. Байтова, Ч.Т. Өмүрканова, Г.А. Жуганова, Ж.А. Кашматова, Т.А. Ашымбаева, А.М. Муратова, Н.А. Бисембаева, К.К. Джакыпов, Н.А. Абдыбекова, А.К. Умирбекова, С.А. Ткачёва, С.С. Кулуева, М.В. Саванкулова, А.С. Байгокова, Г.А. Назарматова, З.Б. Джапарова, Г.А. Эсеналиева, Р.К. Нурмаганбетова, А. Качкын уулу, И.Н. Байназаров
13.00.01, 13.00.02 (2%)	К.М. Төрөгелдиева (докторская) - математика, Н.О. Мааткеримов (докторская) – физика
13.00.04 (1%)	А.М. Мамытов (докторская)
13.00.08 (6%)	Д.С. Мусина, Б.Н. Ауэзов, Ж.М. Исакова, З.С. Божонов, А.С. Ашырбекова

Исследования по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения и воспитания, проведенные по подготовке предметных учителей составляют 26% всего количества работ. Распределение их по отраслям специальности обучения частным предметам дает следующие результаты (табл. 1.2).

Таблица 1.2.

Исследования по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения и воспитания (по отраслям специальностей)

Математика (50%)	Ш. Алиев (докторская), К.А. Стамалиева, А.О. Келдибекова, Ш.Д. Оморов, Э.С. Сейталиева, Д.А. Кедейбаева, Г.Т. Исраилова, Э.К. Арынбаев, М.К. Узакова, А.С. Турдакунова, В.Т. Исакова
Кыргызский язык (14%)	А.Р. Акунова (докторская), Т. Бейшеев, А.М. Омурова
Физика (14%)	З.И. Омаралиева, Р.У. Исаева, Д.Д. Асанбекова
Русский язык (9%)	Г.А. Сулейменова, Г.И. Досманова
Информатика (9%)	Д. Карагулов, А.Д. Онгарбаева
Кыргызская литература 4%	Н.Э. Абдраева

Кроме этого, анализ исследований показывает, что из общего количества работ были защищены диссертации, посвященные подготовке *учителей начального класса* – 8 (1 докторская – А.Ж. Ажибаева, 7 кандидатских – М.У. Өмүралиев, Ж.К. Сулайманкулова, Ж.А. Кашматова, М.К. Узакова, Н.С. Шадиев, Р.К. Нурмаганбетова, Г.А. Сулейменова), подготовке *учителей биологии* (1 докторская - А.К. Чалданбаева), *подготовке учителей истории* (1 докторская – М.А. Мураталиева). Отсутствие среди указанных исследований работ по подготовке будущих учителей предметов химии, географии, иностранных языков, музыки, технологии указывает на необходимость ведения работ в данных направлениях.

Непосредственно связанными с подготовкой учителя нового поколения : А.М. Мамытов (“Пути интеграции высшего физкультурного образования в Кыргызстане в международное образовательное пространство” (1998), Л.П. Кибардина (“Организационно-педагогические основы повышения квалификации педагогов в КР” (Бишкек, 2000), А. Ысыкеев (“Психолого-педагогические основы подготовки студентов к педагогической деятельности в школе” (2007), Н.К. Дюшеева (“Психолого-педагогические основы профессионально-личностного формирования будущих учителей в вузе” (2009), А. Алимбеков (“Теория и практика этнопедагогической подготовки в системе высшего педагогического образования” (2010), Р.Н. Токсонбаев (“Теория и практика профессиональной подготовки социальных педагогов для вузов педагогических направлений” (2011), А.С. Раимкулова («Научно-педагогические основы формирования профессиональных компетенций будущего учителя при активизации познавательной деятельности учащихся школ» (2012), А.К. Чалданбаева (“Теоретические основы формирования специальных компетенций учителей биологии в педагогическом вузе” (2016), А.Ж. Ажибаева (“Теория и практика управления качеством подготовки учителей начальной школы” (2018). Указанные работы смогли послужить при

проведении нашего исследования методологическим фундаментом для раскрытия теоретических и практических аспектов высшего профессионального образования Кыргызстана в период независимости.

Результаты проведенного анализа современного состояния педагогического образования констатировали, что из общего количества 73 вузов ведется подготовка педагогических кадров в 30 учебных заведениях на различных уровнях, подготовка педагогических кадров не утратила свою актуальность в столичных и региональных заведениях, где издавна велась эта деятельность, в то же время начали вести некоторую деятельность в этом направлении международные, частные вузы и вузы, которые раньше не вели подготовку по педагогическим специальностям.

Как показывает история системы образования, в советский период большинство вузов в Кыргызской Республике являлись педагогическими, а в настоящее время, напротив, нет ни одного сугубо педагогического высшего учебного заведения, только в 2021 году Ошский гуманитарно-педагогический институт получил статус Ошского государственного педагогического университета. таким образом появилось единственное педагогическое высшее учебное заведение.

На сегодня в 30 вузах Кыргызской Республики всего 55042 студента обучаются по педагогическим направлениям. Это составляет 25% всего количества студентво вузов страны. Из указанных вузов ОГПУ имени А.Мырсабекова, ОшГУ, КГУ имени И.Арабаева, Кыргызско-Узбекский университет, Баткенский государственный университет являются вузами с самым большим количеством подготовки по педагогическим направлениям, а в таких вузах, как КГТУ имени И.Раззакова, КНАУ имени К.И.Скрябина, ОшГУ готовятся педагоги по специальности *профессиональное образование*, в КГУКИИ – по специальности *хореография*.

Среди направлений подготовки по образовательным программам, реализуемым в вузах по педагогическим направлениям, на первые места по количеству обучающихся вышли “педагогика”, “филологическое образование”, “физическая культура” (информация из официального сайта МОН КР на 2021 год <https://edu.gov.kg/organizations/5/pages/78/>). Это связано с тем, что направления “физической культуры”, “художественное образование” входят в список 32 направлений, где для поступления не требуются результаты ОРТ.

Также в вузах республики обучаются студенты: из ближнего зарубежья (СНГ, Грузия, Прибалтика и т.д.) – 21211, из дальнего зарубежья (Индия, Пакистан, КНР и т.д.) – 157 студентов. Большинство студентов ближнего зарубежья (узбекистанцы) обучаются в вузах южных регионах.

Таблица 3.2

Количественные соотношения обучающихся в вузах по образовательным программам, реализуемым по педагогическим направлениям

№	Направление	Бакалавриат (95,8%)	Магистратура (3,98%)	специалитет (0,22%)
1	Педагогика	20079	701	
2	Филологическое образование	12518	745	
3	Физическая культура	7849	143	
4	Естественнонаучное образование	4914	145	
5	Физико-математическое образование	3371	222	
6	Социально-экономическое образование	2281	167	
7	Художественное образование	1210	50	
8	Профессиональное образование	419	16	
9	Технологическое образование	89	3	
10	Государственный язык в некиргызских учреждениях образования	-	-	69

11	Педагогика (Хореография)	-	-	51
	Общее количество	52850	2192	120

Всем известно, что в настоящее время не соблюдается гендерный баланс в школах республики. Количество учителей-мужчин в школе составляет 14858 человек, что составляет 15,3% всех учителей (<https://edu.gov.kg/posts/1254/>). В то же время количество юношей, поступивших в педагогические направления дают еще меньшие показатели (5%), что является проблемой отрасли образования, требующей своего решения.

Проведенный анализ нормативно-правовых актов системы высшего образования показали необходимость принятия ряда документов, связанных с улучшением, совершенствованием высшего педагогического образования в республике. К примеру, к ним можно отнести программу «Педагогические кадры Кыргызстана», «Программу развития системы педагогического образования Кыргызской Республики», «Программу модернизации педагогического образования», «Концепцию поддержки развития педагогического образования».

Отмечая, что государственные образовательные стандарты также претерпели серьезные изменения в связи с рядом реформ, проведенным в системе высшего профессионального образования Кыргызстана, А.А.Алимбеков (2020) так характеризует итоги их анализа: «Первое поколение государственных образовательных стандартов по высшему профессиональному образованию были введены в 1993-1994 годах, в них были предусмотрены обязательные государственные и вузовские компоненты проектирования учебных планов. В соответствии с этим, обязательный государственный общий компонент должен был составить не меньше 60%, не больше 80%. С 2003 года начали действовать временные государственные стандарты высшего профессионального образования КР, в них были серьезно укрупнены и интегрированы направления подготовки специалистов. Первое и второе поколения стандартов по высшему профессиональному образованию рассматривал в качестве основного приоритета серьезное расширение академических свобод вузов по определению образовательных программ. Самая главная ценность двухуровневого образования - аттестация выпускников этих программ направлена в первую очередь на измерение и оценку компетентностей, которые они освоили». Можно отметить с сожалением, что из-за неправильной организации самостоятельного образования в нашей практике оно не может дать эффективные результаты.

В рамках нашего исследования проведен анализ Государственного образовательного стандарта Высшего профессионального образования по направлению «Педагогическое образование». Это общее направление включает 8 направлений профессиональной подготовки: 1) 550100 Естественнонаучное образование; 2) 550200 Физико-математическое образование; 3) 550300 Филологическое образование; 4) 550400 Социально-экономическое образование; 5) 550500 Технологическое образование; 6) 550600 Художественное образование; 7) 550700 Педагогика, 8) 550800 Профессиональное образование.

Сравнительное соотношение объема кредитов, часов, отведенных на процессы подготовки, переподготовки и повышения квалификации учителей, следующее:

- Первый уровень вуза (бакалавриат) - 4 года: 240 кредит; второй уровень (магистратура) - 2 года: 120 кредит;
- переподготовка (дополнительное профессиональное образование) - 1-3 года: 500 часов;
- повышение квалификации (дополнительное профессиональное образование) - 72 часа.
- В ходе исследования на основе результатов анкетирования и наблюдения, проведенного среди студентов вузов и учащихся школ определены сильные и слабые стороны подготовки педагогических кадров.

Выводы

Анализ теоретических и практических проблем подготовки педагогических кадров нового поколения в связи с изменениями основных целей, задач, общей стратегии системы образования позволили вынести следующие выводы и практические рекомендации:

Для Правительства КР, МОН КР:

- Рассмотреть вопрос открытия современного учебного заведения с особым национальным педагогическим статусом.
- Упорядочить предельный контингент дневной и заочной форм обучения.

Усилить сотрудничество между вузами, КАО, РИПКиПК, областными УО, райУО, горУО:

Вуз – школа – детские сады – по вопросам подготовки студентов;

Вуз – КАО – РИПКиПК – областные ИПК – по вопросам повышения квалификации учителей.

Вузам:

- открыть педагогические институты в основных вузах, готовящих педагогические кадры, превратить их в крупные центры подготовки учителей;
- усилить сотрудничество с вузами ближнего и дальнего зарубежья (обмен новым опытом, открытиями);
- усилить сотрудничество с вузами внутри страны (обмен новым опытом, открытиями);
- развитие академической мобильности;
- повышение профессионального мастерства преподавателей вузов, обратить внимания на методическую подготовку;
- вести работу по профессиональному воспитанию при подготовке педагогических кадров;
- усиление методической подготовки;
- делать фокус на педагогическую практику, обратить внимание на ее качество;
- наладить подготовку будущих учителей к воспитательной работе;
- улучшить навыки работы с цифровыми образовательными технологиями, усилить подготовку к дистанционному (онлайн) образовательному процессу;
- привлекать юношей к педагогическим профессиям;
- привлекать абитуриентов в направления естественнонаучного образования, физико-математического образования;
- наладить подготовку учителей-предметников для русскоязычных школ;
- наладить подготовку педагогических кадров к полилингвальному образованию (кыргызский, русский, английский и др. языки);
- усилить подготовку воспитателей для дошкольных образовательных учреждений;
- постоянно организовывать гостевые лекции, мастер-классы, тренинги с участием известных ученых-педагогов, народных учителей, заслуженных учителей, педагогов-новаторов;
- наладить разработку учебно-методических комплексов, учебников, учебных пособий по каждой дисциплине и обеспечение ими;
- поддержка факультетов педагогического направления, укрепление их материально-технической базы.

Литература

1. Шабалин А. Учеников все больше, а учителей - нет. Что происходит со школами в Кыргызстане? https://kaktus.media/doc/465429_uchenikov_vse_bolshe_a_uchiteley_net_chno_proishodit_so_shkolami_v_kyrgyzstane.html
2. Хван, А. А. Какой учитель нам нужен? <https://cyberleninka.ru/article/n/kakoy-uchitel-nam-nuzhen-1/viewer>
3. Асипова, Н. А. Модернизация педагогического образования в классическом университете. [Текст] / Н. А. Асипова // Вестник Кыргызско-славянского университета. Серия: гуманитарные науки. 2022. Том 22, №10. — С. 126-131.

ИНТЕГРАЦИЯ И ИНТЕГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В ВЫСШЕМ ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ОБРАЗОВАНИИ

К.К. Жампеисова, Н.Н. Хан, Ш.Ж. Колумбаева
Казахский национальный педагогический университет имени Абая, г. Алматы

Аннотация

В данной работе авторы актуализируют проблему низкого качества подготовки будущих педагогов в системе высшего педагогического образования Республики Казахстан. Отмечают востребованность общества в подготовке универсального, интегрированного педагога и проблематичность его формирования в стенах отечественных педагогических вузов. В качестве основной причины рассматривается противоречие между сохраняющейся традиционной (предметной) подготовкой будущих педагогов, ориентированной на узкую специализацию и требуемой – креативно- развивающейся. Данное противоречие рассматривается авторами как внутрисистемное, вне разрешения которого система может быть разрушена. Акцентируется внимание на формировании в педагогических вузах Казахстана интегративной образовательной системы, основанной на создании в вузах единого образовательного пространства. В связи с этим, особое внимание в работе уделяется важности координации (целостности) действий между преподавателями педагогического вуза, читающими в нем различные циклы дисциплин: общеобразовательные (ООД); базовые (БД); профилирующие (ПД). Актуализируется значимость интегративного и других подходов в повышении качества профессиональной подготовки будущих педагогов, в формировании у них свойств и качеств интегративного характера.

Ключевые слова: интеграция, интеграционные процессы, интеграционный подход.

INTEGRATION AND INTEGRATION PROCESSES IN HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATION

K.K. Zhampeisova, N.N. Khan., Sh.Zh. Kolumbaeva
Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty

Annotation

In this paper, the authors actualize the problem of the low quality of training of future teachers in the system of higher pedagogical education of the Republic of Kazakhstan. They note the demand for society in the preparation of a universal, integrated teacher and the problematic nature of its formation within the walls of domestic pedagogical universities. The main reason is the contradiction between the continuing traditional (subject) training of future teachers, focused on narrow specialization and the required - creatively developing. This contradiction is considered by the authors as intrasystemic, without the resolution of which the system can be destroyed. Attention is focused on the formation of an integrative educational system in pedagogical universities of Kazakhstan, based on the creation of a single educational space in universities. In this regard, special attention in the work is paid to the importance of coordination (integrity) of actions between teachers of a pedagogical university who read various cycles of disciplines in it: general education (GED); basic (BD); profiling (PD). The importance of integrative and other approaches in improving the quality of professional training of future teachers, in the formation of their properties and qualities of an integrative nature is updated.

Keywords: integration, integration processes, integration approach,

Сегодня наблюдается насущная потребность современного общества в подготовке нового типа педагога – универсального (интегрированного) педагога, чьи профессиональные компетенции будут отвечать запросам современного образования (Биндюкова А.П., Голованова С.О., Домнина А.И., Шамина Е.М., Гибадуллина Ю.М., Левченко В.В., Листунов О.Д., Новожилов В.Ю., Степанец Р.В., Тихонкина Н.Г., Федорев Г.Ф., Хроменков П. А. и др.).

Проведенный анализ опыта профессиональной подготовки будущих педагогов Казахстана показал: сформировать такую личность, личность педагога нового типа в высших учебных заведениях Казахстана на сегодня является проблематичным.

Основанием для такого утверждения является наличие объективно существующего противоречия, проявляющегося в системе высшего педагогического образования: противоречия между сохраняющейся традиционной (предметной) подготовкой будущих педагогов, ориентированной на узкую специализацию и требуемой – креативно-развивающейся, основанной на интеграции и интеграционных процессах.

Сегодня уже доказано: в условиях традиционного предметноориентированного обучения, ориентированного на узкую специализацию, даже при использовании сверхсовременных ИКТ, интеграционные процессы не происходят [3]. При этом отмечается: когда технологии и знания обновляются очень быстро, нецелесообразно в стенах высших учебных заведений готовить «узких» специалистов; ограничиваться областью знаний и навыков, как бы ни была важна эта область [2]. При узкой специализации замедляется дальнейшее развитие научного знания, его изучение (образование) и использование [1]. Узкая специализация не делает личность будущего педагога цельной личностью, целостно воспринимающей мир.

Как показало наше исследование, основной причиной снижения качества подготовки будущих педагогов в Республике Казахстан является отсутствие координации (целостности) действий между преподавателями педагогического вуза, читающими в нем различные циклы дисциплин: общеобразовательные (ООД); базовые (БД); профилирующие (ПД). Данное положение констатируется нами, как наличие внутрисистемного противоречия – противоречия между частями целого, вне разрешения которого систему ждет разрушение. А как известно, разрушающиеся системы не могут готовить современных специалистов, востребованных в быстроменяющемся мире. Поэтому возникает вопрос? Для кого мы готовим будущих педагогов, подготовка которых осуществляется в рамках узкой специализации: педагогов, которые не могут быть востребованными в глобализированном мире, частью которого является Казахстан.

Ученые отмечают: отход от узкой специализации в профессиональной подготовке современных педагогов возможен только на основе интеграции (Левченко В.В.). [И это вполне правомерно.](#) В условиях рыночных отношений, для того, чтобы успешно осуществлять профессиональную деятельность, недостаточно быть только лишь грамотным специалистом. Как отмечается во многих источниках, требуется максимальное развитие и совершенствование многих профессионально-значимых, а именно интегративных качеств, развитие которых не может идти по ложному пути, в рамках узкой специализации.

Образовательный процесс в высшей школе, построенный на дифференциации, а не на интеграции деятельности ППС вуза, свидетельствует об отсутствии в нем интеграционных процессов. Такой образовательный процесс не может считаться полноценным, такая система не может рассматриваться как открытая. Она не ориентирована: на гуманизацию и демократизацию профессиональной подготовки педагогов нового типа, которым предстоит работать в режиме постиндустриального общества, общества новой информации, новых знаний; на формирование у будущих педагогов интегрированных, уплотненных знаний, что свидетельствует об отсутствии у ППС вузов понимания того, что в динамично развивающемся обществе, меняется социальная роль знаний; на развитие у ППС вуза открытости и стремления к сотрудничеству, к интеграции содержания образования, что не позволяет будущим педагогам получать полное и целостное образование.

В научно-педагогической литературе, выше обозначенные положения рассматриваются как главные предпосылки для проявления интеграционных процессов в условиях целостного педагогического процесса вуза.

Сказанное выше, говорит о необходимости разработки в Казахстане системы подготовки будущих педагогов, основанной на создании в вузах единого образовательного пространства, рассматриваемого мировым сообществом в качестве важной формы повышения качества профессиональной подготовки современных специалистов, формы, основанной на интеграции и интеграционных процессах.

Ученые утверждают: формирование образовательного процесса вуза на интегративной основе, значительно повышает его качество. Поскольку только в такой среде развиваются новые образовательные, интегративные свойства и качества будущих педагогов; только в такой среде, основанной на взаимодействии множества учебных дисциплин, представляющих науки о

человеке (Ю.М. Гибадуллина) возможен рост системности и уплотненности знаний обучающихся (М.Н. Бериулава); формируемый совокупностью знаний из разных областей наук (Р.В. Степанец).

На основе проведенного исследования, нами сделан ряд выводов.

1. Главная причина низкого качества подготовки будущих педагогов в Республике Казахстан является отсутствие координации (целостности) действий между преподавателями педагогического вуза, читающими в нем различные циклы дисциплин: общеобразовательные (ООД); базовые (БД); профилирующие (ПД). Такая ситуация свидетельствует о наличии в вузах внутрисистемного противоречия, вне разрешения которого систему ждет разрушение.

2. Наличие данного противоречия свидетельствует: о преобладании в вузах Казахстана традиционной системы подготовки, ориентированной на узкую специализацию, а также об отсутствии единого образовательного пространства вуза, рассматриваемого мировым сообществом в качестве важной формы повышения качества профессиональной подготовки современных специалистов.

3 Для приведения системы подготовки будущих педагогов, в соответствии с мировыми тенденциями, необходим отход от традиционной подготовки, ориентированной на узкую специализацию. Отход от узкой специализации в профессиональной подготовке будущих педагогов возможен на основе интеграционных процессов, осуществляемых ППС, читающих дисциплины ООД, БД и ПД в условиях целостного педагогического процесса вуза. Только посредством интеграционных процессов создается единая интегративная образовательная система, единое образовательное пространство вуза, нейтрализующие систему подготовки узких специалистов, способствующие формированию целостной личности будущего педагога.

4. Ядром, стержнем интеграционных процессов является интеграция. Значимость интеграции как ведущей тенденции в развитии высшего педагогического образования определяется повышенным требованием общества к качеству и уровню профессионально-педагогической подготовки будущих учителей – педагогов нового типа – интегративных, универсальных, реализующих свои профессиональные возможности в условиях вызовов XXI века. В ходе интеграции как процесса, у будущих педагогов должны развиваться критический, системный, полифонический (творческий), целостный (холистский), синергетический (нелинейный) типы мышления, которые следует рассматривать как структурные компоненты интегративного типа мышления. Наличие данного типа мышления у ППС вуза должно быть нормой.

5. Методологическую основу интеграционных процессов, направленных на формирование выше обозначенных типов мышления у будущих педагогов должны составить целостный, системный, синергетический, полифонический, компетентностный, интегративный и другие подходы. Среди обозначенных методологических подходов, приоритетным представляется интегративный подход. Интегративный подход, способствует построению в образовательном процессе вуза интегративной образовательной системы, представляющей собой развивающий образовательный ресурс вуза, строящийся на основе межнаучной коммуникации.

6. Межнаучная коммуникация в учебно-познавательной деятельности студентов, основанная на взаимодействии множества учебных дисциплин, представляющих науки о человеке, направлена на рост системности и уплотненности знаний обучающихся. Уплотненность знаний, формируемая совокупностью знаний из разных областей наук, обеспечивается посредством информационно-поисковых, проблемно-ориентирующих и личностно-ориентирующих технологий обучения, образующих в совокупности технологию системного типа – интегративную образовательную технологию.

Литература

1. Левченко В.В. Интегрированный подход к профессионально педагогической подготовке в вузе /dissercat.com/content/integrirovan...
2. Общие основы педагогики двухуровневого высшего образования /studref.com/517203/pedagogika/obsc...
3. Хроменков П.А. Интеграционные процессы в высшем педагогическом образовании в условиях межнаучной коммуникации/euroasia-science.ru/pedagogicheski...

CONTRIBUTION OF VIRTUAL MUSEUM TO NATURE OF SCIENCE VIEWS OF TEACHER CANDIDATES

Ela Ayşe Köksal, PhD, Assoc. Prof. Dr., Niğde Ömer Halisdemir University, Niğde, Türkiye

Abstract: In this research, the contribution of Istanbul Islamic Science and Technology History Museum to the development of science teacher candidates' views on the nature and history of science was studied. Participants were given lectures about the Ancient Age, Hellenic and Roman periods, science in the Islamic world and Prof. Dr. Fuat Sezgin, and the Museum was introduced in a virtual environment. As an assignment, they were asked to design models of the animations and assess their fidelity, write down their arguments (basis) for the model, and explain their contribution to them as a student and teacher. The data were analyzed by descriptive analysis technique. Participants said that science is a process; they have understood that humanity has developed and changed since its existence and that Fuat Sezgin's prototypes are proof of this.

Key words: Nature and history of science, Istanbul Museum of the History of Islamic Science and Technology, virtual museum, Prof. Dr. Fuat Sezgin, science teacher candidate

Sanal Müzenin Öğretmen Adaylarının Bilimin Doğası Görüşlerine Katkısı

Özet: Bu araştırmada İstanbul İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesinin fen öğretmen adaylarının bilimin doğası ve tarihi görüşlerini geliştirmeye katkısı çalışılmıştır. Katılımcılara Eski Çağ, Helen ve Roma dönemi, İslam dünyasında bilim ve Prof. Dr. Fuat Sezgin hakkında ders verilmiş, Müze sanal ortamda tanıtılmıştır. Ödev olarak animasyonların modellerini tasarlamaları ve aslına uygunluğunu değerlendirmeleri, modele yönelik argümanlarını (dayanak) yazmaları ve bir öğrenci ve öğretmen olarak kendilerine katkısını açıklamaları istenmiştir. Veriler betimsel analiz tekniğiyle çözümlenmiştir. Katılımcılar bilimin bir süreç olduğunu; insanlığın var oluşundan itibaren gelişip değiştiğini ve Fuat Sezgin'in prototiplerinin buna kanıt olduğunu kavramışlardır.

Anahtar sözcükler: Bilimin doğası ve tarihi, İstanbul İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi, sanal müze, Prof. Dr. Fuat Sezgin, fen öğretmen adayı

Виртуалды мұражайдың педагог кандидаттардың ғылым табиғаты туралы пікірлеріне қосқан үлесі

Түйіндеме: Бұл зерттеулерде Ыстамбұл ислам ғылым-техника тарихы мұражайының ғылым мұғалімі кандидаттарының ғылымның табиғаты мен тарихына қатысты көзқарастарын дамытуға қосқан үлесі зерттелді. Қатысушыларға ежелгі дәуір, грек және рим кезеңдері, ислам әлеміндегі ғылым және проф. Фуат Сезгин туралы дәрістер оқылып, мұражай виртуалды ортада таныстырылды. Үй тапсырмасы ретінде оларға анимациялардың модельдерін жобалау және олардың дұрыстығын бағалау, үлгіге қарсы өз дәлелдерін (негізін) жазу және олардың өздеріне студент және оқытушы ретінде қосқан үлесін түсіндіру ұсынылды. Деректерге талдау жасаудың дескриптивті техникасы бойынша жүргізілді. Қатысушылар ғылымды процесс деп айтқан, олар адамзаттың өмір сүрген кезінен бастап дамып, өзгергенін және Фуат Сезгиннің прототиптері бұған дәлел екенін түсінді.

Негізгі сөздер: ғылымның табиғаты мен тарихы, Ыстамбұл ислам ғылымы мен технологиясы тарихының мұражайы, виртуалды мұражай, проф. Фуат Сезгин, ғылым пәнінің мұғаліміне кандидат

The more concrete the knowledge is in primary school students, the more permanent the learning. The science center and museums are based on this foundation. For permanent learning to take place by enjoying, experimenting, and observing, all exhibitions of science and technology museums are designed by considering the active use and participation of people. Though science is defined differently by thinkers and scientists, scientific knowledge is factual; laws and theories are different types of knowledge; imagination and creativity are important in the production of scientific knowledge; scientific knowledge contains subjectivity; science and culture interact; scientific knowledge is open to change.


In many countries' curriculum, raising science literate individuals is put forward as a priority goal. Scientific literacy is considered the most important characteristic of the individual to have sufficient understanding of the nature of science. For students to gain a correct understanding of science, they

should be provided with the opportunity to carry out scientific activities and to discuss and think in the context of the nature of science (Bayrakçeken & Çelik, 2009).

With the development of technology, museum exhibitions have been made easier and virtual museums have emerged. Virtual museums have become an easier alternative for schools and students who are far away from organizing excursions and where opportunities are limited. Students can visit virtual museums from anywhere at any time. The talented students modeled and made arguments of Prof. Dr. Fuat Sezgin's chemistry prototypes from clay increased the success of argument structuring and developed critical thinking (Harut, Tüzün, & Eyceyurt Türk, 2019).

Prof. Dr. Fuat Sezgin (1924–2018) is the famous Turkish scholar on the history of Islam science and technology. With his PhD dissertation, he put forward the thesis that Bukhari, who has an important place in Islamic culture as a source of hadith, is based on written sources instead of oral sources. After the 1960 military coup, he left Turkey in 1961 and continued his studies at Goethe University (Frankfurt). Sezgin, who published the first volume of his comprehensive work titled *Geschichte des arabischen Schrifttums* (History of Arabic Manuscripts Literature) in 1967, was awarded the King Faisal Prize for Islamic Sciences in 1978. He founded the Goethe University Institute for the History of Arab-Islamic Sciences in 1982, and the following year the Islamic Science and Technology Museum, where models of more than 800 scientific instruments and mechanisms invented by Muslim scientists throughout history are exhibited. Sezgin founded a similar museum in Istanbul in 2008 and pioneered the establishment of the Islamic Science History Research Foundation in 2010 (<https://fuatsezgin.erciyes.edu.tr/gsfuatsezgin/#hakkinda>).

In this research, the contribution of the works of the Istanbul Museum of the History of Islamic Science and Technology to the development of science teacher candidates' views on the nature and history of science was studied. The research was conducted based on case study from qualitative research designs within the scope of the Nature and History of Science course taken by four female teacher candidates at Niğde Ömer Halisdemir University in the spring semester of 2020-21 academic year. The course was about science and Fuat Sezgin in the Islamic world after the scientific developments of the Antiquity, Hellenic and Roman periods in relation to the history of science. The Istanbul Museum of the History of Islamic Science and Technology (<http://www.ibtav.org>) was introduced to them in a virtual environment along with the article by Harut et al. (2019). As an assignment, they were asked to design models of animations and assess their fidelity, write down their arguments (basis) for the model, and explain their contribution to them as a student and teacher. Teacher candidates have chosen animations, i.e., works, from the fields of astronomy, maritime, clocks, geometry, optics, medicine, physics, and war technique. As a data collection tool, homework reports submitted by teacher candidates in computer environment were used. The data were analysed by descriptive analysis technique. The sample homework by Maide is given below.

Museum object	The information about the object
	The Andalusian physician Abu al-Qasim Khalaf b. Abbas az-Zahrawi wrote a book covering the whole of medicine towards the end of the 10th century. He was the first medical book author. This book is preserved in the museum. Ez-Zehrawi drew and described surgical instruments for tonsil surgery. The first is a magnificent scalpel in the form of a crescent moon at the end. Secondly, to hold the tonsils, it was easy to perform tonsil surgeries with a scissor whose ends were round and formed a full circle when closed. Today, the same method and similar surgical instruments continue to be used.
Designed object	The argument of the teacher candidate



We made the tonsil surgical instruments with play dough. (Conclusion)
In the past, it was used for tonsil surgery. (Basis)
Today, tonsil surgeries are performed using the same method and similar surgical instruments. (Basis)

It was found that the four teacher candidates pointed out the different dimension of the nature of science out of their works. According to Melike, the virtual museum experience was related to three natures of science; Scientific Knowledge is Factual, Laws and Theories Are Different Types of Information, and Imagination and Creativity are Important in the Production of Scientific Knowledge. “... It has given me good achievements and new knowledge. For example, the thing that impressed me the most was the biological bomb. I never thought of such a combat technique...” Melike also mentioned the fourth nature of science, which is Scientific Knowledge Contains Subjectivity: “The prototypes of Islamic science history studies and Prof. Fuat Sezgin's life studies are truly enormous.” Melike also expressed what she gained about the course along with this activity:

“This process first scared me how I thought in the first place what I do and what I do. How much would it cost. But as time ran out and researched, I realized that there was no process to be so feared. As the name suggests, the nature and history of science are so beautifully blended with nature and history that I am glad that I have learned this lesson... The fact that all these were found in the Topkapı Museum made me feel a different atmosphere spirit. I would have liked to see the museum alive right now. I would have liked to see the place I went many times as a child as a grown-up. Although I could not feel it at first, the nature and history of science is no longer just a lesson for me, I feel the texture of science at that time, and this achievement gave me great happiness. I wish I could design more convenient and beautiful models in line with our possibilities. But even with these opportunities, I experienced this beautiful, exciting process. Thank you Ela hocam.”

Other three teacher candidates included the dimensions of Science and Culture Interact, and Scientific Knowledge is Open to Change. The following quotations are an example to the first dimension.

“In fact, I realized again that every piece of information and material we use today has its origins years back years.” (Gül)

“We are now using advanced models of these past tools. As a result, the past, present and future cannot be considered independently of each other. They all necessarily intersect each other.” (Nur)

“To comprehend our past, we need to know our life history very well and that the scientific studies put forward in this history are still modernized today.” (Maide)

The following quotations are the example of their thoughts on the second dimension.

“The Nature of Science and the History of Science is a situation and process that has developed and changed since the first day of human existence. I understood and observed this much better in each of the models I made. ... I have understood that every information and tool that makes our lives easier in many fields such as Physics, Chemistry, Engineering and Architecture is the result of years and may undergo innovative changes over the years.” (Gül)

“... Science proceeds cumulatively, adding to previous knowledge. Today, scientific developments are continuing. Some sources and records that have survived from the past to the present day are evidence of these. There are many tools like the models we have made.” (Nur)

“If we think that science emerges by superimposing the information put forward, we see the natural history of science with all its realism and current examples of finds. With these simulations I watch and the work I do as a model, I see that it has developed and come to the present day. In other words, the information discovered because of the scientific activities of human beings in the past is continuing.” (Maide)

As a result of the research, teacher candidates stated that science is a process; that humanity has developed and changed since its existence; They stated that they understood that today's science and technology originated from the past and that Prof. Fuat Sezgin's prototypes were proof of this. The teacher candidates explained that the models they made with virtual museum animations and simulations

helped them to see the nature and history of science. The practice also relieved students' concerns about their competence in doing the homework and ensured that they were satisfied with the course. One student also expressed her desire to see the museum alive.

This activity, students produced the prototype by modelling it from various materials and made them think scientifically by structuring arguments. It can be said that as the number of applications increases, critical thinking also develops with the increase in the variety of argument components presented. Learning by having fun, learning historical devices, multidisciplinary learning, learning history, developing a positive attitude towards science, and learning the works of Prof. Sezgin (Harut et al., 2019). This multidisciplinary application (Harut et al., 2019) aims to set an example for educators so that teacher candidates can prepare an environment where they can better learn about the nature and history of science.

The virtual museum provides transportation-access possibility, facilitates the control of crowded groups, provides economical, permanent learning, eliminates the problem of security. However, it does not give the real effect, the number of visitors decreases and loses its importance, there is no possibility to examine in detail, it prevents socialization, it depends on technological opportunity (Çalışkan, Önal, & Yazıcı, 2016; Sungur & Bulbul, 2019). In addition, spatial learning does not take place,

To apply it in the course, teachers should be informed, the number and content of virtual museums (animation-promotion-music) should be enriched, and they should take part in programs (Akkaya & Şensöz, 2014). According to Kaya and Okumuş (2018), the real museum should also be visited in person. Students' history; object; building material-stone; art; It can be used in the development of the concepts of "museum" (Kartal & Şeyihoğlu, 2020) that they make in the form of life, as well as in the development of the nature and historical characterizations of science.

In future research, through the Museum of the History of Islamic Science and Technology, applications can be made for groups of students and teachers that will enable students to develop a positive attitude to science courses. Satisfaction and usability can be measured by using the Virtual Museum Virtual Tour Satisfaction Scale (Teker & Özer, 2016).

References

1. Akkaya, D., & Şensöz, G. (2014). Sosyal bilgiler dersinde sanal müze kullanımının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), Aralık 2014, 199-217.
2. Bayrakçeken, S., & Çelik, S. (2009). Bilimin Doğası. Sunu. <https://celiksuat.files.wordpress.com/2012/01/bilimin-doc49fasc4b1.pptx>
3. Çalışkan, E., Önal, N., & Yazıcı, K. (2016). Öğretim etkinliklerinde sanal müzelerin kullanımına ilişkin sosyal bilgiler öğretmen adayları ne düşünüyor? (What do social studies preservice teachers think about virtual museums for instructional activities?). *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(3), Winter 2016, 689-706.
4. Harut, S.B., Tüzün, Ü. N., & Eyceyurt Türk, G. (2019). Özel yetenekli öğrencilerin Prof. Dr. Fuat Sezgin'in kimya prototiplerini argümesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 8(4), 1187-1200.
5. Kartal, A., & Şeyihoğlu, A. (2020). Öğrenci bakış açısıyla sosyal bilgilerde okul dışı öğrenme ortamları bağlamında "müzeler". *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(1), 128-146. DOI: <https://dx.doi.org/110.30855/gjes.2020.06.01.008>
6. Kaya, R., & Okumuş, O. (2018). Sanal müzelerin tarih derslerinde kullanımının öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Turkish History Education Journal*, 7(1), Spring 2018, 113-153.
7. Sungur T., & Bulbul, H. (2019). Sınıf öğretmeni adaylarının sanal müze uygulamalarına yönelik görüşleri. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 652-666.
8. Teker, N., & Özer, A. (2016). Sanal müze sanal tur memnuniyet ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması. *Millî Eğitim*, (209), Kış 2016, 314-335.

Brief information about the author:

She is a science teacher educator. Inquiry teaching and learning and out of school environments are her emphasis areas. She is working as a teacher in Nigde Omer Halisdemir University since 2011. She is an Associate Professor Dr. in the Faculty of Education. She can be contacted at +905306931447, and eakoksal@ohu.edu.tr.

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

Байджанов Бекзод Хаитбаевич
Ферганский государственный университет
г. Фергана, Узбекистан

Аннотация. Данная работа предназначена для оценки новых методов и подходов в обучении как со структурной, так и с концептуальной точки зрения. Показана важность и удобство введения новых технологий для модернизации технологий обучения в высшей школе.

Ключевые слова: образование, инновационные методы, высшая школа, инновационные модели обучения, активные методы, кейс-метод, ситуационный анализ.

Abstract: This work is intended to evaluate new methods and approaches in teaching both from a structural and conceptual point of view. The importance and convenience of introducing new technologies for the modernization of teaching technologies in higher education are shown.

Key words: education, innovative methods, higher education, innovative learning models, active methods, case method, situational analysis.

Современная система высшего профессионального образования – это результат заметных перемен, происшедших за последние годы. Она проходит этап модернизации: обновляется содержание, внедряются новые образовательные технологии. Рыночная экономика предъявляет все новые и новые требования к выпускникам вузов. Современный работодатель нуждается не просто в молодом специалисте, а в профессионале, обладающем специальными познаниями в области избранной профессиональной деятельности. К сожалению, в настоящее время существует значительное расхождение между направленностью профессиональной подготовки и содержанием будущей деятельности выпускника вуза.

В соответствии с этим одним из актуальных направлений деятельности вузов становится осуществление инновационного подхода к организации образовательного процесса.

Как часто мы слышим понятие «инновация», «инноватика», они употребляются везде и чаще для придания статусности. Сегодня каждое развивающееся образовательное учреждение должно уметь вести инновационную деятельность, но, прежде всего, для этого необходимо уметь работать с инновационной терминологией, разбирать понятия и отличать наличие инновационности в работе.

Педагогика, так же, как и другие науки широко пользуется инновационными терминами, например «педагогические инновации». В данной работе мы попробуем разобраться, что же всё-таки обозначает данный термин, и какие проблемы он за собой влечет.

Под педагогической инноватикой подразумевают один из подразделов педагогики, изучающий создание, оценку и внедрение педагогических инноваций. Такие инновации формируются в университетах, научных школах, благодаря творчеству, самобытности и идейности педагогов и ученых. Педагогические инновации – это изменения в системе образования, нацеленные на улучшение качества, рост коммерциализуемости учебного процесса, посредством ранее не используемых методов, способов восприятия теории и получения практических навыков. Но не каждый может определить для себя, что именно является инновацией в педагогике [1].

Инновации, инновационное образование, инновационные технологии, инновационная деятельность становятся предметом активного обсуждения в педагогической науке. Анализ научной литературы свидетельствует, что в самом общем смысле инновация – это конечный результат инновационной деятельности, воплощенный в виде нового или усовершенствованного продукта, нового или усовершенствованного технологического процесса. Под инновацией понимают не просто создание, распространение новшеств, а изменения, которые носят существенный характер, сопровождаются изменениями в образе деятельности, стиле мышления. Педагогическая инновация – нововведение в педагогическую деятельность, изменение в содержании и технологии обучения и воспитания, имеющие целью повышение их эффективности.

Развитие общества диктует все возрастающие требования к подготовке

специалиста. Интенсивное обновление производственных технологий, интеграция научных знаний, увеличение комплексных научных и прикладных проблем междисциплинарного характера ставят перед высшей профессиональной школой задачу подготовки специалиста, готового к творческой постоянно обновляющейся профессиональной деятельности.

Основой модернизации системы образования в Узбекистане является изменение сущности системы образования, ее развитие на основе изучения и применения передового опыта развитых стран, применение новых методов, передовых педагогических технологий. При этом приоритетной политикой государства в системе образования остается сохранение и развитие национальных и исторических ценностей, национального опыта и также их соединение с прогрессивным опытом развитых стран в данной сфере. То есть сохраняется все, то положительное в системе образования, что будет способствовать развитию и вместе с тем принимается все новое, прогрессивное, которое соответствует национальным духовным и нравственным ценностям общества. Это означает, что осуществляется модернизация на собственной основе, так как сохраняется преемственность в развитии данной сферы и в то же время применяется инновации.

В соответствии с Концепцией модернизации образования в республике Узбекистана основными целями профессионального образования являются: подготовка квалифицированного работника, соответствующего уровня и профиля, конкурентноспособного на рынке труда, компетентного, ответственного, свободно владеющего своей профессией и ориентирующего в смежных областях деятельности, способного к эффективной работе по специальности на уровне мировых стандартов, готового к постоянному профессиональному росту, социальной и профессиональной мобильности [2].

Повышение качества высшего образования может обеспечиваться путем внедрения новых образовательных технологий, развития интерактивных форм обучения, широкого использования проектных методов и инструментов, позволяющих имитировать реальные ситуации, а также современных обучающих программ. Своевременное определение качества образования влияет на конкурентоспособность государства и выход его на мировой рынок образовательных услуг. К одной из важнейших составляющих проблемы относится система управления качеством, цель которой состоит в повышении эффективности подготовки высококвалифицированных специалистов в соответствии с требованиями международных стандартов [3].

Положения Болонского процесса, нормативы Государственных образовательных стандартов специальностей профессионального образования требуют от вуза поиска новых форм организации образовательного процесса, создания инновационной образовательной среды.

Это естественно, поскольку о конкурентоспособности страны во всем мире судят по уровню образовательной подготовки специалистов. Исследования и опыт практической работы показали, что модернизация системы высшего образования актуализирует проблему развития инновационного обучения в высших учебных заведениях. Несмотря на достижения теории и практики в области проектирования образовательных систем (З.Д. Жуковская, А.В. Карпов, В.А. Макаров, Н.Ф. Талызина и др.), приходится констатировать, что проблема организации профессиональной подготовки специалиста в условиях многоуровневого образовательного комплекса требует особого внимания и дополнительного исследования [4].

В современном обществе образование имеет огромное значение, поэтому особо актуальным становится поиск перспективных направлений его развития. Учитывая переход к глобальному информативному обществу и становлению знаний, о соответствии образования социально-экономическим потребностям настоящего и будущего можно говорить лишь в том случае, если его модернизация будет основываться не только и не столько на организационных нововведениях, сколько на изменениях по существу – в содержании и технологиях подготовки кадров и подготовке научных исследований.

Информационные образовательные технологии – технологии обучения, научных исследований и управления, основанные на применении вычислительной и другой информационной техники, а также специального программного, информационного и методического обеспечения. Информационные технологии могут быть ориентированы на специальные технические информационные средства, так как в настоящее время в системе образования используются разнообразные информационные средства: электронные учебники, мультимедийные системы; экспертные системы, системы автоматического проектирования,

банки и базы данных, электронные библиотечные каталоги и Интернет (глобальные), национальные (региональные, отраслевые и локальные) сети и т.п.

Инновационные образовательные технологии как процесс – это «целенаправленное, систематическое и последовательное внедрение в практику оригинальных, новаторских способов, приемов педагогических действий и средств, охватывающих целостный учебный процесс от определения его цели к ожидаемым результатам» [5].

Под образовательной инновацией принято понимать новый подход к организации народного образования, связанный с требованиями экономической, социальной, политической и культурной жизни народа, и реформирование на этой основе ее теоретико-методологических основ, концептуальных подходов, структуры, создание оригинальных технологий обучения и воспитания, методу управления, внедрение в практику научных достижений и распространения передового опыта [6].

Целью использования инновационных технологий обучения является повышение качества и обеспечение доступности образования на уровне европейских стандартов. Актуальными задачами на этом пути являются:

- развитие системы образования в течении жизни;
- совершенствование системы внешнего независимого оценивания;
- интеграция образования и науки, что является необходимым условием обеспечения

качества и ее живого развития.

Главными составляющими учебной среды с использованием инновационных технологий обучения выступают современные средства обучения, в частности аудиовизуальные, активные методы обучения (“мозговой штурм”, “метод кейсов», метод проектов и т.д.), современные технологии обучения: “Дебаты”, “Диспут”, “Коллаж”, игры-тренинги и т.д., а также научно-исследовательская работа студентов разного уровня сложности [7].

Современные технологии обучения главным образом базируются на личностно-ориентированном подходе, который предусматривает не только учет индивидуальных особенностей учащихся, но и на дифференцированном подходе к обучению. Этот подход требует определения собственной учебной цели, осознание личностной образовательной траектории и создание личного образовательного продукта, который отражает опыт практической деятельности студента по усвоению им средств деятельности, а также его собственное творчество.

Резкий скачок в развитии компьютерной техники и программного обеспечения способствовал внедрению в учебный процесс таких технологий, как мультимедиа-технологии, Интернет-технологии, Web-дизайн, а их правильное использование способствует комплексному развитию личности и способностей человека.

Современные методы обучения предполагают использование средств массовой информации, в частности компьютерных сетей, web-сайтов, электронных учебников, видеопрограмм. Главной особенностью использования этих средств, кроме научной направленности, является их интерактивность, которая обеспечивает взаимодействие как между студентами, так и между студентами и преподавателями. Интерактивные средства способствуют обмену информацией и организации совместной деятельности всех участников образовательного процесса.

Использование активных методов обучения способствует активизации познавательной деятельности студентов, развитию самостоятельного мышления. Активные методы обучения по своей сути направлены на образование собственной образовательной позиции учащихся, предусматривают творческий подход к решению учебных, познавательных и научных проблем. Эти методы предусматривают постепенное повышение самостоятельности учебной деятельности, с одной стороны, а с другой, создают условия для обсуждения проблем, возникающих в процессе обучения. Во-первых, это способствует развитию самостоятельности мышления, а во-вторых, влияет на формирование положительной мотивационной установки на выполнение такой работы. Следовательно, можно утверждать, что создание креативной учебно-воспитательной среды в вузе влияет на мотивацию обучения учащихся, привлекает их к различным видам самостоятельной работы, в результате чего повышается уровень знаний, умений, навыков в будущем, приобретается опыт творческой деятельности, формируется ценностное отношение к научной деятельности, а, следовательно, повышается качество образования.

Таким образом, в условиях глобализационных изменений нововведения выступают важным фактором экономического, социального и культурного прогресса современного

общества всех стран, а это требует новой инновационной модели образования. В отличие от традиционной «поддерживающей» модели образования, которая преследует цели познания настоящего, инновационное образование тесно связано с новым информационным подходом к организации образовательного процесса, с требованиями реформирования всех сфер общественной жизни, которая нацелена на будущее, носит опережающий характер и задает вектор развития образования на ближайшую и отдаленную перспективы, опираясь на использование различных информационных, интеллектуальных и инновационных технологий. Она дает возможность обучения в удаленном режиме благодаря использованию современных технологий [7].

Основной инновационной модели образования должны стать педагогические инновации, направленные на повышение качества образования студентов, формирование гармонично развитой, творческой, профессионально подготовленной личности, ориентированной на общечеловеческие ценности. Это возможно, если образовательный процесс будет носить личностно-ориентированный характер и проводиться в русле гуманистической парадигмы.

Литература:

1. Захарова И.Г. Информационные технологии в образовании: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений.- 2-е изд., стер.- М.: Издательский центр “Академия”, 2005
2. Байсарийев Н.Х. Повышение качества образования в Узбекистане. Ученый XXI века. № 5-2 (18). С. 30-33.
3. Баратов Р.У., Раматов Ж.С. (2018). Новый подход подготовки кадров с высшим образованием в Узбекистане: перспектива и инновации. Theoretical & Applied Science. № 4 (60). С. 89-91.
4. Кларин М.В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии. (Анализ зарубежного опыта) – Рига, НППЦ “Эксперимент”, 1998.
5. Хасия Т. В. Педагогические инновационные технологии в вузе. Актуальные вопросы современной педагогики : материалы I Междунар. науч. конф. (г. Уфа, июнь 2011 г.). -Уфа: Лето, 2011. - С. 120-122. – URL: <https://moluch.ru/conf/ped/archive/18/777/> (дата обращения: 10.03.2023).
6. Копыльцов А.А. Инновационные технологии образования // Современное образование: содержание, технологии, качество: XIX Междунар. научно-методич. конф.: в 2 т. — Т. 2. – СПб., 2013. – С. 197–198.
7. Шинкаренко Р.В., Попова Ю.М. Инновационные технологии обучения в высшей школе // Международный журнал экспериментального образования. – 2013. – № 4. – С. 329-332;

РАЗВИТИЕ МЕТАКОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ

Калимжанова Роза Лаиковна
Аркалыкский педагогический институт им. И. Алтынсарина

Аннотация. Приоритетным направлением современной образовательной политики в условиях цифровой образовательной среды, стремительного устаревания знаний и быстроменяющейся жизни становится повышение роли самообразовательной деятельности обучающегося. Перед казахстанской системой образования ставится важнейшая задача обучить человека самостоятельно учиться, мотивировать его к непрерывному и результативному самообразованию. Поставленная таким образом задача может быть решена посредством развития метакомпетентности, обладающей свойством надпредметности и независимости от сферы деятельности. В статье определена сущность развития метакомпетентности будущих педагогов в условиях цифровой образовательной среды.

Ключевые слова: метакомпетентность, hard skills, soft skills

Түйін. Цифрлық білім беру ортасында білімнің тез ескіруі және өмірдің тез өзгеріп жатқаны жағдайында қазіргі білім беру саясатының басым бағыты – студенттің өзіндік білім алу әрекетінің рөлін арттыру. Қазақстандық білім беру жүйесінің алдында адамды өз бетінше оқуға үйрету, оны үздіксіз және тиімді өзін-өзі тәрбиелеуге ынталандыру ең маңызды міндет тұр.

Осындай жолмен қойылған тапсырманы қызмет өрісінен шектен тыс субъективтілік және тәуелсіздік қасиеті бар метакомпетенттілікті дамыту арқылы шешуге болады. Мақалада цифрлық білім беру ортасында болашақ мұғалімдердің метақұзыреттіліктерін дамытудың мәні айқындалған.

Түйінді сөздер: метакомпетентность, hard skills, soft skills

Abstract. The priority direction of modern educational policy in the digital educational environment, the rapid obsolescence of knowledge and rapidly changing life is to increase the role of the student's self-educational activity. The Kazakhstani education system is faced with the most important task of teaching a person to study independently, motivating him to continuous and effective self-education. The task posed in this way can be solved through the development of metacompetence, which has the property of oversubjectivity and independence from the field of activity. The article defines the essence of the development of meta-competence of future teachers in a digital educational environment.

Keywords: metacompetence, hard skills, soft skills

Осуществляя подготовку будущих учителей, разрабатывая и обновляя образовательные программы, мы не единожды задавались вопросом: а какими важными и ключевыми навыками, какими компетенциями должны обладать современные педагоги, чтобы они были успешны, конкурентоспособны, интересны своим ученикам и вызывали у них искренний восторг своим предметом?! Однозначного ответа на этот вопрос мы не нашли, однако наши исследования доказывают и подтверждают, что существует некая «надкомпетентность» или метакомпетентность, которая и позволяет достигать успеха и быть всегда востребованным специалистом.

Метакомпетентность будущих педагогов является достаточно сложным предметом исследования, и заключается в том, что терминология метапредметного подхода находится в процессе формирования. Научные категория и понятия с приставкой «мега» или «мета» не всегда имеют четкую и однозначную формулировку. Некоторые исследователи дифференцируют метаобразование, метаобучение и метапредметный подход, другие не различают понятия метакомпетенции и метакомпетентности. Таким образом, вопрос о метаобразовании и метапознании не является до конца изученной и раскрытой, что, в свою очередь, создает значительные трудности во введении этих категорий в процесс квалификации учителей, а также в определении существенных характеристик метакомпетентности будущих учителей.

Развитие метакомпетентности у студентов будущих педагогов позволит с одной стороны, управлять информацией, знаниями и в целом своим интеллектуальным развитием в процессе обучения, с другой стороны, основой для развития метакомпетентности послужат так называемые, *hard skills* (профессиональных навыки), так и *soft skills* («мягкие» и «гибкие» навыки).

Обратимся к истории вопроса развития метакомпетентности. Началом развития компетентностного подхода, и в частности раскрытие сущности понятий «компетенция/компетентность» относится к 60-м годам XX века и связывается с исследованием американского лингвиста Н.Хомского (Массачусетский университет) [1,с. 81]. Понятие «компетенция» сформировано Н. Хомским в рамках использования языка и его теории. Семантическое значение понятия «компетенция» расширяется и содержательно обогащается личностными составляющими, в том числе и мотивацией в исследованиях Р. Уайта. В 1984 г. Дж.Равен представил виды компетенций, раскрыл их многокомпонентный состав. В 1996 г. на симпозиуме в Берне Советом Европы были выделены ключевые компетенции. В 1978 г. понятие «метакомпетентность» было введено Ж.Н. Санбергом применительно к конкретным компетенциям педагогов. Помимо превосходного знания своего предмета, который преподает учитель той или иной дисциплины, помимо умения структурировать свою работу, умения взаимодействовать с обучающимися, Ж.Н. Санберг ввел понятие «метакомпетентность» как желание самому обучаться и решимость самосовершенствоваться, самотрансформироваться.

Следует отметить, что переход к компетентностному подходу обоснован тем, что от человека потребовалось проявление таких качеств личности, таких умений и навыков, которые не обеспечивал знаниевоориентированный подход, а именно:

1. способность принимать решения в нестандартных ситуациях и нести ответственность за них;
2. способность к обработке огромных массивов информации;

3. способность коммуницировать и работать в команде;
4. способность быть лидером;
5. способность управлять своими эмоциями и эмоциями других людей и др.

Настоящий этап развития компетентностного подхода представил реакцию на эти запросы в виде разработки частных видов компетентностей (информационная, лидерская, карьерная, социальная, математическая, лингвистическая и др.). В то же время развитие цивилизации, ее базовый тренд как ускоряющаяся и углубляющаяся изменчивость окружающего мира потребовало соответствующей изменчивости современного человека, которая предполагает непрерывное самоизменение, самообразование с использованием метакогнитивных стратегий деятельности.

Но для нас важно выяснить, что же такое «метакомпетентность» и чем она отличается от soft skills (гибких, мягких навыков)?

«Мета» - часть сложных слов., переход к чему-либо, перемену состояния, превращения (например, мета-галактика, мета-центр). То есть это определенный перелом в мышлении и восприятии, это переход от привычного к более глубокой и тонкой материи, которая охватывает всё, что мы уже знаем, понимаем и умеем.

«Мета» возникает в эпоху 4-ой технологической революции, с цифровизации, когда большой информационный взрыв, огромный поток информации предполагает наличие иных компетенций у человека. Особенный толчок развитию «метакомпетентности» дала ситуация в 2020 году с мировой пандемией, вызванной коронавирусом COVID 19, когда количество изменений в мире нарастает ежедневно и в этой ситуации тебе необходимо резко перестроить свою работу, не останавливаясь, не прекращая, не снижая темп, а включиться и взаимодействовать с этой реальностью.

Сегодня мы уже немного стали забывать те времена, когда мы были изолированы друг от друга, сидя дома за экраном компьютера, спешно, вечерами, иногда и ночами осваивали те компьютерные программы и приложения в смартфонах, которые позволяли быть на связи постоянно, «24 на 7», трудиться и выдавать результат своего изолированного труда. И только человек, обладающий метакомпетентностью смог быстро адаптироваться в этой ситуации всемирного хаоса и боли. Вот именно это понятие «мета» и отражает новый мир, так как адаптироваться в этой новой реальности сейчас намного сложнее, чем трансформировать эту реальность через самоактуализацию.

Таким образом, можно констатировать, что наступила новая эпоха метакомпетенций, которую мы пытаемся развить, а полярность между hard и soft skills становится уже обычным явлением.

«Мета» (означает «для», «до», «выше») как часть слова используется для обозначения таких систем, которые используются для описания или изучения дифференцированных систем, например, метатеории, метаязыка.

Метазнания – это знания о знаниях, их организации и структуре, речь идет о знаниях, о приобретении знаний, о способах познания. Метазнания – архитектура целостного образа мира.

Метаспособами в свою очередь называют методы, которые помогают широко распахнуть инновационные способы решения задач.

Мы солидарны с Л.М. Ордобоевой, которая утверждает, что зарубежные исследования посвящены проблеме изучения метакомпетенций, в основном в области профессионального образования, управления знаниями и управление навыками. Они раскрывают наиболее значимые определения понятия метакомпетенций: это способность быстро адаптироваться к новым условиям, готовность к непрерывному самообразованию/образованию, готовность переносить существующие знания, навыки, умения на новые объекты деятельности и использовать теоретические знания на практике [2].

Что собой характеризует метакомпетентность?! Это объединение необъединимых Метакомпетентность – это умение управлять всем сложившимся вокруг человека и самим человеком в том числе.

В докладе экспертов Global Education Futures и WorldSkills Russia «Навыки будущего» были представлены основные тренды, которые определяют образ рабочего места в XXI веке: это технологические тренды (цифровизация всех сфер жизни, автоматизация и роботизация), социальные тренды (демографические изменения, становление сетевого общества), техно-социальные тренды (глобализация экономическая, технологическая, культурная, экологизация), метатренд (ускорение).

Метатренд – все изменения происходят под влиянием одного общего метатренда – возрастающей скорости изменений. Новые технологические решения и социальные практики возникают все быстрее. Этот метатренд не только воздействует на обозначенные изменения, но и задает темпы обновления окружающего мира - темпы, к которым не готовы большинство ныне существующих социальных институтов [3].

Базовыми навыками XXI века являются:

1. Концентрация и управление вниманием – необходимы, чтобы справляться с информационной перегрузкой, управлять сложной техникой.
2. Эмоциональная грамотность – аффективная область приобретает все большую значимость в работе. Понимание своих эмоций и эмпатия помогут сохранить и сконструировать свою идентичность и взаимодействовать с другими.
3. Цифровая грамотность - способность работать в цифровой среде, в том числе AR и VR, будет столь же востребованным, как способность писать и читать.
4. Творчество, креативность – при автоматизации рутинной деятельности на любой работе будет все больше необходимости мыслить нестандартно и создавать новое.
5. Экологическое мышление – понимать связность мира, воспринимать свою деятельность в контексте всей экосистемы, поддерживать эволюционные процессы.
6. Кросскультурность – в любом городе, в любой рабочей среде будут встречаться все более разные (субкультуры, в том числе за счет разрыва поколений)
7. Способность к (само)обучению – в быстро меняющемся мире человеку придется продолжать обучение в течение всей жизни, иногда самостоятельно осваивая новые навыки.

То есть сегодня важны и *hard skills* (профессиональные, жесткие навыки, которые необходимы при трудоустройстве) и *soft skills* (мягкие, гибкие навыки, которые помогут при построении дальнейшей карьеры), но еще важнее «мета»навыки.

Метакомпетентность связывает *hard* и *soft skills*, но акцентирует внимание на так называемых **экзистенциальных** навыках, то есть навыках, которые можно универсально применять на протяжении всей жизни и в различных жизненных контекстах личности. Они включают способность ставить цели и достигать их (сила воли), стремление к чему-либо, способность делать выбор, способность к саморефлексии (осознанность, метапознание), способность учиться и переучиваться (саморазвитие).

Также существуют **кроссконтекстные** навыки, которые можно применять в более широких сферах социальной или личной деятельности: навыки чтения, письма, тайм-менеджмента, навыки работы в команде и др.

Третий блок навыков, входящих в метакомпетентность это **контекстные/специализированные** навыки, то есть навыки, которые развиваются и применяются в конкретном контексте. Профессиональные навыки (программирование на конкретном языке), физические навыки (например, вождение машины), или социальные навыки (например, видеоблогинг).

Феномен метакомпетентности заключается в том, что мы заблаговременно не знаем экзистенцию (сущность) человека, мы не даем себе право предполагать его полную ясность, то есть это некий новый виток гуманизма, то есть это принцип человекоцентричности, который предполагает, что не судьба, не способности, не результаты каждого отдельного человека не могут быть предопределены до конца. Жизнь разворачивается в реальном взаимодействии вот этого непознанного человека с этим постоянно меняющимся миром. И в этом взаимодействии рождается настоящая суть, новый эпохальный взгляд на человекоцентричность и его экзистенциальность. Это накладывает определенные изменения и на взгляде развития человека в образовании. То есть мы признаем эту тонкость человека, которую мы еще не постигли до конца, мы понимаем непознанность этого человека, мы не стремимся взаимодействовать напрямую, а создаем некую платформу для его развития, для его включения этих качеств, свойств и возможностей.

Итак, какие же, на наш взгляд, метакомпетенции мы должны развивать у будущих педагогов, а ныне студентов педагогических вузов?!

1. Метакомпетенция – Мыслить широко. Это понимание не только своей профессии, а и еще всех смежных профессий, это понимание общего контекста, то есть это ширина взгляда на ту проблему, которую необходимо решить.

2. Метакомпетенция – Управление приоритетами в этой сложности, в этой неопределенности, в этой ширине контекста, то есть ориентироваться в приоритетах и структурировать их.
3. Метакомпетенция – Мотивировать и вовлекать других людей в общее дело. Важно вложение каждого человека в общее дело: интеллектуальное, волевое и т.д.
4. Метакомпетенция – Постоянное развитие. Это и умение обучаться, и умение находить необходимую информацию. То есть это девиз: «Учись учиться». Здесь заложены две главные вещи для любого человека на данный момент. Во-первых, это саморефлексия – это понимание спокойное и хладнокровное своих возможностей и ресурсов. Вот именно на этом уровне очень много проблем: так как не каждый может себе честно признаться, что он умеет делать хорошо, а что не очень, сможет ли он себя заставить или не сможет. В современном образовательном пространстве компетентностный подход рассматривается как один из ресурсов повышения качества образования. Прежде чем развивать метакомпетентность студентов будущих учителей, важно, чтобы преподаватель сам обладал метакомпетентностью. Профессиональная деятельность преподавателя представляет собой подсистему с ее своеобразием и особенностями, включенную в целостную систему отношений общества. Вне этих отношений она не существует. Образовательная система выстраивается в треугольнике: государство – общество – человек.

Современный цифровой мир и переживаемый цифровым обществом кризис ставит проблему переосмысления уровня профессионализма и деятельности преподавателя. Развитие метакомпетентности преподавателя детерминировано объективными факторами общественного развития (практикой подготовки специалистов) и субъективными факторами развития, определяющими диапазон и глубину осознания значимости образования для индивида, что, в свою очередь, требует усиления мотивации образовательной подготовки. Сегодня востребован преподаватель-профессионал, который может работать с сознанием, мыслью и личностью студента - будущего педагога, организовывать образовательные процессы и управлять ими, быть способным к самореализации.

Таким образом, метакомпетентность – это интегративное личностно-профессиональное качество, благодаря которому педагог как субъект профессиональной деятельности обретает способность к самоактуализации, самопониманию, самоидентификации, саморегуляции, самооцениванию в каждом из трех составляющих пространства педагогического труда: в системе своей профессиональной деятельности, в системе педагогического общения и в системе собственной личности.

Каковы же пути или способы развития метакомпетентности будущих педагогов?

Прежде всего, мы считаем, что основой развития метакомпетентности является концепция личностно-ориентированного образования.

Следующий способ развития метакомпетентности, на наш взгляд, является наличие у обучающихся знаний способов, этапов их разрешения, знаний оценки возможных рисков и способов поиска альтернативных решений.

Третьим способом развития метакомпетентности будущих педагогов является их вовлечение в специально организованную деятельность, формирующую процессуально-деятельностную и рефлексивно-оценочную компоненты.

Очень важным является путь вовлечения обучающихся в проектную деятельность, так как в результате будет сформирована способность к порождению идей на основе анализа проблем, постановке целей, определению результатов и содержание деятельности по их достижению.

Таким образом, развитие метакомпетентности будущих педагогов в условиях цифровой образовательной среды представляет собой непрерывный процесс целенаправленной педагогической деятельности, ориентированной на освоение обучающимися способов организации самообразования, саморазвития и самовоспитания на основе интеллектуальной рефлексии когнитивных процессов, их активного контроля и регуляции для достижения поставленной цели.

Литература

1. Шершнева В.А., Осипов М.В. Метакомпетентность в иерархии компетентностей – Вестник Красноярского государственного педагогического университета им. В.П. Астафьева. № 1, 2020. – С. 80 – 89
2. Орбодоева Л.М. Метакомпетенция как компонент содержания профессиональной иноязычной подготовки студентов в языковом вузе // Вестник Московского

- государственного лингвистического университета. Образование и педагогические науки. – 2014. - № 14 (700).
3. Навыки будущего. Доклад экспертов Global Education Futures и WorldSkills Russia. – URL: https://futuref.org/futureskills_ru
 4. Хуторской А.В. Метапредметный подход в обучении: научно-методическое. – М.: Изд-во «Эйдос»; Изд-во института образования человека, 2012. – 73 с.
 5. Богданова О.Н. Становление метапредметной компетентности учителя в процессе дополнительного профессионального образования: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.08. Красноярск, 2018, 24 с.

УДК 371.134

УПРАВЛЕНЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ПРОЦЕССА СТАНОВЛЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ МОЛОДОГО ПЕДАГОГА

Л.И. Пономарева
Н.В. Скоробогатова

ФГБОУ ВО Шадринский государственный педагогический университет, Россия

Цель настоящей статьи в рассмотрении теоретических позиций на проблему управления процессом становления профессиональной компетентности молодого педагога. Результатом проведенного исследования является теоретико-методологическое обоснование проблемы управленческого сопровождения процесса становления профессиональной компетентности молодого педагога.

Ключевые слова. управление, сопровождение, профессиональная компетентность, управленческое сопровождение молодого педагога В качестве задач можно выделить следующее: необходимость проведения анализа психолого-педагогических исследований по рассматриваемой проблеме; определение понятийно-терминологического поля исследования.

Аннотация. В педагогической науке и практике всё больше возрастает стремление ученых к осмыслению целостного педагогического процесса с позиций науки управления, желание придать ему строгий научно обоснованный характер.

MANAGEMENT SUPPORT FOR DEVELOPING YOUNG TEACHER'S PROFESSIONAL COMPETENCE

L.I. Ponomareva, N.V. Skorobogatova, Shadrinsk State Pedagogical University

Abstract. In pedagogical science and practice there is an increasing desire of scientists to comprehend the holistic pedagogical process from the position of management science, the desire to give it a strict scientifically grounded character.

The aim of this article is to consider the theoretical positions on the problem of managing the process of becoming a young teacher's professional competence.

As tasks it is possible to allocate the following: necessity of carrying out the analysis of psychological and pedagogical researches on a considered problem; definition of conceptual and terminological field of research.

The result of the research is a theoretical and methodological substantiation of the problem of managerial support for the process of becoming a professional competence of a young teacher.

Key words: management, support, professional competence, management support of a young teacher

Справедливо утверждение многих отечественных и зарубежных исследователей о том, что управление реально и необходимо не только в области технических, производственных

процессов, но и в сфере сложных социальных систем, в том числе педагогических. По-нашему мнению, это закономерно, так как само слово «педагогика» в переводе с греческого означает «детовожделение», «детоводство», то есть, по сути своей, и есть управление.

Терминологическое поле проблемы управления можно очертить тремя позициями, представленными в психолого-педагогических исследованиях.

Первая позиция представлена научными трудами, в которых управление рассматривается как деятельность. Так, Й. Кхола рассматривает управление как деятельность, которая направлена на достижение определенных целей конкретной организации [1]. Как отмечает Н.С. Сидельникова, особое место в череде ученых, занимает А. Файоль, по праву считающийся отцом научной теории управления. Именно он впервые охарактеризовал функционал (планирование, организация, контроль) и определил цель деятельности, под названием «управление» [2]. Преломляя понимание А. Файоля цели управления с экономики на педагогику, М.М. Поташник определяет ее как организацию совместной деятельности субъектов образовательного процесса на достижение результата по развитию школы [3].

Для настоящего исследования важны концептуальные идеи данных авторов, в частности, понимание управления как одного из видов социальной деятельности, направленного на получение образовательного результата.

Во вторую позицию объединены научные исследования, которые рассматривают управление как непосредственное воздействие (влияние) одного человека на другого, или на коллектив. При этом, как отмечают I.I. Kayl, E.V. Zudina, V.S. Epinina, Y.S. Bakhracheva, V.V. Velikanov [4], в общем смысле, управленец является субъектом, и воздействует на объект, изменяя его. При этом, воздействие может оказываться и на другой субъект, но так же приводящее к его внутренним и внешним (поведенческим) изменениям. Данная позиция имеет в современной дидактике весьма широкое распространение и различные аспекты его мы находим в исследованиях Н.П. Романовой, С.А. Белоусовой, И.Э. Вильданова, Р.С. Сафина, Е.А. Корчагина и др.

Сторонники третьей позиции под управлением в системе образования понимают взаимодействие субъектов, т.е. декларируемый современный подход субъект-субъектных отношений, здесь ярко выражен. В философских, социальных и психологических науках взаимодействие рассматривается с позиций социальных характеристик, в том числе и взаимодействие в образовательном пространстве. В социальной психологии взаимодействие рассматривается как условие восприятия человека человеком (Андреева Г.М., Богомолов Л.А., Бодалев А.А., Кузьмин Е.С., Обозов Н.Н., Петровский Л.А.). В социально-педагогическом смысле взаимодействие рассматривается как процесс социального взаимодействия между учителем (или школой, как социальным институтом) и учащимся (учащимися), в ходе которого формируется позиция ученика. Под взаимодействием в философии понимается сложный и многообразный процесс, в котором смена сторон не просто взаимосвязана, но и взаимно обусловлена (А.Н. Аверьянов, Н.И. Жбанкова). Его сущность заключается в неразрывности прямого и обратного воздействия, органического сочетания изменений, воздействующих друг на друга субъектов. Кроме того, взаимодействие, внутренне дифференцированная, саморазвивающаяся система (А. И. Уемов, Б.М. Кедров и др.). Такое понимание взаимодействия, представляющее собой сущность управления, предполагает взаимное изменение управляющих и управляемых.

Мы придерживаемся третьего подхода, при котором управление образовательной организацией рассматривается как взаимодействие администрации, трудового коллектива, обучающихся, родителей, общественности, различных компаний и органов по реализации познавательных, воспитательных целей и целей развития обучающихся на базе решения кадровых, материально-финансовых, организационных, педагогических и других задач. Решая эти задачи, мы, по сути, создаем условия для организации образовательного процесса [5].

Для разработки методики реализации управленческого сопровождения образовательного процесса дошкольных образовательных организаций на основе интегративного подхода необходимо уточнить понятие «управленческое сопровождение».

В работах российских ученых (А.Б. Бакурадзе, С.В. Резун, В.М. Швецова и др.), а также в зарубежных исследованиях (У. Брэджик, Г. Кунц, С.О Доннелл и др.) рассматриваются вопросы педагогической поддержки и сопровождения деятельности специалиста в области образования [6].

Представляют интерес анализ педагогического (В. Ф. Макуха), информационного (О.А. Борисова) обеспечения деятельности, содержания и методов педагогического сопровождения деятельности (С.В. Резун), выявление педагогических основ подготовки специалистов (О.Ю. Бражник, В.С. Ковкина и др.), педагогических критерий развития профессионального мышления (Л.В. Беляева, Г.Н. Лищина), развития профессионального самосознания (В.Д. Чекина).

Считаем вполне приемлемым согласиться с мнением В.А. Слостенина и И.А. Колесниковой, которые отмечают, что педагогическое сопровождение как форма помощи, направлена на развитие индивидуальности, это процесс заинтересованного наблюдения, консультирования, личного участия, поощрения максимальной самостоятельности человека в проблемной ситуации при минимальном участии сопровождающего.

Психологи (В.В. Безденежных С.А. Белоусова, В.С. Лазарев, Л.М. Митина, Т.С. Кабаченко и др.) разрабатывают вопросы социально-психологического, психологического обеспечения и сопровождения профессиональной деятельности. Психологи в своих исследованиях показывают, как анализировать организационную среду, как её формировать, как выделять принципы, содержание, факторы, влияющие на успешность и не успешность профессионалов, сильные и слабые стороны в их деятельности.

Концептуальные положения о видах, методах и механизмах психологической поддержки развития личности отражены в работах А.Г. Асмолова, Ю.П. Ветрова, И.Б. Котовой, А.В. Мудрика и др.

В.А. Толочек и Н.С. Пряжников выделяют следующие концептуальные уровни помощи человеку в профессиональном и личностном самоопределении:

- адаптационно-производственный. Цель – помочь человеку вписаться в заданную производственную структуру, повысить ее эффективность. При этом интересы самого человека часто оказываются на втором плане (хотя учитываются его способности и другие психологические особенности);
- социально-адаптационный. Цель состоит в том, чтобы помочь человеку достичь успеха в жизни через успешный выбор профессии или места работы. Человеческие интересы учитываются в большей степени, но путь к успеху может оказаться недостаточным;
- ценностно-смысловой. Цель – помочь человеку найти смысл в профессиональном и личностном самоопределении. Именно здесь учитываются жизнеопределяющие стимулы человека, поэтому этот уровень по праву можно считать личностно ориентированным.

Реализация задач третьего уровня связана с объективными трудностями: человек не готов брать на себя ответственность за свои обстоятельства, рассматривать свои проблемы на сложном – ценностно-нравственном и смысловом уровне; готовность и способность психолога решать сложные проблемы профессионального самоопределения человека; многообразие позиций, интересов и запросов «клиента», «заказчика», например руководителя организации, в которой работает психолог.

Сопровождение считается индивидуальным и гибким по сравнению с другими формами методической работы, содержит более тонкий инструментарий.

Итогом управленческого сопровождения профессиональной деятельности станет развитие и саморазвитие личности педагога, осуществление его психолого-педагогических способностей, знаний, умений и навыков, обеспечение профессионального самосохранения, удовлетворённость трудом и повышение эффективности профессиональной деятельности.

Об этом говорится и в профессиональном стандарте педагога, который предусматривает формирование профессиональной компетентности как одного из важных видов профессиональной подготовки педагога.

Профессиональная компетентность – ключевое понятие, характеризующее педагогическую деятельность, определяющее степень педагогической готовности к труду и являющееся фактором сохранения направленности деятельности.

Профессиональная компетентность – это качество личности, завершившей образование определенной профессиональной ступени, выраженная готовность успешной, продуктивной, эффективной профессиональной деятельности с учетом ее социальной значимости и социальных рисков, которые могут быть с ней связаны [7].

Т.Г. Браже подчеркивает, профессиональную компетентность специалиста не только профессиональными научными знаниями, но и ценностными ориентациями, мотивами деятельности, пониманием себя в мире, стилем взаимоотношений с людьми, общей культурой, способностью к развитию творчества.

На основе этой концепции, выдвинутой Т.Г. Браже, можно выделить основные параметры оцениваемой профессиональной компетентности:

- мотивационно-ценностный;
- когнитивно-деятельностный;
- эмоционально-процессуальный.

Исходя из изложенного, специфика квалифицированной деятельности педагога заключается в том, что инвариантные необходимые условия и характеристики профессиональной компетентности обогащаются отличительными признаками: правильно организованным процессом управления становлением молодого педагога; возрастными особенностями обучающихся, которые должны учитывать педагоги в своей работе; необходимостью самостоятельной организации образовательной деятельности, характером взаимодействия молодого педагога, его наставника и администрации учреждения.

Литература

1. Кхол, Йозеф. Эффективность управленческих решений. Пер. с чеш. / Под ред. Б. В. Губина, А. Г. Певзнера. – Москва: Прогресс, 1975. – 195 с.
2. Поташник, М.М. Кадровый менеджмент в системе образования / М.М. Поташник // Народное образование. – 2012. – №5. – С.167-174.
3. Сидельникова Н.С. Возможности применения принципов Анри Файоля к анализу организации // Экономика и менеджмент инновационных технологий. – 2014. – №3. – Ч. 1 [Электронный ресурс]. URL: <https://ekonomika.snauka.ru/2014/03/4462>
4. Kayl, I.I., Zudina, E.V., Epinina, V.S., Bakhracheva, Y.S., Velikanov, V.V. Effective HR Management as the Most Important Condition of Successful Business Administration // Contributions to Economies, 2017. – № 9. – С. 23-30.
5. Пономарева, Л.И. Тьюторское сопровождение молодых педагогов как инновационный компонент процесса управления дошкольной образовательной организацией // Проблемы современного педагогического образования. Сер.: Педагогика и психология. – Научный журнал : – Ялта : РИО ГПА, 2017. – Вып. 57. – Ч. 4. – С. 174-177.
6. Вильданов И. Э., Сафин Р. С., Корчагин Е. А. Педагогическое управление в профессиональном образовании // Проблемы современного педагогического образования. 2018. No 58 (4). С. 46-50. Режим доступа: <http://science.cfuv.ru/wp-content/uploads/2018/04/58-4-2018.pdf>
7. Романова, Н. П. Управление человеческими ресурсами как форма использования человеческого потенциала [Электронный ресурс] / Н. П. Романова // Вестник Забайкальского государственного университета. – 2019. - № 2. – 88-95. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/upravlenie-chelovecheskimi-resursami-kak-forma-ispolzovaniya-chelovecheskogo-potentsiala>

ӘОЖ: 37

РЕЛИГИЯ И ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ МОЛОДЕЖИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Абдылдаева Т.Ч.

Адылбеккызы Г.

Кыргызский национальный университет им. Ж.Баласагуна,
г.Бишкек, Кыргызстан

Аннотация: Воспитание в духе общечеловеческих ценностей, таких как: любовь к ближнему, сострадание, взаимопомощь, милосердие, бережное отношение к окружающей природе, почитание родителей - ислам и христианство призывают к преодолению цивилизационных проблем путем создания ценностно-смыслового мира. При этом человек выступает одновременно в роли субъекта и объекта реформации, ядра нового мирового порядка, движущей силы цивилизационных перемен.

Накопленный веками опыт воспитания мусульманской, христианской конфессий находит активное применение в области образования, воспитания и социальной работы, способствуя формированию и воспитанию нравственно зрелой, духовно развитой личности.

Ключевые слова: религия, религиозность молодежи, ислам, православие, нравственность, социологический опрос.

Аңдатпа: Көршісіне деген сүйіспеншілік, жанашырлық, өзара көмек, мейірімділік, қоршаған табиғатқа ұқыпты қарау, ата - аналарды құрметтеу сияқты жалпыадамзаттық құндылықтар рухында тәрбиелеу-ислам және христиандық құндылық-семантикалық әлем құру арқылы өркениеттік проблемаларды жеңуге шақырады. Бұл ретте адам бір мезгілде Реформацияның субъектісі және объектісі, өркениеттік өзгерістердің қозғаушы күші болып табылатын жаңа әлемдік тәртіптің өзегі ретінде әрекет етеді.

Ғасырлар бойы жинақталған мұсылман, христиан конфессияларын тәрбиелеу тәжірибесі адамгершілік жағынан жетілген, рухани дамыған тұлғаны қалыптастыруға және тәрбиелеуге ықпал ете отырып, білім беру, тәрбиелеу және әлеуметтік жұмыс саласында белсенді қолданылады.

Кілтті сөздер: дін, жастардың діндарлығы, ислам, православие, адамгершілік, әлеуметтанулық сауалнама.

Annotation: Education in the spirit of universal values, such as: love for one's neighbor, compassion, mutual assistance, mercy, respect for the surrounding nature, reverence for parents - Islam and Christianity call for overcoming civilizational problems by creating a value-semantic world. At the same time, man acts simultaneously as the subject and object of the reformation, the core of the new world order, the driving force of civilizational change.

The centuries-old experience of educating Muslim and Christian confessions is actively used in the field of education, upbringing and social work, contributing to the formation and upbringing of a morally mature, spiritually developed personality.

Keywords: religion, youth religiosity, Islam, Orthodoxy, morality, sociological survey.

В современном интенсивно глобализирующемся мире происходят масштабные социокультурные трансформации: терпят крах традиционные системы ценностей, эволюционным путем создается единое информационное пространство на базе электронных технологий, возникают новые виды культуры и искусства. Новейший сложный исторический опыт показывает, что успешная модернизация развития стран и народов во многом зависит от того, как удастся совместить обеспечение новейших тенденций социально-экономического развития в реальных условиях с менталитетом, традициями и духовно-культурными особенностями этих стран. И одним из важнейших элементов в содержании этого процесса является проблема преемственности поколений, духовно-нравственного воспитания молодежи

на базовых ценностях цивилизационной самоидентификации. Более того, в условиях становления и развития суверенных государств – стран СНГ – вопрос формирования национального самосознания, ценностно-смысловых ориентиров молодых специалистов, их гражданской зрелости является вопросом стратегически важным [1].

Духовно-нравственный кризис больно ударил по молодежи, и в этой связи вызывают обоснованную тревогу духовно-нравственное состояние молодежи, те негативные процессы, которые происходят в молодежной среде. Исследования показывают, что происходит значительная переориентация общественного сознания молодых людей с духовных, гуманистических ценностей на ценности материального благополучия, гедонизма (увлеченность наслаждением потребления), существенно меняется отношение к профессии, труду, браку, семье, усиливается разочарование в демократических идеалах и ценностях. На фоне мировоззренческой неопределенности экспансия массовой коммерческой культуры, агрессивно насаждая психологию потребительства и выгоды, способствует нравственной деградации личности и снижению ценности человеческой жизни, примитивизирует смысл человеческого бытия, стимулирует асоциальные и противоправные формы самореализации (преступность, алкоголизм, наркомания, проституция), вызывает массовое распространение мистических учений, движений и нетрадиционных культов, представляющих опасность для нравственного здоровья молодого человека. Однако при этом консервируется и возрождается интерес к религиозному мировоззрению и в традиционном и нетрадиционном контекстах. В условиях системного кризиса, охватившего постсоветское пространство, и растущего влияния глобализационных процессов роль оккультизма, мистики и эзотерики резко возросла.

Посредством массовой культуры силу набирает «новая религиозность» - присущий для современности тип религиозности, детерминируемый ценностями доминирующей массовой культуры и характеризующийся компонентами нетрадиционности и качественной новизны.

По данным религиоведов, в мире функционирует около двух сотен религиозных направлений, которые различаются по формам обрядности, содержанию, структуре религиозных институтов, а также степени регламентации общественной и личной жизни. К ним относятся примитивные культы этносов Центральной Африки, шаманизм в Южной Сибири, а также такие традиционные системы, как буддизм, христианство и ислам. Но всем этим религиозным феноменам характерны и общие черты. Это, в первую очередь, разделение мира на потусторонний (сверхъестественный, «небесный») и посюсторонний (естественный, «земной»). Базу всякой религии выстраивают вера в наличие того или иного типа сверхъестественных сил и их значения в мире и повседневной жизни индивидов.

Отношение индивидов к религии и их вера в наличие посюстороннего мира составляет содержание понятия «религиозность». Религиозность, отличаясь от религии, имеющей объективный характер, представляет собой характеристику субъекта. Она свойственна определенному субъекту, которым является индивид, коллектив, группа, этнос, нация и человечество в целом. Конечно, под религиозностью понимается мировоззренческая установка группы или индивида, которая выражается в совокупности религиозных качеств сознания, отношений и поведения.

Религиозность определяется посредством критериев, таких как: индикаторы сознания, индикаторы поведения, индикаторы включенности в систему религиозных отношений. О функционировании религиозности можно утверждать, если имеются все данные индикаторы [2, с.24-25].

В современных условиях, когда общество отмечено огромной утратой чувства действительности, способности ориентироваться в реальности – утратой, которая вызвана потерей веры в добро, справедливость, милосердие, «естественные человеческие отношения» значение и роль религии в общественной жизни заметно возрастает. Многие зарубежные и российские психологи, анализируя ценность и реальность религиозной жизни для человека считают, что религиозная вера представляет собой психологический феномен, характерный индивиду с рождения и направляющий его на путь духовного и нравственного самосовершенствования [2, с.16; 3, с. 156]. Так, Н.Г. Дебольский утверждает, что существование Всевышнего и Его образа в индивиде демонстрирует его нравственность [3, с.49].

На наш взгляд, перспективным и интересным является анализ отношения современной молодёжи к религии, которая представляет собой специфическую социально-демографическую группу, вычленимой на базе целого спектра особенностей, характеристик социального статуса

и детерминированных темилибо иными психологическими качествами, определяемым уровнем политического, социально-экономического развития, спецификой социализации и т.д. Хотя следует отметить, что потребность в религии и религиозности возрастает у молодежи, заметен низкий уровень компетенции по религиозным вопросам, стихийность приобщения к религиозным традициям, неспособность осознания психологических аспектов религии в процессе нравственного самосовершенствования [4, с.41].

Регион Центральной Азии – весьма разнообразный, несмотря на свою общую историю. Различные модели развития, избранные странами региона в своем постсоветском националстроительстве, отдалили их друг от друга. В религиозном плане ситуация также сложилась разная, особенно в Кыргызской Республике. Модель либеральной демократии, заложенная в начале 90-х годов, создала фундамент для свободного функционирования религиозных практик и идеологий, количество религиозных течений намного значительней, чем в других странах Центральной Азии. Так, по мнению исследователя из Англии М.Пелкманса, представители протестантского направления христианства оценивают Кыргызстан как «самую открытую мусульманскую страну» [5, с.3].

После распада Советского Союза, в условиях суверенизации Кыргызстана, начался религиозный ренессанс, одним из индикаторов которого явился рост количества религиозных структур. За эти годы в республике сформировался поликонфессиональный социум. Граждане страны в религиозном плане стали последователями различных религиозных конфессий. Население Кыргызстана в своем большинстве исповедует традиционные религии, которые сыграли свою историческую роль в становлении и развитии кыргызского этноса и кыргызской государственности. Тотальный рост религиозного сознания населения, переоценка роли в прошлом и настоящем религии, в целом, и религиозных конфессий, в частности, способствовали авторитету и росту ее доверия в глазах общественности. Это породило среди населения определенные надежды, частично преувеличенные и частично оправданные, связанные с потенциалом религиозных структур содействовать выходу из кризиса в социуме, плодотворно воздействовать на социальные процессы, вызывающие озабоченность у народа [6].

Большинство населения республики – приверженцы ислама суннитского толка ханифитского мазхаба и православного христианства. Так, по результатам социологического исследования «Молодежь и ислам», которое было проведено в 2013 году, около 91% из числа респондентов, указали, что они относят себя к исламу [8, с.6]. Около 5% населения Кыргызстана относят себя к православным христианам, столь низкий процент православных объясняется тем, что именно православное население заметно сократилось в связи с массовым выездом из Кыргызстана граждан русской, украинской и белорусской национальностей. По данным социологического опроса среди студентов г.Бишкек, среди респондентов к протестантизму себя отнесли всего 0,5%, буддистами себя считают – 0,7%, католиками – 0,3% и атеистами – 1,3%. Более 90% опрошенных относят себя к исламу, что демонстрирует о сформированном самосознании людей в контексте идентификации своих духовных ценностей. Однако, насколько эта молодежь подвержена исламу, показали ответы на некоторые другие вопросы анкетирования. Так, по данным социологического исследования, пятикратного намаза придерживаются 11,2 % студентов, 88,8 % – не совершают его, на пятничный жума-намаз ходят около четверти опрошенных студентов, относящие себя к мусульманам, около трех четвертей - не посещают мечеть по пятницам, айт-намаз - соблюдают около одной пятой респондентов, а около 4/5 – не посещают. Около половины - не читали Коран, на арабском языке читают Коран – 21%, а переводной текст – 28,8%. В период Рамазана пост держат – 22,6%. Дополнительный намаз соблюдают только 7,1% респондентов. На вопрос, если вы считаете себя мусульманином или мусульманкой, то какой мазхаб исповедуете, полученные результаты продемонстрировали, что 54% респондентов не знают, что такое мазхаб, 28% - ответили, что они затрудняются с ответом на этот вопрос, 2,4% - отнесли себя к маликитскому мазхабу, 12,6% - считают себя приверженцами правовой школы имама Абу Ханифы, 0,9% - адептами ханбалитской школы, 1,5% - отнесли себя к шафиитской религиозной школе [7]. Следует указать, что подобная ситуация – итог низкой информированности молодежи об исламе, о том, что отличие ханафитского мазхаба от остальных трех заключается в том, что в нем огромное внимание уделяется взглядам на государственную политику, культуру народа и его традиции, а доведение основ религии осуществляется в упрощенном виде [8, с.21]. Более того, респонденты не осведомлены, что Духовное управление мусульман Кыргызстана официально представляет

собой ханафитский мазхаб. Слабая работа в области религиозного образования и просвещения создает условия для внедрения радикализма в виде идей салафизма или иных чуждых идеологий. Это свидетельствует об актуальности профилактически-информационной деятельности соответствующих государственных структур в этой области и мусульманского духовенства.

В единственность Всевышнего веруют – 92,5%, затрудняются с ответом – 4,9%, не веруют – 2,6%; в пророческую миссию Мухаммеда верят 74,6%, затруднились с ответом – 21,9% и не согласились – 3,5% респондентов. Одним из основных догматических положений ислама является вера в божественное предопределение. Так, данное положение признают – 66,2%, а 17,4% – затрудняются ответить, 16,83% – не веруют в этот догмат [7].

В религиоведческой науке выделяют следующие типы верующих: истинно верующие, для которых вера в Бога играет доминирующую роль в их поведении и жизни; верующие, для которых религия имеет второстепенное значение в жизни и слабо влияет на их поведение; а также колеблющиеся, для которых характерно отсутствие твердой религиозной веры и которые колеблются, когда касается выбора между атеизмом и религией, что детерминирует их поведение в жизни. Отвечая на вопрос – насколько вы религиозны, 10,7% респондентов считают себя очень религиозными, 64,2% – умеренно религиозными, 13,3% – мало интересующимися религией.

По статистическим данным, молодежь в Кыргызстане от 14 до 28 лет составляет около трети населения страны. Следует отметить, что у молодых людей формируются приоритетные жизненные ценности: получение образования, социализация в обществе, выбор профессии, формирование своего круга общения и духовных ориентиров и принципов. Так, по итогам социологического исследования, основным источником получения религиозных знаний остаются книги, через них информацию получают – 32,2% респондентов, 31% – у священнослужителей, другими источниками являются: 19,3% – телевидение, 5% – интернет, 1,8% – газеты, 0,7% – радиопередачи. Результаты анкетирования свидетельствуют о том, что у молодых людей сложилось определенное мировоззрение о социально-религиозных отношениях. Чтобы мулла прочитал Коран в виде дуба обращаются – 15,8% респондентов, вообще не обращаются – 84,2%, самостоятельно делают дуба – 55,8%, носят оберег – 7%, не носят его – 93%, 10,2% – прибегают к поддержке усопших душ, посещают ясновидящих – 2,2%, ходят в святые места – 12%, верят в гороскопы – 20,2%, в благословение и проклятие старших – 64,4% опрошенных.

Как известно, семья представляет частичку социума, из которого создается государство. Из-за этого большую роль играет становление в семье нравственно-духовных приоритетов и ценностей. При этом религия имеет большое значение в качестве носителя культурной и исторической информации и представляет собой органический компонент современного мира, так как осуществляет три комплекса сакральных функций. В первую очередь, религия реализует духовное становление верующего, проявляющееся в осуществлении связи между человеком и Богом, в формировании гражданственности и религиозности, в насыщении индивида добром и позитивом. Во-вторых, при этом религия ориентирует на благотворительность и милосердие. В-третьих, что весьма важно религия имеет большой потенциал для нормализации экономических, политических и культурно-духовных процессов, межгосударственных и межэтнических отношений, разрешения глобальных противоречий цивилизации.

В плане семейных отношений религиозность молодежи оказывает существенное значение. Так, при вступлении в брак 61,6% респондентов стараются учитывать религиозность будущего мужа или жены, 73% – будут совершать мусульманский обряд (нике), 75,1% – внебрачные сексуальные отношения относят к греху, а 12,4% – таковым их не считают. Воспитывать своих детей в контексте религиозных норм настроены – 49%, не намерены этого делать – 51%. Своему ребенку мусульманское имя дадут – 48,9% опрошенных, при рождении прочесть азан в уши своего ребенка считают необходимым – 57,5% респондентов.

Основными проблемами молодежи в современных условиях являются, во-первых, прогрессирующий процесс десоциализации в молодежной среде; поиск значительной массы молодежи своих перспектив зарубежом; процесс распространения среди молодых людей чуждых ценностей; криминализация части молодежи и радикализация религиозного сознания части молодежи и их вовлечение в деструктивные запрещенные религиозные структуры. Так, в процессе гражданского и социального взросления молодежь представляет собой наиболее уязвимую демографическую группу в плане чуждого влияния, чаще всего молодежь является беззащитной в контексте идеологического воздействия со стороны активистов религиозного терроризма и экстремизма. Молодые люди в борьбе за добро и справедливость, как правило,

способны на различные крайности. Так, к примеру, следует отметить, что такие террористические и экстремистские структуры, как «Жайшуль Махди», «Хизб-ут-Тахрир» в основном состоят из молодежи. При анкетировании, отвечая на вопрос: относят ли они организацию «Хизб-ут-Тахрир» к экстремистским структурам, положительно ответили – 41,6%, затруднились ответить – 48,2% и дали отрицательный ответ – лишь 10,2%. Низкая религиозная информированность способствует радикализации молодежи, что свидетельствует о том, что без соответствующей профилактической разъяснительной деятельности почти половина молодежи может попасть под влияние экстремистских и радикальных течений ислама. Однако, определенная доля молодых людей озабочена религиозной ситуацией, так как 37,5% опрошенных оценивают нестабильную ситуацию в религиозной области. Как известно, существенную роль в воспитании молодежи могут играть духовные лица и имамы, ответы на многие вопросы молодежь может найти у священнослужителей в мечетях. Однако, часто молодые люди не получают удовлетворения от общения с духовными лицами, будучи убежденными в том, что имамы и муллы, проповедующие высокие духовные ценности, сами обязаны соответствовать этим идеалам. К примеру, отвечая на вопрос о влиянии проповедей представителей духовенства на улучшение их жизни, ответили «да» - 56,8% и «нет» - 15,7% опрошенных. Отвечая на вопрос о ношении хиджаба в высших учебных заведениях, 62,2% респондентов отметили, что они не возражают насчет ношения хиджаба, что дает основание, когда будет решаться вопрос о ношении хиджаба в вузах.

С учетом актуальности и важности итогов проведенного анкетирования, необходимо остановиться на ряде особо важных, с нашей точки зрения, аспектах данного исследования. Так, отвечая на вопрос о вмешательстве в политику религии, 29,2 % опрошенных - высказались «да», затруднились ответить – 25,7%, против ответили – 43,2%.

Таким образом, около 30% - не против вмешательства в политику религии, свидетельствуя о том, что заметная часть молодежи считает религию реальным механизмом решения проблемы. Отвечая на вопрос об их голосовании на выборах за представителя религиозных кругов, высказались положительно – 39,5%, что наталкивает на мысль о том, что часто сегодня молодежь готова доверить власть религии, на их взгляд, богобоязненный политик будет справедливо и адекватно работать в интересах народа. Однако, и представители власти, поддерживаемые частью народа посредством позиционирования себя в качестве религиозной личности, могут активно политизировать религию, а затем использовать ее для достижения личных целей. 44,2% - затруднились с ответом, что свидетельствует о возникшем вакууме в данной области и отсутствии в стране идеологических ориентиров. Эти результаты показывают то, что ислам обладает потенциалом, претендующим на роль господствующей идеологии в Кыргызстане.

47,7% опрошенных высказались, что ислам в нашей республике должен соответствовать этническим особенностям, не согласными с этим мнением оказались – 22,83% опрошенных; 43,33% - отрицательно относятся к активности иностранцев, которые распространяют религию в нашей республике [8].

Все это свидетельствует о том, что область религиозного образования в современных условиях выходит на первый план в качестве одной из важнейших составляющих социального развития. Неразвитость религиозного образования непосредственно влияет на национальную безопасность государства, формируя основу для радикализации социума, распространения чуждых и опасных для республики радикальных идей, а также религиозного экстремизма. Слабость институтов религии в сфере религиозного просвещения и образования населения требует государственной поддержки. Одной из важнейших функций государства должна стать забота о передаче культурных ценностей и «духовных богатств» с учетом этнических, региональных культурных ценностей народа из поколения в поколение.

Резюмируя результаты социологического исследования, можно предположить, что они могут повлиять на разработку и осуществление программ, которые ориентированы на укрепление нравственных и духовных основ социума, предупреждения конфликтов и укрепления гармоничных отношений между последователями разных конфессий, установления между ними атмосферы взаимной терпимости.

Отсутствие истинных религиозных знаний и невежество в вопросах религии приводит к экстремизму. Все, кто попадает в ряды преступников и экстремистов попадает из-за отсутствия должного воспитания и истинных религиозных знаний, и поэтому они становятся легкой добычей для преступного мира. И с этим надо бороться через образование и просвещение.

Только лишь силовой метод борьбы не приводит к эффективному решению этой проблемы, нужно вести и идеологическую борьбу против этого явления, просвещать нашу молодежь, дать им истинные знания о религиях. Как показывает опыт других постсоветских стран, использование религиозных ценностей в нравственном воспитании, а также нахождение путей взаимодействия религии и школы в современных условиях дает наилучший эффект. Для этого необходимо введение в школы и другие учебные заведения республики предметов, дающих знания о религиях, таких как, «Религиоведение» или «История мировых религий».

В целях поддержки важнейшего направления внутренней политики – воспитание граждан через усвоение ими высоких моральных норм, традиций, традиционных семейных и общественных ценностей, здорового образа жизни, приобщение к системе общих человеческих ценностей, отражающих богатство, своеобразие и единство культур народов Кыргызстана, Президент Садыр Жапаров 2021 году подписал Указ «О духовно-нравственном развитии и физическом воспитании личности» [9].

Также Президент подписал указ о введении в школах страны с 2022-2023 учебного года нового предмета «История развития религий». Он пока будет преподаваться для учеников 9-го класса. Далее его могут ввести и для 7-8 классов [10].

Введения такого предмета в школах объясняют тем, что «в последние годы наблюдается осложнение социально-политической ситуации из-за роста религиозного экстремизма и радикализма как во всем мире, так и в Центральной Азии».

Также возросший интерес к религии, ее роли в истории, культуре и повседневной жизни Кыргызстана породил массовую потребность в объективных научных знаниях о религии. Эту потребность призвана удовлетворять система светского религиоведческого образования в структуре школьного образования», – говорится в указе.

Преподавать новый предмет смогут только учителя не связанные с религиозными сектами и течениями. Также они должны иметь высшее теологическое образование и сертификат о прохождении повышения квалификации или переподготовки в области педагогики, психологии и методики преподавания.

В случае нехватки таких кадров предмет могут преподавать учителя истории после прохождения педагогической квалификации. Учителей к обучению нового предмета в школах допустят только после проверки МВД и ГКНБ.

При этом в школах страны уже несколько лет пытаются ввести предмет «История религиозной культуры». Его в рамках пилотного проекта в 2016 году ввели в 10 школах Кыргызстана, а в 2020 году – в 56.

Таким образом, акцентируя внимание на общечеловеческих ценностях, таких как: любовь к ближнему, сострадание, взаимопомощь, милосердие, бережное отношение к окружающей природе, почитание родителей и др.- ислам и христианство призывают к преодолению цивилизационных проблем путем создания ценностно-смыслового мира. При этом человек выступает одновременно в роли субъекта и объекта реформации, ядра нового мирового порядка, движущей силы цивилизационных перемен.

Накопленный веками воспитательный опыт мусульманской, христианской конфессий находит активное применение в области образования, воспитания и социальной работы, способствуя формированию и воспитанию нравственно зрелой, духовно развитой личности.

Литература

1. Осмонова Д.А. Духовно-нравственное состояние современного общества в условиях глобализации. – Материалы Международного форума «Проблемы духовного просвещения в изменяющемся мире: опыт межкультурного диалога на пространстве СНГ». – г. Москва, 2011 г.
2. Братусь Б.С. Русская, советская, российская психология: конспективное рассмотрение. – М.: МПСИ: Флинта, 2000. – 88 с.
3. Дебольский Н.Г. Философские основы нравственного воспитания / Н.Г., Бражникова А.Н. Отношение современной молодежи к религии / А.Н. Бражникова // Ученые записки университета имени П.Ф. Лесгафта. – 2011. – 9 (79). – с. 41-46.
4. Насригдинов Э., Эсенаманова Н. Религиозная безопасность в Кыргызской Республике. – Б., 2014. – с. 64.

5. Концепция государственной политики Кыргызской Республики в религиозной сфере на 2014-2020 годы. Утверждена Указом Президента Кыргызской Республики от 14 ноября 2014 года № 203. – Режим доступа <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/68294>
6. Государственная политика в религиозной сфере и основные религиозные течения в Кыргызстане: метод. пособие / З.Д.Чотаев, З.А.Турсунбеков, Э.М.Жумакунов и др. – Б., 2015. – с. 90.
7. Анализ результатов социологического опроса "Молодежь и ислам", Государственная комиссия по делам религии КР, 2014 г.
8. 8. Государство и религия: метод. пособие / под ред. О.А.Молдалиева. – Б., 2016. – с. 32.
9. 9. Кыргыз республикасынын маданият, маалымат, спорт жана жаштар саясаты министрлиги // [minculture.gov.kg/ ukazprezidenta](http://minculture.gov.kg/ukazprezidenta)

ӘОЖ: 159.922.6:316.61:378

ЖОО-НЫҢ ОҚУ ҮРДЕСІНДЕГІ ЗАМАНАУИ СТУДЕНТТІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ПОРТРЕТІ

Ш.С.Сатиева

А.Ө.Өнербекова

Шәкәрім атындағы университеті, Семей қ.

Аннотация: университеттің білім беру процесінің қазіргі студенттік кезеңнің және психологиялық ерекшеліктері талданады. Алынған негізінде деректер студенттің сезімтал даму кезеңіндегі адам ретінде портретін құрастырады. Интеллект пен жеке тұлғаны дамыту, оқуға қабілеттілік, үнемі өзін – өзі тәрбиелеу-бұл студенттік кезеңде жұмсалатын үлкен күш.

Кілт сөздер: студент, білім беру, психологиялық портрет, интеллект, құндылық

Аннотация: проанализированы возрастные и психологические особенности современного студента образовательного процесса вуза. На основе полученных данных составлен портрет студента, как человека сенситивного периода развития. Развитие интеллекта и личности, способность к обучению, постоянному самообразованию – огромная сила студенческого возраста.

Ключевые слова: студент; образование; психологический портрет; интеллект; ценности.

Annotation: Age and psychological peculiarities of the modern student's educational process in the High School are analyzed in this paper. The student's portrait as a person of the sensitive development period is formed on the base of the received information. The development of intelligence and personality, ability to training, continuous self-education is a great strength of student age.

Keywords: student; education; psychological portrait; intellect; values.

Жоғары оқу орнының білім беру процесінің қазіргі студенттері – бұл кейінгі интеллектуалды даму мүмкіндіктеріне ие және қазіргі қоғамның маңызды ақыл-ой потенциалын көрсететін, ерекше әлеуметтік топты құрайтын студент жастары.

Психологиялық мектептің зерттеулері студенттің ерекшеліктерін ерекше жас және психологиялық категория ретінде қарастыруға көмектеседі. Б. Г. Ананьев және Л.С. Выготский, В.Т. Лисовский, В. А. Якунин және басқалары зерттеу жұмыстары бақылаулардың үлкен эмпирикалық материалын, эксперименттердің нәтижелерін және ғалымдардың теориялық жалпылауын таңдау студентті дамып келе жатқан жан-жақты дамыған тұлға және дамудың сезімтал кезеңінің адамы ретінде сипаттауға мүмкіндік береді.

Студенттік жас-ерте есейгендіктің көрінісі. «Ересек» терминінің өзі көп қырлы. Белгілі кеңес психологы Б. Г. Ананьев адамның жеке тұлға (физикалық жетілу), тұлға (азаматтық), таным субъектісі (психикалық жетілу) және еңбек (еңбекке қабілеттілік) ретінде жетілуінің басталуы уақыт бойынша сәйкес келмейтінін дұрыс атап өтті [1].

Студенттік кезең жекелену кезеңін және кеш жасөспірімдік дағдарыс кезеңімен сәйкес келетіндігін сипаттайды. Ересектерге көшу дағдарысы мыналарды қамтиды:

1. Туу дағдарысы, яғни жаңа өмір салтына ену, қызметтің құндылық-маңызы бар қоғамдық нысандарын қабылдау;

2. Өзін-өзі анықтау процесінде практикалық жолмен шешілуі керек идеал мен шындықтың нақты алшақтық дағдарысы.

Жекелену кезеңі- рухани өмірінің ерекше маңызды кезеңі, ол қоғамдағы орны мен рөлін іздеумен, өзінің дүниетанымын дамытумен, белгілі бір шектеулерді қабылдаумен, өзінің бірегейлігі мен шығармашылық бастамасын анықтаумен байланысты.

Студенттік кезеңде өзін-өзі бағалау анағұрлым алаңдатарлық сипатқа ие болады. Өзіңізді табу, өзіңіз туралы мозаикадан өзіңіздің жеке басыңызды жинау жастар үшін басты міндетке айналады. Дәл осы кезеңде олардың интеллектісі дамудың осы деңгейіне жетеді, бұл оларға қоршаған әлемді не бейнелейтіні және қандай болу керектігі туралы ойлауға мүмкіндік береді.

Әлеуметтік-психологиялық және психологиялық - педагогикалық ұстанымдары бар студенттік жылдар жеке тұлғаны қалыптастырудың көп арналы құрылымы болып табылады. Студент оқу іс-әрекетінің ерекше субъектісі ретінде оқу уақыты өзін-өзі сауықтырудың үш кезеңінен өтеді: бейімделу, өзін-өзі анықтау, даралау.

Сәтті бейімделу-бұл белсенді әрекеттің алғышарты және оның тиімділігінің қажетті шарты. Жүргізілген зерттеулердің нәтижесінде әлеуметтану ғылымдарының докторы, профессор А. А. Козлов жұмыстың жүйелілігіне және нәтижесінде бейімделу процесіне байланысты студенттердің контингентінің типологиясын жасады:

1. Жүйелі жұмыс деңгейі жоғары студенттер. Олар дамыған іскерлік дағдыларға ие, сондықтан бейімделу кедергісін салыстырмалы түрде оңай жеңеді.
2. Жұмыстың жүйелілігінің орташа деңгейі бар студенттер. Олардың жұмыс дағдылары біркелкі дамымағанымен, өте толық. Жалпы алғанда, олар бейімделу кедергісін сәтті өтеді, бірақ оқу үлгерімі бірінші типтегі студенттерге қарағанда төмен.
3. Жүйелі жұмыс деңгейі төмен студенттер. Олар оқу процесіне әлсіз қосылуымен сипатталады, бейімделу кедергісін жеңу қиын, бейімделудің өзі үстірт. Оқу үлгерімі әдетте орташадан төмен [2].

Студенттік кезеңде сапалы психологиялық-педагогикалық жаңашылдықтар: өзін-өзі тану, өзін-өзі бағалау, жеке ішкі әлемге назар аудару, қоғамның бір бөлігі ретінде өзіне деген қызығушылық және басқа адамдарды түсіну қабілеті. Осы кезеңде жалпы өмірдің мәні мен өз өмірінің мәні, адамның әлемдегі мақсаты мен рөлі, қазіргі және болашақтағы «Мен» туралы сұрақтар өзекті болып табылады.

Студенттік кезеңнің психологиялық ерекшелігі-болашаққа ұмтылу. Студенттің жеке басын дамытудың маңызды факторы-өмірлік жоспарларды құру және жүзеге асыру. Осылайша, студенттік кезеңдегі психологиялық білім-Өзін-өзі анықтауға ұмтылу және болашаққа өмірлік жоспарлар құру.

Педагогика ғылымдарының докторы А. В. Кирьякованың зерттеулеріне сәйкес білім беру процесінде студенттің жеке басының құндылық өзін-өзі анықтауы, кезең-кезеңмен жүзеге асырылады:

I. Жеке тұлғаның қоғам құндылықтарын иелену: студенттің өзіндік дүниетанымын, нәтижесінде «Әлемнің бейнесі» қалыптастыру процесі құндылық механизмдері: іздеу-бағалау.

II. Қоғам құндылықтарының өзгеруі және құндылықтар әлемінде өзін-өзі тану: студенттің субъективті пікіріне, оның жеке басына негізделген. Нәтижесінде «Мен бейнесі» қалыптасады: «Мен – нақты», «Мен – идеал», «Мен – концепция», құндылық механизмдерінің көрінісі: бағалау – таңдау.

III. Қоғамның білімі, нормалары мен көзқарастары негізінде өзінің өмірлік ұстанымын жобалау және құру: өмірлік ұстанымдардың қалыптасуын қамтамасыз ететін студенттің құндылық бағдарларын қалыптастыру процесінің соңғы кезеңі, өйткені мұндағы нәтиже құндылық механизмдерінің жұмыс процесінде «Болашақ бейнесі» болып табылады: таңдау – проекция [3].

Құндылық бағдарларын қалыптастыру процесінде студент «құндылық механизмдерінің тізбегін» (іздеу – бағалау – таңдау – проекция) жабады, оның нәтижесі әлеуметтік жетілген тұлға болып табылады: студенттің өмірлік ұстанымдарының қалыптасуы, өйткені мұндағы нәтиже құндылық механизмдерінің жұмыс процесінде «Болашақ бейнесі» болып табылады: таңдау – проекция.

Энергетикалық, әлеуметтік және әлеуметтік жауапты, жастардың тұрақты азаматтық ұстанымы бар, ғылым мен білім. Осылайша, құндылықтардың негізгі түрлері болуы керек білім беру жүйесіне енгізілген. Бұл ретте білімнің құндылығы білімге әртүрлі бағдарлармен ұсынылатын болады: университеттің беделі, мамандықтың беделі, диплом алу, беделді жұмыс, қарым-қатынас құрдастарымен, білім бағажын алу және т.б.

Студент үшін оның өмірінің басты қызметі - оқу және кәсіби қызмет. Сондықтан оқуға деген көзқарастың көрсеткіштері, оның жетістігі, оқу іс-әрекетінің мотивтері маңызды критерийлер тұлғаның әлеуметтік қалыптасуы болып табылады.

Психологиялық жетілген тұлғаны дамыту және қалыптастыру процесінде студенттің құндылық-мотивациялық бағдарларының өзгеруі байқалады. И. А. Зимняяның пікірі бойынша, өйткені студент субъект ретінде әрекет етеді оқу-танымдық іс-әрекет, содан кейін осы қызметті сипаттайтын мотивтердің екі түрін бөліп көрсету керек:

1. Жетістік мотиві.
2. Танымдық мотив [4].

Жетістік мотиві – қажетті іс-әрекет аяқталған соң өзін өзі бағалап, жоғары жетістікке, әлде бір жоғары дәрежеде орындап, нәтижесін көруге тырысу, өзінің ақылы мен қабілетін көрсету.

Танымдық мотив – бұл білім алушы жұмысының ішкі ойы, ол білім мен басқа бір жұмысты таңдауда осы білімнен алынған нәтижеге ақы төлеу болып табылады (уақыт, күш).

Н.В.Климко жүргізген зерттеулерге сәйкес ЖОО оқушыларының жетістікке жетуге және сәтсіздіктерді болдырмауға деген уәждемесін анықтау бойынша: жетістікке жетуге деген уәждеме студенттердің 55% - на диагноз қойылады, сәтсіздіктерден аулақ болу мотивациясы-0%, мотивация 45% - да айқын көрінбейді. Студенттердің көпшілігінде жетістікке жетуге бағытталған позитивті. Мұндай типтегі тұлғалар бастамашыл, болашағын ұзақ уақытқа жоспарлауға бейім және барлық күш-жігерін сындарлы, оң нәтижелерге қол жеткізуге бағыттайды [5].

Оқыту, тәрбие және кәсіптік бағдар беру жұмысының диалогтығын күшейту, психологиялық-педагогикалық өзара іс-қимылды арнайы ұйымдастыру, студенттерге университеттің білім беру процесінде өз көзқарастарын, мақсаттарын, міндеттерін, өмірлік ұстанымдарын қорғауға жағдай жасау мүмкіндігі туралы ойлану маңызды. Демек, бірлескен іс-әрекеттің нәтижесінде ғана студент психологиялық құндылықтардың тасымалдаушысы, нәтижесінде дамыған өзін-өзі тану және кәсіби жауапкершілігі бар әлеуметтік пайдалы тұлға туралы біле алады.

Осылайша, мақалада университеттің білім беру процесінің қазіргі студентінің жас және психологиялық портреті көп қырлы, динамикалық, қабылдаушы, іскер, креативті тұлға ретінде анықталған.

Әдебиет

1. Ананьев, Б.Г. Психология и проблемы человекознания / Б.Г.Ананьев; под редакцией А.А.Бодалева. – М.: Издательство «Институт практической психологии». – Воронеж: НПО «МОДЭК», 1996. – с. 384.
2. Козлов, А.А. Молодой человек: становление образа жизни / А.А.Козлов, А.В. Лисовский. – М.: Политгиздат, 1986. – с. 168.
3. Кирьякова, А.В. Теория ориентации личности в мире ценностей: монография / А.В.Кирьякова. – Оренбург: ОГУ, 2000. – с.188.
4. Зимняя, И.А. Педагогическая психология: учебник для вузов / И.А.Зимняя. – 2-е изд., доп., испр. и перераб. – М.: Логос, 2003. – с. 384.
5. Климко, Н.В. Развитие у студентов среднего профессионального учебного заведения навыков самоорганизации в учебном процессе / Н.В.Климко // Педагогическое образование и наука. – 2008, №7. – с. 46-49.

ӘОЖ: 37.04:378

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

З.Н.Кудебаева
М.Х.Дуллати атындағы Тараз өңірлік университеті, Тараз қ.
Ж.С.Раимбаева
ХББ НЗМ, Қызылорда қ.

Аңдатпа: Мақалада физика пәнінен өз бетінше жұмысының негізгі түрлері мен оларды ұйымдастырудың формалары, әртүрлі өзіндік жұмыстардың оқу процесіндегі орны, басқару әдістемесін ашу міндеті қойылып, мектеп оқушыларының өзіндік жұмысын ұйымдастыру мәселелері қарастырылған.

Зерттеу көздері мен әдістеріне – мектеп оқушыларының өзіндік жұмысын ұйымдастыру мәселелеріне байланысты ғылыми-педагогикалық, әдістемелік еңбектерді талдау; бақылау және пән мұғалімдерімен әңгімелесу; тәжірибе алмасып, жүйелі түрде ұйымдастырылатын оқушылардың өзіндік жұмыстарының пән бойынша алған білімдерінің тереңдігі мен беріктігіне, танымдық іс-әрекетінің қалыптасуына әсері қарастырылған.

Кілтті сөздер: Оқушылардың өзіндік жұмысы, өзіндік жұмысты ұйымдастыру, дидактикалық принциптер, оқулықпен жұмыс, дағдыларды қалыптастыру.

Аннотация: В данной статье рассматриваются проблемы организации самостоятельной работы школьников, в том числе: основные виды самостоятельной работы, место различных самостоятельных работ в учебном процессе, а также формы и методы организации самостоятельной работы учащихся по физике.

Источники и методы исследования - анализ научно-педагогических, методических работ, связанных с изучаемой проблемой; наблюдение и беседа с учителями-предметниками; опытное преподавание. При этом рассматривается влияние систематически организованной самостоятельной работы учащихся на глубину и силу полученных знаний по предмету, формирование их познавательной деятельности.

Ключевые слова: самостоятельная работа учащихся, организация самостоятельной работы, дидактические принципы, работа с учебником, формирование умений.

Annotation: the article discusses the main types of independent work in physics and forms of their organization, the place of various independent work in the educational process, the task of revealing the management methodology, and the issues of organizing independent work of schoolchildren.

Analysis of scientific and pedagogical, methodological works related to the sources and methods of research - the problems of organizing independent work of schoolchildren; observation and conversation with subject teachers; the influence of independent work of students on the depth and strength of knowledge gained in the discipline, the formation of cognitive activity are considered.

Keywords: independent work of Students, Organization of independent work, didactic principles, work with the textbook, the formation of skills.

Тәуелсіз еліміздегі білім берудің жаңа концепциялары мен реформасына сай оқу-тәрбие үрдісіне қойылатын жаңа талаптар, мектеп оқушыларының өзіндік жұмыстарын ұйымдастыру мәселесіне үлкен мән береді. Өскеден ұрпақтың жан-жақты даму мақсатын жүзеге асыру, оқушылардың өзіндік жұмыс тапсырмаларына жауапкершілігін қалыптастыруды көздейді. Оқушыларды белсенділікке, шығармашылыққа және өзіндік жұмысқа жауапкершілікке тәрбиелеуді, оқушыларға білім мен тәрбие берудің құрамды бөлігі ретінде қарастыру қажет.

Мектеп оқушыларының өзіндік жұмысын қалыптастыруда, өзара тығыз байланыстағы екі міндетті есте ұстау қажет. Біріншісі оқушылардың танымдық қызметінде оларды өз бетінше білім алуға үйрету. Екінші мәселе оқушылардың алған білімін практикалық қызметінде өз бетінше қолдана білуге үйрету.

Білімді меңгеруде оқушылардан бақылау, тәжірибелер жасау, қосымша әдебиеттер оқу сияқты өз бетінше жұмыс істеуін талап етеді. Оқушылар өз бетінше жұмыс істемей, іскерлік пен дағдыны меңгеру мүмкін емес.

Оқушылардың өз бетінше терең және берік білім алуы, жеке тұлға ретінде белсенділік және ойлау қабілеттерін қалыптастыру құралы болып табылады. Оқушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастырудың формаларын жоспарлау, олардың ғылым негіздері мен оны басқару тәсілдерін игеруде маңызды рөл атқарады.

Қазіргі кезде өзіндік жұмыс ұғымы дидактикалық ұғымдар жүйесінде зор маңызға ие, сондықтан оның дидактикалық ұғымдардың қай категориясына жататындығын және мазмұнын анықтап алуымыз керек. Алайда дидактиктер мен әдіскерлер бұл сұрақта әлі ортақ шешімге келген жоқ. Олардың бірі өзіндік жұмысты оқу жұмысын ұйымдастырудың формасы ретінде қабылдаса, екіншілері оны оқыту әдістеріне жатқызады. Педагогтар мен әдіскерлердің мынадай да топтары бар, олар оқушылардың өзіндік жұмысын оқу жұмысын ұйымдастыру формаларына да емес, оқыту әдістеріне де емес, оқу іс-әрекетінің түрі ретінде ғана қарастырады.

Біз оқушылардың өзіндік жұмысын оқушылардың білім, іскерлік және дағдыларын дамытатын оқыту әдістері ретінде, сонымен бірге тәрбие міндеттерін шешуді қарастырамыз.

Ғылыми педагогикалық еңбектерді талдау көрсеткендей өзіндік жұмыстың оның мазмұны мен негізгі белгілерін ашып көрсететін ортақ жалпы анықтамасы жоқ. Түрлі авторлар өзіндік жұмысқа анықтама бергенде түрлі белгілерді атап көрсетеді.

Есипов Б.П., А.В.Усова т.б. өз бетінше жұмысты «Мұғалімнің тікелей қатысуынсыз, бірақ оның тапсырмасы бойынша арнайы белгіленген уақытта орындалатын; мұнда оқушылар, өздерінің бар күштерін зерделі іс-әрекетін және күш жігерін жұмсай отырып, өз мақсаттарына саналы түрде жетуге ұмтылады» -деп анықтайды [2, 5].

Пидкасистый П.И., Скаткин М.Н. т.б. жоғарыда берілген анықтамадағы авторларды «Өзіндік жұмысты оқушылардың танымдық іс-әрекетімен байланысты ішкі маңызды белгілерін қоспай тек сыртқы белгілерін көрсетеді» деп сынайды [6, 7].

Біз оқушылардың өзіндік жұмысына арнаулы осы жұмыс үшін берілген уақыттағы, олардың мұғалімнің тікелей қатысуынсыз, бірақ оның тапсыруымен, оның бақылауымен орындауы деп түсінеміз; және бұл мұғалімнің ұсынған тапсырмасының неғұрлым тиімді тәсілдерін іздестіруімен, жұмыс нәтижелерін талдауымен байланысты оқушылардың белсенді ақыл-ой әрекетін қамтамасыз етеді.

Негізгі дидактикалық мақсат бойынша өзіндік жұмыс түрлерін төмендегідей үш топқа бөлуге болатыны белгілі:

1. Меңгерген жаңа білімдер бойынша жұмыстар.
2. Меңгерілген біліктер мен дағдылар бойынша жұмыстар.
3. Білімдерді, біліктер мен дағдыларды қолдану бойынша жұмыстар.

Аталған жұмыс топтары өзара бір-бірімен тығыз байланысты. Бұл байланыс тек бір ғана құралдар түрліше дидактикалық мәселелерді шешу үшін пайдаланылуы мүмкін болуымен шарттас. Мысалы, лаборатория-практикалық жұмыстардың көмегімен біліктер мен дағдыларға ие болуға, кейбір жаңа білімдер қосып алуға, сондай-ақ бұрын алған білімдерді қолдануға қол жеткізуге болады.

Оқушылар сабақта өзіндік жұмыстың қандай түрін орындаса да, жетекшілік рөл мұғалімде болуға тиіс. Мұғалім мәселені анықтайды, әрбір өзіндік жұмыстың мазмұны мен көлемін, оның сабақтағы орнын анықтайды, өзіндік жұмыстың әрқилы түрлерінің оқыту әдістерін ойластырады, өзіндік жұмыс істеу дәрежесінің біртіндеп өсуіне қарай тапсырмалар құрастырады, жұмысты орындау алдында оқушыларға түсінік-нұсқау береді, оларды өзін-өзі бақылауға үйретеді, оқушылардың жеке басының ерекшеліктерін ескереді.

Оқушылардың өзіндік жұмыс формаларын ұйымдастыруды сайлап алуда, оның көлемі мен мазмұнын анықтауда, барлық оқыту процесіндегі сияқты, негізгі дидактика принциптерін басшылыққа алу қажет. Бұл жұмыста түсініктілік пен жүйелілік, қиындық дәрежесін бірте-бірте арттыру, теорияның практикамен байланысы, шығармашылық белсенділік принципі, сондай-ақ оқушыларға дифференциалды тұрғыдан қарым-қатынас принципі маңызды орын алады.

Өзіндік ұмыстарға бұл принциптерді пайдаланудың кейбір ерекшеліктері бар. Өзіндік жұмыстың мазмұны әрбір кезеңде оқушылардың шамасы келетіндей болуы тиіс.

Өзіндік жұмыс оқушылардың танымдық қабілеттері мен белсенділігінің қалыптасуына ықпал ету үшін, орындалуында дайын шаблон бойынша әрекет жасамайтындай тапсырмалар ұсынылуы тиіс. Тек сонда ғана керекті нәтижеге қол жеткізуге болады. Өкінішке орай, оқушылардың өзіндік жұмысын бір арнаға түскен немесе тиянақталған дағдылар бойынша, тек машықтану жаттығуларымен ғана шектелу әлі де жиі кездеседі. Мысалы, жаңа материалды түсіндіру кезінде мұғалімнің демонстрациялаған тәжірибесін қайталау немесе демонстрациялық үстелде құрылған тізбекке ұқсас электр тізбегін құру, тақтада шығарылған есепке ұқсас есеп шығару ұсынылады. Бұл тектес машықтану жаттығулары керек екені сөзсіз. Алайда, егер мұғалім өзіндік жұмысты тек осы сияқты жаттығуларға ғана әкеп тіресе, оқушылар өз бетінше ойлауды және практикада білімін қолдануды үйрене алмайды.

Өзіндік жұмыс үшін ұсынылатын тапсырмалар оқушылардың қызығушылығын тудыруы тиіс. Ол ұсынылған тапсырмалардың жаңалығымен, шешілетін мәселенің немесе әдісін практикалық мәнін ашу арқылы қол жетеді.

Өзіндік жұмысты ұйымдастыруда жұмыстың міндетін, орындау талаптарын түсіндірудің маңызы зор. Бұл оқушылардың өзіндік жұмысына мақсаты айқындалған сипат береді және оның анағұрлым саналы орындалуына ықпал жасайды. Көрсетілген талаптарды жете бағаламау оқушылардың жұмыстың мақсатын түсінбей, басқаша жасап қоюға немесе оны орындау процесінде қайта-қайта мұғалімге сұрақ қоюға мәжбүр болады. Осының бәрі уақытты ұтымсыз шығын етіп, оқушылардың өзіндік жұмыс дәрежесін төмендетуге әкеліп соғады.

Физика пәнін оқу процесінде оқушылардың өзіндік жұмыстарының кең түрлері қолданылады: оқу және қосымша әдебиеттермен жұмыс; есептер шығарумен байланысты алуан түрлі жұмыс формалары; лаборатория-практикалық жұмыстар; зерттеу элементтерімен фронталь эксперимент; тарату материалымен жұмыс; кинематикалық схемалармен жұмыс; сабақтардағы өз жолдастарының жауаптарын, сондай-ақ презентацияларын бағалау, баяндамаларды рецензиялау; мұғалім демонстрациялайтын тәжірибенің барысын бақылау және одан шығаратын қорытындылар; табиғатқа және өндіріске экскурсиялар жасаумен байланысты жеке, жұптық және топтық тапсырмалардың орындалуы.

Физика сабақтарында оқушылардың өзіндік жұмыстарын жүйелі ұйымдастыруда дидактикалық карточкаларды қолдану, физикадан өзіндік жұмыстарға арналған дәптерлерін, иллюстративті тарату материалдарын қолдану тақырыпты меңгеруге ықпал жасайды.

Егер мұғалім оқушылардың түрлі өзіндік жұмыстарын оқу процесіне кездейсоқ және көріністік емес, үнемі және жоспарлы түрде енгізіп отырса, оқушыларда өзіндік жұмыстың біліктері мен шеберліктерінің қалыптасу процесі ойдағыдай болады. Тек осы жағдайда оқушыларда біліктер мен дағдылар қалыптасады.

Оқушыларды оқулықпен дербес жұмыс істей білуге үйрету – мектепте физикадан және басқа да оқу пәндерінен сабақ берудегі маңызды мәселелердің бірі. Оқушылардың оқулықпен және қосымша әдебиетпен дербес жұмыс істей білуінің қалыптасуы, мектеп оқушыларының дербес түрде білімді меңгеруін және терендетуін қалыптастыру мәселесінің бір бөлігі болып табылады.

Қазіргі жағдайларда бұл проблема ғылыми және техникалық процестің шапшаңдауына байланысты ерекше маңызы зор, себебі мұнда әрбір маман ғылым немесе техниканың қай саласында істемесін, оның алдынан ғылыми немесе техникалық әдебиеттермен өзіндік жұмыс арқылы бұрынғы алған білімдерін үздіксіз кеңейтіп және терендетіп отыру қажеттігі туындайды.

Орта мектепте физиканы оқыту кезінде оқушылар оқулықпен жұмыс істеудің төмендегідей біліктері мен дағдыларын меңгеруі тиіс:

1. Ең бастысына жырата білу (оқып үйренілетін құбылыстардың елеулі белгілерін, заңдардың мәнін т.б.);
2. Формулалардың математикалық қорытуларын дербес талдай білуі;
3. Суреттермен, таблицалармен және графиктермен жұмыс жасап, оларды дұрыс пайдалана білуі;

4. Оқылған материалдың жоспарын құра білу;
5. Оқылғанды өз сөзімен, логикалы, жүйелі баяндай білу;
6. Оқулықта бар материалды басқа әдебиеттерден алынған деректермен толықтыра білу т.б.
Оқулықпен өзіндік жұмысты орындауда біліктер мен дағдыларды қалыптастыру көбінесе мына нұсқауларға келіп тіреледі: қандай да бір тақырыпты оқу, оны өз сөздерімен айта білу, оқылған материалға жоспар құру. Оқушының мұндай жұмысының нәтижесі әдетте оқулық текстің қайтадан айтып бере білуі болып табылады.

Мектеп оқушыларының оқулықпен, қосымша әдебиетпен дербес жұмыс істей білуінің тиімді әдістерінің қалыптасуын ойдағыдай шешу мәселесіне, оқулық мазмұнының құрылымдық анализі негізінде, оның мазмұнының түрін анықтайтын негізгі құрылымдық элементтерді бөліп көрсету негізінде қол жеткізілуі мүмкін.

Оқушылардың текстен ең негізгі мәселені бөліп ала білуін қалыптастырудың нәтижесі, оларда текстке енетін құрылымдық, элементтерді анықтай білуді және компоненттерін, олардың құраушыларын табуы қалыптастыруға келтіріледі. Мектеп оқушыларын физика оқулығы және қосымша әдебиеттермен өзіндік жұмыс істеудің ұтымды әдістеріне үйретуде, текстің ең бастыларын бөліп ала білуді бірнеше кезеңдерде өткізу қажет.

Бірінші кезеңде оқушылардың бастапқы біліктері мен дағдыларын қалыптастыруда пән бойынша оқулықпен жұмыс, атап айтқанда: тексті түсініп оқи білу, мұғалімнің қойған немесе тақырып соңында қамтылған сұрақтарына жауаптарын табу, таблицалар мен графиктерден қажетті мәліметтерді ала білу, оқулықтың мазмұнымен жұмыс істей білу.

Оқушыларға бұл кезеңде дербес оқып үйрену үшін оңай қандай да бір мәселенің баяндалуы қамтылған текстер ұсынылады. Мысалы, тек құбылыс жайында немесе тек физикалық прибордың құрылысы және қызмет принципі жайында және оқылған материалды меңгеру сапасын тексеруге арналған бақылау сұрақтары ұсынылады.

Бақылау сұрақтары оқулықпен өзіндік жұмыс жасаудың алдында ұсынылады. Олар оқушылардың текстегі неғұрлым маңызды, бастысын бөліп қарастыруын бағдарлайтын «тірек пункттерінің» рөлін атқарады. Осы тектес мәселелермен қатар олардың суреттерді, схемаларды және чертөждарды оқи білуін, таблицалармен жұмыс істеуін машықтандыру мақсатымен оқушыларға басқа мәселелер де ұсынылады. Бақылау сұрақтарының текспен жұмыс істеудің алдында қойылуы оқушылардың танымдық белсенділігін арттырады, олардың ең басты, негізділерін ажырата білуін бағдарлайды, сондықтан да материалдың анағұрлым терең және берік меңгерілуіне ықпал жасайды.

Мәселен, 7 сынып оқушылары су құбыры жүйесін дербес оқып үйренгенде төмендегідей бақылау тапсырмалары беріледі.

1. Су құбыры жүйесінің негізгі бөліктерін атап шығу және олардың міндетін көрсетіп, схемадан тауып беру.
2. Схемадан су құбырының қатынас ыдыстар сияқты бөлігін атап шығу.
3. Оқулықтағы сипатталған су құбырын мұнаралы деп атайды. Неліктен екенін түсіндіріңдер. Тағы қандай су құбырының жүйесін білесіңдер?

Осындай жұмыс дұрыс ұйымдастырылғанда оқушылар көрсетілген біліктер мен дағдыларды жылдам меңгереді, қойылған сұрақтарға жауап іздеу әлдеқайда оңайға түседі.

Екінші кезеңде күрделірек міндет қойылады – оқушылар өз бетінше, ұсынылған текстен ең бастыларын, белгілі бір типтің көптеген текстер үшін жарамды болатын, жалпылама сипаттағы жоспарлардың көмегімен бөліп алуын үйрету.

Белгілі бір жүйемен орналасқан және берілген текстегі негізгісі не екенін көрсететін жалпылама сипаттағы жоспарлы сұрақтар жиынтығы бойынша оқушы оқылған материал жайында өз әңгімесін құруына болады. Алғашқы кезде мұндай жоспарларды қағаз парақтарында ірі шрифтпен, сыныпта оқушылар текстімен жұмыс істеу уақытында іліп қоюға болады. Егер мүмкіндіктер болса, онда әрбір оқушы жеке пайдалануға таратып берген дұрыс.

Үшінші кезеңде оқушылардың текстің типін, ондағы негізгі мәселелер ауқымын және текстке сәйкес жауап құру жоспарын өз бетінше анықтай білуін пысықтау іске асырылады. Бұл кезеңнің аяғында оқушылардың сөйлеу мәдениеті едәуір жоғарылайды. Олардың жауаптары

негізінен білімдерін ауызша тексеру формасына жұмсалатын уақытты едәуір қысқартады және осы формалардың өзгеруіне келтіреді.

Төртінші кезеңдегі есепке бірнеше типтердің мәселелерін қамтитын комбинацияланған текспен дербес жұмыс істей білуін қалыптастыру кіреді. Мысалы құбылыс және оны сипаттайтын шамалар жөніндегі материал, прибордың қызмет принципі және оның қолданылу салалары т.б. Мақсат – балаларды осындай тексті анализдеуге үйрету, оны дербес бөліктерге бөлшектеу, әрбір бөлікте негізгісі қайсы екенін анықтау және әр бөлігіне жеке-жеке жауаптың жоспарын құру болып табылады.

Оқулықпен өзіндік жұмыстың біліктері мен дағдыларын қалыптастыру төртінші кезеңмен аяқталады. Алайда оқулықпен жұмыс істеудегі біліктер мен дағдыларды меңгеру мұнымен бітпеуі тиіс. Оны шығармашылық жұмыстар мен рефераттар жазуға байланысты, баяндама дайындауға және оқу семинарларын өткізуге байланысты жалғастыру қажет. Бұл жоғары сыныптарда физика курсына оқып үйрену процесінде іске асырылатын бесінші және алтыншы кезеңдер мазмұнына енеді.

Оқулықпен өзіндік жұмыстың мазмұны қандай болмасын, оның нәтижелері сабақта қалай да тексерілуі және талқылануы тиіс. Тексеру тәсілдерін таңдап алу – оқып үйренілетін материалдың ерекшеліктеріне, сыныптың құрамына және басқа факторларға байланысты.

Егер оқулықта тексті құбылыстың мәнінің түсіндірмесін немесе приборлар мен механизмдердің жұмыс істеу принципін және құрылысының сипаттамасын қамтыса, тексеруді жеке-дара сұрау әдісімен жүзеге асырған жөн, мұның өзі оқушылардың өз бетінше алған білімдеріне толықтырулар және дәлелдеулер енгізуге мүмкіндік беретін жаппай сұрау арқылы толықтырылуы мүмкін.

Кейбір жеке сұрақтарды түсінуін жаппай сұрау немесе әңгіме әдісімен тексерген жөн. Сыныптағы барлық оқушылардың теориялық материалды меңгергенін тексеру үшін, аталып өткен тәсілдермен қатар, бақылаушы құрылғылар немесе карточкаларды қолданып, сұрыпталған жауаптар әдісін пайдаланған жөн.

Бірқатар жағдайларда оқулықпен өзіндік жұмыс істеу нәтижелерін тексеруді жазбаша жауаптардың көмегімен өткізуге болады.

Оқулықпен өзіндік жұмысты оқыту әдістерінде қорытынды әңгімелеудің маңызы зор, мұнда мұғалім оқушыларға олардың әдебиетпен жұмыс істеудегі кемшіліктерін ашуға көмектеседі және оның неғұрлым ұтымды әдістерін көрсетеді.

Мұғалім өз бетінше оқып үйренетін материалды сыныптың мейлінше жақсы меңгергеніне сенімді болған жағдайларда, үй тапсырмасын есептер шығарумен, бақылаумен, тәжірибелермен шектеп, ал кей жағдайларда үй тапсырмасы мүлде берілмеуді де мүмкін. Бұл оқушыларды сабақта оқу уақытының әрбір минутын үнемді жұмсай білуге ынталандырады.

Қорытындылай келе, оқушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастыру бүгінгі күні де мектептегі тұтас педагогикалық үрдісте өзекті мәселе болып қала беретінін атап өткен жөн. Компьютерлік технологиялардың қарқынды дамуы жағдайында оқушылардың өз бетімен білім алуы, дереккөздерден қажетті және сенімді ақпаратты табуы, талдау, құрылымдау, негізгі нәрсені бөліп көрсету, қорытынды жасау, сенімді фактілерге сүйене отырып дәлелдеу қабілеті табысты оқу іс-әрекетінің кепілі болып табылады, жалпы білім сапасын арттыруға ықпал етеді.

Әдебиет

1. Белалов П.Н. Дәстүрлі емес әдістердің тиімділігі. «Физика және астрономия», 2006. №4, – 3-5 б.
2. Есипов Б.П. Самостоятельная работа учащихся на уроке. – М.: Учпедгиз, 1961. – с. 239.
3. Қисымова Ә.Қ., Нұрланов Е.Б. Оқыту технологиялары, I бөлім. Алматы, 2007. – 192 б.
4. Методика преподавания физики в средней школе: Частные вопросы./Под ред. С.Е. Каменецкого. – М., 1987. – с. 336.
5. Методика преподавания физики в 7-8 классах средней школы: пособие для учителя./ Под ред. А.В.Усовой – М.: Просвещение, 1990. – с. 206.

6. Пидкасистый П.И. Самостоятельная познавательная деятельность учащихся в обучении. – М., 1980. – с. 240.
7. Скаткин М.Н. Проблемы современной дидактики. – М.: Педагогика, 1984. – с. 96.

ӘОЖ 89.06

ПАТРИОТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ АЙҚЫНДАЙТЫН ТӘРБИЕ ЖҮЙЕСІ ЖӘНЕ ПАТРИОТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ФАКТОРЛАРЫ

Р.Б. Ордабаева

М.Х.Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті, Тараз қ.

Қазақстанда патриоттық тәрбиенің біртұтас жүйесі жасалып, әсіресе қазақстандық патриотизмді қалыптастырудағы рөлі шынайы бағалануы тиіс. Қазақстан Халықтары ассамблеясы республикада отаншылдық пен патриотизмді қалыптастыру мақсатындағы әулетті күш дейтін болсақ, ол саяси, миссияны жүзеге асырылуы үшін жастардың патриоттылығын арттыру үшін газет журналдар шығып, теле хабарлар ашылып тұрақты беріліп тұрса.

Патриотизм мәселесі шоғырының оң шешімі болар еді. Сонымен қатар жастарда қазақстандық патриотизмді қалыптастыру мәселесінде оң ықпалын туғызар еді деп ойлаймыз. Біздің көзқарасымызша мұндай позиция «шынайы патриотизм» түсінігі мәнін ашып көрсеткендей болуы керек. Бұл жерде ненің дұрыс ненің бұрыс екенін бүкіл әлемдегі достықта емес, одан жоғары қарау позициясын анық байқалады. Жоғардағы айтылғанды ескере отырып, мынаны атап өткіміз келеді: біз өз зерттеуімізде біз ұлы державалық патриотизм идеясын үгіттеушілердің позицияларын мақұлдаймыз.

Қазақстандық патриотизмді еліміздің әрбір азаматтарының санасына сіңіру кезек күттірмейтін мәселе. Біздің зерттеуіміздің негізінде жалпы халықтық патриотизм, халықтық модернизация процесінде белсенді араласуы секілді интегративті қазақстандық патриотизм көрінеді.

Патриоттық сезімге - келтірілген киелі ұғымдармен байланысты қуаныш, мақтаныш, күйіну, сүйіну секілді т.б. эмоция спектрлеріне қозғаусалу, ояту, дамыту, қалыптастыру мәселерін шешуді де көздейді. Патриоттық сезім - жоғарғы сезімдер тобына кіреді деген пікірдеміз. Өйткені ол «қоғамдық мәнді және жеке көңіл күйге байланысты моральдық сезімдерге қатысты болып келеді», ол сананың желілуімен тығыз байланысты дамиды. Әрбір халықтың тарихи өмірінде қол жеткізген ең құнды дүниелері – рухани және адами қасиеттер, құлықтылық (моральдық тәлім–тәрбие) үлгілері бар. Сондықтан да әрбір жаңа ұрпақ үшін мәнді тәрбие–ұлттық тұрғыдағы тәрбие үлгісі болып табылады. Өйткені, мұнда тәрбиенің негізін замандар бойы қалыптасып келген асыл рухани құндылықтар және биік ізеттілік пен құлықтылық тұрғысындағы ұрпақтан–ұрпаққа жалғасып жататын, адамның адамдық қасиетін нығайтып әрі асылдандыра түсетін, халықтың даналық өмір – салтынан туындап отыратын бұлжымас ережелер мен қағидалар құрайды. Ұлттық тәрбие-адам өмірінің алтын арқауы. Ұлттық тәрбие жалпы – адамзаттық рухани құндылықтарды жоққа шығармайды, қайта солармен үндесіп жатады. Бұлар бірін – бірі байытып, құнарландырып отырады. Ұлттық тәрбиеден терендеп нәр алған адам – рухани бай адам. Ондай адам жалпы адамзаттық тұрғыдан мәдени және рухани құндылықтарды бойына тезірек сіңіреді, сөйтіп, толық әрі кәміл адам дәрежесіне тезірек жетеді. Ұлттық менталитет–тұнып тұрған рухани қазына. Халықтың тілі мен мәдениеті болсын, салт – дәстүрі мен наным – сенімі болсын – мұның бері де әрбір халық үшін асыл да қымбатты рухани дүниелер. Әсіресе, наным – сенімнің әрбір халықтың өмірінде алатын орны өзгеше.

Ұлттық тәлім–тәрбиенің дамуы мен қалыптасуына үлкен үлес қосқан қазақтың көптеген зиялы оқымыстылары жеке басқа табынудың құрбаны болды, қудалауға түсті. Мұның өзі ұлт мәдениетінің өсуін үлкен тежелуге әкеліп соқтырды. Халық педагогикасы жөнінде ғылыми-зерттеулер жүргізуге шек қойылды. Ұлттық салт-дәстүрлерді дәріптеу, өмірге енгізу санадағы ескінің сарқыншағы деп бағаланды. Халықтық дәстүрлер өзінің қоғамдық мәнін жойып,

отбасылық мәнге ғана ие болды. Оның өзі бергін келе, мектеп, жоғарғы оқу орындарының тәрбие жұмыстарының негіздеріне кірді. Тәрбиелік жұмыстар коммунистік идеологияға негізделіп, оқу-тәрбие жұмыстары негізінен орыс тілінде жүргізілуіне байланысты қазақ тілі біртіндеп өмірден шеттеле бастады.

Оқулықтар мен оқу-әдістемелік құралдар орыс тілінің аудармасы негізінде пайдаланылып, қазақ халқының ұлттық ерекшеліктері ескерілмеді. Оқушыларға жан-жақты тәрбие беруде үлкен жауапкершілікті мойындарына алған жастар ұйымдары негізінен коммунистік тәрбие принциптеріне сүйенеді. Жоғарғы оқу орындары оқу-тәрбие жұмысының бағдарламалары, әдістемелік нұсқаулар ұлттық тәлім-тәрбиенің ерекшеліктерімен санаспады. Ұлттық тәрбиедегі ұрпақ сабақтастығы сақталмады.

Қазақстан жағдайында осыған орай кейбір мәселелердің басын ашып алмай тұрып патриоттық тәрбиені дұрыс жолға қою мүмкін емес екені анық. Республикамыз бір саяси құрылымнан екіншісіне ауысып, басқару жүйесі жаңа сападағы қарым - қатынасқа бет бұрған өтпелі кезеңде қазақ этнопедагогикасы негізінде оқушыларға патриоттық тәрбие беру жұмыстары дағдарысқа ұшырағаны белгілі. Бұндай жағдайда заман ағымына қарата пайда болған тың ұғымдарды айқындап, оларға анықтама беру қажеттігі туындады. Ұғымдар, түсініктер, ереже, қағидалар арқылы оқушылар санасында білім қалыптасып, ол өз кезегінде оның іс-әрекетіне бағыт береді. Біздің пайымдауымызша, патриотизмге тәрбиелеуде сүйенетін негізгі ұғымдар – «ұлттық патриотизм» және «қазақстандық патриотизм». Ұғым дегеніміз - заттар мен құбылыстардың жалпы айырмашылықтарын белгілерінің жиынтығы негізінде ой жүргізу. Ұғым бір сөзден тұратын термин, не болмаса сөз тіркестерімен белгіленеді. Ол ғылыми және практикалық білімдерді қалыптастыруда қолданылады. Ұғымдар негізінде пікір, ой-тұжырымдар қалыптасып, ой-қортындылар мен пайымдаулар жасалады. Олай болса бұл жерде ұлттық патриотизм ерекшеліктері және қазақстандық патриотизм ерекшеліктері ұғымдары арқылы Отан, туған жер, ел, атамекен, мемлекет, туған өлке, туған халық туралы нақты түсініктер берудің тиімділігі арга түспек. Ал түсінік дегеніміз бір нәрсенің мағынасы мен мәнін ұғыну. Сөйтіп «ұлттық патриотизм ерекшеліктері» және «қазақстандық патриотизм ерекшеліктері» ұғымдарына анықтама беру, олардың мазмұнын құрайтын отансүйгіштік сезімді дамыту, ұлттық салт – дәстүрді ұстану мен мемлекет рәміздеріне құрмет қалыптастыру секілді т.б. тәлім - тәрбиелік мүмкіндіктерін кеңейте түседі. Осыларды көздеп біз еңбегіміздің осы бөлімінде педагог, психолог, философ ғалымдар мен ақын жазушылардың ой - пікірлеріне сүйене отырып, «ұлттық патриотизм ерекшеліктері» мен «қазақстандық патриотизм ерекшеліктері» ұғымдарына анықтама беруге ұмтылдық. Сондай - ақ бұл ұғымның маңызын ашып көрсету студенттерді тәрбиелеуде бүгінгі күннің кезек күттірмейтін қажеттігінен туындап отыр. Атап айтсақ «ұлттық патриотизм ерекшеліктерінен» қажеттігінен туындап отыр.

Ұлттық патриотизмді қалыптастыруда салт-дәстүрлердің атқаратын орны ерекше. Ұлттық патриотизм дегеніміз - ең алдымен қазақ халқына сүйіспеншілікпен қарау, оның ұрпақтан ұрпаққа үзілмей жалғасып келе жатқан құндылықтарын бойына сіңіру. Тереңірек пайымдасақ, мұның өзі ұлттарды ұлылауға бағытталып, ілгеріде жүргізілген кереғар ұлт саясатының кесірінен ұмтылып қалған дәстүрлердің жаңаруы ұлттық патриотизмін күшейте түсіру. Халық зердесінде өткен замандардың өшіп қалған материалдық, рухани мәдениеттің, озық дәстүрін жаңарту, оның ұлттық ойындардың бүкіл байлығы мен қазынасын қалпына келтіру арқылы патриоттық сезім жаңа сипат алады. Ұлттық ойындарымен айналысу жеке адамның, ұжымның санасында ұлттық психологияны қалыптастыру, демек олардың белгілі бір халықтық бөлшегі екендігін, түп-тамыры сол халықта, сол Отанда жатқандығын сезіну деген сөз. Ұлтының наным-сенімдеріне, саяси көзқарастары мен ұстанған бағыт-бағдарын, ұлттың әрбір азаматы өзі өмір сүріп отырған ұлтының ерекшеліктерін танып білуі керек. Ұлттың салт-дәстүріне құрметпен қарау, оның тілі мен ділін, дінін сыйлау, жетістіктеріне шаттану – ұлттың әрбір өкілінің азаматтық борышы. Біздің зерттеуімізде көтеріліп отырған ұлттық патриотизм ерекшеліктері студенттердің өз ұлтының тарихы мен географиясымен, ұлттық батырлары мен бір – туар тұлғаларының ерлік істерін білуі.

Ұлттық патриотизм тәрбиесі деген термин барлық ұлтқа байланысты айтылатын ұғым. Өйткені қандай ұлт болса да тәрбиесін өз тілінде, ұлттық тәлім-тәрбиелік тәжірибелерге байланысты жүргізеді. Біз оқушыларға қазақ этнопедагогикасында патриоттық тәрбие беруде осы ғылыми негізге сүйеніп, этнопедагогикалық тақырыптарды ұлттық мүмкіншіліктермен байланыстырып отырамыз.

Ұлттық қасиеттерімізді ұрпақ бойында қалыптасуы қоғам игілігі үшін маңызды. Оқушыларға ұлттық патриоттық тәрбие беру жоғарғы оқу орындарында кең көлемде жүргізілуі тиіс. Этнопедагогика–ұлттық тәрбие негізі деп білеміз. Ал ұлттық тәрбие ғаламдағы құндылықтарды бойына сіңіріп, өз құндылықтарын арттыра береді. Бірақ ол өндіріс және экономика сияқты «ғаламдастыруға» келмейді, өркениеттілік пен дамып, қалыптасады. Қазақ этнопедагогикасы - өркениеттілік қасиеттерді бойына сіңірген ғылым. Ұлттық патриоттық білім беру құралдары: Ұлттық тіл, ұлттық-әдеп ғұрыптар мен салт-дәстүрлер, ауызекі халық шығармашылығы, ұлттық тарих, ұлттық сәндік-қолданбалы өнер, ұлттық ойындар, тағы басқалары.

Бүгінгі «ұлттық патриотизм ерекшеліктері», «қазақстандық патриотизм ерекшеліктері» ұғымдарына анықтама беру, бұдан былайғы кезде оқушыларды патриотизмге тәрбиелеудің бағыттарын анықтау қажет. Жалпы, жастардың рухани болмысы мен азаматтық бейнесін қалыптастыруда халықтық педагогиканың орнын еш нәрсемен алмастыруға болмайды. Өйткені ол – ұлт болып қалыптасқан елдің ғасырлар бойы елегінен өтіп сұрыпталған даналық жиынтығы. Өйткені ол – ұрпаққа руханилықты, адамгершілікті, имандылықты дарытудың бірден-бір төге жолы. Сондай-ақ – ұлттық тіл мен діл, дамытудың және ұрпақ сабақтастығын ұштастыра жалғастырудың жалғыз құралы. Сондықтан ол – қазіргі кезеңдегі желікпей заманның селдей екпіндеген зиянды жат әдеттерден сақтайтының сенімді жолы және ұлтымыздың әлемдік өркениет төрінен лайықты орын алудың қайталанбас қазынасы. Адам әрине кез – келген мәдениеттің жақсы мен жаманын ажырату үшін алдымен ұлттық мәдениеттен қол үзбеу және білім бере отыра тәрбиелеу – басты міндет болуы керек.

Жалпы қазақтың этнопедагогика құндылықтарын, қазақ ойшылдары мен ағартушыларының ақын жыраулардың ғұлама – ғалымдардың тағылымдық мұраларын зерттеу олардың оқушыларды патриоттылыққа тәрбиелеудегі мүмкіндіктерінің мол екендігіне көз жеткіздік. Тәрбие ісі тәрбиеленушіге белгілі бір бағытта мақсатты және жүйелі әсер етіп, белгілі бір көзқарас, мінез-құлық, адамдық тәртіп, дағды мен машық түрінде бірлесе ғана жемісті болмақ. Бұдан шығатын қортынды жеке адамды патриоттылыққа тәрбиелеуде оның замандастарының ұлттық-психологиялық ерекшеліктері ғана емес, ғасырлар бұрын өткен алдыңғы ұрпақтардың мұралары, яғни ұлттық педагогикалық құндылықтар да әсер етеді. Ұлттық педагогикалық мұраларды жеке адам белгілі бір қоғамдық ортада алған тәрбиесіне қарай менгереді.

Тұтастай алғанда, оқушыларға патриоттық тәрбие беру проблемасы жан-жақты қарастырылып және жоғары оқу орындарындағы білім беру процесі жүйесіне оңды өзгерістер енгізу үшін қажетті мәселе деп есептейміз. Өйткені жоғары оқу орындары студенттері келешек мектеп мұғалімдері.

Оқу-тәрбие бағдарламалары республиканың ұлттық ерекшелігіне, мемлекеттік саясатына сәйкестендіріп жасалуда. Тіл мен әдебиет, тарих, музыка, бейнелеу өнері, еңбек, дене тәрбиесі, әскери дайындық тәрізді пәндер ұлттық тұрғыда негізделуі тиіс. Басқа да пәндер бағдарламалары мен оқулықтарынан ұлттық тәрбиенің лебі есіп тұруы шарт. Ұлттық тәрбиенің ғылыми–теориялық негізін анықтау үшін оның өзіндік ерекшелігін ескеру қажет. Академик Г.Н.Волковтың анықтауы бойынша бұл ерекшеліктерге мыналар жатады: ұлттық тәрбиенің адам баласының дүниеге келген күннен бастап бірге жасасып келуі; қоғамдық құру, қоршаған ортаны, табиғатты өзіне икемдеп игеруде еңбек тәрбиесінің алғашқы адамдар өмірінде басты рөл атқаруы, тәрбиенің басқа түрлерінің тууы, халықтың тәрбие жөніндегі қағидалары өмірлік тәжірибелерде негізделген эмперикалық білім болып келуі; оның ұлттар мен ұлыстардың жазу мәдениеті шықпай тұрған кезінде пайда болып, халық арасында ауызша тарауы, сондықтан да оны шығарушы авторлардың аты-жөні халық жадында сақталмай, бүкіл халықтық тәжірибелері мен ой-түйіндері сол халықтың ой-тілегімен, арманымен ұштасып келгендіктен озық үлгілерінің сақталып, ал тозығының біртіндеп тәрбие жүйесінен шығып қалуы; халық педагогикасы өнерге, еңбекке негізделгендіктен, үнемі жетілуі, ұшталу үстінде болуы; сондай-ақ халық педагогикасының ғылыми жүйеге, теорияларға емес, жеке бас тәрбиесінің үлгілеріне және оның нәтижесіне қарай құрылып, тәрбие тәжірибесінің ғасырлар бойы жалғасып келуі, алғашқы тәрбие түрлерінің қоғамда бөлінбей, тұтас түрінде берілуі. Ендеше, халықтық тәлім-тәрбие қолданбалық мазмұнға ие болғандықтан, ұлттық тәрбиелік психологиямен теориялық тұрғыда байланысады. Себебі, ол ғылыми теориялар мен ойға негізделген.

Тұлға өзінің көздеген міндетін шешу арқылы қоғамдық мүддені де шешеді. Сол себепті тұлға мен қоғам бір-бірімен тығыз байланысты. Қоғамда болып жатқан құбылыстардың барлығы

адамдардың қатысуы салдарынан пайда болады. Адамның қалыптасуына қоғам әсері қандай болса, қоғамдағы болатын және болып жатқан құбылыстарға адамның да әсері сондай.

Тұлға – сан қырлы, мазмұны да, табиғаты да құрделі, құпиясы мол әлеуметтік ұғым. Оның жан-жүйесі, сана-сезімінің дамуы айналасы мен қоғамдық өмірге тәуелді. Осындай жағдайда оның дүниетанымы мен сенімі, арманы мен тағлымы, кісілігі қалыптасады. Яғни, белгілі ұлт пен ұлыстың ділінен, дәстүр-салт, жол-жоралығыларынан жеке-дара ұғыну ерекшеліктері қалыптасады.

Патриоттық тәрбие негізін дамытудың мәні жеке тұлғаның жоғары әлеуметтік белсенділігін көрсететін және қалыптастыратын идеялық-адамгершілік, моральдық еріктілік, еңбек және дене сапаларын тәрбиелеудегі ішкі байланыстарды анықтау және саралау болып табылады. Студенттерді патриоттыққа тәрбиелеуде қоғамымызда атқарылып жатқан шаралардың бәрі олардың белсенділігінің айғағы болып табылады.

Елінің егемендігін, тәуелсіздігін қорғай алатын, қазақстанды өркендететін, ұлттық рухты, ұлттық тәрбиені бойына қалыптастырған, ел үшін намысшыл, нағыз патриоттар болу үшін қоғамдағы жастарымыз, еңбекке және білімде өздерін жоғары көрсете білуі тиіс деп ойлаймыз.

Бұл істердің жүзеге асуы оқытушылардың оқу-тәрбие жұмысына шығармашылық көзқарас тұрғысынан келуімен тығыз байланысты. Қазақстан жағдайындағы патриоттық тәрбие оқу және оқудан тыс тәрбие жұмыстарының бірлігінде, оқытушылардың дербес ерекшеліктерін есепке ала отырып, тәрбие әдістерін және тәрбие ісі жіктемесін мақсатты түрде тандап, олардың үздіксіз өзгеруі мен күрделенуінің, көп түрлі болуының нәтижесінде ғана жүзеге аспақ.

Ұрпақ тәрбиесімен айналысатын әрбір оқытушы өз тәрбие жұмысының негізгі мақсатын от жүрегі Отан деп соғатын жастар тәрбиелеу деп алса, ұлт болашағына, ел тыныштығына сеніммен қарауға болады.

Әдебиет

1. Нысанбаев Ә. Қазақстан Ұлттық энциклопедиясы. – Алматы: Жазушы, 2010.
2. Қазақстан Республикасының Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты. – Алматы, 2010.
3. Қазақстан Республикасы үздіксіз білім беру жүйесінде тәрбие тұжырымдамасы. – Астана, 2009.

ӘОЖ: 347.7

ТВОРЧЕСТВО И ЛИЧНОСТЬ: ИЗУЧЕНИЕ СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ

Рустембеков М.К.

Таразский региональный университет им. М.Х.Дулати, Тараз қ.

Аннотация: В статье представляются общие грани творчества. Анализируется значение творчества в социуме и его место в развитии личности. Цель исследования: актуальные проблемы развития творчества, в условиях глобализации. Задачи исследования: изучение природы творчества, креативных качеств личности, возможности их развития в учебно-воспитательном процессе. Результаты исследования: творческий потенциал заложен в человеке самой природой; качество его проявления зависит от уровня развития личности; усиливающие свойства личности, проявления творчества – свобода, красота и знание. Выводы исследования: ограничения подавляют творческий потенциал человека; неестественность – искажает творчество, поскольку отделяет от духовности; неопределенность подталкивает к поиску, поиск приводит к знаниям, что способствует развитию творчества.

Ключевые слова: творчество, знание, искусство, эстетика, личность

Аңдатпа: Мақалада шығармашылықтың жалпы қырлары келтірілген. Шығармашылықтың қоғамдағы маңызы және оның жеке тұлғаның дамуындағы орны талданады. Зерттеу мақсаты: жаһандану жағдайында шығармашылықты дамытудың өзекті мәселелері. Зерттеу міндеттері: шығармашылықтың табиғатын, тұлғаның шығармашылық қасиеттерін, олардың оқу-тәрбие процесінде даму мүмкіндіктерін зерттеу. Зерттеу нәтижелері: шығармашылық әлеует адамға тән, табиғаттың өзі; оның көріну сапасы тұлғаның даму деңгейіне байланысты; тұлғаның қасиеттерін,

шығармашылық көріністерін– еркіндікті, Сұлулық пен білімді күшейтеді. Зерттеу нәтижелері: шектеулер адамның шығармашылығын тежейді; табиғи емес – шығармашылықты бұрмалайды, өйткені ол руханияттан бөлінеді; белгісіздік іздеуге итермелейді, іздеу білімге әкеледі, бұл шығармашылықтың дамуына ықпал етеді.

Кілтті сөздер: шығармашылық, білім, өнер, эстетика, тұлға

Annotation: The article presents the general facets of creativity. The importance of creativity in society and its place in the development of personality is analyzed. The purpose of the study: actual problems of the development of creativity in the context of globalization. Research objectives: to study the nature of creativity, creative qualities of personality, the possibility of their development in the educational process. The results of the study: the creative potential is inherent in the human nature; the quality of its manifestation depends on the level of personality development; the reinforcing properties of personality, the manifestations of creativity are freedom, beauty and knowledge. Conclusions of the study: limitations suppress a person's creative potential; unnaturalness distorts creativity, since it separates from spirituality; uncertainty pushes to search, search leads to knowledge, which contributes to the development of creativity.

Keywords: creativity, knowledge, art, aesthetics, personality

Творческая способность, по мнению Дж.Гилфорда, обусловлена развитием дивергентного мышления, которая охватывает различные направления. Он считал операцию дивергенции основой креативности, как общей творческой способности [1].

Руководствуясь данной концепцией, нами был проведен мини-опрос среди студентов образовательной программы «6В11117 – Культурно-досуговая деятельность: организация и педагогика досуга». На вопрос «Что такое искусство?» большинство респондентов дали очень похожие по смыслу ответы: это картины, музыка, скульптуры, когда красиво и т.д. А на вопрос «Что для вас значит творчество?» мы получили то же самое: картины, музыка, скульптура, красота. По сути, это – верный ответ; возможно, и вы бы ответили также. Если же дать определение более обыденным языком, то творчество – это вид человеческой деятельности, результат которого каждый раз отличается при одинаковых исходных данных, и воспроизводить его может только сам автор(иногда). А искусство принято определять как высшее мастерство любой человеческой деятельности. То есть, творчество появляется тогда, когда человек в определенный процесс вносит «частичку своей души», используя свой опыт прожитых дней. А искусство зачастую появляется после многих повторении творчества. Мы можем еще сократить это понятие как «творческое искусство» – выбор красивого на взгляд автора версии, в хаосе бесконечных вариантов. Это значит, что в действии автора всегда есть цель, тогда как у природы нет целей. Но мы живем в цифровом веке, и нам во многих аспектах жизни помогают «нули и единицы». У искусственного интеллекта (ИИ) при обучении есть цель – воспроизведение чего-либо, основываясь на ранее созданных продуктах человечества.

Продукт ИИ какой бы красоты оно ни было, не будет творческим искусством, так как главный критик красоты созданного творения – сам автор. Но понятие красоты – вещь субъективная и основывается на переживаниях и опыте прошлого каждого индивида. К примеру, при визуализации творческой личности, обычно люди создают образ молчаливого, немного грустного и в некоторой степени надменного художника, с своеобразным видением мира. А когда начинаешь «приставать» к нему, для прояснения определенных деталей, то и нередко можно услышать безапелляционное возрождение, типа «вы не понимаете красоту моего искусства, я – художник, я так вижу!». Знакомо? Из этого можно понять то, что является для интеллигенции красотой, для редкого человека из простого народа таким воспримется; а также наоборот, что красоту которую видит обычный работяга, не увидит самый профессиональный критик с многолетним опытом. Для него это будет казаться пустым действием. Можете проверить: выйдите на людное место и порадитесь за то, что вы есть сейчас, и в данный момент. Улыбнитесь, если позволит здоровье, потанцуйте. Скорее всего, окружающие вас люди посчитают вас слегка нездоровыми умом, вместо того, чтобы поинтересоваться – что за красоту

вы увидели, отчего вы счастливы?! Это одна из причин недопонимания людей разных классов, склада ума, места проживания, вероисповедания, культуры и т.д.

По мнению П.Торренса, креативность включает в себя процесс ощущения трудностей, разрывов в информации, проблем, а также недостающих элементов. Из этого следует что, креативность выступает как способность к творчеству; как способность осознавать проблемы и противоречия; отказ от стереотипных способов мышления; как способность продуцировать новые идеи и находить нетрадиционные способы решения задач; способность формулировать гипотезы относительно недостающих элементов ситуации [2].

Создающий творец созерцает и впитывает те деяния других творцов, которые ему самому нравятся в очень большом количестве и только после этого создает свой шедевр, который ему самому представляется красивым. Давайте признаемся, что не все предметы искусства, материальные или нет, для нас являются красивыми, возьмем к примеру, тот же «современное искусство», которое вызывает скорее недоумение, чем чувство восхищения красотой. Но есть и люди, которым они нравятся искренне, их небольшое количество, но они есть. Здесь мы подходим к очень щепетильной теме, а именно о предметах творчества, которые имеют очень тонкую грань, такие как: между красотой и уродством, между наслаждением и болью, между жестокостью и заботой и т.д., да, есть и такие виды творческого искусства и у них есть своя аудитория, а причина того, что они большинству не известны просто, многие официальные издания откажутся опубликовать такое. Не запрещены, но не афишируются. Такие творцы видят красоту в таких вещах, в которых сразу даже и не подумаешь, они разные и их множество, как авторов так и предметов искусства. Вот тут-то и настанет главный вопрос: люди, искренне считающие свои преступные творения предметом искусства, кто они? Можно ли их назвать творцами? Ведь если отбросить моральную, законодательную и общественно-нормативную сторону, то получается что они создали красивое, по мнению его автора, творение. И главное – оно вызывает чувства у окружающих, хоть и негативные. Здесь речь идет не о психиатрической стороне вопроса, а скорее всего – философской. Всем же известно про «окно Овертона» используемый в политике, а если его применить к творческим отраслям? То, что считалось немислимым и неприменительным в отношении творчества в прошлом, сейчас – реальность [3].

Некоторых людей творчества мы называем великими, «великий музыкант, великий художник, великий поэт» и т.д. Хотя, в последующем поколении найдутся люди превзошедшие по уровню мастерства этих великих людей, считаясь при этом посредственными, простыми. И даже при условии, что всякий человек, при должном уровне опыта и терпения может повторить или улучшить произведения великого человека, имя «великого» не сотрется с истории нынешней цивилизации. Ведь он — первый! Первый, кто додумался до этого, посмотрел под другим углом, использовал не так, как все. Также «великими» можно нарекать и вещи, которые просты по своей сути, но в то же время гениальны. Такими великими и простыми изобретениями часто называют круг, тара (корзина, кувшин, ведро), огонь, веревка, копьё и еще несколько вещей, про которых я не упомянул из-за незнания. И самое главное и великое изобретение человека – речь. Вся наша нынешняя цивилизация строится на этих изобретениях и производных.

Мне понравилось высказывание одного автора, насчет значимости копья в человеческой культуре, а именно – стрелка. Та статья была про маркировки долговечных опасных отходов. Он говорит, что только потомки людей, охотившиеся с помощью лука и копья могут понять значение этого символа, то есть, что этот знак означает символ движения, направления. Но мы отвлеклись, все что есть сейчас в нашей культуре, в нашей цивилизации, это продукт творчества людей, которые действуют коллективно, несмотря на расстояния и время. И я сейчас не про часовые пояса, а именно про продукт творчества, созданного 10/100/1000/10000 и т.д. лет назад, и ставшего основанием для другого, более усовершенствованного продукта. Таким образом можно проследить всю историю определенного продукта, вещей, понятия и в самом конце выйти на те же круг, тару, огонь и веревку.

Эволюционно среди людей остались только те, кому по нраву стабильность, спокойствие, размеренность в жизни. Есть кров, еда, социальный круг и никому не хочется терять их. То есть устанавливается какой-то режим, распорядок дня, недели, месяца. Это – хорошо, это – безопасно.

Лишь изредка, такие люди, вдруг начинают задавать фундаментальные вопросы: «Кто я?», «Где я?», «Кем я был?», «Кем я стал?», «Кем я буду?», начинают разочаровываться в своей жизни и хотят изменить себя, свою жизнь. Самый распространенный пример звучит так «с понедельника начну бегать и не есть после шести», знакомо? Кстати, «выход из зоны комфорта», которым любят оперировать сейчас многие, является самой начальной ступенью, в котором большинство застревают намертво, и «ступень» превращается в цель. И что самое примечательное, люди становятся счастливыми, при возвращении к старому стилю жизни.

Весь предыдущий, несвязанный по этой теме, абзац является своего рода оправданием или объяснением того факта, что многие творческие личности заслуживают «титул великого» после своей жизни. Мысленно представьте: сидим мы все в одной кучке, есть все необходимое для человека, еда, сон, развлечения и т. д. Иногда разговариваем с соседом, когда можно передвигаться, движемся в определенную сторону. И вдруг, кто-то начинает громко петь, это могут быть и 3-4 ноты заикленные. Какова будет реакция толпы на это? Большинство посчитает его преступником: ведь он нарушил существующие устои и его надо изолировать от остальных. Некоторым понравится. А несколько человек сами начнут петь и плюс к этому добавят еще 2-3 ноты после или между. Дальше в силу уже вступает прогрессия, к этим нескольким присоединятся еще несколько, к тем еще и еще, да и будут добавлять еще по несколько нот, несколько вариации. В конечном счете те, кто в начале желали изолировать или избавиться от того первого, изменят свою позицию: «а ведь в его песнях звучало спокойствие, сдержанность и был понятным...» и будут говорить об этом новопривывшим. В результате этого самый первый, кто начал петь, по прошествии времени, будет именоваться в народе «великим» но, уже мертвым.

В настоящий момент, после прочтения предыдущего текста, у вас, наверное, уже сформировалось некая мысль про творческое искусство, и что оно требует, главным образом, свободу, выход из неких рамок, дышать полной грудью и т.д. Но я хочу задать такой вопрос: «может ли существовать творческое искусство без ограничений, запретов и рамок?» и «как могут ограничения и правила улучшить творческое искусство?». Казалось бы, что да, чтобы искусство было совершенным и абсолютным надо убрать все ограничения, тогда автор может не сковывать себя и творить безгранично. Несомненно и бесспорно, что цель творчества – свобода, но обратите внимание, что творчество бесконечно движется в сторону свободы так и не достигая ее, ведь достигнув полной свободы, самого творчества уже не станет.

Каждый великий автор создает гениальный шедевр для своего времени, но для последующих авторов, как великих, так и для обычных, его шедевры становятся фундаментом для построения своего. Опять же, пройдем путь от простого к сложному: кто-то нарисовал точку. Второй нарисовал рядом еще одну и соединил, получилась линия. Третий нарисовал еще одну точку рядом, а четвертый нарисовал еще одну линию. Получились треугольник и четырехугольник. Потом кто-то составил какую-то фигуру в трехмерном пространстве только из треугольников и назвал пирамидой. Кто-то добавил, кто-то умножил, кто-то увеличил, кто-то сплющил, кто-то растянул, кто-то изогнул и т.д. и т.п. Как вы могли заметить, в данном мысленном эксперименте, каждый из авторов разрушал рамки, но разрушал рамки оставаясь в рамках.

Е.Л. Яковлева, исследуя психологию развития творческого потенциала личности, определяет творчество как проявление человеком собственной индивидуальности: «развитие индивидуальности человека – есть главный путь развития его творчества» [4, 19.]

Каждый человек, по сути своей – творец. Опять же, представим: группе людей было дано условие, что они теперь будут носить только определенную одежду, а именно, белый верх и черный низ. Они будут одеваться все по разному, придерживаясь этих условия – белые майки, свитеры, рубашки, толстовки, футболки и черные юбки до колен, до пола, джинсы, брюки, шорты всего не сосчитать всех вариации. Теперь дополним условия и скажем, что они должны носить одежду с белым верхом и черным низом только определенного покроя, допустим сорочка, кофта, брюки, юбка и из определенного материала. Теперь они будут одеваться одинаково? Нет, теперь в моде всякие легкоснимаемые мелкие вещицы, такие как брошки, шали, галстуки, ремни, запонки, а некоторые применяют вообще не предназначенные для ношения вещи: цепи, булавки,

замки закрывающиеся на ключ, ручки и т. д. Усложним еще и добавим новые условия: создадим образец для каждого пола и скажем, что они должны одеваться по образцу и должны отсутствовать все посторонние предметы на одежде. Все, теперь-то точно все оденутся одинаково! Как бы не так, да, одежда у всех будет одинаковой, но нюанс заключается в ношении. Теперь у одного рукава закатаны, у другого штанины, у третьего открыты верхние несколько пуговиц, у четвертого заправлены только одна сторона рубашки, а пятый и шестой вообще отличились: у одного одежда задом наперед, а у другого форма одежды другого пола. Так было всегда, так будет очень долго, если не всегда. Да и других примеров, взятых из самой жизни великое множество. Взять все ту же понятие – поэзия. По сути, если упростить, то это отдельные предложения, имеющие общий смысл, но заканчивающиеся на созвучные буквы. Так? Нет!

Человеческий язык был придуман очень давно, да так давно что уже никто и не помнит, и наверное не докажет, когда было придумано. Следовательно, мы используем его уже множество веков. Если мы возьмем для примера абсолютно случайный распространенный язык, то окажется, что он отвечается от еще более древнего языка, то есть какой бы естественный язык мы ни брали, у него будут корни. А это доказывает то, что было написано в начале абзаца. А теперь подумаем, за столь долгое существование языка могут ли быть написаны все стихи на этом языке?

Некоторые люди, именующие себя поэтами, имеют списки рифмов, да и в интернете таких списков полно, так почему же их рифмоплеты не являются искусством или хотя бы творчеством? Согласно, это творчество, но творчество не поэтическое, а конструкторское. Ведь как мы поняли, насмотренность, наслушанность сильно влияет на качество творческого искусства, тогда как конструкторы рифм, а зачастую это «рэперы» в большинстве своем не читали большого количества хороших произведений, всеми признанных поэтов. Отсюда и вытекают проблемы этих «рэперов», для тех, кто читал поэзию их тексты вызывают стыд или непонимание, а для тех, кто «не очень любит» стихи их тексты наполнены глубоким смыслом. И так получилось, что в первую категорию входят люди зрелого возраста, тогда как ко второй, в основном, школьники. И это разделение принято считать возрастным, мол старшее поколение всегда ругает младшее, тогда как на самом деле причина всего этого в отсутствии, либ, в наличии насмотренности и наслушанности. Человек не постоянен, так же, как и все материальное. Не постоянен и наш музыкальный вкус. Те, кто раньше любил рэп, спустя некоторое время, с приходом возраста и жизненного опыта, стал слушать совсем другую музыку (спрашивайте на досуге у знакомых).

Вот мы заговорили про музыку, а ведь это один из прекрасных изобретений, что изобрело человечество, ведь наши ушки, ушки нормального, здорового человека способны воспринимать звуки от 20 до 20000гц в частотном диапазоне; из них наиболее чувствительны – промежуток между 1000 и 4000гц. А музыкальных нот у нас всего – семь. В отличие от языка, которые дополнялись, совершенствовались, заменялись, ноты и возможности восприятия звука с осознания человека себя человеком, не менялись. Музыка – не только последовательность нот. Это композиция состоящее из нот, скорости и громкости звучания, вида инструмента или их совокупность, ритм и есть еще много чего, что делает музыку музыкой! Вот он, один из примеров совершенства искусства, сделать новую музыку, имея великую многовековую историю звука. Наверное, это и есть то, что сделало нас людьми. А именно творческий подход к решению различных проблем [5].

Сейчас нам нужны некие ограничения, правила чтобы, не затеряться в бесконечной возможности, ведь даже при существовании абсолютного музыканта, создавшего великое творение, которую абсолютно никто и никогда не превзойдет, который разрушил все рамки, все же ограничивается семью нотами, человеческими ушами и музыкой. Так же и абсолютный художник, выходящий за рамки всего, ограничится тремя цветами и человеческим глазом. И не стоит забывать, что на свете, даже и на нашей планете, есть множество вещей, которые мы, будучи людьми, не сможем воспринимать физически, такие как новый цвет, новый звук, новый запах. Наш мозг даже не способен представить, что это такое. На что похож новый цвет или новый звук? Теми органами чувств, которые у нас есть, мы не сможем с ними соприкоснуться,

но знаем, что они есть. А что, если есть еще виды чувств для восприятия которых у нас нет органов? А что, если такие органы появятся?

Мы привыкли разделять творчество и науку, гуманитариев и технарей, точное и абстрактное. Нам не стоит забывать, что это разделение мнимое, условное, что не бывает науки без творчества, также как и творчества без науки, и что эти понятия – одно целое. Чем отличается мышление ученого, подбирающего элементы для раствора, от художника, подбирающего оттенок цвета, для следующего мазка кистью на холсте? Или злость художника, неправильно нарисовавшего, от злости ученого, у которого эксперимент закончился не так, как он ожидал? Ответ – ничем! Можно много параллелей провести между наукой и творческим искусством, важно одно, эти две разные понятия описывают одно и то же, с разных сторон. Может быть, когда-нибудь мы научимся воспринимать то, чего сейчас нам не доступно, и этот момент не станет конечной целью, а наоборот, станет началом новых возможностей для творчества, как для научных, так и для искусства. Если вы зададите себе вопрос, когда этот момент настанет, то ответ прост: в тот момент, когда мы исчерпаем все виды творческого искусства, и наш разум потребует кардинально нового. Быть может, мы постепенно потеряем свою человечность, перестраивая или приобретая новые органы, для восприятия пока еще чуждых чувств. И не факт, что не потеряем нынешние органы, кажущиеся вполне себе нормальными и обычными, без которых никто себя представить не может. Но каким бы внешним видом люди в будущем не обладали, я верю, что они не перестанут задавать вечный человеческий вопрос «что это?», «а что, если...?», «а что, если сделать так...?» Ведь именно вопрос «а что, если сделать так...?» привело нас по цепочке от лесных «обезьян» до нас, высокоразвитых современных людей и это разделило нас от нынешних обезьян. Это означает, что эволюцией уже у нас заложен нестандартный подход к решению проблемы. В отличие от других животных, но тех животных, которые так же решают проблемы нестандартным способом, мы уважаем, и начинаем искать у него что-то человеческое.

Как бы мы люди себя не величали, свой ум, свой мозг, умения, мы все же остаемся приматами, и в силу различных окружающих факторов, наш мозг, на данный момент времени, не может познать все знания, существующие у человечества. Поэтому мы ограничиваем себя только теми знаниями, которые могут пригодиться в нашей жизни. Тем самым ограничивая свое мышление. Мы хотим свободы, но свободы понятной. Так думают и творцы, великие и меньшие, и они, разрушая мелкие границы по отдельности, достигают свободы всего человечества, глобальной. А это значит, что все мы делаем мир лучше, достигаем свободы, избавляясь от ограничений вместе и каждый из нас приносит частичку своего лучшего, для общего дела. И это — восхитительно!

Литература

1. Гилфорд Дж. Структурная модель интеллекта. Психология мышления. – М., 2015. – с. 244.
2. Торренс Е.П. Диагностика креативности. – М., 2004. – с. 234.
3. Эпштейн М. От знания – к творчеству. Как гуманитарные науки могут изменять мир. – М., 2016. – с. 576.
4. Яковлева Е.Л. Психология развития творческого потенциала личности. – М., 2017. – с. 224.
5. Клеон О. Кради как художник. Творческий дневник. – М., 2016. – с. 79.

ӘОЖ: 371

АЛТЫН ОРДА ТАРИХЫН МЕКТЕПТЕ ОҚЫТУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАЛАУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Ә.Мархаба

Әлихан Бөкейхан университеті, Семей қ.

Андатпа: Тәуелсіз Қазақстанның келешегі – жас ұрпақтың санасына ұлттық рух пен патриоттық тәрбие қалыптастыруда Алтын Орда тарихының орны ерекше. Тарихы жоқ бірде-бір халықтың бүгінгі болмағандай, келешегі де болмайды. Тарихадамдарды ойландырады, болған

тарихи жағдайлар мен құбылыстарды талқылап, ой елегінен өткізеді және олардан өмірлік қорытындылар шығарып алуына негіз болады. Жас ұрпаққа өткен тарихымыз туралы тарихи білім мен тәрбие бермейолярдың танымында ұлттық сезім мен сананы, отан сүйіштікті қалыптастыру.

Кілтті сөздер: алтын орда, тарих, ұлттық рух.

Аннотация: Особое место в истории Золотой Орды занимает будущее независимого Казахстана – формирование национального духа и патриотического воспитания в сознании молодого поколения. Ни у одного народа, у которого нет истории, нет будущего. История заставляет людей размышлять, обсуждать и размышлять об исторических условиях и явлениях, которые произошли, и делать из них жизненные выводы. Формирование национального чувства и сознания, патриотизма в познании подрастающего поколения без предоставления исторических знаний и воспитания о нашем прошлом.

Ключевые слова: золотая орда, история, национальный дух.

Annotation: The history of the Golden Horde plays a special role in the formation of national spirit and patriotic education in the minds of the younger generation – the future of independent Kazakhstan. Not a single nation without a history, as it has no history, has no prospects. History makes people think, discuss and reflect on historical situations and phenomena that have occurred, and serves as the basis for drawing life conclusions from them. Without providing the younger generation with historical knowledge and education about our past, the formation of national feelings and consciousness, love for the motherland in their knowledge.

Keywords: golden Horde, history, national spirit.

Мектепте тарихты оқытуда мұғалімдерге нақты көмек, басшылық болатын әдіснамалық ұстанымдар жасалуы қажет. Тәуелсіздіктің алғашқы жылдарында республика мектептерінде тарих пәнін әдіснамалық тұрғыда дұрыс оқыту мәселесі өткір қойылуы өткен ғасырдың тоқсаныншы жылдарына дейін мектепте тарихты оқытуда ұлттық таным мәселесі мүлдем қарастырылмағаны белгілі. Әсіресе ғылымдағы еуроцентрлік пен коммунистік идеологияның партиялық таптық мүддесі Алтын-Орда тарихында бұрмаланбаған бірде-бір маңызды проблема қалдырмады. Осыған орай, оқушыларды тарихты түрліше бұрмалаушылықтардан да сақтандыру қажеттілігі туындады. Жалпы білім беретін мектептерде қоғамдық пәндерді, әсіресе тарих пәнін әдіснамалық тұрғыда дұрыс оқыту өткір мәселеге айналды.

Кейінгі жылдарға дейін тарихты оқытудың нәтижесін тексеруге жеткілікті көңіл бөлінбей келді, ал аталған проблема өте маңызды. Оқыту нәтижесі дұрыс тексерілмесе оқушылардың білімдері мен біліктерінің, тәрбиелік дәрежесінің мемлекеттік білім стандартына қаншалықты сай келетінін анықтау да, оқыту үрдісі мен бағдарламаларды, оқулықтарды талапқа сай жетілдіру де қиын. Әдіскер-ғалым Т.Т.Тұрлығұл «Мектепте Қазақстан тарихын оқытудың теориясы мен әдістемесі» [1] деп аталатын еңбегінде бұл мәселеге бір тарауын арнаған еді. Бұл мәселенің маңыздылығын білдірсе керек, өйткені мұғалім оқыту нәтижесін тексеру құралдарын білмесе, жоспарланған нәтижеге алынған нәтиженің қаншалықты дәрежеде сәйкес келе алатынын біле алмайды. Оқыту нәтижесін тексеруді күтілетін нәтижеге жетуді анықтау құралы ретінде қарастырамыз. Т.Т.Тұрлығұл оқыту нәтижесін тексерудің құралдарын ұсынған болатын.

Жоғарыдағылар мен қатар, күтілетін нәтижеге жетуді анықтау құралы ретінде берілген мәселені бірнеше шағын білім элементтеріне бөліп анықтауды ұсынамыз. Ол үшін сұрақтың мазмұнынан білім элементтерін ажырата білуге үйретуі тиіс. Бұл мәселе Алтын Орда тарихының мектепте оқытылатын мазмұнына тікелей қатысты.

Алтын Орданың объективті тарихы ғылыми тұрғыда әлі күнге дейін ортақ тұжырымға келе қойған жоқ. Посткеңестік кеңестікте жаңа тарихи танымның қалыптасуы, әлемдік деңгейде тарих методологиясының жаңаруы, сонымен бірге ең бастысы деп айтуға да болатыны – Алтын Орда тарихына қатысты жаңа деректердің ғылыми айналымға ұсынылуы мен бұрынғы деректердің түпнұсқасымен жұмыс істейтін зерттеушілердің белсенділігі сияқты факторлар тақырыпқа қатысты жаңа парадигмаларды ұсынып отыр. Демек, тарихи таным ғылыми негізделмей тұрып оның мазмұнын оқу процесіне енгізу асығыстық болып шығады, енгізген күннің өзінде тарих мазмұнын баяндауда барынша абай болуды қажет етеді.

Бұл тұжырымды дәлелдеу үшін бір-екі мысалдар келтіруді жөн көрдік.

ЖОО білім беру бағдарламаларына міндетті компонент ретінде енгізіліп, бірнеше жыл оқу процесінде қолданылған (*әзірге дейін қолданыста болып келеді – Ә.М.*) екі томдық Қ.Р.Аманжоловтың «Түркі халықтарының тарихы» оқу құралының құрылымы мен мазмұнына талдау жасаймыз [2; 3]. Аталған екі кітапты ҚР БҒМ жоғары оқу орындарының студенттеріне оқу құралы ретінде ұсынған. Оқу құралы министрліктің оқу-әдістемелік комиссиясы ұсынған типтік оқу жоспары (ТОЖ) негізінде дайындалған.

Осы оқу құралының жоспарында Алтын Орда тарихына қатысты тікелей және жанама тақырыптар «Шыңғысхан империясы және түркі халықтары (XII-XIII ғғ.)» деп аталатын IX тарауға ортастырылған [2, Б.301-302). Ал Алтын Орданың тарихына тікелей қатысты 11 тақырып 2-кітаптың «Алтын Орданың қоғамдық-саяси құрылысы және ыдырауы мен құлауы» деп аталатын II тарауға топтастырылған [3, Б.317-318].

Осы оқу құралының мазмұнына жасалған талдаудан жасайтын қорытындымыз мынадай: біріншіден, Алтын Орда тарихы барынша шашыраңқы мазмұнда баяндалған, соған сәйкес студенттерге берілетін ақпарат ауқымы аса мол. Біздің ұсынысымыз – тақырыптардың жинақы болып құрастырылуы берілетін ақпараттың көлемін азайтып, айтылар ойға нақтылық берген болар еді. Екіншіден, Алтын Орда тарихының тарихнамасы мен дереккөздері арнайы қарастырылуы керек. Студенттерге осы тақырыптарға топтастырылып берілген білімдер барынша жүйелі болған болар еді. Үшіншіден, деректанулық шолу мүлдем қарастырылмағандықтан да Алтын Орда тарихының деректік базасы ашылмаған.

Бұл жалпылама айтылған ескертулерге қосымша айтарымыз, автор оқу құралының мазмұнында араб, парсытілі авторлардан Рашид-ад Дин, Ибн Баттута, Джувейнидің ғана аударма еңбектерін пайдаланады. Сол сияқты еуропалық авторлардың арасынан да Марко Поло сияқты бірді-екілі авторлардың еңбегіне сілтеме жасайды. Бұдан жасайтын қорытындымыз – Қ.Р. Аманжоловтың оқу құралының мазмұны қазіргі уақытта өз миссиясын атқарып, ғылыми мәліметтері ескіріп қалды деп айта аламыз.

Оқулықтың, оқу құралының тілі барынша жеңіл, қабылдауға оңай болуы керек екендігі белгілі. Дегенмен де тарихи оқиға мен құбылысты құрғақ баяндау білім мазмұнын тым қарапайымдандырып жіберетіндігі де есте болу керек. Олай дейтініміз, Алтын Орданың тарихы мектеп оқулықтарында жалпылама мазмұндалады. Ал ЖОО тарих курстарында ол теориялық және методологиялық тұрғыда күрделендіріліп, деректік тұрғыда мазмұны байытылып берілуі керек. Аталған оқу құралында бұл қағидалардың сақталмауын мына мысалдан көреміз: «Шыңғыс хан өз иеліктерін балаларына былайша бөліпүлестірді: Кіші ұлына қара шаңырақ тиесілі болса, үлкенұлы Жошы жаулап алынған жерлердің ең көп бөлігін алуғатиіс болды. Шыңғыс хан Монғолияны билесе, Жошыныңиелігіне батыстан Селенгіге дейінгі жерлер тиді. Батыстағыжеңістен кейін Жошы иелігіне «монғолдардың атының тұяғыжеткен» жердің бәрі кіретін болды. Шыңғыс хан көзі тірісіндеоған батыстан Ертіске дейінгі жерлер, соның ішіндемеркіттердің қалдықтары жойылған жерлер және Еділбұлғарлары хандығының шекарасына дейінгі жерлерді берді» [2, Б.252]. Бұл мәтін мектеп оқулықтарында берілетін мәліметтерді аз ғана толықтырулармен қайталайды. Оқу құралында сол сияқты теориялық жансақтықтар да орын алған. Айталық, «Қазақ жерін де өзбектердегі сияқты Шыңғыс хан әулетінен шыққан хандар биледі» [2, Б.286] деген мәлімет сын көтермейді.

Өскелең ұрпақ ұлттық мемлекеттілігіміздің бастауында тұрған Алтын Орда мемлекетінің тарихы бойынша білім алып, ондағы тарихи білім мазмұнының күрделі өзгеріске түсуін және оны оқытудың әдіс-тәсілдерін қолдану арқылы жаңа білімдерді меңгерту қажет. МектептеАлтынОрдатарихын оқытуәдістемесі пәні күрделі педагогикалық құбылыс. Оның заңдылықтары оқушыларға білім беру, оны дамыту мен тәрбиелеу арасындағы объективті байланыстың негізінде анықталады. Әдістеме оқушылардың білім алу қызметін оқытудың мақсат міндеттеріне орай, оқу материалдарынмеңгеруге басшылық жасаудың әдістерін, тарихты оқыту барысының негізгі бөліктері арасындағы объективті тұрақты қайталанатын байланыстарын зерттейді. Алтын Орда тарихын оқытуға тікелей қатысты мәселелердішешудің өзіндік жолдары бар, оларды да, зерделейтін де – педагогика ғылымы.

Дидактика кез келген пәннің оқыту әдістемесінің негізі десе, ол білім мазмұнын оныұйымдастырудың түрлерін, оқытудың заңды ұстанымдарын баяндайды. Қазақстанның орта ғасырлар тарихын оқытудың мазмұнын қалыптастыруда оның әдістемелік ерекшеліктері ескерілуі керек.

Оқышының сандық өзгерісі – баланың бойының өсуі, салмағының артуы, ал сапалық өзгерісі – сана-сезімі, зейін, қабілетінің дамуы. Мұнан балалардың жас ерекшеліктері, ал жас ерекшеліктеріне қарай білімнің ауыр немесе жеңілдігі анықталады. Осыған қарай, бағдарламалар мен оқулықтар, басқа да құралдар жасалады. Яғни, физиология ғылымының тарих пәнінің мазмұнын ғана емес, оның теориялық негіздерін жетілдіру үшін де маңызы зор. Мектепте тарихты оқытудағы әдістеменің орны, тарих маңызды қоғамдық пәндер қатарына жататындықтан, оны білім беретін оқу орындарында қазіргі талаптарға сай оқыту үшін, алдымен оқытудағы әдіснамалық проблемаларды дұрыс шешу маңызды.

Тәуелсіз еліміздің мектептерінде тарихты оқытудың әдіснамалық проблемаларын шешу елде қалыптасқан бірыңғай идеологияға байланысты. Өйткені идеология дегеніміз – адамдардың өмірге қарым-қатынасын білдіретін саяси, құқықтық, діни, адамгершілік, эстетикалық, пәлсафалық көзқарастары мен идеяларының жиынтығы. Тәуелсіз тарихи сана қалыптастыру бағытында яғни қазіргі заманғы білім саясатын қалыптастыруда мемлекет тарапынан бірқатар шаралар жүзеге асты.

Бұлардың қатарына Қазақстан Республикасының Президенті жанындағы Мемлекеттік саясат жөніндегі Ұлттық кеңес бекіткен «Қазақстан Республикасында гуманитарлық білім беруді тұжырымдамасы», «Қазақстан Республикасында тарихи сана қалыптастыру тұжырымдамасы», «Қазақстан Республикасындағы этникалық мәдени білім тұжырымдамасы» сияқты құжаттардың бәріне де оқу орындарында тарих пәнін оқыту мәселелеріне белгілі дәрежеде көңіл бөлінген. Сондай-ақ Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында, «Қазақстан Республикасы жалпы білім беретін мектептер мазмұнының тұжырымдамасы», «Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім берудің дамыту тұжырымдамасы», «Қазақстан Республикасының білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы», Қазақстан Республикасы Президентінің «Қазақстан халқына жолдаулары» т.б. үкіметтік, өкіметтік бағдарламалық құжаттарда бүгінгі білім берудің алдына қойған талаптар, іске асыру шаралары анықталған. Білім мазмұны мен материалдық техникалық базасын жаңарту, білім сапасын арттыру, әлемдік білім беру кеңістігіне ықпалдастыру – білім беруді дамытудың стратегиялық объективті заңдылығы.

Тәуелсіз Қазақстанның келешегі – жас ұрпақтың санасына ұлттық рух пен патриоттық тәрбие қалыптастыруда Алтын Орда тарихының орны ерекше. Тарихы жоқ бірде-бір халықтың бүгінгі болмағандай, келешегі де болмайды. Тарих адамдарды ойландырады, болған тарихи жағдайлар мен құбылыстарды талқылап, ой елегінен өткізеді және олардан өмірлік қорытындылар шығарып алуына негіз болады. Қазіргі кездегі мектеп бағдарламасындағы Қазақстанның ортағасырлар тарихын оқытудың мазмұны толық жаңаланбағанына көз жеткіздік. Әсіресе, «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасы бойынша жинақталған және ғылыми айналымға ұсынылған нарративті деректердегі Қазақстан тарихына қатысты мәліметтер білім мазмұнынан көрініс таппағаны аңғарылады.

Жас ұрпаққа өткен тарихымыз туралы тарихи білім мен тәрбие бермей олардың танымында ұлттық сезім мен сананы, отан сүйгіштікті қалыптастыру мүмкін емес. Сондықтан да, Тәуелсіз Қазақстанның білім жүйесінде ұлттық мемлекеттілігіміздің бастауында тұрған Алтын Орда – Жошы Ұлысының тарихын тереңдетіп оқыту – кезек күттірмейтін уақыт талабы.

Әдебиет

1. Тұрлығұл Т.Т. Мектепте Қазақстан тарихын оқытудың теориясы мен әдістемесі. – Алматы: Ғылым, 2003. – 256 б.
2. Аманжолов К.Р. Түркі халықтарының тарихы. 1-кітап (көне дәуірден біздің заманымыздың ХІҮ ғасырына дейінгі кезең). – Алматы; «Білім», 2005. – 304 б.
3. Аманжолов К.Р. Түркі халықтарының тарихы. 2-кітап (ХІҮ ғ-дан ХҮІІІ ғ. бірінші жартысына дейінгі кезең). – Алматы; «Білім», 2005. – 320 б.

ӘОЖ: 371.121

ПЕДАГОГ – ТАЛАБЫ ТЫМ ЖОҒАРЫ МАМАНДЫҚ!

Б.А.Есенбаева

Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық Университеті, Алматы қ.

Аңдатпа: Мақалада педагог маманының қоғамдағы рөлі және оның бүгінгі күнде кездесетін қиындықтары туралы жазылған. Автордың пікірінше, педагогтердің қазіргі кезде мұндай мәселелерге жиі кездесуі бөлек зерттеуді талап ететін үлкен тақырып. Дегенмен автор педагог мамандар педагогикалық іс-әрекетпен шұғылдануды таңдаудың алдында өзіне бірқатар сұрақтар қоюына ұсыныс жасаған. Ол сұрақтар белгілі психолог К.Роджерстің баяндамасынан келтірілген. Сонымен бірге автор педагогикалық жұмыс адамнан білімділікті, үлкен еңбекті, жан-жақты болуды талап ететінін айтады. Оны автор педагог маманының мақсаты биік сондықтан да оған қойылатын талап та жоғары екенімен түсіндіреді. Мақала авторы оқу бітіруші талапкерлерге бұл мамандыққа кездейсоқ таңдау жасап емес оның қыр-сырын оқып, саналы түрде таңдауға кеңес береді.

Кілтті сөздер: педагог, талап, сапа, талапкер, шығармашылық, балаларды сүйу.

Аннотация: В статье рассматриваются вопросы роли педагога в обществе и его проблемах, с которыми он сталкивается сегодня. По мнению автора, частые встречи педагогов с такими проблемами в настоящее время тема, требующая отдельного изучения. Автор предлагает будущему педагогу ознакомиться с докладом одного из классиков мировой психологии XX века К. Роджерса. При этом автор отмечает, что педагогическая работа требует от человека знания, большого труда и разносторонности. Автор объясняет это тем, что у педагога высокая цель и соответственно высокие требования к нему. Автор статьи советует абитуриентам сделать осознанный подход, при выборе данной профессии, заранее изучив ее тонкости.

Ключевые слова: педагог, требование, качество, абитуриент, творчество, любовь к детям.

Annotation: The article discusses the issues of the role of the teacher in society and his problems that he faces today. According to the author, frequent meetings of teachers with such problems are currently a topic that requires separate study. The author offers the future teacher to get acquainted with the report of one of the classics of world psychology of the XX century K. Rogers. At the same time, the author notes that pedagogical work requires knowledge, a lot of work and versatility from a person. The author explains this by the fact that the teacher has a high goal and, accordingly, high requirements for him. The author of the article advises applicants to make a conscious approach when choosing this profession, having studied its subtleties in advance.

Keywords: teacher, demand, quality, applicant, creativity, love of children.

Педагог – жер бетіндегі ең көне әрі мәңгілікке қалатын мамандықтардың бірі. Педагогтің қызметі қоғамда әрқашан жоғары бағаланған. Ол жүзеге асыратын істің маңыздылығы, беделі әрқашан педагогтік мамандыққа құрметпен қарауды анықтады. Педагогті адам жанының инженері, мінез-құлық сәулетшісі, ауру шипагері, ақыл-ой мен естің жаттықтырушысы, ой мен сезімнің дирижері адамның алғашқы қылығының әділқазысы, жас өркенді мәпелеуші бағбан... деп атаған. Ал, педагогикалық іс-әрекет жолының негізін Я.А.Коменский, И.Г.Песталоцци, К.Д.Ушинский, Л.Н.Толстой, А.С.Макаренко, В.А.Сухомлинский, А.Құнанбаев, Ы.Алтынсарин, М.Жұмабаев, Ж.Аймауытов және басқа да көптеген танымал педагог-ағартушылар салған.

ҚР Педагог мәртебесі Заңында педагог – педагогтік немесе тиісті бейні бойынша өзге де кәсіптік білімі бар және білім алушыларды және (немесе) тәрбиеленушілерді оқыту және тәрбиелеу, білім беру қызметін әдістемелік қолдау немесе ұйымдастыру бойынша педагогтің кәсіптік қызметін жүзеге асыратын адам [1]. Кәсіби педагогикалық іс-әрекетпен шұғылданатын адамды: тәрбиеші, мұғалім, оқытушы, педагог деп атайды. Бұл оқу, тәрбие беру мекемелеріне

байланысты: тәрбиеші – бала бақшада; мұғалім – мектепте; оқытушы – колледж, жоғары оқу орындарында қызмет атқарады. Ал, педагог осы түсініктерге жақын, «туыс» ұғым [2, 56]. Көтеріліп отырған мәселе жалпы педагогикалық іс-әрекетке қатысты баяндалатындықтан, зерттеу мәселемізде тек бір ұғым педагогті қалдыруды жөн деп санадық.

Бүгінде еліміздегі 2020/2021/2022 оқу жылдарында педагогтер саны 555 014 адамды құраған. Соның ішінде мектепке дейінгі ұйымдарда 96 723 педагог, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдарында 36 083 педагог, жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарында оқытушылардың негізгі (штаттық) құрамының саны 36 378 адамды құраған [3]. Соңғы жылдары талапкерлердің арасында бұл мамандыққа қызығушылық та жоғарылаған. Оған себепкер болған жағдайлардың бірі еліміздегі педагог мәртебесін айқындайтын, педагогтің құқықтарын, әлеуметтік кепілдіктерін және шектеулерін, міндеттері мен жауапкершілігін белгілейтін «Педагог мәртебесі туралы» 2019 жылдың 27 желтоқсанында қабылданған заң. Педагогтер осы құжаттың қабылдануының арқасында ата-аналардың ұстаздарға деген құрметінің артқаны, жалпы қарым-қатынастың жақсарғаны аңғарылғаны туралы айтқан [4]. Сонымен қатар мемлекет тарапынан педагогтерге қатысты жағдайдың жасалынуы да бұл мамандықтың қоғам алдындағы беделін әжептәуір арттырды. Мәселен, 2022 жылы мұғалімдердің жалақысы 25% көтерілген. Бүгінгі күні қазақстандық педагогтардың орташа табысы 343 мың теңгеге жеткен. 2023 жылдан бастап бұл көрсеткіш тағы 25 пайызға артпақ.

Дегенмен, соңғы жылдары кейбір педагогтер заңсыздықпен күрескендерінен зиян шеккендерін айтады. Сабақ үстінде мұғалімін жабыла мазақ еткен оқушылардың «әуесқой» бейнеролигі де әлеуметтік желідегі жұртты шошытарлық оқиға болды. Осындай жағдайлар жиілеген. Сондықтан ҚР оқу-ағарту министрлігі педагогтің құқығын қорғау үшін арыздар мен шағымдарды қабылдайтын «Педагогті қорғау» телеграм чатын іске қосқаны да мәлім. Ол чатқа келіп түскен әр ақпарат, әрбір өтініш тікелей министрлік комитет пен аумақтық департаменттердің бақылауында болады. Министрлік әрбір өтінім бойынша кері байланыс беріп отырады және аталған мәселе бойынша өңірлердегі жағдайды объективті бағалау үшін мұғалімдер арасында анонимді-электрондық сауалнама жүргізілетіні де айтылған [5].

Сонымен қатар «мұғалім оқушыға қол көтерді», «оқушы оқытушыны келеке етті» т.с.с. сияқты педагогтер жайында түрлі ақпараттар жиі әлеуметтік желілер мен БАҚ беттерінде айтылып жүргенін білеміз. Ол әсіресе мектепке дейінгі білім беру ұйымдары мен мүмкіндігі шектеулі балаларға қатысты болып жатқан жағдайлар. Мәселен, Алматыдағы балабақшадағы балаларды жұлқылып ұрып, бейнекамераға түсіп қалған тәрбиешінің видеосы қоғамда қызу талқыға түсіп, бір топ ата-ана дәл сол қызметкер жұмыс істейтін балабақшаға барып дау шығарған. Ал, туғанынан төсекке таңылған, жүре алмайтын, сөйлемейтін ең ауыр диагноз қойылған I топтағы мүгедек 6 жасар баланы Астанадағы мүгедектерге арналған орталықта тәрбиешілердің ұрып-соққаны белгілі болды. Арнайы орталықта ем-дом алып, қолдау көрсетудің орнына онсыз да тағдыры қиын балаларды тәрбиешілер одан сайын қорлап келген. Тамақты шайнамай жұтқызған, күнұзақ су бермеген, қалың көрпемен тұншықтырып, ұрып-соққан, еденде ұйықтатқан. Оқиғаға қатысты қазір қылмыстық іс қозғалған [6].

Осы орайда қазіргі педагогтер балаларға неге сонша қатыгез, олар неге өздерін сыйлата алмай жүр, педагог пен шәкірттің ортақ тіл табысуына қандай кедергілер бар, қазіргі оқушылармен жұмыс жасау неге қиын, ата-аналар не себепті мектепте ұстаз таңдауға әуес, білім беру мекемелерінің әкімшілігі мен педагогтердің арасында кикілжіңдер неге жиілеп кетті деген сияқты сұрақтар туындайды. Мұндай мәселелердің жиі кездесуі меніңше, бөлек зерттеуді талап ететін үлкен тақырып.

Бірақ, балалардың жас және жеке ерекшелігі, олардың мінез-құлық түрлері мен оған әлеуметтік жағдайының ықпалы, қиын оқушылар тәрбиесі, ата-аналардың түрлері және олармен қарым-қатынас жасаудың жолдары мәселесі педагогикада ғасырлар бойы қарастырылып, зерттелініп келе жатқаны анық. Менің пікірімше, педагогтердің осындай күйге ұшырауына бірден-бір себеп мамандықты дұрыс таңдамауының салдары деп түсінемін. Себебі әдетте жас мектеп бітіруші талапкер болашақ мамандығын таңдау кезінде оқушыға көбінесе ата-анасы,

туған-туыстары немесе құрбы-құрдастары ақыл кеңес беріп жатады. «Педагог мәңгілік болатынмамандық», «Педагог болсаң аш қалмайсың!» деген күнкөрістің ойы немесе ата-анасының «Біздер педагогпіз, сен де педагог боласың!» деп алға сүйреген пікірлерінің негізінде жасалған таңдау. Сонымен қатар «кәсіби бағдар берушілердің» педагогикалық іс-әрекеттің талапкерге қызығушылығын ескермей, оның таңдауына құлақ аспай, осы мамандықты мәжбүрлеп оқытуының ықпалы деп ойлаймын. Ал, бұндай «таңдаудың» салдары педагогикалық іс-әрекеттің сапасыз болуымен қатар, педагогтердің тарапынан жұмыстың қиындығы туралы шағымдардың көп болуына, оқу-тәрбие үдерісінде түрлі жағымсыз оқиғалардың орын алуына түрткі болатыны анық.

Осы тұрғыда біз болашақта педагогикалық мамандықты меңгергісі келген талапкерге ХХ ғасырдағы әлемдік психологияның классиктерінің бірі Карл Роджерстің «Егер мен мұғалім болсам, онда өзіме келесідей сұрақтар қоятын едім» атты баяндамасымен танысуына кеңес берер едік. Гуманистік психологияның жарқын өкілі К. Роджерстің көзқарасы бойынша педагог өзіне төмендегідей сұрақтар қоюы керек:

1. Мен оқу оқып, есейіп келе жатқан адамның ішкі жан дүниесіне «ене» аламын ба? Мен бұл әлемге алалаушылықсыз, біржақты бағалаусыз, жеке, эмоционалды түрде қарым-қатынас жасай алар ма едім?

2. Менің тұлға болып қалыптасуыма мүмкіндігім бар ма және оқушыларыммен ашық, эмоционалды бай, рөлдік емес шынайы қарым-қатынас орнатуға, оны барлық қатысушылар үйренетіндей қарым-қатынаста бола аламын ба? Қарым-қатынасымыздың осы қарқынын менің оқушыларыммен бөлісуге батылым болады ма?

3. Менің сыныбымдағы әрбір баланың қызығушылығын таба аламын ба және олар қайда бармаса да, оған осы жеке бас қызығушылығын ұстануына рұқсат бере аламын ба?

4. Менің оқушыларыма өздеріне, айналасындағы әлемге деген қызығушылықты сақтауға көмектесе аламын ба — адамның қолындағы ең қымбат нәрсені қолдап, сақтай аламын ба?

5. Мен балаларды олардың ішкі әлемімен және адамдармен, кітаптармен, барлық білім көздерінің түрлерімен — қызығушылықтарын оятатын оны сақтайтын нәрселермен байланыстыра алатын шығармашыл адаммын ба?

6. Мен болашақ оқытудың шығармашылық және белсенділік формаларының елшілері осы оқушыларымның жетілмеген ойлары мен шығармашылық идеяларын қабылдап, қолдай алар ма едім? Мен қоғамда қабылданған мінез-құлық стандарттарына сәйкес келмейтін сырт көзге жиі мазасыз болып көрінетін шығармашыл балаларды қабылдай аламын ба?

7. Мен сезімдері идеяларды, ал идеялары сезім тудыратын баланың тұтас адам болып өсуіне көмектесе алар ма едім? [7,35б.]

Болашақта педагогикалық іс-әрекетпен шұғылданғысы келетін талапкер осы сұрақтарды өзіне қою арқылы бұл мамандықтың өзіне қаншалықты дәрежеде қажет екенін ойлануы керек.. Егер бұл сұрақтарға өзіне қажетті жауаптар таба алмаған жағдайда оның бұл жолды таңдауына кеңес бермес едік. Себебі педагогтің мақсаты жоғары болғандықтан, оған қойылатын талап та жоғары. Заманауи педагог маман өзінің жоғары педагогикалық білімімен қатар, бала мен ата-ананың жанын түсінетін психолог, көп тілді аудармашы, инновациялық технологияны меңгерген, басқару ісін білетін менеджер, сөздік қоры мол шешен, өз Отанын сүйетін патриот, лидер, өнерлі, ұйымдастырушы, «өмір бойы оқуға дайын» ізденімпаз, зерттеуші және ең бастысы балаларды сүйетін адамдық қасиеті жоғары болуы тиіс. Педагогтің балаларды жақсы көре білмеуі, оның жарамсыз маман екенін көрсетеді. Әрине, баланы жақсы көру педагогтің басқа да толып жатқан сапаларын алмастырмайды. Керісінше, бұл сапалар жақсы көрумен тез үйлесіп, оның мән-мағынасын толықтыра түседі. Ал, бұндай талапқа сәйкес келмеген жағдайда ол адамның педагогикалық іс-әрекетпен айналысуы оның өзіне өмір бойы үлкен қиындықтар тудырады, жұмысы ауыртпашылыққа айналатыны анық.

Әдебиет

1. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1900000293>

2. Бұлақбаева М.К. Мұғалім мамандығына кіріспе /Оқу құралы. – Алматы. 2011. – 147б.
3. https://www.inform.kz/kz/kazakstanda-zharty-millionnan-astam-pedagog-bar_a3985469
4. «Педагог мәртебесі туралы» заң мұғалімдердің беделі мен білімін арттыра алды ма? <https://azattyq-ruhy.kz/society/45331-pedagog-m-rtebesi-turaly-zan-mug-a-limderdin-bedeli-men-bilimin-arttyra-aldy-ma>
5. <https://dauletten.kz/articles/pedagogti-qorgau-te-legram-chaty-iske-qosylady>
6. Алматыда балабақша тәрбиешісі балаларды ұрып-соққан: Оқиғаға қатысты тың деректер шықты: <https://kaz.nur.kz/nurfin/1948810-a-lmatyda-balabaqsa-tarbiesisi-balalardy-uryp-soqqa-n-oqigaga-qatysty-ty-n-derekte-r-syqty/>
7. Мижериков В.А., Ермоленко М.Н. Введение в педагогическую деятельность: Учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений. М.: – 268 б.

ӘОЖ: 004:37.016

ИНФОРМАТИКА САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ

Н.Б.Сейдахметова

М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті, Тараз қ.

Андапта: Информатика сабағында оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру бүгінгі күні заман талабына сай феномен. Оқушы сабақтың тек теориялық нұсқасынан бөлек, оның өміршеңдігі мен іс-әрекетке қабілеттілігін зерделеуі тиіс. Информатика сабағында оқушылардың барлық білім біліктілігі, қарым қабілеті ашыла отырып, оқушылардың танымдық әрі интеллектуалдық сипаты дами түседі. Мақаланың алдыға қойған мақсаты – информатика сабағында оқушының барынша білім алу процесінде коммуникативтілік әрі сапалық тұрғыдан сыни ойлау қабілетін дамыту әрі арттыру болып табылатын тұстарын қалыптастыру.

Кілтті сөздер: информатика, коммуникативтілік, дағдылар, логика, пайымдау, функционалдық қабілет, оқу үдерісі, функционалдық сауаттылықты дамыту.

Аннотация: Повышение функциональной грамотности учащихся на уроках информатики сегодня является современным явлением. Помимо только теоретического варианта урока, учащийся должен изучить его жизнеспособность и дееспособность. На уроках информатики развивается познавательный и интеллектуальный характер учащихся, раскрываются все образовательные умения, коммуникативные способности учащихся. Целью статьи является развитие и повышение коммуникативности и способности к качественному критическому мышлению в процессе получения учащимися максимальных знаний на уроках информатики.

Ключевые слова: информатика, коммуникативность, навыки, логика, рассуждение, функциональные способности, учебный процесс, развитие функциональной грамотности

Annotation: Improving the functional literacy of students in computer science lessons is a modern phenomenon today. In addition to only the theoretical version of the lesson, the student must study its viability and capacity. At computer science lessons, the cognitive and intellectual character of students develops, all educational skills and communicative abilities of students are revealed. The purpose of the article is to develop and improve communication skills and the ability to quality critical thinking in the process of students gaining maximum knowledge in computer science lessons.

Keywords: computer science, communication skills, logic, reasoning, functional abilities, educational process, development of functional literacy

Жаһандану дәуірінде білім беру саласын жан-жақты дамыту әрі автоматтандыру құзыреттілігін дамыта отырып оқыту өзекті мәселе болып табылады. Оқушылардың ақпараттық құзыреттілігін дамыту заман талабына сәйкес қалыптасқан дағды. Бүгінгі таңда оқушыларға ақпараттық әрі коммуникациялық білім деңгейінің негізінде функционалдық білім дағдыларының атқаратын қызметі орасан зор болып табылады. Оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттыру барысында ақпараттық білім көкжиегінің маңызы зор. Білімнің

тұрақты әрі таным деңгейінің жоғары болуы функционалдық қызметтің атқарылуына негіз болады [1, 12].

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру бұл сапалы білім кепілі. Бүгінгі күні білім беру мекемелерінде оқушыларға жалаң білім беріп қана қоймай, алған білімдерін өмірдің түрлі жағдайларында пайдалана алады үйретуі керек екендігі білімнің нарықтағы атқаратын әмбебаптық қызметін түрлендіре түседі. Елімізде оқушылардың пәнаралық білімінің функционалдық сауаттылығын арттырудың негізгі әрі басты жоспарларына сәйкес, түрлі ұлттық деңгейде іс шаралар жоспарын дайындау жөнінде тапсырмалар берілген.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығы - адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси әрі экономикалық қызметтерге белсене араласуы. Бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына, жасына қарамай ілесіп отыруы, адамның мамандығына, жасына қарамай үнемі білімін жетілдіріп отыруы функционалдық даму мен сауаттылықтың басты көрсеткіші болып саналады. Ондағы басты мақсат жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның әлемде әлеуметтік бейімделуі болып табылады. Қоғамның дамуына байланысты сауаттылық ұғымының мәні тарихи тұрғыдан өзгергенін, тұлғаға қойылатын талаптарда оқу, жазу, санай білу қабілеттерінен гөрі белгілі бір қоғамда өмір сүруге қажетті білім мен біліктердің жиынтығын игеру, яғни функционалдық сауаттылыққа жету, қалыптастыру, меңгерту бүгінгі күні өзекті болып саналады. Әлемдегі, еліміздегі өріс алып отырған түрлі бағыттағы дамулардың әсерінен қоғамның адамға қоятын талаптарының өзгеруі нәтижесінде функционалдық сауаттылық ұғымының мәні кең.

Бүгінгі күні білім беру саласында халықаралық талаптар мен нормативтерге сәйкес, оқыту үрдісінің басты тұлғасы мен объектісі оқушы болып саналады. Ал сол оқушының алған білімінің негізгі әрі түпкі нәтижесі алған білімінің қажеттілікке жарату, игеруді, белгілі бір құзыреттілік жиынтығын «функционалдық сауаттылық» қалыптастыру мақсаты басты аспект ретінде қаралады [2,78].

Информатика пәнін оқыту барысында оқушылардың функционалдық білімін қалыптастыру әрі сауаттылығын арттыру оқушының қабілетін ашудың әрі дамыту деңгейінің көрсеткішін анықтайды. Оқушының функционалдық сауаттылық тұлғаның белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым - қатынас жасауын қамтамасыз ететін білім, білік, дағдылардың жиынтығынан құралады. Алған білімін тәжірибе жүзінде ұтымды қолдана отырып, оның сапалық сипаты тұрғысынан дамыту тетігі ретінде қолдану болып табылады. Информатика пәнінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру арқылы оқушылардың білім деңгейінің көкжиегін көтеру әрі оны тиімді пайдаланудың басты факторларының негізі аспектілеріне қол жеткізуге болады. Оған оқушылардың информатика пәнін тереңірек түсінуі, оның теориялық және әдіснамалық қырларын толық ашуға ден қою, осы пәнге қатысты барлық қабілетін ашу, алған білім жиынтығын сыныптан тыс жерлерде, өмірде, кез келген ситуативті жағдайларда ұтымды әрі тиімді пайдалану. Информатика пәнінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру оқушыға өмір бойы білім алуына ықпал етуші базалық фактор болып табылады.

Информатика сабағында оқушылардың ойлау деңгейлері, қабілет дағдылары, есте сақтау әрі ойлаудың интеллектуалды дағдыларын сонымен бірге функционалды сауаттылығын қалыптастыруға бағытталған пән түрі болып табылады. Сабақ барысында өтілетін сабақ типтері оқушылардың берілген ақпаратты қорытуына, талдау жұмыстарын жасауына, әрі оқу-тану- білу қағидаттарының құзыреттілігі шегінде алған білімнің функционалдық сипатын одан әрі артуына негіз болады. Сондықтан да оқу процесі кезінде берілген барлық мәліметтердің теориялық әрі практикалық дағдыларын таразыға сала отырып, оны іс тәжірибе кезінде білім беру принциптеріне сүйене отырып, оны пәндік құзыреттілік шегінде қарастыруды талап етеді. Информатика сабағында оқушылардың функционалдық сауаттылығы бұл олардың алған білім жиынтығын қолданбалы сипатқа ие болуымен ерекшеленеді. Мұғалім мен оқушының сабақ барысында функционалдық сауаттылығын қалыптастыру үдерісін түрлі кезеңдерді қамтиды. Атап айтатын болсақ, мақсаттылық, нақты жоспар құрушылық, қабылдау, ұғу, орындау және күтілетін нәтижеге қол жеткізу әрі оған баға беру.

Оқушы информатика пәнінде «мақсат қою принципі» арқылы оқыған мәтіннен теориялық бөлікті анықтау арқылы, тірек сөздерді табу әрі тақырып бойынша сұрақтар қою, оларға дұрыс жауап беру, жана терминдермен жұмыс істеу, түсініктерін сұрау әрі оны компьютерде практика жүзінде жүйелілік бойынша алгоритмді анықтау [3,94].

Информатика сабағында оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру кезінде «жоспарлау принципі» арқылы алдыға белгілі бір нақты міндеттер қойыла отырып, өзекті мәселелер кезең-кезең бойынша талданады.

Функционалдық сауаттылықтың тағы бар қағидаты ретінде шешім қабылдаушылық пен ақпараттарды пайдалана отырып, зерттеу және талдау жүргізу. Білім беру объектілерімен байланыса отырып, жұмыс істеу және алынған ақпараттық мәліметтерді өңдеу арқылы пәннің функционалдық қызметі артып, сипаттық мәні дами түседі.

Аталған кезеңдер бойынша оқушының іс-әрекеті анықтала отырып, оның пәнді түсіне білуіне, өздігінше талдау жұмыстарын жүргізе отырып, шешім қабылдаушылық қабілеттері шындала түседі. Информатика пәнінде тек теориялық білім кеңістігінен бөлек, іс-әрекет пен тәжірибе жүзінде өмірге әрі коммуникативті байланыс орнатуға нақты құралдарды алады. Осындай сабақтар арқылы оқушы өзінің деңгейін анықтауға, қарым қабілетін бағалауға бейімделе отырып, өзін өзі бақылау картасының көмегі арқылы интеллектуалдық, ұйымдастырушылық, коммуникативтілік дағдыларды меңгеруге икемделе түседі. Осылайша, оқу процесі барлық функционалдық қырларды анықтап, әрі деңгейлерінің рөлі байқала бастайды. Осы типтес өзіндік диагностика барлық кезеңде де жеткіліксіз оқу біліктілігімен және дағдылардың «қалыс қалған» және әр кезеңде функционалды сауаттылықты қалыптастыру кезінде байқалады.

Оқушының ақпараттық мәдениеттілігін, сауаттылығын, алгоритмдік ойлауын қалыптастыру және эмоциялық қабылдау түрлері мен есте сақтауын жалпылама дамыту бұл информатика пәнінің практика жүзінде тиімділігін анықтайды. Себебі, ақпараттық әрі технология дәуірінде компьютерлік сауаттылық өмірдің барлық саласында да өзінің орасан зор қызметін атқарады. Бұл дегеніміз заманталабының, сұраныстың күннен күнге дейін артуының көрсеткіші болып табылады. Информатика сабағында оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттырудың ең басты әрі маңызды деңгейі – оқушылардың логикалық ойлау қабілетін дамыту, ақпараттық қоғамда өмір сүруге бейімділігін қалыптастыру, анализдеу және синтездеу процестерін игеруге қабілетін ашу, ақпараттық технологиялардың негізгі құралдарын дұрыс игере отырып, ақпараттық сауаттылық пен ақпараттық мәдениеттілікке тәрбиелеу.

Информатика сабағында оқушылардың функционалды сауаттылығын арттырудың бірден бір жолы – ол оқушылардың компьютерлік сауаттылығын дамыту екені сөзсіз. Осы тұста туындайтын мәселелердің бірі - оқушыларға сапалы білім, саналы тәрбие орта мектепте білім беру ісін оқытудың жаңа инновациялық әдістерімен толықтыру, оқытудың жаңа технологияларын іздестіру, оқушыны ақпаратты талдай білуге, ақпараттық технологияларды тиімді пайдалана білуге үйрету әрі дағдыландыру болып табылады.

Сабақ процесіндегі оқушыларға функционалдық сауаттылықтың негізгі стратегиялары келесідей:

1. Білім беру мен білім алудағы тәсілдер;
2. Сын тұрғысынан ойлауға үйрету [4,21].

Информатиканы оқытудың негізгі маңызы – оқушылардың шығармашық, зертеушілік қасиеттерін қалыптастыру әрі белсенді, толыққанды өмірге, ақпараттық қоғам ортасындағы жұмысқа дайындау.

Бүгінгі жаһанданудағы заман талабына байланысты оқушының информатика пәнінен алған білімін іс жүзінде пайдалана алатындай дәрежеге жеткізудің маңызы орасан зор. Сондықтан да, оқушыларға білім негізін меңгертуде, пәнге деген қызығушылығын арттыруда және шығармашылыққа іздену қалыптастыруда тәжірибелік жұмыстың маңызды қызмет атқаратыны еленеді.

Қорытындылай келе, информатика сабағында оқушылардың функционалдық сауаттылықты жүзеге асырудың басты әрі негізгі міндеті - оқушылардың теориялық білімдерін практикалық тұрғыда қолдануымен қатар, тәуелсіз еліміздің болашағына зор жауапкершілікпен қарауға үлестерін қосу болып табылады. Оқушыға тиянақты құралдарды үйрету арқылы, берілген білім көкжиегі білім сапасын көтеру әрі арттыру жолында информатика пәніне қызығушылығын ояту үшін, АКТ-ны қолдану тиімді рөл атқарады:

- Уақытты тиімді пайдалану; (тайм менеджмент)/көрнекілік әзірлеу т.б./
- Мұғалімдердің білімін жетілдіріп отыру, өзара тәжірибе алмасу.

- Сабақ барысын бақылау мен бағалаудың объектілігін қамтамасыз ете алуы.
- Оқушылардың берілген тақырып шеңберінде, қосымша білім дағдыларын игерге мүмкіндіктің тууы.
- Эстетикалық, этикалық білім мен дағдының қалыптасуы.
- Заман талабына сәйкес қажеттіліктер деңгейін анықтау.
- Оқушылармен кері байланысу процестерін жүзеге асыру.

Әдебиет

1. Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2016 - 2020 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары.
2. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы № 832 Қаулысы).
3. 2. Абдраимова Г.К. Информатика пәнін оқытудың тиімді әдістері. // Білім көкжиегі = Горизонт образования. 2014. № 11. – 34-36 б.
4. Авкурова Ж.С. Информатика пәнін оқытуда мультимедиа мүмкіндіктерін пайдалану әдістері. //Шәкәрім атындағы Семей мемлекеттік университетінің Хабаршысы. 2013. № 3. – 58-59 б.

ӘОЖ: 001.895:375

ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ МЕКТЕПТЕ ҚОЛДАНУ ТИІМДІЛІГІ

А.А.Муханова

Б.А.Мұрат

М.Х.Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті, Тараз қ.

Аңдатпа: Мақала мектепте инновациялық технологияларды қолданудың тиімділігі тақырыбын қарастырады. Автор білім берудің қолжетімділігін жақсарту, оқушылардың ынтасын арттыру, білім беру сапасын жақсарту және қазіргі әлемде қажетті дағдыларды дамыту сияқты технологияларды енгізудің артықшылықтарын негіздейді. Сондай-ақ, автор оқу процесін ұйымдастыруды жақсарту және мұғалімдер жұмысының тиімділігін арттыру үшін технологияларды қолдану мүмкіндіктерін талқылайды. Соңында, автор әр оқушы мен мұғалімнің жеке қажеттіліктері мен мүмкіндіктерін ескере отырып, инновациялық технологияларды қолданудың теңдестірілген тәсілінің қажеттілігін атап көрсетеді. Нәтижесінде, мақала мұғалімдерге, мектеп әкімшілігіне және білім беруде инновациялық технологияларды қолдануға қызығушылық танытқандар үшін пайдалы болуы мүмкін.

Кілтті сөздер: инновациялық технологиялар, мектептегі білім беру, тиімділік, оқу процесі, оқыту әдістері, интерактивті оқыту, виртуалды зертханалар, оқушыларды ынталандыру, технологияның қол жетімділігі.

Аннотация: Статья рассматривает тему эффективности использования инновационных технологий в школе. Автор обосновывает преимущества внедрения таких технологий, такие как улучшение доступности образования, повышение мотивации учеников, улучшение качества образования и развитие навыков, необходимых в современном мире. Также автор обсуждает возможности использования технологий для улучшения организации учебного процесса и повышения эффективности работы учителей. Наконец, автор подчеркивает необходимость сбалансированного подхода к использованию инновационных технологий, учитывая индивидуальные потребности и возможности каждого ученика и учителя. В итоге, статья может быть полезна для педагогов, администрации школ, и всех, кто интересуется применением инновационных технологий в образовании.

Ключевые слова: инновационные технологии, школьное образование, эффективность, учебный процесс, методы обучения, интерактивное обучение, виртуальные лаборатории, мотивация учеников, доступность технологий.

Annotation: The article considers the topic of the effectiveness of the use of innovative technologies in school. The author substantiates the advantages of introducing such technologies, such as improving the accessibility of education, increasing the motivation of students, improving the quality of education, and developing skills needed in the modern world. The author also discusses the possibilities of using technology to improve the organization of the educational process and improve the effectiveness of teachers. Finally, the author emphasizes the need for a balanced approach to the use of innovative technologies, taking into account the individual needs and capabilities of each student and teacher. As a result, the article may be useful for teachers, school administrators, and anyone interested in the use of innovative technologies in education.

Keywords: innovative technologies, school education, efficiency, educational process, teaching methods, interactive learning, virtual laboratories, motivation of students, accessibility of technologies.

Қазіргі әлемде білім беруде инновациялық технологияларды қолдану студенттерді оқыту мен дамытуда маңызды рөл атқарады. Бұл технологияларға компьютерлік бағдарламалар, онлайн ресурстар, мобильді құрылғылар және оқу процесін жақсартуға және білім сапасын жақсартуға көмектесетін басқа құралдар кіреді. Бұл мақалада мектепте инновациялық технологияны қалай тиімді пайдалану керектігі қарастырылады.

Білім берудің қол жетімділігін жақсарту

Мектепте инновациялық технологияларды қолданудың басты артықшылықтарының бірі білім берудің қол жетімділігін жақсарту болып табылады. Бұл технологиялар студенттерге кез-келген жерде және кез-келген уақытта білім алуға мүмкіндік береді, бұл әсіресе есе шалғай аудандарда тұратындар үшін немесе қандайда бір себептермен мектепке бара алмайтындар үшін өте маңызды.

Оқушылардың ынтасын арттыру

Мектепте инновациялық технологияларды қолдану оқушылардың ынтасын арттыруға көмектеседі. Бұл технологиялар интерактивті және визуалды болуы мүмкін, бұл оқу процесін қызықты әрі қызықты етеді. Сонымен қатар, көптеген инновациялық технологиялар оқушыларды оқу процесіне көбірек қатысуға ынталандыратын оқытудың ойын тәсілін қолданады.

Білім беру сапасын жақсарту

Инновациялық технологияларды қолдану білім сапасын жақсартуға да көмектеседі. Бұл технологиялар Мұғалімдерге әр оқушыға жекелендіруге болатын интерактивті сабақтар жасауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, онлайн тестілеу сияқты технологияларды пайдалану мұғалімдерге оқушылардың білімін тез бағалауға және қосымша қолдауды қажет ететін салаларды анықтауға көмектеседі.

Мұғалімдер жұмысының тиімділігін арттыру

Мектепте инновациялық технологияларды қолдану мұғалімдерге тиімдірек болуға көмектеседі. Технология электрондық күнделіктер сияқты оқушылардың үлгерімін есепке алу процесін жеңілдетуге және мұғалімдерге жүктемені азайтуға көмектеседі. Сонымен қатар, оқу материалдары мен презентацияларды жасау үшін технологияны пайдалану сабақтарды дайындауға кететін уақытты қысқартады және мұғалімдерге оқушылармен жеке жұмыс істеуге көбірек уақыт бөлуге мүмкіндік береді.

Google Classroom, Moodle немесе Edmodo сияқты оқу процесін ұйымдастыру үшін электрондық платформаларды пайдалану. Бұл платформалар мұғалімдерге сабақ құруға, үй тапсырмасын қоюға және оқушылардың үлгерімін тексеруге, ата-аналармен және оқушылармен байланысуға көмектеседі.

Khan Academy, Coursera немесе edX сияқты онлайн оқу және өзін-өзі оқыту ресурстарын пайдалану. Бұл ресурстар студенттерге әртүрлі пәндер бойынша білімдерін жетілдіруге және қазіргі әлемде қажетті дағдыларды дамытуға көмектеседі.

Prezi, Canva немесе PowerPoint сияқты Оқу материалдары мен презентацияларды жасау үшін Бағдарламалық құралды пайдалану. Бұл мұғалімдерге оқушылар үшін тартымды болатын интерактивті сабақтар мен материалдар жасауға мүмкіндік береді.

Мұғалімдер арасында тәжірибе алмасу және ата-аналардың оқу процесіне қатысуы үшін онлайн конференциялар мен вебинарлар ұйымдастыру. Бұл мектеп, мұғалімдер мен ата-аналар арасында тығыз байланыс орнатуға және оқушылардың қажеттіліктерін түсінуді жақсартуға көмектеседі.

Интернетке немесе компьютерге қолжетімділігі шектеулі студенттерді қоса алғанда, барлық студенттерге технологияға қолжетімділікті қамтамасыз ету. Мектептер компьютерлік сыныптар, мобильді құрылғылар және мектептегі интернет байланысы сияқты технологияларға қол жетімділікті қамтамасыз ету үшін әртүрлі бағдарламалар мен қорларды пайдалана алады.

Қазіргі әлемде қажетті дағдыларды дамыту

Мектепте инновациялық технологияларды қолдану қазіргі әлемде қажетті дағдыларды дамытуға көмектеседі. Бұл технологиялар студенттерге қарым-қатынас, ынтымақтастық және шығармашылық дағдыларын жақсартуға көмектеседі. Сонымен қатар, технологияны қолдану студенттерге цифрлық ортада тиімді жұмыс істеуді үйренуге көмектеседі, бұл қазіргі уақытта маңызды дағды.

Алайда, мектепте инновациялық технологияларды қолдану әрдайым оқу нәтижелерінің жақсаруына әкелмейді. Кейбір зерттеулер сабақ кезінде электронды құрылғыларды тым көп пайдалану оқушыларды оқу процесінен алшақтатып, олардың зейіні мен зейінін төмендетуі мүмкін екенін көрсетеді. Сонымен қатар, көптеген мектептерде оқу процесінде инновациялық технологияларды тиімді пайдалана алатын жеткілікті техникалық қамтамасыз ету және білікті оқытушылар жоқ.

Мектепте инновациялық технологияларды қолданудың тиімділігін зерттеу оқушылардың өнімділігі туралы мәліметтерді егжей-тегжейлі талдауды қажет етеді. Зерттеулер көрсеткендей, оқу процесінде инновациялық технологияларды белсенді қолданатын оқушылар дәстүрлі оқыту әдістерін қолданатындарға қарағанда жақсы оқу нәтижелеріне ие.

Алайда, бұл үшін оқыту сапасы, оқыту тәсілдері және дәстүрлі әдістер мен бірге инновациялық технологияларды қолдану сияқты бір қатар факторларды ескеру қажет.

Инновациялық технологиялар әсіресе есту немесе көру қабілеті бұзылған, дислексия, аутизм және басқада едидиналық жағдайлары бар балалар сияқты ерекше білім беру қажеттіліктері бар. Студенттер үшін пайдалы болуы мүмкін. Инновациялық технологияларды қолдану бұл студенттерге материалды жақсы сіңіруге және олардың жалпы көрсеткіштерін жақсартуға көмектеседі.

Эксперимент жүргізу үшін бір мектептің 9-10 сынып оқушыларының екі тобы таңдалды. Бір топ (эксперименттік) виртуалды зертханалар арқылы информатика материалын зерттеді, ал екінші топ (бақылау) дәстүрлі оқыту әдістері арқылы сол материалды зерттеді.

Материалды зерделеу соңында информатикадағы теориялық білім мен практикалық дағдылар бойынша сұрақтарды қамтитын тест өткізілді. Тестілеу нәтижелері кестеде келтірілген:

Кесте 1.

Топтар	Орта балл	Стандартты ауытқу
Эксперименттік топ	8,7	1,2
Бақылау топ	7,2	1,5

Кестеден көріп отырғанымыздай, виртуалды зертханаларды пайдаланған топ дәстүрлі оқыту әдістерін (7,2) қолданған топпен салыстырғанда жоғары орташа балл (8,7) алды. Виртуалды зертханаларды қолданатын топтағы стандартты ауытқу да аз болды (бақылау тобындағы 1,5-тен 1,2), бұл оқушылардың білімі мен дағдыларының біркелкі деңгейін көрсетеді.

Бұл нәтижелер виртуалды зертханалар сияқты инновациялық технологияларды пайдалану информатикадағы оқу процесінің тиімділігін айтарлықтай арттырып, студенттердің практикалық дағдыларын жақсартуға алатынын растайды.

Әдебиет

1. Акар, С. Влияние обучения с поддержкой искусственного интеллекта на успеваемость, мотивацию и удержание учащихся. Образовательные технологии и общество, 2021. – 24 (2), – с. 20-30.

2. Барзилай, С., и Блау, И. (). Влияние виртуальной реальности на понимание учащимися физических концепций. Интерактивная среда обучения, 2020. – 28 (1), – с. 115-130.
3. Кошту, Б., и Гюркан, М. (2021). Влияние геймификации на мотивацию учащихся и их достижения в математическом образовании. Образование и информационные технологии, 2021. – 26 (3), – с. 2311-2327.
4. Пренски, М. Цифровые аборигены, цифровые иммигранты, Ч.1. На горизонте, 2001. – 9 (5), – с. 1-6.
5. Робертсон, С.С., Ране-Шостак, Д. Влияние технологий на успеваемость учащихся в сельских школах. Журнал исследований сельского образования, 2020. – 35 (1), – с. 1-15.
6. Варшавер, М. Технологии и социальная интеграция: переосмысление цифрового разрыва. Пресс МТИ, 2003.

ӘОЖ: 371

ИННОВАЦИОННАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПЕДАГОГА В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Гоева Т.А.
СШ Ы.Алтынсарина,
Байзакский район Жамбылская обл.

Аннотация: В данной статье говорится о трансформации деятельности педагога в современном образовательном процессе. В системе образования главной фигурой является педагог и ученик, взаимосвязь между ними. Уровень качества образования играет весомую роль в деле общего образования. Учитель в этом случае помогает и способствует уровню качества образования, через ученика помогая ему сформироваться личностью информационной цивилизации.

Ключевые слова: учитель, личность, ученик, качество, образование.

Аңдатпа: Бұл мақалада қазіргі білім беру процесінде мұғалімнің қызметін өзгерту туралы айтылады. Білім беру жүйесінде басты тұлға-мұғалім мен оқушы, олардың арасындағы байланыс. Білім беру сапасының деңгейі жалпы білім беру ісінде маңызды рөл атқарады. Бұл жағдайда мұғалім оқушы арқылы білім беру сапасының деңгейіне көмектеседі және ықпал етеді, оған ақпараттық өркениеттің тұлғасын қалыптастыруға көмектеседі.

Кілтті сөздер: мұғалім, тұлға, оқушы, сапа, білім.

Annotation: This article talks about the transformation of the teacher's activity in the modern educational process. In the education system, the main figure is the teacher and the student, the relationship between them. The level of quality of education plays a significant role in general education. In this case, the teacher helps and contributes to the level of quality of education, through the student helping him to form a personality of information civilization.

Keywords: teacher, personality, student, quality, education.

У казахов есть пословица: «У кого сильный учитель – у того крепкий дух».

Это доказано историей, и это подтверждают наши исследования и исследования зарубежных ученых. Как понять слово трансформация, это переход учителя в современную модернизацию и реформирование образования.

В современном образовательном процессе, нужен успешный педагог, от которого будет зависеть качество образования? Без лишних слов, педагог – это не просто профессия, это призвание, для учеников является, самым важным то что бы учитель был понимающим, честным другом, строгим критиком и милосердным учителем. При этом конечно важно понимать, что

каждодневная работа учителя – это не просто труд, а жертвование своим терпением, усердием, ради того что бы можно было разглядеть в ребенке потенциал. Учитель как профессионал своего дела должен проявить терпение к ученикам. А для этого, как известно, нужно уметь воплощать в реальность идеи, включать в урок всю свою внутреннюю мотивацию и дарить детям знания, умение побеждать, находить пути решения проблем в учебном процессе.

Я думаю, учитель сам по себе личность, в нём как в сосуде содержатся знания, которые как воздух нужны ученикам. Каждый педагог несёт большую ответственность за свою работу. В любом учителе должно быть терпение и понимание. Есть ученики, которые обращают внимание на тон учителя, как быть с ними? Как найти особенный подход в этом случае? Чтобы не задеть самолюбие ребенка, не повлиять на знания. Детям достаточно увидеть выражения нашего лица, они сами поймут, что думает и чувствует учитель. Когда мы говорим ученику: «Иди к доске!» для ученика это тысяча мыслей в голове, настроение меняется каждую секунду либо удача, либо провал. Учитель должен вселять в ученика только уверенность, поднимать мотивацию ученика, тем самым понимая самооценку ребёнка. Ведь от уверенности ученика зависит качество образования, его знания. Можно только предполагать, как по-разному может быть прокомментирована учителем ситуация с неподготовленным домашним заданием, забытой дома тетрадкой или опозданием на урок. И что услышит ребенок в свой адрес: гневную речь учителя или твердое обращение-разъяснение о последствиях случившегося – зависит, конечно, от такта и этики самого педагога. Известно, что хорошие знания, полученные в школе необходимы любому образованному человеку, и совсем неважно, где ученик будет применять эти знания. А самая главная роль и главное значение в процессе повышения качества образования остаётся за педагогом - универсалом, педагогом-человеком, который, выпустив в жизнь учеников, ищет новые пути решения повышения мотивации других новых учеников.

И конечно главный факт - это профессионализм педагога. Только качественное преподавание может, может повысить уровень качества образования. Качество образования – это главный показатель престижности учреждения профессионального образования любого уровня.

Качество образования школьников и образовательные достижения ученика определяются последовательной стратегией школы и высоким профессиональным мастерством педагога.

Опыт лучших систем школьного образования свидетельствует, что решающую роль играют три фактора:

1. надо, чтобы учителями становились подходящие для этого люди, которые умели находить общий язык;
2. следует дать им подготовку, которая позволила бы повысить эффективность преподавательской работы в образовательном процессе;
3. необходимо обеспечить условия, при которых каждый без исключения ученик получил бы качественное образование.

Плохой учитель оказывает сильное негативное влияние на результаты обучения, особенно в ранние школьные годы. Во всех школьных системах наблюдается отчетливая взаимосвязь между привлекательностью учительской профессии и тем статусом, который она имеет в обществе. Когда профессия педагога приобретает высокий статус, учителями становятся более талантливые люди, что приводит к дальнейшему повышению статуса этой профессии. Как можно добиться устойчивых значительных улучшений в преподавании?

В эффективных системах школьного обучения существует понимание, что единственный способ улучшить результаты это повысить качество преподавания, улучшить методику преподавания, внедрять инновационные технологии. Чтобы хорошо вести урок, учитель должен овладеть целым спектром довольно сложных умений и навыков. Учитель должен быть способен точно оценить сильные и слабые стороны каждого ученика, уметь выбирать подходящие педагогические методы, чтобы помочь ему овладеть знаниями, и взаимодействовать с ним в эффективной и целесообразной манере. Наиболее успешно функционирующие системы отличаются постоянной нацеленностью на повышение качества преподавания в классах. И все же приходится признать: концентрация внимания на преподавании является необходимым, но не достаточным условием успеха. Чтобы усовершенствовать преподавание, школьные системы

должны найти способы радикальным образом изменить то, что происходит в классах. На уровне отдельных учителей это означает, что должны произойти три вещи:

1. Отдельные учителя должны осознавать имеющиеся в их работе недостатки. В большинстве случаев это предполагает осознание не только своих методов работы, но и того, что лежит в их основе.

2. Каждый учитель должен овладеть пониманием передовых методик. Этого можно добиться только за счет наблюдения таких методик в действии в реальной обстановке.

3. Каждый учитель должен быть мотивирован к совершенствованию своей работы.

Как правило, этого нельзя достичь только за счет материальных стимулов. Чтобы добиться реальных изменений, у учителей должны быть высокие ожидания, разделяемое всеобщее понимание цели и, главное, коллективная вера в их общую способность улучшить образование детей, которым они служат. Чтобы помочь учителям повысить качество преподавания, в лучших системах создаются условия, помогающие отдельному учителю осознать специфические недостатки своей работы и получить точные знания о проверенном передовом опыте, а также дающие возможность заинтересовать учителя в улучшении своей работы. В общем плане для достижения этих целей практикуются четыре подхода, приводящие к хорошим результатам независимо от культурного контекста, в котором они применялись. В любой системе образование всегда смотрит на качество проведения урока. Многое, конечно, зависит от учителя. Учитель может быть учителем только тогда, когда он знает, что его накопленный опыт, помогает ученикам достичь большего в учебном процессе. Ведь учитель на уроках учит, не только думать он учит размышлять критически, оценивать, созидать.

Каждый ребенок по - своему талантлив, каждый ученик может проявить себя в одной из сфер. Если один ребенок талантлив в сферах общения, то другому ребенку нравится сфера лидерства и наоборот. Применяя множество методик, учитель оказывается в замкнутом круге. Так как, на смену традиционному обучению пришли современные инновационные технологии. Таким образом, педагог обладает современными качествами, что помогает ему играть ведущую роль в повышении уровня качества образования. С требованиями к педагогу меняется и методическая составляющая, то есть основа его работы – это постоянное самосовершенствование, самокритичность, высокая культура труда. Если раньше учитель пользовался большую часть времени традиционными методами в преподавании, то сейчас на первом месте значение приобрели современные технологии, цель которых состоит на самостоятельный поиск и обработку данных. Для того чтобы стать лучшим во взрослой жизни, каждый ученик должен уже со школы научиться самостоятельно, знать принимать решения и устанавливать свой режим в соответствии с запросами своего времени. Поэтому и педагог теперь не просто современный профессионал, имеющий опыт учителя, наблюдатель в бесконечном мире информации, но и помощник. Какой индивидуальный образовательный план разработать для учеников? Какие задания им подобрать, что бы ему было интересно? Какие приемы работы выбрать для того, чтобы он раскрыл свой внутренний потенциал? Такие вопросы ставит перед собой современный учитель, который знает свою цель. Он не предлагает готовых решений примеров, он определяет путь их поиска и очерчивает общий круг возможных решений, но последнее слово, выбор конкретного пути и конкретного решения на котором остается за учеником. Прочные знания, фундамент, полученный в школе, необходимы любому культурному и образованному человеку, для которого будущее это ответственный шаг, независимо от того, в какой сфере он будет работать в дальнейшем. Одна из главных задач школьного образования сегодня — подготовить ученика к быстрому восприятию и обработке больших объемов информации, которая будет приносить ему пользу, подготовить его к современным средствам, технологиям и инновационным подходам в любой нерешенной ситуации, сформировать у него информационную, общественную культуру. И это задача каждого педагога. Каждый учитель должен понимать ту роль, которую он может сыграть в формировании личности ученика, личности информационной цивилизации, повышения качества образования, ведь роль учителя в повышении образования, стоит на первом месте. Учитель должен быть готов использовать средства информатизации и инновационные технологии в обучении, усовершенствовать уроки,

найти особенные методы, которые можно применять на уроках, уметь заинтересовывать и поощрять, поднимать мотивацию, ученика. в воспитании и развитии своих учеников. Учитель должен дать своему ученику возможность для дальнейшего роста и развития. Чтобы формировать информационную культуру у учащихся, учитель и сам должен обладать такой культурой.

Литература

1. Статья из журнала: Седаева А.П. Роль педагога в обществе. – 2006 . – №7. – с. 44-48.
2. Тлеубаев П.Р. Учитель и качественное образование: Изд-во – Алматы, 2018. – с. 487.
3. Сериков Н.Ш. Качество и образование: Изд-во. – Астана, 2013. – с.287.
4. Статья из журнала: Ерболов А.А. Педагог и образование: – 2006 . – №1. – с.22-28.
5. Назаров Н.Г. Светлое будущее в образовании: Изд-во – Астана, 2000. – с.187.
6. Кусаинов А. К. Качество образования в мире и в Казахстане: Изд-во – Алматы, 2013. – с.196.
7. Кнорре Дмитриева К. Учителя – учителям. /Учебное пособие. Изд-во «Точка», 2017. – с. 392.

ӘОЖ: 12.57.09

PEDAGOGICAL BASIS OF TRAINING STUDENTS IN RESEARCH METHODS

Mamischeva B.B.

School-gymnasium № 49 named after Y. Altynsarin, Taraz

Annotation: The article deals with the level of development of the students' cognitive processes and the relationship between the teacher and the student in pursuit of a common goal during scientific research, and the features of the student's use of methods and methods during the research.

Keywords: technology, research, methodology, learner, information

Аңдатпа: Мақалада қазіргі уақытта оқушылардың таным процестірінің даму деңгейі және ғылыми зерттеу жүргізу кезіндегі мұғалім мен оқушының ортақ мақсатқа ұмтылу қаым – қатынасы және зерттеу барысында оқушы бойында әдіс – тәсілдерді пайдалану ерекшеліктері қарастырылады.

Кілтті сөздер: технология, зерттеу, әдіснама, оқушы, ақпарат

Аннотация: В настоящее время в статье рассматриваются уровень развития познавательного процесса учащихся и отношения учителя и ученика к достижению общей цели при проведении научного исследования и особенности использования методов и приемов у учащихся в процессе исследования.

Ключевые слова: технология, исследование, методология, ученик, информация

Currently, it is better to follow a democratic direction in the educational activity of the teacher. It is aimed at realizing the level and possibilities of the child in education, as well as directing the student to be able to present his own works, in order to achieve the achievements of self-knowledge, taking into account the changes in the society. Today's task of young people is study, education, educational work. G.Muratbaev: "Today is the time when young people move from words to action. There is no order without education [1]. Therefore, the general attention of young people should be directed to school." In this regard, the sequence of scientific research works of teacher pedagogy and scientific and pedagogical work is considered for teaching students in a scientific and pedagogical direction. They:

- Analysis

- Merging
- Induction
- Deduction Modeling
- Mental experiment
- Working with literature
- Techniques for working with text

In any case, it is known that various observations are carried out to find out the level of knowledge of the student when conducting a pedagogical analysis or considering research works among students. For example they are:

Inquiry methods include:

- Conversation
- Questionnaire
- Interview
- Getting a questionnaire

World pedagogy in the context of digital information is the only source of information - the Internet. In the use of leading sources of information S.I. Pavarin gives the following advice.

- 1) Full attention to information.
- 2) Seizing the "most important" information.

Whether it is a student or a researcher, in the process of studying the environment, comparison, observation, experience, analysis, etc. considers scientific pedagogical researches [5]. During the monitoring process, goal setting, planning, consistency, continuity, object selection, equipment design and use, data review and topic analysis are included.

The following works on conducting and organizing the control method:

- Focusing of control on the main phenomenon;
- Working according to the plan;
- Accurate determination of the number and sizes of signs on the topic;
- The study of the phenomenon should take place in natural conditions;
- Working with obstacles
- It is better to compare different control data.

One of the most basic methods of control type is testing. The test method was also studied in the 80s and 90s of the last century [6]. Currently, this method is widely used in psychology and pedagogy. Test types are widespread in the educational process. They are:

- Acquiring knowledge
- Designing
- Creative test
- Achievement test
- Intelligence test
- Determining a person's aptitude for the type of activity
- Preliminary determination of a person's suitability for a profession
- Evaluation of students' progress, etc.

Here are the signs of the tendency of the test:

- Compliance
- Reliability
- Accuracy
- Optimism
- Application in practice, etc. In any field (scientific, political, educational, etc.), the following requirements are formed for the test.
- Cultural and social orientation of the test
- Ease of assembly
- Retention of problems in the given test
- Time limitation in test tasks.

Recently, diagnostic methods of pedagogy are widely used in the research works of students. In the 20th century, N.A. Rybnikov and S. Buhler used it. They worked on historical data. In relation to subsequent controls, such types as monitoring, forecasting, mapping, and diagramming began to be implemented [2]. All of these methods have their advantages and disadvantages. It is necessary to take into account the imaginative qualities of the student in the learning process.

- Student's activity
- Moral education
- Willingness to study
- Interest and aptitude
- The ability to distinguish the main thing from the rest of the educational material
- The business of planning educational work
- Educational influence of the family

The differentiation of science and knowledge and the specialization of sciences are fundamentally considered in order to raise a future generation that is comprehensively developed [3].

Educational space is the connection of subjective knowledge through special services on the basis of personal development and internationalization through the digital education system. For centuries, scientists-pedagogues have been studying the development, use, and results of the methodology on the topic of "personality socialization", "personality development". In accordance with the requirements of the times, the level of requirements for teachers is also increasing in the educational process. The idea of humanism in the education system is important for the level of modern teachers and the relationship between teachers and professional students, personal competence, and awareness[4]. Proper use of learning opportunities in the teaching process in digital education. It contributes to the implementation of systematic activities of understanding and communication between the teacher and the student in the directions of the development of the student's knowledge, skills and abilities. It is known that information on the Internet is absorbed into the child's mind like water without analysis, and their cognitive level grows in different directions. In this regard, the use of different methodological tasks of software tools in the learning process and the use of special methods (informational tools) in the implementation of various goals. If we emphasize the competence related to the teacher, professional competence:

- a set of knowledge and skills
- unity of practice and theory
- set of personal qualities in education

It is known that the student passes tests such as the reliability, consistency, and normality of differences with the help of various methods in order to develop research knowledge.

List of used literature

1. Poshaev D.K. Fundamentals of scientific and pedagogical research. - Shymkent, 2003.
2. "Pedagogy and psychology" scientific-methodological magazine.
3. Babaev S.B., Onalbek Zh.K. "General pedagogy" - Almaty 2005.
4. Methodology of using Bloom's taxonomy in the learning process. Methodological tool, Ural city, 2016.
5. President N. A. Nazarbayev's address to the people of Kazakhstan entitled "Third revival of Kazakhstan: global competitiveness", January 31, 2017. <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K170000> 2017.
6. Zhontaeva Zh. "Updating content of study programs". No. 15.52, 2016.

ӘОЖ: 371

РОЛЬ ПЕДАГОГА В ПОВЫШЕНИИ УРОВНЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ

Худайбергенова Д.А.
СШ Ы.Алтынсарина,
Байзакский район Жамбылская область

Аннотация: В данной статье говорится о роли педагога в повышении уровня качества образования. В системе образования главной фигурой является педагог и ученик, взаимосвязь между ними. Уровень качества образования играет весомую роль в деле общего образования. Учитель в этом случае помогает и способствует уровню качества образования, через ученика помогая ему сформироваться личностью информационной цивилизации.

Ключевые слова: учитель, личность, ученик, качество, образование.

Аңдатпа: Бұл мақалада білім беру сапасын арттырудағы мұғалімнің рөлі туралы айтылады. Білім беру жүйесінде басты тұлға-мұғалім мен оқушы, олардың арасындағы байланыс. Білім беру сапасының деңгейі жалпы білім беру ісінде маңызды рөл атқарады. Бұл жағдайда мұғалім оқушы арқылы білім беру сапасының деңгейіне көмектеседі және ықпал етеді, оған ақпараттық өркениеттің тұлғасын қалыптастыруға көмектеседі.

Кілтті сөздер: мұғалім, тұлға, оқушы, сапа, білім.

Annotation: This article talks about the role of a teacher in improving the quality of education. In the education system, the main figure is the teacher and the student, the relationship between them. The level of quality of education plays a significant role in general education. In this case, the teacher helps and contributes to the level of quality of education, through the student helping him to form a personality of information civilization.

Keywords: teacher, personality, student, quality, education.

Это доказано историей, и это подтверждают наши исследования и исследования зарубежных ученых. В современной школе нужен современный, успешный педагог, от которого будет зависеть качество образования? Без лишних слов, педагог – это не просто профессия, это призвание, для учеников является, самым важным то что бы учитель был понимающим, честным другом, строгим критиком и милосердным учителем. При этом конечно важно понимать, что каждодневная работа учителя – это не просто труд, а пожертвование своим терпением, усердием, ради того что бы можно было разглядеть в ребенке потенциал. Учитель как профессионал своего дела должен проявить терпение к ученикам. А для этого, как известно, нужно уметь воплощать в реальность идеи, включать в урок всю свою внутреннюю мотивацию и дарить детям знания, умение побеждать, находит пути решения проблем в учебном процессе.

Я думаю, учитель сам по себе личность, в нём как в сосуде содержатся знания, которые как воздух нужны ученикам. Каждый педагог несёт большую ответственность за свою работу. В любом учителе должно быть терпение и понимание. Есть ученики, которые обращают внимание на тон учителя, как быть с ними? Как найти особенный подход в этом случае? Чтобы не задеть самолюбие ребенка, не повлиять на знания. Детям достаточно увидеть выражения нашего лица, они сами поймут, что думает и чувствует учитель. Когда мы говорим ученику: «Иди к доске!» для ученика это тысяча мыслей в голове, настроение меняется каждую секунду либо удача, либо провал. Учитель должен вселять в ученика только уверенность, поднимать мотивацию ученика, тем самым понимая самооценку ребёнка. Ведь от уверенности ученика зависит качество образования, его знания. Можно только предполагать, как по-разному может быть прокомментирована учителем ситуация с неподготовленным домашним заданием, забытой дома тетрадкой или опозданием на урок. И что услышит ребенок в свой адрес: гневную речь учителя или твердое обращение-разъяснение о последствиях случившегося – зависит, конечно, от такта и этики самого педагога. Известно, что хорошие знания, полученные в школе необходимы

любому образованному человеку, и совсем неважно, где ученик будет применять эти знания. А самая главная роль и главное значение в процессе повышения качества образования остаётся за педагогом - универсалом, педагогом-человеком, который, выпустив в жизнь учеников, ищет новые пути решения повышения мотивации других новых учеников.

И конечно главный факт - это профессионализм педагога. Только качественное преподавание может, может повысить уровень качества образования. Качество образования – это главный показатель престижности учреждения профессионального образования любого уровня.

Качество образования школьников и образовательные достижения ученика определяются последовательной стратегией школы и высоким профессиональным мастерством педагога.

Опыт лучших систем школьного образования свидетельствует, что решающую роль играют три фактора:

1. надо, чтобы учителями становились подходящие для этого люди, которые умели находить общий язык;
2. следует дать им подготовку, которая позволила бы повысить эффективность преподавательской работы в образовательном процессе;
3. необходимо обеспечить условия, при которых каждый без исключения ученик получил бы качественное образование.

Плохой учитель оказывает сильное негативное влияние на результаты обучения, особенно в ранние школьные годы. ***Во всех школьных системах наблюдается отчетливая взаимосвязь между привлекательностью учительской профессии и тем статусом, который она имеет в обществе.***

Как можно добиться устойчивых значительных улучшений в преподавании? В эффективных системах школьного обучения существует понимание, что единственный способ улучшить результаты это повысить качество преподавания, улучшить методку преподавания, внедрять инновационные технологии. Чтобы хорошо вести урок, учитель должен овладеть целым спектром довольно сложных умений и навыков. Учитель должен быть способен точно оценить сильные и слабые стороны каждого ученика, уметь выбирать подходящие педагогические методы, чтобы помочь ему овладеть знаниями, и взаимодействовать с ним в эффективной и целесообразной манере. Наиболее успешно функционирующие системы отличаются постоянной нацеленностью на повышение качества преподавания в классах. И все же приходится признать: концентрация внимания на преподавании является необходимым, но не достаточным условием успеха. Чтобы усовершенствовать преподавание, школьные системы должны найти способы радикальным образом изменить то, что происходит в классах. На уровне отдельных учителей это означает, что должны произойти три вещи. 1. Отдельные учителя должны осознавать имеющиеся в их работе недостатки. В большинстве случаев это предполагает осознание не только своих методов работы, но и того, что лежит в их основе. 2. Каждый учитель должен овладеть пониманием передовых методик. Этого можно добиться только за счет наблюдения таких методик в действии в реальной обстановке. 3. Каждый учитель должен быть мотивирован к совершенствованию своей работы. Как правило, этого нельзя достичь только за счет материальных стимулов. Чтобы добиться реальных изменений, у учителей должны быть высокие ожидания, разделяемое всеми понимание цели и, главное, коллективная вера в их общую способность улучшить образование детей, которым они служат. Чтобы помочь учителям повысить качество преподавания, в лучших системах создаются условия, помогающие отдельному учителю осознать специфические недостатки своей работы и получить точные знания о проверенном передовом опыте, а также дающие возможность заинтересовать учителя в улучшении своей работы. В общем плане для достижения этих целей практикуются четыре подхода, приводящие к хорошим результатам независимо от культурного контекста, в котором они применялись. В любой системе образование всегда смотрят на качество проведения урока. Многие, конечно, зависят от учителя. Учитель может быть учителем только тогда, когда он знает что его накопленный опыт, помогает ученикам достичь большего в учебном процессе. Ведь учитель на уроках учит, не только думать он учит размышлять критически, оценивать, созидать.

Каждый ребенок по - своему талантлив, каждый ученик может проявить себя в одной из сфер. Если один ребёнок талантлив в сферах общения, то другому ребенку нравится сфера лидерства и наоборот. Применяя множество методик, учитель оказывается в замкнутом круге. Так как, на смену традиционному обучению пришли современные инновационные технологии. Таким образом, педагог обладает современными качествами, что помогает ему играть ведущую роль в повышении уровня качества образования. С требованиями к педагогу меняется и методическая составляющая, то есть основа его работы это постоянное самосовершенствование, самокритичность, высокая культура труда. Если раньше учитель пользовался большую часть времени традиционными методами в преподавании, то сейчас на первом месте значение приобрели современные технологии, цель которых состоит на самостоятельный поиск и обработку данных. Для того чтобы стать лучшим во взрослой жизни, каждый ученик должен уже со школы научиться самостоятельно, знать принимать решения и устанавливать свой режим в соответствии с запросами своего времени. Поэтому и педагог теперь не просто современный профессионал, имеющий опыт учителя, наблюдатель в бесконечном мире информации, но и помощник. Какой индивидуальный образовательный план разработать для учеников? Какие задания им подобрать, что бы ему было интересно? Какие приемы работы выбрать для того, чтобы он раскрыл свой внутренний потенциал? Такие вопросы ставит перед собой современный учитель, который знает свою цель. Он не предлагает готовых решений примеров, он определяет путь их поиска и очерчивает общий круг возможных решений, но последнее слово, выбор конкретного пути и конкретного решения на котором остается за учеником. Прочные знания, фундамент, полученный в школе, необходимы любому культурному и образованному человеку, для которого будущее это ответственный шаг, независимо от того, в какой сфере он будет работать в дальнейшем. Одна из главных задач школьного образования сегодня — подготовить ученика к быстрому восприятию и обработке больших объемов информации, которая будет приносить ему пользу, подготовить его к современным средствам, технологиям и инновационным подходам в любой нерешённой ситуации, сформировать у него информационную, общественную культуру. И это задача каждого педагога. Каждый учитель должен понимать ту роль, которую он может сыграть в формировании личности ученика, личности информационной цивилизации, повышения качества образования, ведь роль учителя в повышении образования, стоит на первом месте. Учитель должен быть готов использовать средства информатизации и инновационные технологии в обучении, усовершенствовать уроки, найти особенные методы, которые можно применять на урока, уметь заинтересовывать и поощрять, поднимать мотивацию, ученика. в воспитании и развитии своих учеников. Учитель должен дать своему ученику возможность для дальнейшего роста и развития. Чтобы формировать информационную культуру у учащихся, учитель и сам должен обладать такой культурой.

Литература

1. Статья из журнала: Седаева А.П. Роль педагога в обществе: 2006 –№7. – с. 44-48.
2. Тлеубаев П.Р. Учитель и качественное образование: Изд-во – Алматы, 2018. – с. 487.
3. Сериков Н.Ш. Качество и образование: Изд-во – Астана, 2013. – с. 287.
4. Статья из журнала: Ерболов А.А. Педагог и образование: 2006. – № 1. – с. 22-28.
5. Назаров Н.Г. Светлое будущее в образовании: Изд-во – Астана, 2000. – с. 187.
6. Кусаинов А. К. Качество образования в мире и в Казахстане: Изд-во – Алматы, 2013. – с. 196.
7. Кнорре Дмитриева К. Учителя – учителям. /Учебное пособие. Изд-во «Точка», 2017. – с. 392.

ӘОЖ: 371

**ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР НЕГІЗІНДЕ МЕКТЕП БІЛІМ АЛУШЫЛАРЫН
ОТАНШЫЛДЫҚҚА ТӘРБИЕЛЕУ МӘСЕЛЕЛЕРІ**

Н.Р.Аманова

М.Мәметова атындағы №27 орта мектебі, Тараз қ.

Андағпа: Бұл мақала бүгінгі күнгі өзекті мәселеге арналды. Қазіргі қазақстандық қоғам жағдайында білім алушыларға патриоттық тәрбие беру мәселесі ерекше маңызға ие болды. Тұлғаның патриоттық қалыптасуы түрлі факторлар мен жағдайлардың әсерінен жүзеге асырылатын күрделі және көпқырлы үдеріс. Үйлесімді дамыған тұлғаны тәрбиелеудің неғұрлым тиімді жолдарының бірі қазақ халқының ұлттық құндылықтарына жүгіну болып табылады. Өскелең ұрпаққа аға ұрпақтың әлеуметтік-адамгершілік құндылықтарын, халықтың прогрессивті дәстүрлерін жеткізу жасампаз әрекетке тарту мен оқушыларға туған тарихын таныту арқылы жүзеге асырылады.

Кілтті сөздер: ұлттық құндылықтар, отаншылдық, патриоттық тәрбие, мектеп білім алушылары.

Аннотация: Эта статья была посвящена актуальной на сегодняшний день проблеме. Особое значение в условиях современного казахстанского общества приобрела проблема патриотического воспитания обучающихся. Патриотическое формирование личности – сложный и многогранный процесс, осуществляемый под влиянием различных факторов и условий. Одним из наиболее эффективных путей воспитания гармонично развитой личности является обращение к национальным ценностям казахского народа. Передача подрастающему поколению социально-нравственных ценностей старшего поколения, прогрессивных традиций народа осуществляется через вовлечение в созидательную деятельность и приобщение учащихся к родной истории.

Ключевые слова: национальные ценности, патриотизм, патриотическое воспитание, школьники.

Annotation: This article was devoted to the current issue. In the conditions of modern Kazakhstan society, the issue of patriotic education of students has become especially important. The patriotic formation of the personality is a complex and multifaceted process carried out under the influence of various factors and circumstances. One of the most effective ways to educate a harmoniously developed personality is to appeal to the national values of the Kazakh people. The transfer to the younger generation of the social and moral values of the older generation, progressive traditions of the people is carried out through involvement in creative activity and presentation of Native history to students.

Keywords: national values, patriotism, patriotic education, school students.

Бүгінгі таңда ғасырлар қойнауында қордаланып қалыптасқан қазақ ұлтына тән тәрбиенің өнегелі дәстүрлерін жас ұрпақ тәрбиесінде пайдалану аса маңызды міндеттердің біріне айналып отыр. Кез-келген елдің ұлттық құндылықтары, яғни рухани мәдениеті, өнері, білімі мен ғылымы, техникасы, әлеуметтік жағдайы мен түрлі салалардағы жетістіктері оның тәрбиесінен көрінегіні белгілі.

Құндылық деген ұғымға түсінік берер болсақ, құндылық – объектінің жағымды немесе жағымсыз жақтарын білдіретін философиялық-социологиялық ұғым. Философия тарихында құндылық көрінісінің заңдылықтары туралы жалпы түсінік. ХІХ ғасырдың орта шешінде пайда болған. Құндылық ұғымына алғашқы философиялық анықтаманы ғалымдар Р.Г.Лоце мен Г.Коген берген. Ежелгі философиялық көзқарастарда құндылықтың әр түрлі көріністеріне жататын этикалық және эстетикалық ұғымдар қолданылды. Атап айтқанда, табиғи және қоғамдық құбылыстар, адамның іс-әрекетін бағалауда пайдаланылатын сұлулық,

қайырымдылық, мейірімділік, әдептілік және т.б. Құндылық – объектінің адам үшін қаншалықты маңызды екендігін айқындайтын көрсеткіштердің бірі.

Қандайда бір этникалық қауым өкілдерінің өзіндік тарихи көрінісі бар рухани мұраттарының жиынтығы ұлттық құндылықтар деп аталады. Әр халықтың өмірінде ұлттық құндылықтардың алатын орны ерекше, сондықтан әрбір жаңа ұрпақ үшін мазмұнды, мәнді тәрбие–ұлттық тұрғыдағы тәрбие үлгісі болып табылады. Ұлттық құндылықтарды ұлт өкілдерінің сөйлеу мәнерінен, ұлттық тіл ерекшелігінен, ұлттық киімінен, әдет-ғұрпы мен дәстүр-салтына сіңген іс-әрекетінен көруге болады. Әр ұлттың өзіндік құндылықтары сол ұлттың өмір шендігінің өзегі, қайнар бұлағы, ата-бабалардың ғасырдан-ғасырға жалғасып келе жатқан аманаты.

Белгілі ғалым С.Ұзақбаева өзерттеулерінің негізінде былай деп көрсетеді: «Ұлттық тәрбиенің қайнар көзіне, қазақ халық педагогикасы мен дәстүрлеріне қайта оралузаманның жай ғана ағымы емес, бұл – қоғамдық өмір талабынан туындап отырған қажеттілік, өйткені адам баласы ұлттық мәдениеттің, әлеуметтік тұрмыстың дәстүрлі түрлерін танып-білу арқылы оның рухани бастауына терең бойлайды, туған елінің, ұлтының өзіндік ерекшелігін аялап, сақтауға үйренеді, ана тілін меңгеруге талпынады» [1,4б.]

Ұлттық құндылық деген түсінік ең бірінші кезекте жас ұрпақ үшін туған жер, Отан-Анадан басталып, оның батыр ұлдары, дала диплом аттары атанған би-шешендерінің өсиеттерімен тағылымы, ұлт тарихы, ғасырлар бойы қалыптасып, жиналған тәрбиесі сонымен қатар, адам бойындағы ізгі қасиеттер: тектілік, адамгершілік, имандылық, кішіпейілділік, сыпайылық, еңбек сүйгіштік т.б. секілді асыл қасиеттер болуы қажет.

Ұлттық отаншылдықты қалыптастыруда ғасырдан ғасырға үзіліссіз беріліп келе жатқан ата-бабаларымыздың ұлағатты ойлары мен тәлімдік тәрбиесінің атқаратын орны ерекше. Ғасырлар бойы шыңдалып қалыптасқан қазақы дүниетаным, ақыл-ой, тағылымдық ұлағат, халықтың даналық өмір-салтынан туындап отырған ережелер мен қағидалар – бүгінгі мектеп оқушыларын отан сүйгіштікке тәрбиелеудің негізін құрайтын алғы шарттар.

Жаһандану дәуірінде ұлттық, тарихи құндылықтардың ықпалының төмендеу қауіпі тұрған кезеңде отаншылдық ұғымын зерделеудің, сонымен қатар мектеп оқушыларының бойында патриоттық сананы қалыптастыру мен тәрбиелеуді жетілдірудің, ұлттық рухты сақтап қалудың маңыздылығы арта түспек.

Патриотизм – өзінің жеке және топтық мүдделерін жалпы елдің мүдделеріне бағындыратын, оған адал қызмет етіп, қорғауды мақсат тұтатын өз Отанына, атамекеніне деген терең сүйіспеншілік сезімі. Н.Шведованың «Орыс тілінің түсіндірмелі сөздігінде» патриотизм ұғымына «Өз Отанымен халқына берілгендік, асқан сүйіспеншілік» - деген анықтама берілсе [2, 496 б.], В.А.Сластенин патриотизмді «өз Отанын сүйуге, адалдыққа, өз Отанына қызмет етуге дайын болуға деген құштарлықтың көрінісі» деп көрсетеді [3,307б.]

Тарихи таным арқылы ұлттық сананы қалыптастыратын рухани құндылықтардың бірі – әр кезеңдерде жазылған ғұлама ғалымдардың тарихи туындылары. Атап айтар болсақ, Әбу Насыр әл-Фарабидің философиялық трактаттары, М.Х. Дулатидың «Тарих-и-Рашиди», Қ.Қ. Жалайриді «Жамиғ-ат-тауарих», Абай Құнанбайұлының «Қарасөздері», Ш.Құдайбердіұлының «Қазақ, қырғыз һәм хандар шежіресі» және т.б. сынды аса құнды рухани еңбектер.

Бүгінгі күні ұлттық идеяны әлемдік өркениетпен өзара үйлестіру заман ағымына сай туындаған өзекті мәселелердің бірі. Өркениетті елге айналу ұлтымыздың табиғи қасиеттеріне, күш-қуаты мен діліне, даналығына, қабілетіне және т.б. ұлттық ерекшеліктеріне байланысты болмақ.

Ұлтымыздың ұрпақ тәрбиесі және тәлімді қой-пікірлерінің маңызы төмендегі әрекеттер арқылы нақтылана түседі, атап айтқанда:

- адамгершілік - этикалық құндылықтар (үлкенді сыйлау, сәлемдесу дәстүрі, жас ерекшеліктеріне байланысты есімдерін атамай құрмет көрсету және);
- қонақ жайлылық дәстүрі;
- туыстық қарым-қатынастардағы сыйластық;
- халық ойындары мен мерекелерін өткізу (ерекшеліктері мен қалыптасқан жүйесі);

- халық ауыз әдебиетінің озық үлгілерін пайдалану, насихаттау;
- қоршаған орта мен туған табиғатқа дегенізгі қарым-қатынастар;
- ілім-білім үйрену;
- атамекенді қорғау дәстүрлері.

Әр ұлттың тілі мен болмысының ерекшелігіне байланысты ұлттық сипаты қалыптасады. Ұлттық сипатты ерекшелейтін құндылықтарға—ұлттық тілді, дінді, салт-дәстүрді, туған тарихпен атамекенді жатқызуға болады.

Ұлт қадірі туралы қазақтың ұлы тұлғалары былай дейді: Ж.Аймауытов «Мен халыққа кіндігім мен байланып қалғанмын. Оны үзе алмаймын. Үзу қолымнан келмейді», С.Датұлы «Мен ағайынды екеумін. Бірі – өзім, екіншісі—халқым».

Қазақтың ұлттық құндылықтарын жаңғырту бүгінгі жас мемлекетімізден өзінің ішкі және сыртқы саясатын ұлттық сипатта жүргізуді талап етеді. Рухы биік қазақи ұлттық идеяның қалыптасуында ұлттық құндылықтардың маңызы зор.

Бұл жөнінде ҚР тұңғыш Президенті Елбасы Н.Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласында баса айтылады: «Әжептәуір жаңғырған қоғамның өзінің тамыры тарихының тереңінен бастау алатын рухани коды болады. Жаңа тұрпатты жаңғырудың ең басты шарты – сол ұлттық кодынды сақтай білу. Онсыз жаңғыру дегеніңіздің құр жаңғырыққа айналуы оп-оңай. Жаңғыру атаулы бұрынғыдай тарихи тәжірибемен ұлттық дәстүрлерді табысты жаңғырудың маңызды алғышарттарына айналдыра білуі қажет. Егер жаңғыру елдің ұлттық-рухани тамырынан нәр ала алмаса, ол адаса бастайды» [4].

Ұлы тұлғалардың пікірлері негізінде ұлттық құндылықтар арқылы тәрбиелеу ұғымына мынадай анықтама беруге болады, ұлттық құндылықтар арқылы тәрбиелеу—халықтың асырлар бойы жинақтап, іріктеп алған тәжірибесі мен ізгі қасиеттерін өскелең ұрпақтың бойына сіңіру баланың қоршаған ортадағы қарым-қатынасын, дүниетанымын, өнерге деген көзқарасын және соған сай мінез-құлқын қалыптастыру.

Мектеп білім алушыларына отан сүйіштік тәрбиені қалыптастыруды ұлт тарихымен тығыз сабақтастықта жалғастыру қажет. Қазақ халқы балаларын тәрбиелеуде туған елге, атамекенге деген сүйіспеншілікпен оны қадір тұтып, қорғауға тәрбиелеуді басты мақсат тұтқан. Ұлы дала елінің табиғаты, тілі мен дәстүрі, тарихи ескерткіштері мен киелі орындары, жалпы ұлттық құндылықтар ешкімді де бейтарап қалдырмайды. Олар жеткіншек ұрпақтың жүрегінде жылылық, жақындық, туыстық сезімдерді ұялататындығы белгілі.

Біздің отаншылдық тәрбие берудегі басты мақсатымыз—ел тәуелсіздігімен егемендігін сақтайтын, ұлтаралық мәдениетті дамытатын, еліміздің рәміздеріне құрметпен қарайтын, жігерлі, білімді, нағыз азаматтарды тәрбиелеу. Мектеп оқушыларын патриоттық рухта тәрбиелеу тек қоғам мен мемлекеттің сұраныстарына ғана емес, әрбір баланың дара тұлғалық дамуына бағытталған педагогика ғылымының қазіргі бағыттарына да сәйкес келуі қажет.

Мемлекетіміздің алдында тұрған ұлы мұрат—әлемнің дамыған 30 мемлекетінің қатарына қосылуы сапалы білімге, мәдениетке және ұлттық тәрбиеге байланысты. Жоғары сапалы білімге ілгерілеудің қайнар көзі—білім болып табылады. Ал, оған қол жеткізудің алғышарттарының бірі—ұлттық тәрбиеге арқа сүйеу. Сондықтан өркениетті ел болуға ұмтылуда ұлттық тәрбиемен болмысымыз, салт-сана мен әдет-ғұрпымыз басты бағдарымыз болмақ.

Әдебиет

1. Ұзақбаева С. Қазақ халық педагогикасы: оқу құралы.— Алматы. «Глобус» баспасы, 2013. – 468 б.
2. Ожегов С., Шведова Н. «Толковый словарь русского языка». Москва, 2006. – 944 б.
3. Слостенин В.А., Исаев И.Ф., Шиянов Е.Н. Педагогика: учеб. пособие для студ. высш. учеб. завед./ подобщ. ред. В.А.Слостенина. М.: Академия, 2007. – с.576.
4. Назарбаев Н.Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру. /www.akorda.kz

ӘОЖ: 514.1

ЖАЗЫҚТЫҚТАҒЫ ГЕОМЕТРИЯЛЫҚ САЛУЛАР

Т.Е Барбол
№3 орта мектебі,
Байзақ ауданы Жамбыл облысы

Аңдатпа: Аталмыш жұмыста жазықтықтағы геометриялық салулардың түрлері қарастырылған. Сонымен қатар мектеп курсындағы геометрия пәнін оқытуда жазықтықтағы салулардың нақты толыққанды дәлелдері, практикада қолданылуы көрсетілген. Планиметрия курсы геометрияның бастауы болып табылады және геометрия пәнін жүргізбес бұрын ол жайлы мәліметтер жүйелі болғаны жөн. Осы мақсатта берілген мақала планиметрия курсындағы салулардың теориялық негіздерін толық көрсетеді.

Кілтті сөздер: шеңбер, фигура, периметр, үшбұрыш, формула, ұзындық, параллель.

Аннотация: В данной работе рассмотрены виды геометрических построений на плоскости. Кроме того, в преподавании геометрии в школьном курсе показаны конкретные полноценные аргументы, практическое применение плоскостных построений. Курс планиметрии является отправной точкой геометрии, и желательно, чтобы данные о нем были систематическими, прежде чем изучать геометрию. В данной статье подробно изложены теоретические основы построения в курсе планиметрии.

Ключевые слова: круг, фигура, периметр, треугольник, формула, длина, параллель.

Annotation: In this paper, the types of geometric constructions on the plane are considered. In addition, the teaching of geometry in the school course shows specific full-fledged arguments, the practical application of planar constructions. The planimetry course is the starting point of geometry, and it is desirable that the data about it be systematic before studying geometry. This article describes in detail the theoretical foundations of the construction in the course of planimetry.

Keywords: circle, figure, perimeter, triangle, formula, length, parallel.

Мектеп курсында геометрия есептерін шығаруда салу әдістерінің түрлі тәсілдері пайдаланылады. Солардың кейбіреулерін көрейік:

1. Қиылысулар әдісі.
2. Түрлендірулер әдісі.
3. Алгебралық әдіс.

Енді осы әдістерге толығырақ тоқталсақ.

1. Қиылысулар әдісінің мағынасы: Салу есебі есептің талаптарынан шығатын α және β екі шартты қанағаттандыратын бір X нүктесін табуға келтіріледі.

Кейіннен келесі фигураларды салады:

$A = \{M | M - \alpha - \text{шартын қанағаттандырады}\} \{M\}$ және $B = \{M | M - \beta \text{ шартын қанағаттандырады}\}$. Сонда X нүктесі α, β шарттарын қанағаттандыратындықтан, $X \in A \cap B$ фигурасының әрбір нүктесі есептің шешімін табуға мүмкіндік береді. Осы әдісті қолдануға мысал қарастырайық:

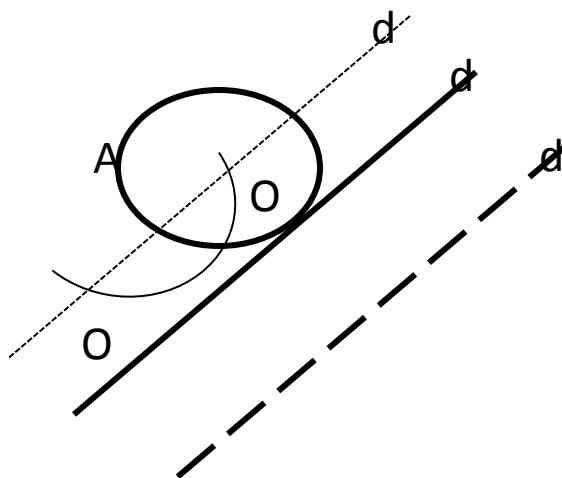
Алдымен берілген A нүктесі арқылы өтіп, d түзуін жанайтын радиусы r болатын шеңберді салу керек.

Шешуі.

1. **Анализ.** Айталық есеп шығарылады және (O, r) шеңбері ізделінді шеңбер болсын, оның радиусы r , центрі O болады. Сонда O нүктесі екі шартты қанағаттандырады (1-сурет):

$$\alpha) \rho(A, O) = r,$$

$$\beta) \rho(O, d) = r.$$



Сурет 1.

α) шартты $\{M | \rho(A, M) = r\} = S(A, r)$ фигурасын, ал β) шартты - $\{M | \rho(M, d) = r\} = \{d', d''\}$ фигурасын анықтайды. Мұндағы $d', d'' - \rho(d, d') = \rho(d, d'') = r$ болатындай түзулер.

II. Салу.

- 1) $S(A, r)$;
- 2) d' пен $\frac{d''}{\rho(d, d')} = \rho(d, d'') = 2$ түзулері;
- 3) $O \in S(A, r) \cap \{d', d''\}$;
- 4) $S(O, r)$;

Сонда $S(O, r)$ - ізделінді шеңбер деп ұйғарамыз.

III. Дәлелдеу.

- 1) $O \in S(A, r) \Rightarrow A \in S(O, r)$;
- 2) $O \in (d', d'') \Rightarrow \rho(O, d) = r = S(O, r)$ - яғни d түзуін жанады.

IV. Зерттеу.

3-і салуды қарастырайық. Мынадай жағдайлар болуы мүмкін:

- а) $\rho(A, d) < 2r \Rightarrow S(A, r) \cap \{d', d''\}$ фигура екі нүктеден құрылған, демек есептің екі шешімі бар;
- б) $\rho(A, d) = 2r \Rightarrow S(A, r) \cap \{d', d''\}$ - нүкте, демек есептің бір шешімі бар;
- в) $\rho(A, d) > 2r \Rightarrow S(A, r) \cap \{d', d''\} = \emptyset$, демек есептің шешімі жоқ.

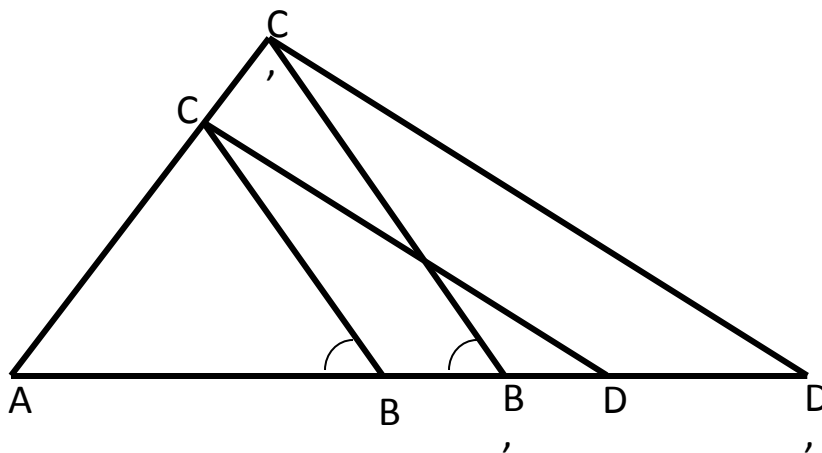
Қиылысу әдісі мектеп бағдарламасындағы 7 сыныптарда геометрия пәні бойынша оқыту қарастырылған. Мұнда оқушылар түзу, нүкте және шеңбер фигураларының өзара орналасуымен танысып, оларды әртүрлі жағдайларда салуды, сонымен қатар жанаманы салуды қарастырады.

2. Түрлендіру әдісі. Мұнда салу есебін шығаруда, берілген F_1, F_2, \dots, F_k фигураларымен және ізделінді Φ фигурасымен бірге түрлендірудің көмегімен фигуралардың өзінен немесе бөліктерін алатын көмекші фигуралар қарастырылады. Егер есеп шығаруда N түрлендірулер қолданса, онда N әдісімен шығарылады. Бұл жағдайда көшіру, симметрия, ұқсастық, инверсия әдістерінің элементтері қолданылады. Бұларды "дербес" әдістер дейді. Енді түрлендіру әдісіне мысал қарастырайық.

Мысал. Екі A, B бұрыштары және P периметрі бойынша үшбұрыш салу керек.

Шешуі.

- I. Анализ. Есеп шешілді және ABC үшбұрыш ізделінді болсын (2-сурет).



AB қабырғасына тиісі қандай да бір B' нүктесін алып, $B' \in AB, B' \neq A$ болатындай $(B'C') \parallel (BC), C' \in AC$ түзуін жүргізейік. Сонда

$$\Delta AB'C' \sim \Delta ABC \Rightarrow \frac{P'}{P} = \frac{AC'}{AC} \quad (2)$$

мұндағы: $P' - A'B'C'$ - үшбұрышының периметрі. AB - сәулесінде $AD \cong P$ кесіндісін өлшеп салайық та, $(C'D') \parallel (CD), D' \in AB$ түзулерін жүргіземіз. Сонда

$$\Delta AC'D' \sim \Delta ACD \Rightarrow \frac{AD'}{AD} = \frac{AC'}{AC} \quad (3)$$

Енді (1.2) және (1.3) формулалардан алмыз:

$$AD' = \frac{AC'}{AC} \cdot AD = P' \quad (4)$$

II. Салу. Мына қадамдарды орындайық:

- 1) $\angle B'AC' = \angle A$ және $\angle C'B'A = \angle B$ болатындай ΔABC үшбұрышын саламыз;
- 2) $AD' \subset AB'$; $AD' = P'$; мұнда $P' - AB'C'$ үшбұрышының периметрі;
- 3) $AD = P$;
- 4) $(DC) \parallel (D'C')$;
- 5) $C = (DC) \cap (AC')$;
- 6) $(CB) \parallel (C'B')$;
- 7) $B = (CB) \cap (AB')$;

Сонда ізделінді ΔABC болады деп ұйғарамыз.

III. Дәлелдеу.

1) $\angle BAC = \angle A$ (салу бойынша); $\angle ABC = \angle B$ (салу бойынша), $(CB) \parallel (C'B')$ және $\angle AB'C' = \angle B'$.

2) $P - ABC$ үшбұрышының периметрі болсын. Сонда мынаны аламыз:

$$\Delta AB'C' \sim \Delta ABC \Rightarrow \frac{P'}{P} = \frac{AC'}{AC} \quad (5)$$

$$(\Delta AC'D' \sim \Delta ACD, AD' = P', AD = P) \Rightarrow \frac{P'}{P} = \frac{AC'}{AC} \quad (6)$$

Енді (5) және (6) біріктіріп аламыз: $P = P_0$.

IV. Зерттеу. Есептің салу бөліміндегі қадамдарды ескере отырып, егер $\angle A + \angle B < 2d$ болғанда ғана есептің бір ғана шешімі бар, ал басқа жағдайлар үшін есептің шешімі болмайды деп ұйғарамыз.

3. Алгебралық әдіс. Салу есептерінің ішіндегі мектеп бағдарламасына сай алгебралық әдіс жиірек қолданылады. Алгебралық әдістің мағынасы:

Ізделінді Φ фигурасын салу $[XY]$ кесіндісін салу есебіне келтіріледі. Сонда кесіндісінің ұзындығын a, b, \dots, e арқылы өрнектеп

$$X = \varphi(a, b, \dots, e) \quad (7)$$

Сонда (7) формула бойынша, алдымен $[XY]$ кесіндісінің, кейін Φ фигурасын салады.

Енді алгебралық әдістің орындау қадамдарын қарастырайық.

1. $F(x, y, z, \dots, u)$ өрнегінде, x, y, z, \dots, u әріптердің әрқайсысы үшін белгілі бір сандық мәні бар болсын. Сонда x, y, z, \dots, u және $t \in R$ мәндері үшін

$$F(tx, ty, tz, \dots, tu) = t^n F(x, y, z, \dots, u) \quad (8)$$

шартын қанағаттандырса, онда оны n -дәрежелі біртекті өрнек делінеді.

Мысал: $2x + y - 5z$ - өрнегі $n = 1$ болғандағы өрнек;

$\frac{1}{xy}$ - өрнегі $n = -2$ болғандағы өрнек.

2. Орта мектеп курсына кесіндінің ұзындығын табу үшін, бірлік кесіндіні таңдап алып, ізделінді кесіндіні өлшеп оның ұзындығын табуға болады. Сонда әрбір кесіндінің мәні оң сан. e' кесіндісіне конгруентті емес e бірлік кесіндісін алайық. $[AB]$ кесіндісінің e көмегімен өлшенген ұзындығы \underline{a} , ал $[AB]$ кесіндісінің e' көмегімен өлшенген ұзындығы a' болсын. Егер \underline{s} арқылы e' -тің e арқылы ұзындығы болса, онда

$$a' = a \cdot s \quad (9)$$

теңдігін аламыз.

Осы теңдіктің практикада кеңінен қолданады. Мысалы, ұзындығы $5m$ кесіндіні сантиметр арқылы өлшек керек болса, онда $s = 100cm$ біле отырып екендігін табамыз.

$$3. f(a, b, \dots, e) \quad (10)$$

өрнегі берілсе, онда a, b, \dots, e әрқайсысын және $x = f(a, b, \dots, e)$ өрнегінің өзін қандайда бір кесінділердің ұзындықтары деп қарастырылады. Сонда: қай жағдайда өрнек бірлік кесіндіні таңдап алуға байланысты кесіндінің ұзындығын анықтайды? Бұл үшін басқа e кесіндісін алып, a', b', \dots, e' жаңа ұзындықтарды $a' = sa, b' = sb, \dots, e' = se$ теңдіктері арқылы анықтайды.

Демек,

$$x' = f(a', b', \dots, e') = f(sa, sb, \dots, se) \quad (11)$$

Немесе

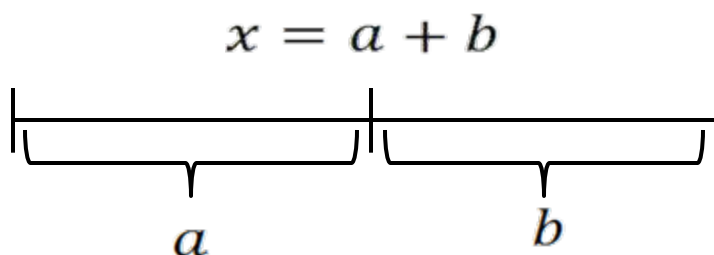
$$f(sa, sb, \dots, se) = sf(a, b, \dots, e) \quad (12)$$

яғни өрнек бірінші дәрежелі біртекті өрнек.

Керісінше де дұрыс, яғни (12) бірінші дәрежелі біртекті өрнек болса, онда кесінділердің ұзындықтары болады. Бұдан мына тұжырым шығады.

Теорема 1.1. (10) өрнектегі формула арқылы берілген кесіндісінің ұзындығын анықтайды, егер өрнек бірінші дәрежелі болуы қажетті және жеткілікті.

4. Орта мектепте салу есептеріне кесінділерді салу қарастырылады. Сонда кесінділерді салуда олардың конгруэнтті дәлдікке дейін анықтайтын тәуелсіз кесіндіні таңдап алу арқылы орындалады. Мысалы, $x = a + b$ кесіндісін салу керек, мұндағы a, b - берілген кесінділердің ұзындықтары. Бірлік осьте a, b кесінділерінің ұзындықтарын таңдап алайық. (3-сурет).



Сурет 3.

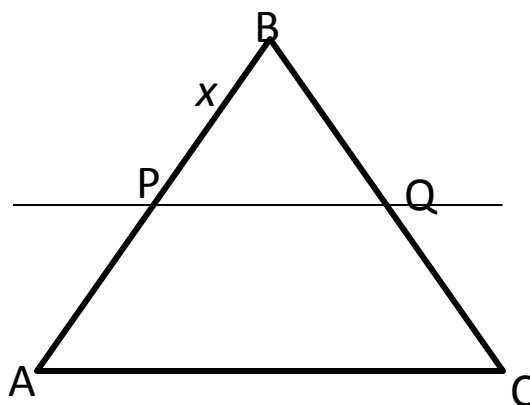
Сонымен салу есептерін алгебралық әдіспен шешу кезінде аталған қадамдар орындалады. Енді осы әдіске мысал қарастырайық.

Есеп. ABC үшбұрыш берілген. Оның ауданын екі есе кіші үшбұрыш қиятындай етіп, $[AC]$ табанына параллель түзу салу керек.

Шешуі.

I. Анализ. Есеп шешілген және d - ізделінді түзуболсын және $d \cap \cdot ABC = [PO]$. Егер $[BP]$ кесіндісі салынса, онда d түзуін салу қиын емес. Айталық, оның ұзындығы x : $|d| = x$. Сонда

$$\frac{S_{BPQ}}{S_{BAC}} = \frac{x^2}{AB^2} \Rightarrow \frac{x^2}{AB^2} = \frac{1}{2} = x = \frac{\sqrt{2AB^2}}{2}; \text{ (4-сур.)} \quad (13)$$



Сурет 4.

II. Салу. Мына қағдаларды орындайық.

- 1) Ұзындығы x -ке тең $[XY]$ кесіндісін саламыз. (13 формула бойынша)
- 2) $[BA]$ сәулесіне $[BP] = [XY]$ өлшеп аламыз;
- 3) $d \parallel AC; P \in d$.

Ал d - ізделінді түзу.

III. Дәлелдеу. Мына дәлелдеулерді орындаймыз.

- 1) $d \parallel [AC]$ (салу бойынша);

$$2) \frac{S_{BPQ}}{S_{BAC}} = \frac{BP^2}{AB^2} = \frac{x^2}{AB^2} = \frac{1}{2}.$$

IV. Зерттеу. Салу қадамдары (1)-(3) бір мәнді орындалады, себебі [XY] кесіндісі қалай салынса да есептің шешіміне қатысы жоқ. Демек, есептің бір ғана шешімі бар.

Әдетте салу есептерін шешуде ізделінді Ф фигурасын салу үшін, ұзындығы (1.12) формуласымен өрнектелетін [XY] кесіндісін салуға келтіріледі. Енді осы Ф фигурасын салуда циркуль мен сызғышты қолданып салуға бола ма деген ой тууы мүмкін. Мұны мына тұжырым көмегімен берелік.

Теорема 1.2. [XY] кесіндінің ұзындығы белгілі кесінділердің ұзындықтары арқылы және рационал операциялардың шекті жиыны мен квадрат түбірдің көмегімен шығарылатын, тек сонда ғана [XY] кесіндісін белгілі кесінділер бойынша сызғыш пен циркуль пайдаланып салуға болады.

Мысалдар. $X = \frac{abcd}{fgh}$ кесіндісін салу керек. Сонда ұзындықтары $y = \frac{ab}{f}$, $z = \frac{yc}{fgh}$, $x = \frac{zl}{h}$ болатын кесінділерді біртіндеп саламыз, нәтижесінде ізделінді кесіндіні саламыз.

Әдебиет

1. Геометрия. I бөлім: Атанасян В.Т., Москва, 1986 ж.
2. Задачи по планиметрии и их решение: Готман Э.Г., Москва, 1992 ж.
3. «Математика» журналы: №1, №2, №4, №6, 2002 ж.
4. URL: www.wikipedia.com
5. URL: <https://www.skillshare.com>
6. URL: <https://www.udemy.com>

ӘОЖ: 371

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Еримова А.Т.

Тулбаева А.А.

школа-гимназия имени Н.Кийкбаева,
Байзакский район Жамбылская обл.

Аннотация: В данной статье представлен практический опыт использования активных методов обучения в школе для успешного изучения русского языка и литературы. Приводится значимость и актуальность использования данных методов при усвоении нового материала в школах.

Ключевые слова: активные методы, урок, навыки, кластер, приём, образовательный процесс.

Аңдатпа: Бұл мақалада орыс тілі және әдебиеті пәнін табысты меңгеру үшін мектепте белсенді оқыту әдістерін қолданудың практикалық тәжірибесі берілген. Мектептерде жаңа материалды меңгеруде осы әдістерді қолданудың маңызы мен өзектілігі жүзеге асырылады.

Кілтті сөздер: белсенді әдістер, сабақ, дағдылар, кластер, оқу процесі

Annotation: This article presents the practical experience of using active teaching methods at school for the Russian language and literature. The significance and relevance of the use of these methods in the assimilation of new material in schools is given.

Keywords: active methods, lesson, skills, cluster, reception, educational progress.

Одной из важных задач по обновленной программе в школах Казахстана является активное использование методов, которые могли бы обеспечить организацию образовательного процесса, направленного на достижения поставленных целей. Все полученные навыки: умение применять полученные знания на практике, в жизни, а так же творчески и нестандартно решать проблемы, анализировать и высказывать свою точку зрения, любить учиться и быть коммуникабельным – словом, всё это позволяет им быстро адаптироваться в чужой среде, где мир меняется с каждым часом.

Русский язык в казахских классах даётся не сразу, особенно учитывая южный менталитет сельских детей и отсутствия носителя русского языка, поэтому важно учитывать лингвистические аспекты и применения активных методов, которые помогли бы успешно освоить язык.

Активные методы даёт большой толчок для освоения нового материала, развивает у обучающихся решение проблемных вопросов, вырабатывают исследовательские и поисковые навыки, которые так необходимы для современного человека, учитывая быстромменяющийся мир. Активные методы побуждают ученика к мыслительной и практической деятельности в процессе обучения и освоения темы.

Количество активных методов настолько велико, что до сих пор учёные не могут прийти к единой их классификации [1, С. 43-44]. Использовать их спонтанно или запланировать их необдуманно будет неправильным шагом для учителя, так как можно потерять системность и интерес учащихся к уроку. Так же нельзя допустить чрезмерно много работ и методов, которые изматывают ученика.

При чтении текста можно использовать тематические дискуссии, где можно задать ученикам вопрос, например: «Какую пользу или вред имеет враньё?» в 5 классе, урок 72-74 Н. Носов «Фантазёры». Здесь необходимо учитывать изложение и аргументирование своих мыслей, так же нужно учитывать тематику, цель и временные рамки выступления. «Эффективность данного метода заключается в том, что он позволяет расширить кругозор учащихся, а так же отстаивать своё мнение и уважать чужое» [2, С. 25]

Для обобщения темы используется «Кластер» или «Ассоциативная карта», которая систематизирует имеющиеся знания и обобщает их. (Рис 1). Также на этом этапе хорошо использовать «Синквейн», где учащиеся выделяют существенные и важные элементы для рефлексии. Данный приём состоит из стихотворения, которые состоят из 5 строк. Это особенно удобен при анализе литературного произведения и характеристике его героев

При активизации урока большую роль играют эпиграфы, цитаты великих писателей, загадки, пословицы, опорные слова. Ученики могут быстро оценить и раскрыть начало темы урока. При использовании метода «Перевертыши» ученики смогли активизировать внимание и пытливость ума (Рис. 2).

Все эти методы развивают творческое мышление, самостоятельно находить и использовать новые знания и навыки, применять и решать нестандартные решения и т.д. [3]

В младших классах часто используют «Автобусная остановка», «Остров сокровищ», «Путешествие по странам» и т.д., где запланированы поэтапные задания и конечный финиш для выведения итогов работы. Такие игры помогают взаимодействовать учителю и ученику на равных, где ученики занимают уже активную позицию, после которого урок становится интересным и занимательным. Метод «Карусель» формулирует проблемные вопросы по количеству групп.

Частое использование в школе на уроках активных методов обучения помогает учителям находить пути решения при освоения урока. Так можно использовать «Синквейн», кластер, «Ассоциативный куст», «Верно-Неверно», «Фишбоун», «Круги на воде» и т.д.



Рисунок 1.

Кластер оформляется в виде схем и моделей, которые позволяют ученикам систематизировать знания. В центре кластера располагается основное понятие, мысль, а по сторонам обозначаются крупные смысловые единицы, соединенные с центральным понятием прямыми линиями. В качестве тем для кластера могут быть слова, словосочетания, предложения, рисунок, мысли, факты, образы.

Часто в учебниках применяется метод «Верно-Неверно», который удобно применять при повторении пройденного материала. На этом этапе важно освежить в памяти все, что ученикам известно по теме урока и те знания, умения и навыки, которые пригодятся на уроке. Для начала объявляется тема, затем даются утверждения, а учащиеся фиксируют ответы с помощью значков или специальными буквами.

Метод «Фишбоун» позволяет учащимся выявить причинно-следственные связи. По схеме скелета рыбы отражается весь материал в определенном порядке, например: в голове рыбы ставится «толстый вопрос», а на верхние плавники – это причины, в нижних плавниках – следствие, то есть факты из произведения. В конце хвоста рыбы записывается ответ на поставленный «толстый вопрос», то есть делается вывод.

Эффективное использование активных методов обучения на уроке русского языка и литературы позволит нам обеспечить организацию образовательного процесса, направленного на достижение высокой заинтересованности и вовлеченности в учебную, проектную, исследовательскую деятельность, формировать качество личности и творчески мыслить. Следует помнить, что для того, чтобы обучать учащихся посредством активных методов, активным должен быть и сам педагог, который заинтересован в повышении профессионального мастерства.



Рисунок 2.

Применять активные методы обучения необходимо на каждом уроке, а для изучения второго языка в особенности для развития речевой деятельности. На каждом этапе учащиеся учатся работать в парах, затем в группах, используя диалогическую речь на русском языке. Большое внимание на уроках уделяется отработке специфических умений: умение говорить, читать, произносить, аргументировать свою мысль, определять стиль и тип текста.

В старших классах, когда учащимся нужно для выполнения заданий, активно используются активные методы, такие как метод проектов, дискуссия, импровизация, ролевые игры и т.д.

Внедрение активных методов в учебный процесс развивает у учащихся умение работать в команде, а учителю контролировать процесс урока. На основе приведённых методов можно строить другие, или придумывать что-то принципиально новое, чтобы ученики не останавливались на достигнутом и развивали интерес к уроку.

Активные методы обучения являются составной частью концепции современного обучения и является стержнем прочного усвоения урока. Они стимулируют познавательный интерес, разнообразят процесс обучения, раскрепощают личность ребенка, помогают установить тесный контакт между учителем и учеником. В связи с этим последние годы наши учителя в школе активно внедряют в своей практике эти методы, которые описаны в этой статье

Таким образом, в основе активных методов обучения лежит развитие познавательных, мыслительных, творческих, поисковых навыков учащихся. При частом их использовании ученики могут развивать устную и письменную речь на русском языке, выражать свободно свою мысль, излагать свою точку зрения, поэтому сегодня главной задачей учителя стоит овладения самыми эффективными методами обучения, контролировать и знать механизм

Литература

1. Загашев И.О., Заир-Бек С.И., Муштавинская И.В. Учим детей мыслить критически. СПб: Альянс-Дельта, 2003.
2. Колеченко А.К. Энциклопедия педагогических технологий. «Каро» СПб., 2006.
3. Каримова Б.Т. Об использовании графических органайзеров на уроках. АО «Национальный центр повышения квалификации «Өрлеу» ИПК филиал по Павлодарской области», 2017.

ТВОРЧЕСКАЯ РАБОТА – ЭФФЕКТИВНЫЙ ПУТЬ К ВЫСОКОМУ МЫШЛЕНИЮ

А.С.Фельк
СШ №33 им. М.Ауэова, г. Тараз

Это уникальный, ценный и неповторимый период, в котором развитие личности и сознания первоклассника идет рука об руку. Поэтому начальное образование – это первая ступень непрерывного образования, сложный и ответственный период. Ребенок, впервые поступивший в школу, подобен чистому листу бумаги. От первого учителя ребенка зависит, как писать на этом чистом белом листе. Это связано с тем, что ребенка, еще не познавшего окружающее, мир, учат читать и писать, а знания и понятия формируются на первом этапе школьной жизни.

Это связано с тем, что ребенка, еще не познавшего окружающее, мир, учат читать и писать, а знания и понятия формируются на первом этапе школьной жизни. С этого момента начинается планомерная совместная работа между учеником и учителем через определенные отношения. При проведении планомерной работы, направленной на такой результат, каждый педагог должен уметь смотреть на ребенка детскими глазами, уметь общаться с ребенком как с ребенком, глубоко знающим, увлеченным новым делом, неутомимым в поиске и трудолюбивый.

Если мы говорим, что работа учителя измеряется знаниями ученика, то сложность работы учителя заключается в умении найти путь к сердцу каждого ученика. Она заключается в способности каждого ребенка, пришедшего к нему, познавать себя, жизнь, мир, чувствовать качества ответственности перед обществом через развитие своих способностей. С момента поступления ребенка в школу и начала адаптации к новой жизни всестороннее развитие ребенка в творческом направлении является основным требованием сегодняшнего дня.

Творчество – источник всей жизни. Достижения человека от начала речи до сегодняшнего дня являются результатом творчества. Творчество – это стремление и поиск человеком правды жизни, самопознания. Есть все основания сказать, что главной характеристикой творчества является стремление открывать новое и находить новые пути. Творческая деятельность включает в себя умение ученика увидеть проблему, создать программу собственной деятельности, получить новые идеи для реализации идеи. В общем, прежде чем творческая работа воплотится в жизнь, учитель должен быть для ученика моральным советчиком, единомышленником и тренером [1].

Творчество и успех ребенка всегда должны поддерживаться учителем, классным коллективом и родителями. педагог должен обладать следующими качествами в обучении ребенка творчеству.

Учитель ожидает от своих учеников следующих качеств:

- мышление студента должно быть твердым в своих знаниях;
- увлеченность ученика уроками должна быть постоянной;
- знания и вкус ученика должны иметь правильный подход ко всем предметам;
- глубина знаний студента должна быть междисциплинарной;
- ученик должен систематически систематически выражать свое мнение;

Развитие творческой деятельности учащихся, национальной культуры и духовных ценностей осуществляется преимущественно через родной язык. Родной язык – предмет, занимающий особое место в содержании обучения в начальной школе.

Родной язык тесно связан со всеми предметами, преподаваемыми в начальных школах. Духовный мир школьника обогащается через родной язык. Ребенок не только воспитывается через родной язык, но и сеет семена самого ценного в жизни, самого благородного добра и добродетели. О важности темы родного языка Ж. Аймауытов говорит: «Родной язык - это предмет, который охватывает все, и он одинаково необходим для всех преподаваемых предметов.

Невозможно понять другие предметы без владения родным языком. Изучение родного языка – это не только запоминание слов, знание их системы, законов изменения, но помимо изучения языка ребенок также усваивает бесчисленное множество понятий, мыслей, чувств, красивых моделей, системы мышления, философии языка. Наша задача – раскрыть скрытые возможности ученика, сформировать творческую деятельность через обучение родному языку,

привести к самосознанию в жизни. При выполнении этих задач единственное, что необходимо учителю, это как можно глубже усвоить методику обучения родному языку, используя правильные и эффективные методы.

Если учитель рационально использует современные технологии организации урока, правильно организует эффективные методы, он обязательно улучшит мышление своих учеников и добьется определенных достижений. В младшем возрасте первый этап творчества лучше начинать через занятия и игры. Причина: игра – главный фактор, оказывающий сильнейшее влияние на развитие ребенка. Через интерес ребенка к играм воспитывается и развивается его мыслительное поле и творческое мышление.

При обучении детей творчеству детей, поступивших в первый класс, следует приучать к творчеству в соответствии с их возрастом, независимо от того, малы ли они еще [2].

Желание и умение что-то создавать можно увидеть у ребенка еще до школьного возраста. Ребенок, который приходит в школу, обладает этими способностями улучшение зависит от мастерства учителя. В это время в игровой деятельности реализуется развитие творческих способностей. В 1 классе внимание детей неустойчиво, беспокойно, беспокойно.

Для них большая и трудная задача — спокойно сидеть до конца урока, слушать, что говорит учитель, и выполнять заданное задание. Поэтому учитель начальных классов должен уметь терпеливо находить путь к сердцу ребенка и проводить каждое занятие с различными играми и выполнением творческих заданий, выполняемых посредством игр. На каждом занятии необходимо раскрывать и развивать индивидуальность и творческие способности, задатки за счет повышения творческой роли ученика и обеспечения его свободы [3].

Творчество может быть в природе каждого ребенка. Наша задача состоит в том, чтобы создать возможность для проявления способности этого ученика. Для этого учитель должен найти подходящие условия для творческих заданий по каждому предмету предмета родного языка. Некоторые практические задания, встречающиеся на уроке, также можно превратить в творческое русло. Воображение младших школьников необычное и особенное. Они могут придумать услышанные истории, сюжетную линию и самих себя. Для развития творческих способностей на занятиях можно использовать разные методы, чтобы привлечь учащихся к творческой работе, повысить их активность и интерес.

Литература

1. Кудайбергенова Б.А. Объединенная методическая рабочая сеть учителей начальных классов.
2. С. Рахметова. Т. Абдикаримова, Р. Базарбекова. Методика обучения родному языку.
3. Начальная школа, 2004. № 11.

ӘОЖ: 371

СЫН ЕСІМНІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ НЕГІЗІ

Ғ.А.Сахова

Керімбай атындағы №12 орта мектеп-гимназия, Тараз қ.

Аңдатпа: Оқушылардың грамматикалық ережелерді игеру процесінде, оны күнделікті практикада дұрыс қолдануында психология сын есімді, жалпы казак тілін оқыту әдістемесіне ықпал жасап отырады екен. Оқу-тәрбие ісіндегі ең қажетті қағида мұғалімнің өтілетін сабаққа психологиялық жағынан дайындығы. Оқушылардың материалды меңгеруінің психологиялық негізі сабақты қызықты да тартымды, әсерлі етуіне байланысты.

Кілтті сөздер: сын есім, психологиялық күй, темперамент.

Аннотация: В процессе усвоения учащимися грамматических правил, правильного их применения в повседневной практике психология способствует методике преподавания прилагательного, казачьего языка в целом. Самым необходимым принципом в учебно-

воспитательной работе является психологическая готовность учителя к пройденному уроку. Психологическая основа усвоения материала учащимися обусловлена тем, что урок становится интересным и увлекательным, увлекательным.

Ключевые слова: прилагательное, психологическое состояние, темперамент.

Annotation: it turns out that in the process of mastering grammatical rules by students, their correct application in everyday practice, psychology contributes to the methodology of teaching Adjectives and the Cossack language in general. The most necessary principle in educational work is the psychological readiness of the teacher for the upcoming lesson. The psychological basis of students' assimilation of the material is due to the fact that the lesson is interesting and engaging, exciting.

Keywords: adjective, psychological state, temperament.

Ұстаз еңбегінің нәтижелі болуы тек жекелеген пәнді меңгерумен ғана емес, сонымен қатар педагогикалық психологияның негізін терең білумен де тығыз байланысты. Өйткені жеткіншектердің таным үрдісін: қабылдауы мен қиялын, ойлауы мен есіне сақтауын, ерік-жігерін білмей тұрып сапалы білім беру мүмкін емес.

Сын есімді оқытуда олардың психологиялық негізі (педагогикалық психология) білім беру мен тәрбиелеу жұмыстарының мәнін дұрысырақ түсінуге, оқулықтар мен оқу құралдарына қойылатын әр түрлі талаптарды анықтауға, оқушылардың ақыл-ой қызметі мен мінез-құлқын басқара отырып, олардың дамуын қамтамасыз ететін білім беру және тәрбиелеудің тиімді тәсілдерін тауып негіздеуге мүмкіндік береді.

Психологиялық білім мұғалімнің балалар бойындағы жас мөлшеріне байланысты және индивидуалдық ерекшеліктерді көруге, олардағы жаңа, таным қызыметіндегі неғұрлым прогресшіл қасиеттердің жаңа сезімдерін, ерік пен қалыптасып келе жатқан мінез-құлқын жаңа сипаттарының туа бастағанын дер мерзімде байқауға мүмкіндік береді.

Сын есімдерді оқыту әдісі арқылы мұғалім оқушыға терең білім беруде өзінің іс-әрекетін оқушылардың таным әрекетіне басшылық етумен байланыстырады.

“Таным психикалық үрдістердің (түйсік, қабылдау, зейін т.б.) дамуымен бірге оқушылардың психикалық қасиеттерінде (қабілет, бейімділік, мінез) қалыптаса бастайды. Осыған байланысты ойлаудың қабылдағыштық, бақылағыштық, білімге құштарлық, тапқырлық, ізденімпаздық сияқты болымды жақтары да жетіле түседі” [2,28-29].

Оқыту, білім беру үрдісінің негізгі мақсаты-оқушыға білім, дағды, іскерлікті қалыптастыру. Ондай мүмкіндік тек сабақ арқылы беріледі. Сабақ - оқу үрдісінің ең кіші бірлігі, оқытудың негізгі формасы. Сабақтың мұндай міндеттен шығуы үшін оны психологиялық жақтан дұрыс ұйымдастыра білу аса қажет.

Сын есімді оқытуда сабақтың психологиялық тұрғыдан дұрыс ұйымдастырып, оқушының ішкі жан дүниесіне терең үңіліп, ойына ой қосып, қиялына қанат бітіріп, білім алуға деген құлшынысын, қызығуын ояту керек. Ол үшін мұғалім өзінің барлық мүмкіншілігін айқындайды.

Мүмкіншілікті сабақтың міндеті айқындайды. Сабақтың міндетін дұрыс аша білген ұстаз нені және қалай оқыту мәселелерін шешуге тырысады. Ал нені оқыту керек, бағдарламада не беріледі, оны қалай оқыту қажет? Бұл мәселе де оқушының таным әрекетін туғызу оның жеке басын дамытумен тікелей байланысты.

Оқушының таным әрекетінің бірі- қабылдау. Ал қабылдау дегеніміз- заттар мен құбылстардың өз қасиеттері және бөлшектері жиынтығының қосылып сезім мүшелеріне тікелей әсер ету кезінде бейнеленуі. Оқушы материалды дұрыс, толық, дәл қабылдау үшін есте сақтауды талап ететін: талдау, синтез, теңеу, салыстыру, нақтылау, жалпылау сияқты белсенді ақыл-ой әрекеті болуы қажет. Мысалы, сын есімді оқыту, игеру мақсатында мынадай жұмыстар жүргізу тиімді:

1. Сын есімнің жасалу жолдарын анықтау.
2. Сапалық сын есім мен қатыстық сын есімдердің өзіне тән ерекшеліктеріне тоқталу.
3. Сын есімдердің шырайларын таныту.
4. Көркем әдебиеттен мысал жинау, ондағы сын есімнің түрлерін ажырату.

Оқу материалын қабылдаудың көркеткіші, түсіну, ұғыну. Оқушы сын есімді табу үшін белгісіне, жасалу жолдарына мән береді. Іздену арқылы түсінік қабылдайды. Оқушы материалды түсініп қабылдауы үшін мұғалім олардың зейінін бір арнаға бағыттайды, нұсқау береді

Мысалы, сын есімді игерту үшін мұғалім мысалдар арқылы жасалу жолдарын талдап көрсетеді, оқушы ары қарай білімдерін жаңғыртып, жаттығуды дұрыс орындайды. Яғни толық түсінік қабылдау үрдісі жүреді. Психологиялық еңбектерде оқушылардың таным әрекетін ұйымдастырудың негізінен, дайындық, нәтижелік, бекіту кезеңдері аталады.

Бірінші кезең – оқушылар өз бетімен ойлауы мен қиялына тиімді жағдай жасау. Яғни қабылдау зейінді, есте сақтауды шоғырландыра алу.

Екінші кезең – ойлау мен қиялдаудың талдау-синтетикалық жұмысын ұйымдастыру, соның негізінде жана білім мен зерделік іскерлік қалыптастыру.

Үшінші кезең – таным әрекетінің техникалық бөліктерін бекіту, дағдыға айналдыру, яғни сауатты жазу, мәнерлеп оқу мәтініне талдау жасату, кестелерді толтыру т.б. жатады. Сонымен материалды толық түсініп қабылдау үшін құбылысты өзіне ұқсас мысалдармен салыстыру не үшін қажет екендігін түсіндіру, қандай нәтижеге жететініне тәрбиелік мәнін ашу, бағалау негізі орындалады. Түсінік қабылдау бейне тұтастығымен қаралады. Бейне тұтастығы білімді жалпылау, қайталау, қорытудан құралады. Соның нәтижесінде оқушыда пән туралы тұтас білім қалыптасады.

Қабылдаудың оқу процесі үшін маңызы өте зор. Сондықтан оқушылардың қабылдауларын тәрбиелеп, дамытып отыру қажет. Оқушылардың істейтін жұмыстарын жақсылап түсіндіріп, қабылдатын нәрсенің айрықша маңызды жақтарын түсіндіріп, қабылданатын нәрсенің айрықша маңызды жақтарына зейін аудартып отыру қажет. Қабылдау толық болу үшін оған тиісті даярлық жүргізіп, толық қабылдауға жеткілікті уақыт беріліп, оқушылардың жаңа қабылдауы бұрынғы қабылдаулармен байланысып отырғаны жөн.

Оқушылардың өз болмысын тануға көмектесіп, қабілетін ояту, жана рухани күш беру білімнің ең маңызды мақсаты болып табылады.

Оқушының оқуға қабілетін және ойлау қабілетін дамытуда мектептің ықпал берер маңызы

Сын есімді оқытуда оқушыларды шығармашылық жұмысқа баулып, олардың белсенділіктерін, қызығушылықтарын арттыру үшін сабақты және сабақтан тыс уақытта дамытуда әр түрлі әдіс-тәсілдерді қолдануға болады. Олар:

1. Арнаулы бір тақырыпта пікірталас тудыру.
2. Мәтін әңгімені өз бетінше анықтау.
3. Логикалық ойлауын дамытатын ойындармен берілген тапсырмаларды шешу (анограмма, сөзжұмбақ, құрастырмалы ойындар) [2,11].

Сонымен қатар, оқушылардың ойлау қабілетін арттыратын ойын, жарыс, сайыс өткізу шәкірт бойындағы қабілет көзін ашып, тілін байытуға, қиялын ұштауға, өз бетінше ізденуге зор әсерін тигізеді.

Адам санасының белгілі бір затқа бағытталып, тұрақталуын зейін деп айтады. Сабақ үстінде баланын зейінін бір нәрсеге аудару оңай жұмыс емес. Ол үшін мұғалім білімді, шебер, бала жүрегін өзіне баули білуі қажет. Оқыту барысының кез келген түрінде зейін орын алмаса, оның нәтижелі болуы қиын. Сабақтың ұйымдастыру кезеңінде оқушы зейінін өзіне аударма алмаған мұғалімнің сабағы нәтижелі болуы мүмкін емес. Оқушы зейінін жұмылдырудың бір түрін екінші түріне аударып, түрлі тәсілдер арқылы еріксіз зейінді ерікті зейінге аударалады. Ерікті болуы оқушылардың саналылығымен де байланысты. Оқушылар зейінін барлық оқу-тәрбие жұмысы арқылы дамытып отыру қажет.

Оқушылардың зейіні көбінесе қызығумен байланысты болғандықтан оқу процесін қызықты, көрнекті етіп жүргізу керек. Оқушы зейіні негізінен сабақ үстінде тәрбиеленеді. Зейінсіз өткен сабақ өзінің мақсатына жете алмайды.

Оқушылар зейінін бір орталыққа аудару үшін мұғалім алдымен өткен сабақты еске түсіруде сұрақ-жауап әңгіме әдістерін пайдалануы керек. Оқушылардың бұрыннан білетінін естеріне түсіріп, оларды үнемі ойлауға жетелеп, белсенділіктерін арттыруға ұмтылдыруы тиіс. Көптеген қосымша деректерді пайдаланып, сабақты тартымды ете білсе оқушылар зейінін бір орталыққа ауып, сабақта белсенділігі жоғары болады. Сын есімді оқытқанда психологиялық жағынан өте тартымды құру үшін сабақ әдістемелік жағынан тиімді болуы шарт. Мұғалім оқу жұмысын ойдағыдай жүргізуі үшін оқушылардың жас ерекшелігін білуі қажет. Оқушылардың

мінезін онын не қызба не сабырлы болуынан немесе жалпы қозғалысынан, не шапшаң не жай қимылдауынан байқауымызға болады. Мінез-құлықтың осы қасиеттері темперамент деп аталады.

Темперамент туралы түсінікті ғылыми жолға түсірген И.П.Павлов. Бұл ілімнің айтуынша нерв жүйесінің әр типінің үш белгісі болады. Нерв жүйесінің типтері мен қабағындағы қозу, тежелу процестерінің үш белгісі (күші, тепе теңдігі, қозғалғыштығы) жиынтығынан құралады. Шыдамдылық белгісіне қарай барлық типтер күшті және әлсіз болып екіге бөлінеді.

Күшті типтер сабаққа қабілеті күшті, қиындыққа төзімді болды

Әлсіз типтер морт сынып кететіндер болады. Осы шарттарды негіз етіп, айтылған ерекшеліктерді еске алып, темпераменттерді 4 түрге бөлуге болады.

Сангвеник темпераменті басым оқушы ашық, қысылып қымтырылмайды, өмір сүйгіш, жетекшілікке құштар болып келеді. Мұндай оқушылар сұрақ қойғыш болып келеді, жылдам қоғалады. Ол сабақтың басында сұрақ қоюы мүмкін. Егер осы кезде мұғалім назарын аудармаса сабаққа деген ынтасын суып кетеді. Сондықтан мұғалім сұраққа жауап беруі тиіс.

Мұндай балалармен оқыту арқылы мынадай жұмыстар жүргізген орынды.

1. Берілген тапсырмаларды тез орындаған жағдайда оны мақтап, сен бұдан да жақсы тапсырманы орындай аласың деп қосымша тапсырма беруге болады.
2. Бұл оқушылар кейде, өзінің қабілетін тым артық бағалап, сабаққа дайындалмау келуі мүмкін. Ондай жағдайда мұғалім оны оқушылардың алдында ұялтып, сабаққа жауапкершілікпен қарауға бағыт беруі орынды.
3. Сангвеник бала ұшқыр, ойнақы болады. Бір жерден екінші жерге секіріп түсе беретін тиянақсыз болады. Мұғалім ондай жағдайда алған істі орта жолда қалдыруға болмайтынын айтып, үйретіп тәрбиелеу қажет.

Холерик темпераменті басым оқушылар күйгелек, тынымсыз, ұшқалақ, кез келген нәрсеге шамданғыш, көңіл-күйі тез өзгертін, пысық, ашуланшақ бала. Мұндай оқушылар мұғалім сабақты сұрағанша орындарынан тұрып кете жаздап отырады. Оқыту арқылы мұғалім мұндай оқушыларға тапсырманы көбірек беріп, ынталарын тапсырмаға аударуы қажет. Холерик темпераментінің қызбалық жақтарын ескеріп мұғалім белгілі бір жұмыстарға бағыттап отыруы қажеті шапшаң қозғалады, мектептегі қоғамдық жұмыстарға белсене қатысады. Берілген жұмыстарды барлық ынталарын салып, ықыласпен орындайды. Бірақ ашуланшақ, өз эмоциялары мен қимыл-қоғалыстарын билей алмай, «күйіп-пісуге» дайын тұрады. Балалармен қарым-қатынас жасағанды да аумалы-төкпелі.

Сабақта тапсырма беріп, бірақ сұрап үлгермесең, ашуланып, мінез көрсетіп, ренжіп қалады. Сол үшін белгілі бір мақсатқа жету үшін мынадай әдіс-тәсілдер қолдануға болады:

1. Тапсырманы сұрап үлгермеген жағдайда «Мен бүгін үлгіре алмадым, сенуіден тағы қарап кел, мүмкін қате кеткен жерлерін бар шығар, келесі сабақта міндетті түрде тексеремін» деп алдын-ала ескерткен жөн. Сондай-ақ оқушының жеке-дара ерекшеліктерін ескере отырып, тапсырманы жазбаша да тексеріп отыру жағын қарастыру керек. Жалпы жаңашыл педагогтар (Қ.Бігібаева, А.Ыскаков, И.Волков т.б.). Мұндай жағдайда оқушылармен жеке жұмыстар жүргізу қажеттілігін ескертеді. Әрбір сабақта оқушы білімін тексеріп отыру мүмкіндігі кейде жүзеге аса бермейді. Сондықтан үлестірме кеспе қағаз, перфокарта, суретпен жұмыс немесе тірек карточкалармен жаттығулар орындату арқылы білімді тексеріп, бағалауға болады. Сонда ғана оқушының білім алу ынтасы артады.
2. Холерик темпераментіндегі балаға қатаң ескерту жасап, қойылған талаптарды қалай да орындатқызу жағын ойластыру қажет.
3. Холериктер табанды, қайратты болады, қиын мәселені тез шешеді, тез орындайды. Бірақ не болса соған ашуланып, қызбалы келеді.

Флегматик темпераменті басым оқушы өте сақ, ұяң, байсалды, тұрақты, бір қалыпты болады. Олар сабақта тыныш отырады. Қасындағы баланы мазаламайды, берілген тапсырманы жауап беруге де асықпайды.

Бала оқытуда тәжірибелі мұғалім мұндай балаларды асықпай байсалдылықпен тындауы қажет. Өйткені олар жауап берген кезде бірден сөйлеп кетпейді. Әр сөзін сабырлықпен жайлап

жеткізеді. Мұндай жағдайда асығыстық жасап, оқушыны сабаққа дайындықсыз екен деп, ұрсып жекіп, тиісті бағасын қоя салуға болмайды. Бұдан мұғалім жетістікке жете алмайды. Мұндай оқушылар жұмысын бірден бастап кете алмайтындықтан мұғалім жұмбақтар жасырып, шешімін тез айтқызып, ойын әрекеті арқылы шапшандыққа баулу керек. Сонымен қатар әр түрлі шаруашылық жұмыстарына қатыстырып отыру арқылы оқушылар арасында өзара жарыстар ұйымдастырылып, оқушыларды алдарына шамасы келетін мақсат қойғызып, қиыншылықтарды жеңе білуге машықтандырып отыру қажет. соған жете білу жолында қиыншылықтарды жеңе білуге машықтандырып отыру қажет.

Меланхоликалық темпераментіндегі оқушы кимыл-әрекеті баяу тип. Ол сәл нәрсеге ренжиді. өкпелегіш, тұйық. Олар мектеп өміріндегі жаңалықтарды, өзгерістерді ерекше әсермен қабылдайды. Көп ойланады. Мұғалім тақтағы шығарып сөйлем жазғызса оған әсер етеді. Егер сынып балаларының көзінше ұрсуға болмайды, оңаша сөйлескені дұрыс. Мұндай оқушыларды мұғалім әр жауабын ескеріп, мақтап сабақты алдап айтқызып, алға тартып қоғамдық жұмыстар беріп тұруы қажет, жұмыстың нәтижесін жақсартуына көмектесе білуі тиіс және кез келген жетістігін мақтай білуі керек.

Сонымен оқыту арқылы нені қолдануға болатынын түсіндік. Оқушылардың грамматикалық ережелерді игеру процесінде, оны күнделікті практикада дұрыс қолдануында психология сын есімді, жалпы казак тілін оқыту әдістемесіне ықпал жасап отырады екен. Оқу-тәрбие ісіндегі ең қажетті қағида мұғалімнің өтілетін сабаққа психологиялық жағынан дайындығы. Оқушылардың материалды меңгеруінің психологиялық негізі сабақты қызықты да тартымды, әсерлі етуіне байланысты. Сабақтың теориялық жағынан талапқа сай өтуі оқушылардың логикалық ойлау қабілетін жетілдіреді. Мұғалім сабақта оқушыларды ойлана білуге баулуы керек. Психологиялық зерттеу жүргізу (бақылау, сауалнама, әңгіме т.б.) ақыл-ой, яғни оқушыға қатысты барлық мәліметтерден оқушылардың дарындылық қабілеттерін байқауға болады.

Әдебиет

1. Тәрбие хрестоматиясы. Құрастырғандар: С.Қалиев, Ш.Майғарынова, Г.Нысанбаева. – Алматы, 2001. 331 б.
2. Меңжанова А. Тәлім-тәрбие жұмыстарын ұйымдастыру. – Алматы, Ғарыш, 2003. 150 б.
3. Шакенов Ж. Қазіргі қазақ тіліндегі сын есім категориясы. – Алматы,, 1961.

ӘОЖ 75.31

ДЕНЕ ҚУАТЫ ҚАСИЕТТЕРІН ДАМУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Р.Б.Алимбеков

Тараз гуманитарлық-техникалық колледжі, Тараз қ.

Дене тәрбиесінің құрамды бөлігі ретінде дене мүмкіндіктерін тәрбиелеу әлеуметтік міндеттерді шешуге жәрдемдеседі: жан-жақты, жетілген адамды дамыту; әлеуметтік-экологиялық жағдайға ағзаның бейімділік қасиетін арттыру, ағза төзімділігінің жоғары деңгейіне қол жеткізу. Өсіп келе жатқан жас ұрпақтың денесін жетілдіруге бағытталған педагогикалық әсер ету кешеніне ене отырып, дене мүмкіндіктерін тәрбиелеу дене және ақыл-ой жұмыс қабілетін қалыптастырады, адамдардың шығармашылық күш-жігерін толық мәнінде көрсетуге әсер етеді. Дене мүмкіндіктерінің бағытталуы және мазмұны дене тәрбиесінің әлеуметтік қағидаларымен айқындалады. Қоғамның тарихи дамуының практикалық негізін қалайды. Келген жеке тұлғаның мүмкіндігі адамның тиісті ағза құрылымы мен мүшелерінің өзара әрекетіне негізделген жеке адамның іс-қимылына сүйенеді. Осы процестердің өзара байланысы, олардың белсенділік қатынасы және бір-біріне тәуелділігі жеке адамның қабілетін, оның ерекшеліктерін анықтайды.

Дене мүмкіндігі бұл адамның белсенді қозғалыс қызметін жүзеге асырудағы дене дайындығын көрсететін, оның белгілі бір биологиялық және психикалық әлеуметтік жағдайының жиынтығы. Көп жағдайда қозғалыс міндеттерінің шешілуін қамтамасыз ететін негізгі дене мүмкіндіктеріне дене күшін, шыдамдылығын, шапшандығын және икемділігін жатқызады.

Қозғалыс қимылдары өзгеріп отыратын күн тәртібіне, ағзаның ішкі және сыртқы жағдайына байланысты орындалады. Мұның өзі механикалық жұмыстың сипатына, нәтижесіне, дене мүмкіндігін тұтастай көрсету ерекшелігіне әсер етеді. Дене мүмкіншіліктерінің жалпы белгілеріне батылдық, ұйымшылдық, еріккүшті көрсете білу ерекшеліктері де жатады. Соңғылары қозғалыс міндеттерін өзгермелі жағдайда шешуде, физиологиялық мүмкіндіктерді жүзеге асыруда, тиімділікті арттыратын адамның психикалық қасиетін көрсетеді. Қозғалыс міндеттерін шешудің жағдайы дене мүшелерінің өзара байланысты сипатына, ағзаның құрылымына, олардың бір-біріне тәуелділігі мен белсенділігіне байланысты. Бұл – өзара байланысты дене бөліктері мүмкіндіктерінің көрінісі, бір мүмкіндіктен екінші мүмкіндіктің ерекшелігі. Дене мүмкіндігінің үш түрлі өлшемі болады. Мысалы, шыдамдылық – жұмыстың соңғы уақытымен, күш – қозғалыстағы объектілердің салмағымен, шапшандық – уақыт бірлігіндегі қозғалыстың санымен өлшенеді. Дене мүмкіндіктері адамның ішкі табиғатының қызмет ету жағдайын сипаттай отырып, қозғалыс қызметі процесінде қалыптасады. Дене мүмкіндігін қалыптастыру бұл адамның белсенді еңбекке дайындығын көрсететін белгілі бір биологиялық және психикалық қозғалысын қалыптастырудағы педагогикалық процесс болып табылады.

Қозғалыс қызметі процесінде қол жеткізетін биологиялық және психикалық функционалды өзгерістерді санаға ауыстырудағы арнайы басқару, оларды жеке тұлғаның әлеуметтік қасиеттері деңгейіне келтіру дене мүмкіндіктерін педагогикалық тұрғыдан ұйымдастырудың мақсатын құрайды.

Қозғалыс қимылдарын орындау нәтижесінде байқалатын айырмашылықтар адамның дене қабілеттілігін көрсететін ағзаның белгілі бір мүшелері мен құрылым функцияларының өзара қимылының жеке ерекшеліктерімен түсіндіріледі.

Дене қабілеттілігі бұл адамның туа біткен тұрақты және ағзаның мүшелері мен құрылымдардың функционалды мүмкіндіктерінің даму деңгейін көрсетеді. Сондықтан да дене қабілеттілігі тиісті дене мүмкіндіктерін толық көлемде көрсете алмайды. Тек қана қозғалыс міндеттерін шешуді қамтамасыз ететін дене қабілеттіліктері кейбір тұрақты дене мүмкіндіктерін ғана анықтайды. Мысалы: ең жоғары екіпінде қозғалыс шапшандығын қалыпты ұстау сияқты тек бір ғана қабілеті үшін адамды шыдамды деуге болмайды. Дене қабілеттілігі бірқалыпты болғанда, сол қозғалысты өз режимімен ұзақ уақыт атқара алғанда ғана оның шыдамдылығы анықталады.

Дене мүмкіндіктерін тәрбиелеу белгілі бір заңдылықтар негізінде адамның қабілеттіліктерінің дамуы арқылы жүзеге асады. Бұл заңдылықтарды дамыту үшін реттілік, кезеңділік, өзгермелілік және қабілеттіліктің сақталып отыруы шарт.

Әр түрлі уақыттағы даму, ағзаның биологиялық жетілу процесі оның жеке мүшелері мен құрылымдарында жедел түрде сандық және сапалық өзгерістердің ілгерілеуіне педагогикалық әсер етілсе, қалыпты тұрақтану кезеңінде қол жеткізілетін нәтижеден тиісті дене қабілеттіліктерінің дамуындағы тиімділік анағұрлым артық болады. Мысалы, жоғары өнімділік режимінде ұзақ уақыт жұмыс қабілеттілігін сақтау қуатты арттырып отыратын аппарат функциясына байланысты. 9-12 жас аралығында және бұдан кейін де жұмыс режимін ұзақ уақыт сақтау қабілеттілігі арта түседі.

Ер балалар мен қыз балаларда дене қабілеттілігінің үдемелі даму кезеңдері сәйкес келмейді. Әдетте, көптеген қабілеттердің үдемелі дамуының бастапқы кезеңінде қыздар ер балаларды 1,5-2 жылға бұрынырақ басып озады.

Бір не өзге жүктемені орындауда қабілеттілік тиімділігінің төмендеуін дамудың кезеңі анықтайды. Оны үнемі қалыпты, жоғары деңгейде ұстау үшін жүктеменің мазмұнын, оны орындау жағдайларын өзгертіп отыру қажет. Тұрақты жүктемені ұзақ уақыт пайдалануда дене

қабілеттіліктерінің дамуы үш кезеңмен сипатталады: алғашқы әсер ету; тереңдетілген және ағзаның өсіп келе жатқан функционалды мүмкіндіктері; түсетін күштің сәйкес келмеуі.

Дененің бір қабілетінің дамуы өзге қабілеттердің дамуымен өзара байланысқан жағдайда түсетін күш ағзаға кең көлемде әсер етпек. Осы кезеңде тапсырылған жүктемені ағза ойдағыдай орындай алмайды.

Тереңдетілген әсер ету кезені жаттығуды денеге түсетін күшпен бірнеше қайтара орындау нәтижесінде туындайды.

Ағзаның функционалды мүмкіндіктеріне түсетін күштің сәйкес келмеу кезені – тиімділіктің төмендеуі немесе тіпті болмауымен сипатталады. Әсер ету тиімділігін арттыру үшін жүктеменің мазмұнын өзгерту қажет, мұның өзі қабілеттілігі, біршама тұрақтылық, уақытша төмендеу және жоғары жұмыс қабілеттілігі.

Үнемі өсіп отыратын жұмыс қабілеттілігі кез келген қозғалыс қимылын орындаудың бастапқы кезеңінде байқалады. Осы қимылға қатысты ағзаның барлық мүшелері мен қимылдары өзінің қажетті функционалды деңгейіне бір мезгілде жете алмайтындығымен сипатталады. Бұл педагогикалық бақылауды күшейтіп, дамып келе жатқан қабілеттікке аса мән беруді талап етеді.

Біршама тұрақтылық фазасы ағзаның мүшелері мен құрылымдарының денеге түсетін күшті тең қабылдауға дайындығын анықтайды.

Орындалатын қозғалыс қимылының мазмұны тиісті дене қабілеттілігін арнайы дамытуға мүмкіндік жасайды.

Уақытша төмендеу деңгейі шапшаң түрде пайда болатын шаршаумен байланысты және жаттығуды орындаудың орта кезінде де, оның аяқталуында да кездеседі. Бұл деңгей ағзаның мүшелері мен құрылымдары шапшаң түрде шаршаудың әсерінен белсенділігін кез келген уақытта төмендеуімен сипатталады. Мұның өзі дене мүшелері мен құрылымдардың кейбіреулеріне арнайы әсер етуге қажеттілікті туғызады. Сонымен бірге бұлай әсер ету өте маңызды орынға ие болады, жеке дене қабілеттерін дамыту ағзаның жұмыс қабілеттілігінің тек қана осы деңгейінде ең тиімді түрде жүзеге асырылады.

Ағза жұмсаған күш-қуатын қалпына келтіріп қана қоймай, сонымен қатар жұмысқа дейінгі деңгейден артса, денеге түсетін ауырлық жаттығуларын орындағаннан кейін жоғары жұмыс қабілеттілігі байқалады. Егер жоғары жұмыс қабілеттілігі шектен тыс артса, онда ағзаның мүшелері мен құрылымдарында тасқынды даму жүреді, нәтижесінде тиісті дене қабілеттіліктері дамиды.

Дене қабілеттіліктерінің дамуындағы ауысу кез келген мүмкіндіктің ішінде де, сонымен бірге жеке дене мүмкіндіктерінің арасында да жүзеге асырылып, отырады. Егер адам ауырлықты көтеруде күш қабілеттігін арттырса, онда бұл шапшаңдық-күштілік қабілеттіліктерінің өсуінен көрінеді. Егер адам жоғары жүйкелік-эмоция қабілеттілікті дамытса, онда бұл қабілеттілік бірнеше дене мүмкіндіктерін жүзеге асыруда көрінеді.

Дене мүмкіндіктерін тәрбиелеудің негізгі қағидаларының арасынан мыналарды атап өтеміз: педагогикалық әсер етудің оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкестігі, педагогикалық әсер етудің даму тиімділігі, қосарлап әсер ету қағидасы және қозғалыс міндеттерін шешудің өзгермелілігі.

Көптеген дене қабілеттілігінің ерекше дамуы үшін төменгі сынып оқушыларының жасы тиімді болмақ. Олардың жүрек-қан тамырлары және тыныс алу жүйелері тепе-теңдікте және үйлесімді жұмыс жасайды. Бұл кезеңде ұл және қыз балалардың арасында дене дамуы мен дене дайындығы өлшемдерінде айырмашылықтар аз болады. Төменгі сынып оқушыларында ең өнімді дамытын жетекші дене қабілеттерінің ішінде шапшаңдық және үйлесімділік қабілеттер, сонымен қатар қалыпты және үлкен күшпен тұтас жаттығуларды ұзақ уақыт орындау қабілеттіліктері байқалған.

Жеткіншектер жасы дене қабілеттерін дамыту үшін ең күрделі және қарама-қайшылықты жас есебінде сипатталады. Оның ерекшелігі оқушылардың биологиялық және әлеуметтік қалыптасуын анықтайтын, шапшаң түрдегі биологиялық жетілуі болып табылады. Бір жас тобының өзінде денесі құрдастарынан ерте не кеш дамытын жасөспірімдер де болады. Төменгі сыныптағы ер балалар мен қыздардың биологиялық жетілуі бір мезгілде аяқталуымен

сипатталады. 17 жастағы ер балаларда қыз балаларға қарағанда дене дайындығының деңгейі көптеген көрсеткіштер бойынша артық болады. Олар қыздарға қарағанда жұмыстың көп бөлігін жоғары екпінмен атқарады.

Дене қабілеттіліктерін бағытты дамыту педагогикалық әсер етудің мазмұнын міндетті түрде дифференциялау жағдайында жүзеге асырады. Қозғалыс міндеттерінің мазмұны оқушылардың жас-жыныстық ерекшеліктерін және дене дайындығының деңгейін ескреуі қажет. Бұл жағдайда қозғалыс міндеттерін шешу менгерілген қозғалыс қимылдарының саны және мазмұнымен шектелмейді. Қозғалыс тапсырмаларын әдетте екі әдіспен орындауда міндеттерді шешуге қол жеткізіледі.

Шектеулі тапсырмалар әдісі қозғалыс қимылы құрамының және дене қабілеттерінің көрініс беруінен өзара байланыстылығын қарастырады.

Еркін іріктеп алу әдісі қозғалыс міндеттерін жеке-дара шешуді қарастырады. Қозғалыс қимылының құрамы не дененің қабілеттілігін көрсетуді қозғалыс барысында оқушылардың өздері анықтайды.

Дене қабілеттері мен мүмкіндіктерін зерттеулер, мынадай қорытындыға тоқталады: дене мүмкіндіктерін тәрбиелеу негізіне дене қабілеттіліктерін дамыту жатады. Дене мүмкіндіктерін көрсететін қабілеттіліктер неғұрлым дамыған болса, ол қозғалыс міндеттерін шешуде тұрақты болады; дене қабілеттерінің дамуы ағзаның жеке мүшелері мен құрылымдарының функционалды дамуының жеке мүмкіндіктерін анықтайтын туа біткен белгілерге байланысты. Дене мүшелері мен құрылымдардың қызмет атқару мүмкіндіктері неғұрлым сенімді болса, қозғалыс қимылдарындағы тиісті дене қабілеттіліктерінің көрінуі одан сайын тұрақты болмақ, дене мүмкіндіктерін тәрбиелеуге әр түрлі қозғалыс міндеттерін шешу арқылы, ал дене қабілеттілігін дамытуға қозғалыс міндеттерін шешу мүмкіндігі дене мүмкіндіктерін тәрбиелеудің жан-жақтылығын сипаттайды.

Әдебиет

1. Новиков А.Д. Теория и методика физического воспитания. – М., ФиС. 1976.
2. Ашмарин Б.А. Теория и методика физического воспитания. – М: Просвещение, 1983.
3. Мұстафаев Е. Спорттық оқу-жаттығу үрдісіндегі тәрбие жұмыстары // Қазақстан мектебі – 2006. - №4.

ӘОЖ: 378.147

ЦИФРЛЫ ОРТАДАҒЫ БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТІҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ

К.Д.Бузаубакова

М.Х.Дуллати атындағы Тараз өңірлік университеті, Тараз қ

Аңдатпа: Мақалада Қазақстан Республикасында қашықтықтан білім беру жағдайында цифрлы ортадағы болашақ педагогтің педагогикалық құзыреттілігінің мәні айқындалады: кәсіби құзыреттілік; технологиялық құзыреттілік.

Сондай-ақ, мақалада «цифрлық сауаттылық» және «цифрлық құзыреттілік» ұғымдарының мәні, ерекшеліктері ашылып, ара-жігі ажыратылады.

Зерттеу АР09259497 «Жаңа жағдайдағы Қазақстанда педагогикалық білім беру жүйесін жетілдіру: Қазақстан Республикасында қашықтықтан оқытуда болашақ педагогтердің цифрлы құзыреттіліктерін қалыптастырудың технологиялық-әдістемелік аспектілері» атты гранттық жобасы аясында Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі тарапынан қаржыландырылады.

Кілтті сөздер: қашықтан оқыту, цифрлы құзыреттілік, цифрлық сауаттылық, технологиялық құзыреттілік, кәсіби құзыреттілік.

Аннотация: В статье определено значение педагогической компетентности будущего педагога в цифровой среде в условиях дистанционного образования в Республике Казахстан профессиональная компетентность; технологическая компетентность.

А также в статье раскрываются особенности понятий «цифровая грамотность» и «цифровая компетентность» и различаются их смысл.

Исследование АР09259497 в рамках грантового проекта «Совершенствование системы педагогического образования в новой реальности Казахстана: технологические и методические аспекты формирования цифровых компетенций будущих педагогов при дистанционном обучении РК» финансируется Министерством Образования и науки РК.

Ключевые слова: дистанционное обучение, цифровая компетентность, цифровая грамотность, технологическая компетентность, профессиональная компетентность

Annotation: The article defines the importance of pedagogical competence of the future teacher in the digital environment in the conditions of distance education in the Republic of Kazakhstan, professional competence, technological competence. The article also reveals the features of the concepts of «digital literacy» and «digital competence» and their meaning differs.

The research АР09259497 within the framework of the grant project «Improving the system of pedagogical education in the new reality of Kazakhstan: technological and methodological aspects of the formation of digital competencies of future teachers in distance learning of the Republic of Kazakhstan» is funded by the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan.

Keywords: distance learning, digital competence, digital literacy, technological competence, professional competence.

XXI ғасырда қоғамда тез қарқынмен жүріп жатқан ақпараттандыру процесі ақпараттық орнаның бұрыннан болмаған әлемдік деңгейде ауқымын кеңейтті. Ақпараттандыру процесі білім беру жүйесін де қамтып, болашақ педагогтерді кәсіби тұрғыдан даярлауды жаңа мазмұнда қарастыруды қажет етеді: Интернет желісі, интернет ресурстары, ақпараттық медиақұралдар және цифрлық ортадағы инновациялық педагогикалық тәжірибелер, ақпараттың әрбір адамға, соның ішінде әрбір педагогке тұрған жеріне, жұмыс орнына қармастан бірдей уақытта және бірдей көлемде лезде жетуі және т.б.

Жаңа Қазақстан жағдайында педагогикалық жоғары оқу орындарында педагог кадрларды дайындау жүйесін жетілдіру және болашақ педагогтердің цифрлық құзыреттілігін қалыптастыру өзекті мәселеге айналып отыр.

Цифрлы Қазақстан жағдайында әлемдік бәсекеге қабілетті болашақ педагогтерді даярлау педагогикалық жоғары оқу орнында цифрлы технологияның қыры мен сырын толық меңгерген, өзінің жеке инновациялық ақпараттық педагогикалық банк қоры, цифрлы контенті және инновациялық медиатекасы бар, білім алушының шығармашылық, креативтік, интеллектуалдық қабілетін дамыту үшін инновациялық ғылыми-зерттеушілік жұмыс жасап, оның нәтижесін диагностикалық сараптамадан өткізіп, педагогикалық мониторинг жасай алатын, инновациялық сабақтың технологиялық картасын құрай алатын жоғары интеллектуалды әлеуеті бар, цифрлы ортада инновациялық технологиялық іс-әрекетті жүзеге асыра алатын цифрлы құзыреттілігі қалыптасқан болашақ педагогтерді даярлауды жүзеге асыруды көздейді.

Психологиялық-педагогикалық әдебиеттерде «құзыреттілік» сөзі кең мағынада ашылады. Педагогика ғылымдарында кәсіби құзыреттілік ұғымы білім мен іскерліктің жиынтығы, мәселелерді шешудегі дағдының көлемі, жеке сапалар мен қабілеттердің өзара қабысуы, кәсіби маңызды тұлғалық сапалар мен білім кешені, еңбекке теориялық және практикалық дайындықтың тұтас жиынтығы түрінде қарастырылады [1,2].

Құзыреттілік – педагогтың өзін маман ретінде өз бетімен білімін, кәсіби шеберлігін, мәдениеттілігін көтеріп, қазіргі заман талабына сай бейімдей білуі.

Қазіргі заман талабына сай заманауи болашақ педагог төмендегідей құзыреттіліктерді меңгеруі тиіс:

1. кәсіби қызметте ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) қолдану;
2. білім алушылардың жобалық қызметін жоспарлау және ұйымдастыру: онлайн форумдар мен семинарлар; виртуалды оқыту ортасын ұйымдастыру үшін меншікті Web, желілік және мультимедиялық технологияларды меңгеру;
3. әртүрлі типтегі ақпаратты өңдеу дағдыларын меңгеру;
4. заманауи құралдарды пайдалана отырып, бағдарламалау дағдыларын игеру.

Цифрлық сауаттылық ақпарат пен деректер дағдыларын, желілік байланыс пен ынтымақтастықты, цифрлық мазмұнды жасауды, қауіпсіздікті және мәселелерді шешуді қамтитын негізгі сандық дағдыларды қамтиды.

Цифрлық құзыреттілік – цифрлы технологиямен байланысты дағдыларды сипаттайтын жаңа ұғымдардың бірі. Цифрлық құзыреттілік – бұл цифрлық дағдыларды (білімдер мен көзқарастар) белгілі бір контексте (мысалы, білім беруде) сенімді, сыни тұрғыдан ойлау және жауапкершілікпен қолдану қабілеті [3].

2006 жылдан бастап цифрлық құзыреттілік Еуропалық Одақта өмір бойы білім алудың сегіз негізгі құзыретінің бірі ретінде қарастырылады [4].

Кәсіби нақты цифрлық дағдылар – жұмысы сандық құралдарды (мысалы, 3D принтерлер, CAD бағдарламалық жасақтамасы, роботтар) пайдалану және қызмет көрсетумен байланысты адамдар үшін арнайы сандық дағдылар жиынтығы.

1-суретте DIGCOMP (азаматтарға арналған цифрлық құзыреттілік шеңбері) негізгі цифрлы құзыреттілік аясы бес салаға бөліп көрсетілді [5].

Цифрлы дағдыларға жататындар: фото-бейнелеу дағдылары; репродукциялық дағдылар; тармақталу дағдылары; ақпараттық дағдылар; әлеуметтік-эмоционалды дағдылар; нақты уақыттағы ойлау дағдысы.

Цифрлы құзыреттіліктің төрт түрін атап өтеміз: ақпараттық және медиақұзыреттілік; коммуникативтік құзыреттілік; техникалық құзырет; тұтынушылық құзыреттілік.

Ақпараттық құзыреттілік дегеніміз – болашақ педагогтің ақпаратты ұсына білу, ақпаратты таба білу және ақпаратты сақтау қабілеті.

Болашақ педагогтің коммуникациялық құзыреттілігі:

1. желілік құжаттармен және бұлттық технологиялармен жұмыс істей білуі;
2. ақпаратты беру және алмасу үшін Интернет байланыс арналарын құру мүмкіндігін пайдалана алуы;

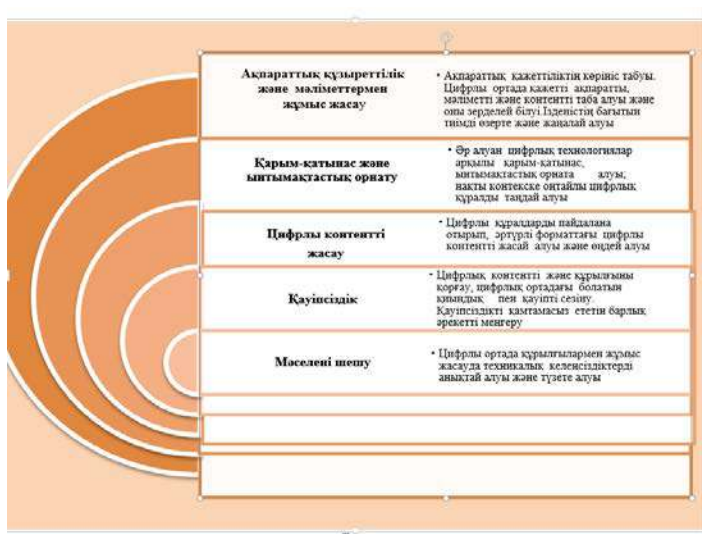
3. желілік топтарды модерациялау және желілік этикетті жүзеге асыру мүмкіндігі ретінде топтық желі саясатын құру.

Медиақұзыреттілік болашақ педагогтің мәтінді, дыбысты, бейнені графикалық өңдеуі; мультимедиялық, интерактивті, гипермәтіндік материал құра алуы және сабаққа интерактивті дидактикалық материалдарды құра алуы болып табылады.

Болашақ педагогтің технологиялық дағдыларын құрайтындар: мәті, сурет және фотосуреттерді қосу және өңдеу; диаграмма, кесте, қарапайым сызбаларды тез және сапалы құру; бейне жазу және өңдеу; кез келген слайдқа дыбыстық және шағын бейне фрагменттерін қосу және т.б.

Болашақ педагогтің ақпараттық қауіпсіздік құзыреттері:

1. цифрлық нысанда және интернет кеңістігінде ақпаратты пайдалану, сақтау және беру мәселелері бойынша құқық саласындағы білімі;
2. лицензиялау заңнамасын білу;
3. құпия ақпаратты сақтау ережелерін сақтау мүмкіндігі;
4. ақпараттық өнімдерді, компьютерлік үлгілерді және цифрлық прототиптерді пайдалану кезінде авторлық құқықты құрметтей білу;
5. еркін таратылатын және еркін пайдаланылатын цифрлық ақпараттық өнімдерді, цифрлық құралдар мен ресурстарды, соның ішінде ғаламтордан ақпараттарды тез әрі жылдам таңдау, іріктеу және өңдеу мүмкіндігі.



Сурет 1. Цифрлы құзыреттілік аясының сипаттамасы

Цифрлы ортада болашақ педагогтің педагогикалық құзыреттілігінің мазмұны да бағыты да өзгереді, сол себепті «цифрлық сауаттылық»; «цифрлық құзыреттілік» ұғымдарының мәнін ашу маңызды (1-кесте).

Жаңа ғасырда цифрлық білім берудің жаңа технологиялары мен форматтары пайда болды: қашықтықтан оқыту технологиялары; аралас оқыту; жобалық іс-шараларды ұйымдастыру; бетпе-бет оқытудың жаңа форматтары.

Бүгінде педагогика ғылымының жаңа саласы цифрлы педагогика өмірге келді. Цифрлық педагогика – әртүрлі цифрлық технологияларды қамтитын және соның нәтижесінде білім беру қызметінің жоғары сапасын қамтамасыз ететін педагогикалық процесті зерттейтін педагогиканың жаңа саласы.

Кесте 1.

«Цифрлық сауаттылық» және «цифрлық құзыреттілік» ұғымдарының мәні

Реті	Анықтама	Шығу көзі
1	Цифрлық сауаттылық – түрлі цифрлық платформалардағы мәтін мен басқа да бұқаралық ақпарат құралдарының көмегімен ақпаратты табу, бағалау және нақты жеткізу мүмкіндігі	https://ru.wikipedia.org/wiki/
2	Цифрлық сауаттылық – бұл цифрлық құралдар мен технологияларды, сондай-ақ интернет ресурстарын қауіпсіз және тиімді пайдалану үшін қажетті білім мен іскерліктің жиынтығы.	https://skysmart.ru/articles/programming/cifrovaya-gramotnost
3	Цифрлық құзыреттілік – технологияларды тиімді пайдалану дағдылары: ақпаратты іздеу, цифрлық ресурстарды пайдалану, әлеуметтік желілердің мүмкіндіктерін пайдалану, қаржылық операциялар, онлайн-сатып алу, ақпаратты сыни қабылдау, мультимедиялық контент жасау, ақпаратты синхрондау және т.б.	https://skysmart.ru/articles/programming/cifrovaya-gramotnost
4	Цифрлық құзыреттілік – өз құзыреттіліктерін үздіксіз меңгеруге негізделген (білім, ақыл-ой, уәждеме, жауапкершілік) дара, тиімділік сенімді, сыни және қауіпсіз таңдау және өмірдің түрлі салаларында ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану (ақпараттық орта, коммуникация, тұтыну, т.б.); цифрлық ресурстарды пайдалану бойынша кәсіби білімдер мен іскерліктердің жиынтығы ғана емес, сонымен қатар жауапкершілік сезіміне негізделген тиімді қызметті жүзеге асыру және оған жеке көзқарасқалыптастыру	Солдатова Г.У., Рассказова Е.И. Психологические модели цифровой компетентности российских подростков и родителей // Национальный психологический журнал. - 2014. - №2(14).- С. 27-35
5	Цифрлық құзыреттілік – педагогтердің цифрлы ортада (кәсіптік контексте) білім алушылардың білім алудың маңызын сезінумен бірге алған жаңа білімді тәжірибеде тиімді пайдалана алатын дайцифрлы технологияларды, цифрлы оқыту стратегияларын меңгеруі	Krumsvik R.A. Digital competence in Norwegian teacher education and schools/ R.A.Krumsvik// Högre Utbildning.-2011.–№1 (1).– P.39–51.

Ғалымдардың зерттеуіне сүйенсек, цифрлық сауаттылық – түрлі цифрлық платформалардағы мәтін мен басқа да бұқаралық ақпарат құралдарының көмегімен ақпаратты табу, бағалау және нақты жеткізу мүмкіндігі, ал цифрлық құзыреттілік – бұл индивидтің өмірде іс-әрекеттің әртүрлі аймағында ақпараттық-коммуникациялық технологияны қауіпсіз таңдау, сенімді, сындарлы және тиімді пайдалануы, цифрлық контентпен жұмыс, қарым-қатынас, тұтыну және т.б. [6,7, 8].

Үшінші мыңжылдықта ақпараттық, цифрлық және телекоммуникациялық технологиялардың қарыштап дамуына байланысты «цифрлық құзыреттілік» ұғымының мәні жылдан-жылға кеңейе түсуде.

Солдатова Г.У., Нестик Т.А., Рассказова Е.И., Зотова Е.Ю. және т.б. ғалымдардың зерттеуіне сүйенсек, цифрлық құзыреттілік – құрамында тағы да төрт құзыреттілікті біріктіретін күрделі феномен [8;7]:

1. *Ақпараттық және медиақұзыреттілік.* Бұл цифрлық ақпараттарды іздеу, ұғыну, ұйымдастыру, мұрағаттау және оларды сындарлы ой -елегінен өткізе алмен байланысты болатын білім, білік, ынталандыру және жауапкершілік, сондай-ақ цифрлық ресурстарды (мәтін, аудио және бейне) пайдаланып, ақпараттық ортаны қалыптастыру.

2. **Коммуникативтілік құзыреттілік.** Бұл әртүрлі мақсаттар үшін жасалынатын қарым-қатынасқа қажетті білім, білік, ынталандыру және жауапкершілік (электронды почта, чаттар, блогтар, форумдар, әлеуметтік желі және т.б.).
3. **Техникалық құзыреттілік.** Бұл техникалық және бағдарламалық құралдарды, соның ішінде компьютерлік желі, бұлттық сервистерді қауіпсіз әрі тиімді пайдаланып, әртүрлі міндеттерді орындау үшін қажетті білім, білік, ынталандыру және жауапкершілік.
4. **Тұтынушылық құзыреттілік.** Бұл күнделікті міндеттерді орындауда цифрлы құрылғылар және ғаламтор көмегімен түрлі қажеттіліктерді қанағаттандыратындай, нақты өмірлік жағдаяттарды шешу үшін қажетті білім, білік, ынталандыру және жауапкершілік (1-сурет).

Цифрлы технологиялар болашақ педагогтердің білім деңгейлерін бақылау мен бағалаудың қолданыстағы әдістерін дамытуға және жаңа, неғұрлым озық заманауи әдістерін құруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, білім алушылар туралы және олардың цифрлық ортадағы белсенділігі туралы көптеген ақпаратты талдау арқылы ЖОО оқытушысы оған жеткілікті дәрежеде көмек көрсете алады, цифрлы ортада болашақ педагогтің дербес жұмыс жасауына мүмкіндік ашылады.

Дегенмен де болашақ педагог дербес деректерді сақтау саласындағы заңнаманы және нормативтік құжаттарды білу, қауіпсіз цифрлық білім беру ортасын ұйымдастыру мүмкіндігі, сандық құралдармен және оқу платформаларымен қауіпсіз жұмыс істеу мүмкіндігі, білім беру қатынастарының барлық қатысушыларының құқықтарын сақтай отырып, цифрлық ортада оқу орнының оң имиджін қалыптастыру мүмкіндігі сияқты ақпараттың қауіпсіздігі және құпиялылығын сақтауы маңызды.



Сурет 2. Цифрлы құзыреттілік түрлері

Цифрлы ресурстармен жұмыс жасағанда болашақ педагог төмендегідей жеке деректермен құпия ақпараттың қауіпсіздігін сақтауы тиіс:

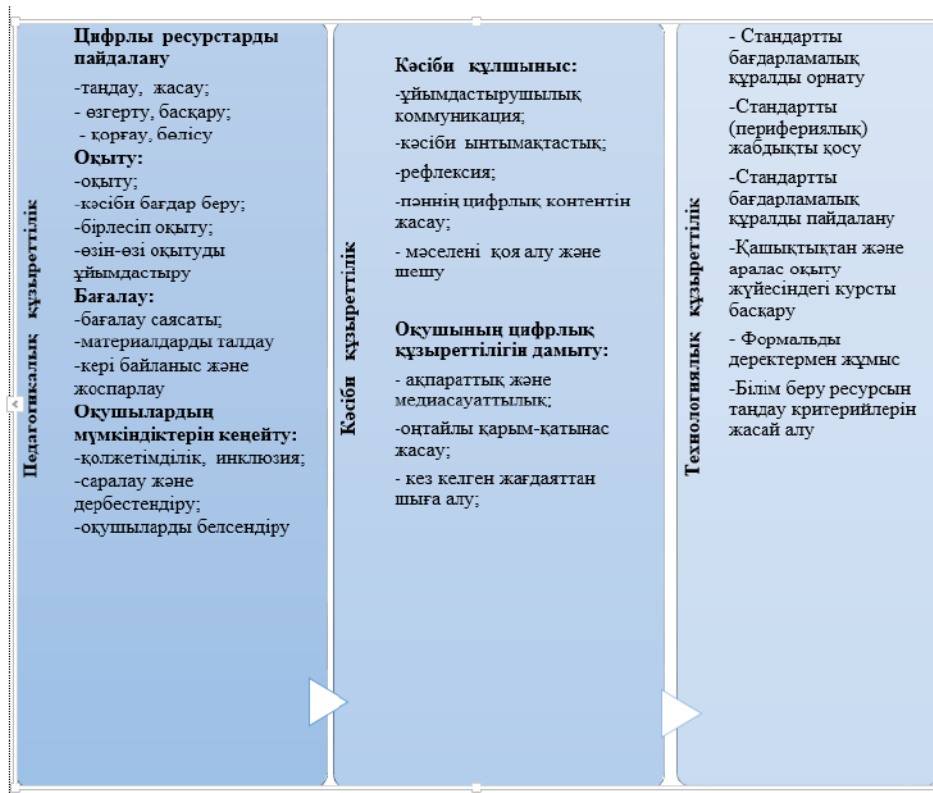
1. сақтық шаралары үшін барлық файлдардың көшірмесін мезгіл-мезгіл жасап тұру;
2. дайын жұмысты сақтау үшін сыртқы дискілерді немесе сенімді әзірлеушілердің бұлттық жадын пайдалану;
3. бұлтты сақтау қызметін пайдалану;
4. қызметтік және жеке хат-хабарларды бөлу үшін қосымша пошта жәшіктерін жасау.

Цифрлы ортада жұмыс жасағанда болашақ педагог төмендегідей цифрлық этикетті білуі шарт:

1. онлайн және қашықтан байланысу мүмкіндігін;

2. қашықтан қақтығыссыз хабар алмасу мүмкіндігін
3. талқылау тақырыбынан алшақтататын жағымсыз мәлімдемелер мен пікірталастарды тоқтату мүмкіндігі;
4. желілік топ мүшелерінің мінез-құлқын модерациялау мүмкіндігі: жариялау белсенділігін ынталандыру, талқылауға қатысушыларды белсендіру және талқылауды мәселеге сәйкес ұстау;
5. ақпарат көздеріне қол жеткізу қауіпсіздігін анықтау мүмкіндігі;
6. ақпараттың дұрыстығын тексеру мүмкіндігі.

1-суретте цифрлы ортадағы болашақ педагогтің цифрлы педагогикалық құзыреттілігі ашылды: педагогикалық құзыреттілік, кәсіби құзыреттілік технологиялық құзыреттілік.



Сурет 1. Цифрлы ортадағы болашақ педагогтің цифрлы педагогикалық құзыреттілігі

Қашықтықтан оқыту жағдайында болашақ педагогтердің цифрлы құзыреттіліктерін қосымша дамытуға және анықтауға мүмкіндік бар, атап айтқанда:

1. білім алушылармен және әріптестерімен цифрлы ресурстарды (платформаларды) пайдаланып байланыс мүмкіндіктерін үйрету;
2. цифрлы ортада оқытушылармен материалдар алмасу және құру дағдыларын дамыту;
3. оқу материалын құру және барды бейімдеу үшін цифрлы контенттерді пайдалану;
4. ақпаратты қорғау тәсілдері туралы білімдерін терендету;
5. ақпараттың сенімділігін бағалау және жалған немесе біржақты ақпаратты анықтау;
6. цифрлық технологияларды қауіпсіз және жауапкершілікпен пайдалану;
7. білім беру мәселелерін шешу үшін цифрлық технологияларды шығармашылықпен қолдану;
8. білім беру процесінде цифрлы технологияларды қолдану және білім алушылардың желідегі белсенділігін бақылау;
9. білім алушылардың үлгерімі мен интеллектуалды өсу деңгейлерін бағалау және бақылау үшін сандық құралдарды пайдалануды үйрену және оларды қосымша қолдану.

Оқыту кезінде цифрлы технологияларды пайдаланудың артықшылықтарының бірі – білім алушыларды түгелдей оқу процесіне белсенді қатыстыруға мүмкіндіктерінің болатындығы.

Цифрлы технологияларды білім беру қызметін әр білім алушының білімділік деңгейіне, оның қызығушылықтары мен қажеттіліктеріне бейімдеу мақсатында пайдалануға болады. Сонымен қатар, бар теңсіздіктің жағдайын күшейтпеу үшін (мысалы, білім алушылардың барлығы бірдей интернет желісіне және дербес компьютерге қол жетімділікке және сандық технологияларға икемділікке ие емес) және технологияның барлық білім алушыларға қол жетімді болуын қадағалауымыз керек.

Әдебиет

1. Шетел сөздерінің қысқаша сөздігі. – М.,1990. – 254 б.
2. Орыс тілінің энциклопедиялық сөздігі. – М.: Русский язык, 1990. – 794 с.
3. Бузаубакова К.Д., Амирова А.С., Маковецкая А.А. Цифрлы педагогика: Оқулық. – Тараз: «ИП» Бейсенбекова А.Ж.»,2022. – 314 б.
4. European Commission. Recommendation of the European Parliament and of the Council Official of the key lifelong learning competences // Journal of the European Union. 30 December 2006/L394. – P.10-18.
5. <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/digcomp-21-digital-competence-framework-citizens-eight-proficiency-levels-and-examples-use>.
6. <https://ru.wikipedia.org/wiki/>
7. <https://skysmart.ru/articles/programming/cifrovaya-gramotnost>
8. Солдатова Г.У., Нестик Т.А., Рассказова Е.И., Зотова Е.Ю. Цифровая компетентность подростков и родителей. Результаты всероссийского исследования. – М.: Фонд Развития Интернет, 2003. –144 с.

ӘОЖ: 373.22

СОВРЕМЕННЫЙ ПОДХОД К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИИ В ДОШКОЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ

Ауезова А.А.

Казахский национальный педагогический университет им. Абая, г. Алматы

Аннотация: Цифровизация как инновационная практика в сфере образования преобразует субъекта, познающего в субъект действующий, меняет взаимодействие «педагог-обучаемый» на диалогическое сотрудничество, трансформирует традиционное обучение в интерактивное. Цифровые технологии стали важным инструментом, позволяющим работать с любыми видами информации. И именно поэтому они сегодня так актуальны в сфере образования. Цифровая трансформация коснулась сегодня не только школы и высшего образования. Использование цифровых технологий в дошкольном образовании – одна из актуальных инновационных проблем современности. Детский сад не остается в стороне от тенденций современного цифрового общества.

Ключевые слова: робототехника, искусственный интеллект, инженерное мышление, конструирование, Lego конструкторы.

Аңдатпа: Цифрландыру білім беру саласындағы инновациялық практика ретінде таным субъектісін әрекет етуші субъектіге айналдырады, «педагог-білім алушының» өзара іс-қимылын диалогтік ынтымақтастыққа өзгертеді, дәстүрлі оқытуды интерактивтіге айналдырады. Цифрлық технологиялар ақпараттың кез келген түрімен жұмыс істедің маңызды құралына айналды. Сондықтан олар бүгін де білім беру саласында өте өзекті. Бүгінгі таңда цифрлық трансформация тек мектеп пен жоғары білімге ғана қатысты емес. Мектепке дейінгі білім беруде цифрлық

технологияларды қолдану – қазіргі заманның өзекті инновациялық проблемаларының бірі. Балабақша қазіргі цифрлық қоғамның тенденцияларынан тыс қалмайды.

Кілтті сөздер: робототехника, жасанды интеллект, инженерлік ойлау, дизайн, Lego конструкторлар.

Annotation: Digitalization as an innovative practice in the field of education transforms the subject of cognition into an acting subject, changes the interaction of "teacher-learner" to dialogical cooperation, transforms traditional learning into interactive. Digital technologies have become an important tool for working with any kind of information. And that is why they are so relevant in the field of education today. Digital transformation has affected not only schools and higher education today. The use of digital technologies in preschool education is one of the urgent innovative problems of our time. Kindergarten does not stay away from the trends of modern digital society.

Keywords: robotics, artificial intelligence, engineering thinking, construction, Lego constructors.

В настоящее время сложно найти человека, который бы не сталкивался с цифровой средой в профессиональной деятельности либо в повседневной жизни. Использование цифровых технологий в настоящее время заключается в том, что данные технологии рассматриваются не столько как инструмент, а сколько как среда существования, которая открывает новые возможности: обучения в любое время, непрерывное образование, возможность проектировать образовательные маршруты и т.д. Владение цифровыми технологиями ставится в современном мире в один ряд с такими качествами, как умение читать и писать.

Цифровизация детского сада как самостоятельный процесс, а также как часть процесса цифровизации системы образования, связана с усовершенствованием системы образования. На современном этапе одним из требований времени является необходимость эффективного использования цифровых технологий для формирования единой информационной среды сферы образования.

Современные технологии развиваются с большой скоростью. Уже выросло новое цифровое поколение; возникли новые цифровые технологии, изменились образовательные технологии – началась цифровизация образования. Она обусловлена тем, что происходит сближение цифровых и образовательных технологий.

Дошкольник XXI в. – это ребенок, являющийся активным пользователем цифровых устройств. Их воздействие на психику ребенка велико, и последствия этого воздействия уже сейчас невозможно не заметить. Современные дети прекрасно справляются с решением сложных технических задач, в то время как логические операции вызывают у них сложности. Длительное время, проведенное за компьютерной игрой, отражается на качестве и продолжительности сюжетно-ролевой игры в офлайн-пространстве: ребенок с легкостью осваивает работу цифрового устройства и гаджета, но при этом испытывает сложности в социальной коммуникации.

Общественное родительское сообщество уже несколько лет делится на две группы: сторонники и противники ранней детской цифровой социализации. Однако прогресс остановить невозможно. Цифровизация – это тренд XXI в. и среда, в которой растет и развивается современный ребенок.

Цифровизация образования берет свое начало от явления компьютеризации, которое в середине XX в. произвело переворот в системе взаимодействия и передачи знаний. Начался процесс активного внедрения компьютерных и информационнокоммуникационных технологий во все сферы жизни общества.

Современные детские сады активно работают со средствами мультимедиа, интернет-ресурсами, цифровыми проекторами, интерактивными досками. Для улучшения понимания и наглядности материала педагоги успешно используют в своей работе видео, презентации, анимации, иллюстрации и прочие средства наглядного представления информации. Цифровые и мультимедийные средства улучшают качество подачи материала, обеспечивают обратную связь с ребенком, помогают в организации как индивидуальной, так и групповой работы, стимулируют мотивацию воспитанника активно освоить социальную среду.

Социализация личности – процесс, длящийся почти всю жизнь и заключающийся во влиянии общества на личность и формирования отклика личности на эти воздействия с целью адаптироваться к социальным, психологическим и эмоциональным условиям жизни в социуме и

по возможности успешно функционировать в нем. И именно на детский возраст приходится наиболее важные и продуктивные моменты этого процесса. Социализация – это процесс социального становления личности. Дошкольный возраст – первая ступень в овладении детьми социального опыта взаимодействия с обществом. В этот период происходит приобщение детей к общечеловеческим ценностям, общественным нормам, к культуре, нравственному опыту, ребенок входит в систему социальных отношений, познает мир социальных ролей. Социализуясь, дошкольник определяет свое место в обществе. И для успешной социализации детей в окружающей среде в детских садах используют новые инновационные технологии которые развивают детей в разных деятельности.

Современные учёные Поддьяков Н.Н., Венгер Л.А., Панько Е.Л. констатируют, что способности к исследованиям необходимо стараться развивать в более раннем возрасте, чем на ступени начального и основного общего образования [1]. Результаты современных психологических и педагогических исследований Венгер Л.А., Ветлугина Н.А., Поддьяков Н.Н., Лернер И.Я., показывают, что возможности интеллектуального развития детей дошкольного возраста значительно выше, чем это считалось ранее. Так, оказалось, что дети могут успешно познавать не только внешние, наглядные свойства окружающих предметов и явлений, но и их внутренние связи и отношения [2].

Поток информации в сфере образования и науки в условиях цифровой и коммуникационной трансформации в современном глобальном обществе вносит свой вклад в познавательный и интеллектуальный мир дошкольников. Современные дети живут в эпоху активной информатизации, компьютеризации и робототехники, что вызывает у них интерес к современным технологиям искусственного интеллекта. В связи со стремительным проникновением технических достижений во все сферы жизни человека важно с дошкольного возраста развивать у детей интерес к техническим устройствам и их конструкции, формировать у детей инженерное мышление.

Инженерное мышление – это системное творческое техническое мышление, позволяющее видеть проблему целиком с разных сторон, видеть связи между ее частями. Инженерное мышление позволяет видеть одновременно систему, надсистему, подсистему, связи между ними и внутри них. Именно дошкольное детство является благоприятным временем для развития предпосылок инженерного мышления. Многие из авторов А.Р.Лурия, Е.А.Пустовойставят свои исследования в контекст проблем технического мышления, изучения его структурных компонентов [3]. Ими были выявлены некоторые общие и специфические особенности мышления и конструктивно – технических умений. Известно, что конструктивную деятельность дошкольников называют «Конструктивной игрой» Могут ли дети дошкольного возраста решать познавательные задачи технической направленности? Говоря о возможностях развития начальных предпосылок инженерного мышления у дошкольников необходимо рассматривать инженерное мышление с позиций практического мышления. Важным для развития инженерного мышления детей является решение ими практических задач с использованием технических средств.

Зачатки инженерного мышления необходимы ребенку уже с малых лет, так как с самого раннего детства он находится в окружении техники, электроники и даже роботов. Данный тип мышления необходим как для изучения и эксплуатации техники, так и для предохранения «погружения» ребенка в техномир (приучение с раннего возраста исследовать цепочку «кнопка — процесс — результат» вместо обучения простому и необдуманному «нажиманию на кнопки»). Так же ребенок должен получать представление о начальном моделировании, как о части научно-технического творчества. Основы моделирования должны естественным образом включаться в процесс развития ребенка так же, как и изучение формы и цвета.

В реальной практике дошкольных образовательных учреждений остро ощущается необходимость в организации работы по повышению интереса к техническому творчеству и развитию первоначальных конструктивных навыков. Конструктор побуждает работать в равной степени и голову, и руки, при этом работает два полушария головного мозга, что сказывается на интеллектуальном развитии ребенка. Ребенок не замечает, что он осваивает устный счет, состав числа, производит простые арифметические действия. От простых кубиков ребенок постепенно переходит на конструкторы, состоящие из простых геометрических фигур, затем появляются первые механизмы, и программируемые конструкторы. Программирование происходит не только благодаря компьютеру, но и созданным специальным программам.

Конструирование и робототехника — первый шаг ребенка в мир технического творчества. Робототехника открывает для детей новый мир, предоставляет возможность в процессе работы приобретать такие социальные качества как любознательность, активность, самостоятельность, ответственность, взаимопонимание, навыки продуктивного сотрудничества, повышения самооценки через осознание «я умею, я могу», настрой на позитивный лад, снятия эмоционального и мышечного напряжения. Развивается умение пользоваться инструкциями и чертежами, схемами, формируется логическое, проектное мышление. Образовательная робототехника—это интеграция математики, физики, информатики, технологии, позволяющая сформировать и развить в ребенке важнейшие качества гармоничной творческой личности. Она выявляет технические склонности у дошкольника на ранних этапах, что делает возможным их дальнейшее совершенствование. Помогает воспитанникам мыслить творчески, анализировать ситуацию и применять критическое мышление для решения реальных проблем. Работа в команде и сотрудничество укрепляет коллектив, а соперничество на соревнованиях дает стимул к обучению. Возможность делать и исправлять ошибки в работе самостоятельно заставляет воспитанника находить решения без потери уважения среди сверстников.

Занятия по робототехнике представляют собой творческий процесс, в рамках которого ребенку удастся создать собственный продукт – робота.

Суть занятий состоит в изучении механизмов, упрощенной работе с моторами, рычагами, колесом, создании моделей по схемам или даже придумывании своих. Для самых маленьких «робототехников» предлагается использовать особый вид конструктора – с крупными деталями, интуитивно понятными механизмами, которые легко соединить между собой. Первый успех очень важен, поскольку помогает ребенку обрести уверенность в своих силах и желание заниматься дальше. При желании малыша занятия можно продолжить и в школе, в этом случае они выйдут на новый уровень и будут не только развивать общие умения и навыки, но и помогут ребенку обрести специфические знания.

Основное оборудование, используемое при обучении детей робототехнике в детском саду - это LEGO конструкторы. Конструкторы LEGO бывают различных видов, направленные на образование детей с учетом удовлетворения возрастных особенностей и потребностей ребенка. Конструкторы LEGO можно использовать в различных видах деятельности. Лего-технология- пример интеграции всех образовательных областей как в организованной образовательной деятельности, так и в самостоятельной деятельности детей с использованием лего-конструкторов. Занятия с конструкторами могут быть организованы вместе с другими образовательными и развивающими занятиями. Робота можно успешно использовать для развития речи, изучения основ математики, окружающей среды, ролевых игр и проектной деятельности. Одним из инструментов который помогает развить навыки планирования этапов и сроков своей деятельности, является мини-робот Bee-Bot «Умная пчела», STEM набор «Робомышь», с помощью которого дети учатся:

- создавать программу – план будущих действий;
- разбить большую задачу на подзадачи;
- усвоить, что такое последовательные действия[4].

Дети учатся программировать, спрашивая у робота план действий и создавая для него задания. Элементы игры, включенные в учебный процесс, активизируют познавательную деятельность дошкольников и улучшают усвоение материала. В ходе полевых исследований и определения путей движения дети научились видеть сходства и различия, видеть изменения, определять причины и характер этих изменений и делать на их основе выводы. Во время игры дети сотрудничают и активно ищут ответы на задания. Детям интересно самим планировать и составлять маршруты для Робомыши» [5].

Цифровая среда делает дошкольный образовательный процесс более наглядным, формирует информационную культуру ребенка, стимулирует развитие мыслительно-аналитических, исследовательских способностей. Уже сейчас есть детские сады, оснащенные компьютерами и даже компьютерными классами, но до сих пор нет единой методики использования цифровых технологий в дошкольном образовательном учреждении. Компьютер становится частью дошкольной образовательной среды, одним из факторов гармоничного развития ребенка, средством решения психолого-педагогических задач и оптимизации

образовательного процесса. И для этого нужно сделать методическое пособие использования робототехники в дошкольном образовательном учреждении.

Сегодняшним дошкольникам предстоит работать по профессиям, которых еще нет; решать задачи, о которых можно только догадываться; использовать новейшие технологии и изучать новое. Поэтому в настоящее время робототехника должно быть в каждом детском саду и это позволит создать благоприятные условия для приобщения дошкольников к техническому творчеству и формированию первоначальных технических навыков, расширению кругозора старшего дошкольника, в том числе и в естественнонаучном направлении; будет способствовать ранней пропедевтики технической профессиональной ориентации; будет отвечать желаниям родителей видеть своего ребенка технически грамотным, общительным и умеющим найти адекватный выход в конкретной жизненной ситуации.

Литература

1. Венгер Л.А. Путь к развитию творчества. //Дошкольное воспитание. 2008. - № 11. – с. 32-38.
2. Фешина Е.В. Лего-конструирование в детском саду: пособие для педагогов / – М.: Сфера, 2012. – с.144.
3. Кайе В.А. Конструирование и экспериментирование с детьми 5-8 лет. Методическое пособие. – М: ТЦ Сфера. 2015. – с. 121.
4. Погожина Н., Сергеева М.В., Егорова В.А. Цифровая компетентность и детство – уникальный вызов XXI века (анализ современных исследований) // Вестник Московского университета. Серия 14. Психология. 2019. – №4 – с. 80-106.
5. Литвинова С. Н. Цифровые инструменты в работе с детьми дошкольного возраста: учебное пособие для вузов /С.Н.Литвинова, Ю.В.Чельшева. – Москва: Издательство Юрайт, 2021. – с. 188.

ӘОЖ: 004.946:37.01

ВИРТУАЛДЫҚ ШЫНДЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН БІЛІМ БЕРУДЕ ҚОЛДАНУ

Г.Қ.Әжібек

М.Х.Дулата атындағы Тараз өңірлік университеті, Тараз қ.

Аңдатпа: Бұл мақалада виртуалды шындық (VR) технологияларын білім беруде пайдалану және оның оқу тәжірибесін жақсартудағы әлеуеті қарастырылады. VR технологиялары шынайы әлемдегі сценарийлерді имитациялай алатын иммерсивті және интерактивті орталарды құру мүмкіндігіне ие, бұл оны білім беру мақсаттары үшін тамаша құрал етеді. Мақалада осы салада жүргізілген эксперименттер қарастырылып, VR білім берудегі белсенділікті арттыру, мотивация және ақпаратты сақтау сияқты артықшылықтарын көрсетеді. Тұтастай алғанда, VR біздің оқу және оқыту әдісімізді өзгерте алады, бұл оқушыларға иммерсивті және қызықты оқу тәжірибесі үшін жаңа мүмкіндіктер береді.

Кілтті сөздер: виртуалды шындық (VR), иммерсивтілік, интерактивтілік, мотивация, ақпаратты сақтау, жабдық, зерттеу.

Аннотация: В этой статье рассматривается использование технологий виртуальной реальности (VR) в образовании и их потенциал для улучшения учебного процесса. Технологии виртуальной реальности позволяют создавать иммерсивные и интерактивные среды, которые могут имитировать сценарии реального мира, что делает их идеальным инструментом для образовательных целей. В статье проводится обзор экспериментов, проведенных в этой области, и показаны преимущества виртуальной реальности в образовании, такие как повышенная активность, мотивация и запоминание информации. В целом виртуальная реальность может изменить то, как мы учимся и преподаем, предоставляя учащимся новые возможности для захватывающего и увлекательного обучения.

Ключевые слова: виртуальная реальность (VR), иммерсивность, интерактивность, мотивация, хранение информации, оборудование, исследование.

Annotation: This article examines the use of virtual reality (VR) technologies in education and its potential to enhance the learning experience. VR technologies have the ability to create immersive and interactive environments that can simulate real-world scenarios, making it an ideal tool for educational purposes. The article reviews the experiments conducted in this field and shows the advantages of VR in education, such as increased activity, motivation and information retention. Overall, VR can change the way we learn and teach, giving students new opportunities for immersive and engaging learning experiences.

Keywords: virtual reality (VR), immersiveness, interactivity, motivation, information storage, equipment, research.

Виртуалды шындық (VR) технологиялары соңғы онжылдықта қарқынды дамып, әртүрлі салаларда, соның ішінде білім беруде де көбірек қолданылуда. VR – шынайы және интерактивті тәжірибені қамтамасыз ететін пайдаланушыны имитацияланған ортаға батыратын компьютер арқылы жасалған модельдеу. Бұл жұмыс VR технологияларын білім беруде пайдалануды зерттеп, олардың артықшылықтарын, қиындықтарын және болашақтағы ықтимал бағыттарын көрсетеді.

Виртуалды шындық (VR) технологиялары иммерсивті және интерактивті тәжірибені қамтамасыз ету мүмкіндігіне байланысты соңғы жылдары айтарлықтай назар аударды. Бұл технологиялар пайдаланушыларға әртүрлі сценарийлермен өзара әрекеттесуге және зерттеуге мүмкіндік беретін имитацияланған ортаны жасайды. Білім беру секторында VR технологиялары оқушылар үшін иммерсивті және тартымды орта құру арқылы оқу тәжірибесін жақсарту үшін қолданылады. VR технологиялары оқушылардың белсенділігін, мотивациясын және ақпаратты сақтауды арттыратынын көрсетті [1].

Әлеуетті артықшылықтарына қарамастан, білім беруде VR пайдалану әлі де бірнеше қиындықтарға тап болады. Жабдықтардың жоғары құны және мұғалімдерді арнайы оқыту қажеттілігі оны кеңінен қолданудағы негізгі кедергілердің бірі болып табылады. Сонымен қатар, білім берудегі VR тиімділігі әлі де зерттелуде және оның әлеуеті мен шектеулерін толық түсіну үшін осы салада көбірек зерттеулер жүргізу қажет.

Бұл мақала білім беруде VR технологияларын пайдалануды және оның оқу тәжірибесін арттырудағы әлеуетін қарастыруға бағытталған. Мақалада осы салада жүргізілген әртүрлі зерттеулер мен эксперименттер қарастырылып, VR білім берудегі белсенділікті арттыру, мотивация және ақпаратты сақтау сияқты артықшылықтарын көрсетеді. Білім берудегі VR артықшылықтары мен қиындықтарын зерттей отырып, бұл мақала мұғалімдерді, саясаткерлерді және зерттеушілерді оқу және оқыту тәсілін өзгерту үшін VR технологияларының әлеуеті туралы ақпараттандыруға бағытталған [2].

Әдебиеттерге шолу білім беруде виртуалды шындық технологияларын қолдану саласында жүргізілетін зерттеулердің негізгі бағыттарын анықтауға мүмкіндік береді. Қазіргі уақытта білім беруде виртуалды шындық технологияларын қолдану оқушылардың оқуға деген қызығушылығын арттырып, білім сапасын арттыруға болатынын көрсететін көптеген зерттеулер бар.

Зерттеудің бір бағыты – студенттер виртуалды сабақтарға қатыса алатын виртуалды сыныптарды пайдалану. Виртуалды сыныптар студенттерге жаңа пәндерді меңгеруге, тесттер мен тапсырмаларды орындауға және басқа студенттермен топта оқуға мүмкіндік береді.

Тағы бір бағыт – виртуалды зертханаларды пайдалану, мұнда студенттер нақты құрал-жабдықтарды қажет етпей-ақ тәжірибелер мен зерттеулер жүргізе алады. Мұндай зертханалар студенттерге әртүрлі ғылымдарды, соның ішінде физика, химия, биологияны оқуға мүмкіндік береді [3].

Білім берудегі виртуалды шындық қолданбаларының бірнеше мысалдары бар. Бір мысал медициналық оқыту үшін VR модельдеулерін пайдалану болып табылады. Медицина студенттері шынайы емделушілерде тәжірибе жасамас бұрын қауіпсіз және бақыланатын ортада хирургиялық процедуралар мен медициналық диагностиканы орындау үшін VR симуляциясын пайдалана алады. Тағы бір мысал тіл үйренуде VR қолдану. Студенттер шынайы өмірдегі әңгімелерді имитациялайтын имитацияланған ортада сөйлеу және тыңдау дағдыларын

жаттықтыру үшін VR пайдалана алады. Сонымен қатар, VR оқуды қызықты әрі тартымды ететін білім беру ойындарын жасау үшін пайдаланылуы мүмкін.

«Білім беруде виртуалды шындық технологияларын пайдалану» тақырыбына арналған мақаланың негізгі бөлімінде әдетте виртуалды шындық технологияларының білім беру нәтижелеріне тиімділігі мен әсерін зерттеу үшін бірқатар зерттеу әдістері қолданылады. Соның бірі эксперименттік жобалау әдісі.

Эксперименттік жобалау: әдетте виртуалды шындық технологияларының білім беру нәтижелеріне әсерін зерттеу үшін қолданылады. Жобалау қатысушыларды виртуалды шындыққа немесе бақылау тобына кездейсоқ тағайындауды және екі топ арасындағы нәтижелерді салыстыруды қамтиды. Жалпы, эксперименттік жобалау әдісі білім берудегі виртуалды шындық технологияларының тиімділігін зерттеудің қатаң және сенімді әдісі болып табылады және осы саладағы зерттеулерде кеңінен қолданылады [4].

Бұл зерттеуде біз эксперимент жүргіздік, онда субъектілер виртуалды шындық технологияларын қолдана отырып және дәстүрлі сабақ түрінде өтті. Эксперимент 12 мен 16 жас аралығындағы оқушылар тобында жүргізілді. Студенттер екі топқа бөлінді - эксперименттік және бақылау.

Эксперименттік топ виртуалды шындық технологияларын қолдана отырып, ал бақылау тобы виртуалды шындық технологияларын қолданбай дәстүрлі сабақтар өткізді. Сабақ өту процесі бірдей болды, бірақ эксперименттік топқа виртуалды ортаға енуге мүмкіндік беретін виртуалды шындық гарнитуралары берілді.

Виртуалды шындық тобы мен дәстүрлі оқыту тобының арасында білімді сақтауда айтарлықтай айырмашылық бар-жоғын анықтау үшін алдын ала және кейінгі сынақтардың нәтижелері жұптастырылған үлгілер t-тестінің көмегімен талданды. Сонымен қатар, виртуалды шындық тобына олардың технологиямен субъективті тәжірибесін және оның оқуға әсерін бағалау үшін сауалнама жүргізілді. Екі топтан жиналған деректер виртуалды шындық тобының бақылау тобына қарағанда жақсырақ жұмыс істегенін анықтау үшін статистикалық әдістерді қолдану арқылы талданады.

Виртуалды шындық тобы тесттен кейінгі ұпайлармен өлшенетін ($t = 4,36$, $p < 0,05$) дәстүрлі нұсқау тобына қарағанда білімді сақтаудың айтарлықтай жоғары ұпайларын көрсетті. Виртуалды шындық тобы үшін тесттен кейінгі орташа балл 85% болса, дәстүрлі нұсқау тобы үшін тесттен кейінгі орташа балл 72% болды.

Виртуалды шындық тобы технологияға қанағаттанудың жоғары деңгейін хабарлады, қатысушылардың 95%-ы виртуалды шындық нұсқаулығын тартымды және жағымды деп тапқанын хабарлады. Сонымен қатар, қатысушылардың 80% виртуалды шындық нұсқауын дәстүрлі оқыту әдістеріне қарағанда тиімдірек деп тапты. Егер виртуалды шындық тобы дәстүрлі тобына қарағанда айтарлықтай жақсы нәтиже көрсетсе, виртуалды шындық технологияларын пайдалану білім беру нәтижелерін жақсартуда тиімді болды деп қорытынды жасауға болады. Нәтижелер білім беруде виртуалды шындық технологияларын пайдалану оқушылардың оқуға деген қызығушылығын арттырып, білім сапасын жақсартқанын көрсетті.

Білім беруде виртуалды шындық технологияларын пайдалану бойынша зерттеудегі виртуалды шындық тобы мен дәстүрлі оқыту тобының орташа ұпайларын көрсететін 1-кестенің мысалы:

Кесте 1.

Топ	Тестке дейінгі орташа балл	Тесттен кейінгі орташа балл	Білімді сақтау
Виртуалды шындық	70%	85%	15% ұлғаю
Дәстүрлі сабақ	68%	72%	4% ұлғаю

Біздің зерттеуіміз білім беруде виртуалды шындық технологияларын қолдану тиімді және оқушылардың оқу нәтижелеріне оң әсер ететінін көрсетті. Білім берудегі виртуалды шындық технологияларының әлеуетін толық зерттеп, оларды пайдаланудың тиімді жолдарын анықтау үшін қосымша зерттеулер қажет.

Қорытындылай келе, білім беруде виртуалды шындық технологияларын пайдалану студенттердің оқу тәжірибесін арттырудың перспективалық әлеуетін көрсетеді. Біздің гипотеза виртуалды шындық технологиялары студенттерді оқу процесіне қызықтыратын және олардың ақпаратты сақтауды жақсартатын шынайы және иммерсивті оқу ортасын құра алатыны туралы дәлелдермен расталды. Бұған қоса, виртуалды шындық технологиялары практикалық оқуға және дәстүрлі сыныптарда мүмкін болмайтын нақты әлем сценарийлерін модельдеуге мүмкіндіктер бере алады.

Қиындықтарға қарамастан, VR технологияларының білім берудегі революциялық әлеуеті айтарлықтай. Технология дамып келе жатқандықтан, аппараттық құралдар мен бағдарламалық қамтамасыз етудің құны төмендеп, VR технологияларын мектептер мен университеттер үшін қолжетімді етеді. Бұған қоса, анағұрлым интуитивті және пайдаланушыға ыңғайлы бағдарламалық жасақтаманы әзірлеу мұғалімдер мен нұсқаушыларға VR мазмұнын жасауды және пайдалануды жеңілдетеді. Ақырында, VR технологияларын жасанды интеллект және машиналық оқыту сияқты басқа технологиялармен интеграциялау студенттер үшін одан да жекелендірілген және бейімделген оқу тәжірибесін қамтамасыз ете алады [5].

Әдебиет

1. Чернявский Д.С. Виртуальная реальность и ее применение в образовании / Д.С.Чернявский // Информатизация образования и науки. – 2017. – № 1 (9). – б. 31-35.
2. Шестакова Е.А. Виртуальная реальность в образовании: теория и практика / Е.А.Шестакова // Высшее образование сегодня. –2018. № 7 (793). – с. 30-36.
3. Коломийцева Е.В. Использование технологий виртуальной реальности в образовательном процессе / Е.В.Коломийцева, Л.А.Лисина // Современные проблемы науки и образования. – 2018. № 4. – с. 117.
4. Бондаренко О.С. Технологии виртуальной реальности в современном образовании / О.С.Бондаренко, Е.С.Кириленко // Инновационные технологии в науке и образовании. – 2019. № 4 (39). – с. 69-73.
5. Маркова Н.С. Использование технологий виртуальной реальности в процессе обучения / Н.С.Маркова // Педагогический опыт: теория, методика, практика. – 2019. № 3 (22). – с. 11-16.

ӘОЖ: 37.013:37.02

КЕЙС-СТАДИ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ МАМАНДЫҚҚА БАҒЫТТАЛҒАН ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ӘЛЕУЕТІ

А.С.Темірғалиева

Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ, Алматы қ.

Андатпа: Мақалада студенттерді оқыту процесіне инновациялық әдістерді енгізу мәселелері қарастырылған. Қазіргі кезеңде оқытудың жаңа формалары мен әдістерін белсенді іздеу жүреді, бұл оқытудың директивадан интерактивті модельге ауысуын көрсетеді, ол өнімді және жеке ерекшеліктерін ескереді. Интерактивті оқытудың пәнге деген қызығушылығын арттыру, оқуды күнделікті өмірге жақындату сияқты міндеттері қарастырылған. Кейс-стади немесе нақты жағдайлар әдісіне ерекше көңіл бөлінеді. Оның ерекшелігі талданады, ол жалғыз дұрыс шешімнің түбегейлі болмауынан, айнымалылар жиынтығының болуынан тұрады, егер олардың біреуін таңдау түпкілікті нәтижеге шешуші әсер етсе. Әдістің артықшылықтары: белгісіздік жағдайында дұрыс шешім қабылдау қабілеті, оны қолдану барысында жағдайларды зерттеу дағдыларын игеру, іс-шаралар жоспарын құру және басқа мамандардың көзқарасын ескеру мүмкіндігі.

Кілтті сөздер: кейс-стади, проблемалық-ситуациялық оқыту, дербес іс-әрекет, мамандыққа бағытталған құзіреттілік, өзіндік жұмыс дағдылары, кәсіби құзіреттік, шығармашылық, инновациялық педагогикалық технология

Аннотация: В статье рассмотрены проблемы внедрения инновационных методов в процесс обучения студентов. В современный период происходит активный поиск новых форм и методов обучения, что свидетельствует о переходе обучения от директивной к интерактивной модели, являющейся более продуктивной и учитывающей особенности личности. Рассмотрены такие задачи интерактивного обучения, как повышение интереса, обучаемого к дисциплине, приближение учебы к повседневной жизни. Особое внимание уделено кейс-стади или методу конкретных ситуаций. Анализируется его специфика, заключающаяся в принципиальном отсутствии единственного правильного решения, существование набора переменных, при условии, что выбор одной из них решающим образом влияет на конечный результат. Рассмотрены такие достоинства метода, как способность принимать правильные решения в условиях неопределенности, овладение в процессе его применения навыками исследования ситуаций, возможность разработки плана действий и учета точки зрения других специалистов.

Ключевые слова: кейс-стади, проблемно-ситуационное обучение, самостоятельная деятельность, профильно-ориентированная компетентность, навыки самостоятельной работы, профессиональная компетентность, творчество, инновационная педагогическая технология

Annotation: The article deals with the problems of introducing innovative methods in the process of teaching students. In the modern period, there is an active search for new forms and methods of learning, which indicates the transition of learning from a directive to an interactive model, which is more productive and takes into account the characteristics of the individual. Such tasks of interactive learning as increasing the student's interest in the discipline, bringing learning closer to everyday life are considered. Special attention is paid to the case study or the method of specific situations. Its specificity is analyzed, which consists in the absence of a single correct solution, the existence of a set of variables, provided that the choice of one of them decisively affects the final result. The advantages of the method are considered, such as the ability to make the right decisions in conditions of uncertainty, mastering the skills of situation research in the process of its application, the ability to develop an action plan and take into account the point of view of other specialists.

Keywords: case study, problem-situational learning, independent activity, profile-oriented competence, independent work skills, professional competence, creativity, innovative pedagogical technology

Case-study әдісі немесе нақты жағдайлар әдісі (ағылшын тілінен case – жағдай, жағдай) – нақты міндеттер-жағдайларды шешу арқылы оқытуға негізделген белсенді проблемалық – ситуациялық талдау әдісі (кейстерді шешу).

Нақты жағдайлар әдісі (case-study әдісі) ойынға жатпайтын белсенді оқыту әдістеріне жатады.

Case-study әдісінің тікелей мақсаты – студенттер тобының бірлескен күш – жігерімен жағдайды талдау-нақты жағдайда туындайтын жағдай және практикалық шешім әзірлеу; процестің аяқталуы-ұсынылған алгоритмдерді бағалау және қойылған проблема тұрғысынан ең жақсысын таңдау.

Case-study әдісінің идеялары (ситуациялық оқыту әдісі) өте қарапайым:

1. Бұл әдіс шындық плюралистік болып табылатын пәндер бойынша білім алуға арналған, яғни қойылған сұраққа нақты жауап жоқ, бірақ шындық деңгейіне сәйкес келетін бірнеше жауаптар бар; оқыту міндеті бірден классикалық Схемадан ауытқып, жалғыз емес, көптеген шындықтарды алуға және олардың проблемалық өрісіне бағдарлауға бағытталған.

2. Оқытуға баса назар дайын білімді игеруге емес, оны әзірлеуге, студент пен оқытушының бірлесіп құрылуына аударылады; демек, case-study әдісінің дәстүрлі әдістерден түбегейлі айырмашылығы – білім алу процесінде демократия, егер студент мәселені талқылау барысында басқа студенттермен және оқытушымен тең болса.

3. Әдісті қолдану нәтижесі тек білім ғана емес, сонымен қатар кәсіби қызмет дағдылары.

4. Әдістің технологиясы келесідей: белгілі бір ережелерге сәйкес, нақты өмірде болған Нақты жағдайдың моделі жасалады және студенттерге қажет білім мен практикалық дағдылардың жиынтығы көрсетіледі; сонымен бірге мұғалім жетекші, сұрақтар тудыратын, жауаптарды жазатын, пікірталасты қолдайтын, яғни бірлесіп құру процесінің менеджері рөлін атқарады.

5. Ситуациялық талдау әдісінің сөзсіз артықшылығы-білім алу және практикалық дағдыларды қалыптастыру ғана емес, сонымен қатар студенттердің құндылықтар жүйесін, кәсіби ұстанымдарды, көзқарастарды, өзіндік кәсіби дүниетаным мен дүниетанымды дамыту.

6. Case-study әдісінде дәстүрлі оқытудың классикалық ақауы "құрғақтықпен", материалды – эмоцияны, шығармашылық бәсекелестікті және тіпті күресті бейнелеудің орындалмауымен байланысты. Бұл әдіспен кейс туралы жақсы ұйымдастырылған пікірталас театр қойылымына ұқсайды.

Case-study әдісі-теориялық білімді практикалық есептерді шешуге қолдануға мүмкіндік беретін құрал. Бұл әдіс студенттердің өзіндік ойлауының дамуына, балама көзқарасты тыңдау және ескеру, өз ойларын дәлелдей білуіне ықпал етеді. Осы әдіс арқылы студенттер аналитикалық және бағалау дағдыларын көрсетуге және жетілдіруге, топта жұмыс істеуді үйренуге, қойылған мәселенің ең ұтымды шешімін табуға мүмкіндік алады.

Оқытудың интерактивті әдісі бола отырып, case-study әдісі студенттердің теориялық ұстанымдарын игеруді және материалды практикалық пайдалануды меңгеруді қамтамасыз ете отырып, оң көзқарасқа ие болады; бұл студенттердің кәсібиленуіне әсер етеді, олардың өсуіне ықпал етеді, оқуға деген қызығушылық пен оң уәжді қалыптастырады. Сонымен қатар, case-study әдісі мұғалімнің ойлау тәсілі, оның ерекше парадигмасы ретінде әрекет етеді, ол басқаша ойлауға және әрекет етуге, шығармашылық әлеуетін жанартуға мүмкіндік береді.

Case-нақты бизнестен алынған мысал-бұл оқиғалардың шынайы сипаттамасы ғана емес, жағдайды түсінуге мүмкіндік беретін бірыңғай ақпараттық кешен. Жақсы жағдай келесі талаптарға сай болуы керек:

- құрудың нақты қойылған мақсатына сәйкес келуі;
- қиындықтың тиісті деңгейіне ие болыңыз;
- экономикалық өмірдің бірнеше аспектілерін суреттеу;
- тым тез ескірмеңіз;
- бүгінгі күні өзекті болу;
- типтік жағдайларды суреттеу;
- аналитикалық ойлауды дамыту;
- пікірталасты қозғау;
- бірнеше шешім қабылдаңыз.

Case-study әдісін қолданудың шетелдік тәжірибесімен жақсы таныс Н. Федянин мен В. Давиденко келтірген жағдайлардың жіктелуі назар аударуға тұрарлық:

- қосымша ақпараттың ең аз мөлшерін беретін құрылымдалған (highly structured) "ic"; онымен жұмыс істеу кезінде студент белгілі бір модельді немесе формуланы қолдануы керек; осы типтегі есептер үшін оңтайлы шешім бар;
- "кішкентай эскиздер" (қысқа суреттер), әдетте, бір-он беттен тұратын мәтін және бір-екі беттен тұратын қосымшалар; олар тек негізгі ұғымдармен танысады және оларды талдау кезінде студент өз біліміне сүйенуі керек;
- көлемі 50 бетке дейінгі үлкен құрылымдалмаған "кейстер" (long unstructured cases) - осындай оқу тапсырмаларының барлық түрлерінің ішіндегі ең қиыны; олардағы ақпарат өте егжей-тегжейлі, соның ішінде мүлдем қажет емес ақпарат беріледі; талдау үшін ең қажетті ақпарат, керісінше, болмауы мүмкін; студент осындай "қулықтарды" танып, олармен күресу керек;
- алғашқы ашушы "кейстер" (ground breaking cases), оларды талдау кезінде студенттерден игерілген теориялық білім мен практикалық дағдыларды қолдану ғана емес, сонымен қатар студенттер мен оқытушылар зерттеушілер ролін атқаратын жаңа бір нәрсе ұсыну талап етіледі.

Кейбір ғалымдар кейстер "өлі" және "тірі" деп санайды. "Өлі" істерге талдауға қажетті барлық ақпаратты қамтитын істер кіреді. Істі "жандандыру" үшін студенттерді талдау үшін қосымша ақпарат іздеуге итермелеу үшін оны құру керек. Бұл тәсіл кейстің дамуына және ұзақ уақыт бойы өзекті болуына мүмкіндік береді.

Кейстер әр түрлі формада ұсынылуы мүмкін: бір беттегі бірнеше сөйлемнен бастап көптеген беттерге дейін. Алайда, үлкен істер студенттерге кішкентайлармен салыстырғанда, әсіресе бірінші рет жұмыс жасау кезінде қиындықтар тудыратынын есте ұстаған жөн. Іс бір ұйымдағы бір оқиғаның сипаттамасын немесе көптеген жылдар бойы көптеген ұйымдардың

даму тарихын қамтуы мүмкін. Іс белгілі академиялық модельдерді қамтуы мүмкін немесе олардың ешқайсысына сәйкес келмеуі мүмкін.

Кейстерді ұсынудың нақты стандарты жоқ. Әдетте, кейстер баспа түрінде немесе электрондық тасығыштарда ұсынылады, алайда мәтінге фотосуреттерді, диаграммаларды, кестелерді енгізу оны студенттер үшін көрнекі етеді. Баспа ақпаратымен немесе электронды медиа ақпаратымен, мысалы, аудио немесе видео нұсқаларында ұсынылған ақпаратқа қарағанда жұмыс істеу және талдау оңайырақ; бірнеше интерактивті көрудің шектеулі мүмкіндіктері бастапқы ақпараттың бұрмалануына және қателіктерге әкелуі мүмкін. Соңғы уақытта барлық популярнее айналады мультимедиа ұсыну кейстер. Кейстерді мультимедиалық ұсыну мүмкіндіктері жоғарыда аталған қиындықтардан аулақ болуға және мәтіндік ақпарат пен интерактивті бейне бейнесінің артықшылықтарын біріктіруге мүмкіндік береді.

Сюжеттің болуына байланысты кейстер сюжеттік және сюжетсіз болып бөлінеді. Сюжеттік жағдайларда, әдетте, болғаноқиғалар туралы әңгіме болады, адамдар мен ұйымдардың әрекеттерін қамтиды. Сюжетсіз жағдайлар әдетте сюжетті жасырады, өйткені сюжеттің нақты көрінісі көбінесе шешімді ашады. Сыртқы жағынан, олар жағдайды диагностикалауға, сюжетті қалпына келтіруге көмектесетін статистикалық материалдар, есептеулер, есептеулер жиынтығы.

Материалдың уақытша реттілігі кейстің жанрлық ерекшеліктеріне де әсер етеді. Өткен-Қазіргі режимдегі жағдайлар оқиғалардың Табиғи уақыт тізбегімен сипатталады, себеп-салдарлық байланыстарды жақсы анықтауға мүмкіндік береді. Кейс-естеліктер тақырыптармен сипатталады. Олардағы уақыт артқа айналады: кейіпкерлер бір нәрсені есіне алады, естеліктердің өзі үзінді, көбінесе жүйесіз, үзінді болып табылады, бұл уақыт тізбегін қалпына келтіруге қиындық тудырады. Шын мәнінде, істі талдау жағдайды қайта құруға, оны белгілі бір танымдық парадигма аспектісінде түсінуге дейін азаяды.

Ақыр соңында, болжамды жағдайлар өткен және қазіргі оқиғалардың егжей-тегжейлі сипаттамасын береді, болашақта "кейіпкердің" мінез-құлқының ең жақсы нұсқасын жасау міндетін қояды.

Кейстің субъектісі ретінде кім әрекет ететініне байланысты оларды шартты түрде бөлуге болады:

- нақты тұлғалар, менеджерлер, саясаткерлер, менеджерлер әрекет ететін жеке жағдайлар;
- ұйымдастырушылық-институционалдық кейстер оларда ұйымдар, кәсіпорындар, олардың бөлімшелері жұмыс істейтіндігімен ерекшеленеді;
- көп субъектілік кейстер, әдетте, бірнеше белсенді субъектілерді қамтиды.

Кейстің мәні оның мақсатына тікелей байланысты. Көлемі бір беттен бірнеше параққа дейінгі шағын іс екі сағаттық практикалық сабақтың бір бөлігін алады деп есептелуі мүмкін. Орташа өлшемді Кейс әдетте екі сағаттық сабақты алады, ал бірнеше ондаған беттен тұратын көлемді кейсті бірнеше практикалық сабақтарда қолдануға болады.

Қоғамда болып жатырған өзгерістер жоғары кәсіби білім беру жүйесін өзгертудің қажеттілігін аңғартады. Сонымен қатар болашақ педагогтардың кәсіби біліктілігінің деңгейіне жаңа талаптар қояды. Мұндай жағдайда ЖОО-да басты мақсаты болашақ педагогтардың оқытушылық іс-әрекеттегі біліктілігін дамыту болып табылатын шет тілі сабағын оқыту өте маңызды.

Әдебиет

1. Гуманитарлық және әлеуметтік-экономикалық цикл пәндері бойынша жоғары оқу орындарына арналған кейстер жинағы: СПб оқу-әдістемелік құралы: Санкт-Петербург басқару және экономика университетінің баспасы, 2015. – 138 б.
2. Долгоруков А. М. Case study түсіну тәсілі ретінде //Қашықтықтан оқыту технологиясы негізінде ашық білім беру жүйесінің тьютеріне арналған практикалық нұсқаулық. – М.: Білім берудің қарқынды технологиялары орталығы, 2002. – 21-44 б.
3. Колесник Н. П. Кейс-стади в интерактивной обучении педагогике. – М., 2006. – 198 б.
4. Ситуациялық талдау немесе кейс-әдісінің анатомиясы /ред.Ю.П.Сурмина. – Киев: Инновация және даму орталығы, 2002. – 286 б.
5. Ильина О.К. Ағылшын тілін оқыту тәжірибесінде кейс-әдісті қолдану. // Лингвострановедение: анализ әдістері, оқыту технологиясы. Тілтану бойынша алтыншы

- ЖОО аралық семинар. Лингвострантану аспектісіндегі тілдер: ғылыми жинақ /Жалпы ред. Л. Г. Веденина. – М.: МГИМО-Университет, 2009. – 253-261 б.
6. Титова Н.Л. «Базистік» кейс-әдіс: қолдану негіздері және тәжірибесі // Бизнес- білім. – 1999. № 2 (3). – 99-112 б.

ӘОЖ: 37.013:004

ПЕДАГОГ И ЦИФРОВОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

Байгашева В.Т.
школа-гимназия №17 им. И.Трубицына,
с. Мерке Жамбылская область

Андатпа: XXI ғасырда ғылыми жаңалықтар, ақпараттандыру, жаһандандыру, ғарышты игеру, робот техникасының және жасанды интеллектінің дамуына байланысты түбегейлі өзгерістер орын алып отыр. Мақалада қазақстандық білім берудің нақты екі үрдісі: (олар, әрине, әлдеқайда көп) цифрлық ғасырдың пайда болуы, сондай-ақ қазақ мектептерінің білім берудің этнопедagogикалық негіздерін жаңғырту қарастырылады.

Кілтті сөздер: білім, IT-технология, білім, цифрлық дәуір, оқыту әдістемесі, цифрландыру, цифрлық технологиялар.

Аннотация: В XXI веке происходят радикальные изменения в связи с развитием научных инноваций, информации, глобализации, освоения космоса, робототехники и искусственного интеллекта. В статье рассматриваются две специфические тенденции казахстанского образования: (конечно, их гораздо больше) появление цифровой эпохи, а также модернизация этнопедagogических основ образования в казахстанских школах.

Ключевые слова: образование, IT-технология, знание, цифровая эпоха, методика обучения, цифровизация, цифровые технологии.

Annotation: The 21st century is undergoing radical changes due to the development of scientific innovation, information, globalization, space exploration, robotics and artificial intelligence. The article discusses two specific trends in Kazakhstani education: (of course, there are many more of them) the emergence of the digital age, as well as the modernization of the ethnopedagogical foundations of education in Kazakhstani schools.

Keywords: education, IT-Technology, education, digital age, teaching methods, digitalization, digital technologies.

Сегодня цифровизация всех отраслей экономики страны – одна из главных тем. Одно из первых направлений активной работы в этом направлении называется образование. Цифровая грамотность – это готовность и способность человека уверенно, эффективно, критически и безопасно использовать цифровые технологии во всех сферах жизни. Цифровая грамотность – основа безопасности в информационном обществе, важнейшее знание XXI века. Формированию цифровой грамотности следует уделять равное внимание чтению, математике и научной грамотности.

Ведь не по годам, а по месяцам, даже по неделям и дням человеческое сообщество входит в волшебный мир оцифровки. Технологии оцифровки – это новые инструменты прекрасного мира, которого человечество еще не знало. В настоящее время эти технологии находятся в стадии разработки. Они уже оставляют позади ту самую информационную технологию, которой мы восхищаемся.

Современные технологии постоянно внедряются в нашу жизнь, понятие «цифровой» часто встречается не только на научных конференциях, но и в повседневной жизни. Некоторые люди

до сих пор спорят о плюсах и минусах процесса оцифровки. Цифровизация означает полную автоматизацию технологических и производственных этапов, начиная от проектирования продукта, заканчивая его доставкой конечному потребителю, а также последующим обслуживанием продукта.

В период бурного развития науки многим корпорациям требуются сотрудники, готовые работать с использованием новых технологий на всех уровнях производства, а потребность в сотрудниках без специальных навыков продолжает отставать. Решение этих проблем, безусловно, должно потребовать модернизации образовательного процесса.

Цифровизация напрямую связана с доступностью инструментов обучения цифровым технологиям для высших учебных заведений и школ, которых раньше не было. Среди них выделяется и онлайн – образование.

В образовании происходят существенные изменения в связи с внедрением информации и мультимедиа в образовательную среду современных школ. Современные ученые - педагоги, социологи, футурологи рефлексивно говорят об учащихся XXI века - новом поколении. Это поколение «Следующее» поколение, поколение «Z» (согласно теории Нила Хоу и Уильяма Штрауса), поколение цифровой эпохи, поколение социально – цифровой эпохи (согласно теории Кирсти Лонк). Мы рассмотрим исследования зарубежных ученых, которые показывают развитие современных изменений и новых подходов в развитии дидактики. Такие ученые, как Дон Тапскотт, Диана Облингер, Борживой Брдичка подчеркивают, что в процессе приема и обучения происходят значительные изменения [1].

Таблица 1. Развитие поколений (Дон Тапскотт, 1998, 2008; Дайана Облингер, 2005; инж. Борживой Брдичка, 2011 г.)

Поколение XX века	Новое поколение
<ul style="list-style-type: none">• книги → чтение, текущие• шаг за шагом• обязательство• линейный стенд• принятие через чтение• независимость• амбициозный• пассивная школа• как школьное требование• обсуждение• подлинность• Внешние технологии• знание фактов	<ul style="list-style-type: none">• дисплей - визуальное восприятие• не является линейным• многозадачность• Принятие гипермедиа как формы молитвы• запуск• сотрудничество• активность• школа как игра• предупреждение• мечты• внутренняя технология• возможность найти то, что нужно

Мы согласны с мнением, что при переходе от XX века к веку новому, цифровому, источник обучения переносится с монолога учителя на форму визуального восприятия, диалога в классе, аудитории, полилога. Эти существенные изменения требуют активного использования инноваций и комплексного обучения в практике школ и вузов.

Мнения педагогов на этот счет диаметрально противоположны: от ухода от системы образования консервативным путем (то есть обучения детей по образцу прошлого века) до радикального ее изменения. Наша позиция основана на амбивалентности, последовательности «традиции → инновации», изучении феномена электронной и визуальной культуры, изучении влияния визуальной культуры на личность учащегося.

Цифровые технологии меняют наш образ жизни, то, как мы общаемся, как мы думаем, как мы себя чувствуем, каналы, по которым мы влияем на других, социальные навыки и социальное

поведение. По мнению Г.Х.Мямешевой, «среда высокотехнологичных компьютеров, смартфонов, видеоигр, поисковых систем в Интернете - заново открывает сознание человека» [2].

Процесс цифровизации влияет на процесс и качество совершенного образования. Новые технологии, внедряемые в процесс школьного образования, могут заинтересовать школьников гораздо больше, чем простые лекции. Так, например, английская школа Grange School спроектирована как «город» внутри школы. Телевизионные и радиостанции созданы в школе Грейндж, чтобы помочь детям улучшить свои реальные ситуации.

Сейчас можно наблюдать, что Правительство Казахстана старается как можно быстрее ускорить развитие информационных технологий. Современные информационные технологии являются главной предпосылкой доступа к цифровому сознанию и технологиям.

Актуальность модернизации системы образования Казахстана основана на важности социальной функции - производства и преобразования знаний, играющих решающую роль в разделении труда в современном обществе. Максимальный успех в модернизации системы образования Казахстана может быть достигнут только в том случае, если все программные средства образовательной политики смогут собрать все возможное из положительного потенциала, накопленного мировым опытом. И, особенно для многих стран Центральной Азии, до сих пор актуален вопрос модернизации системы образования.

Как показывает мировой опыт, система цифровизации очень нужна образовательному процессу. Таким образом, многие учебные заведения проанализировали многолетний опыт системы образования и осознали преимущества этого метода. Эта система необходима административно-управленческому персоналу учреждения для повышения качества образования, разработки новых информационных технологий, ускорения современных бумажных процессов.

В Казахстане Министерство просвещения поставило несколько задач в области цифровизации:

- развитие информации в системе среднего образования;
- автоматизация процесса управления образованием и наукой;
- Обучение ИТ-специалистов.

Цифровизация школьного образования в Казахстане является одним из основных направлений в процессе его реформирования. Видение школ будущего часто связано с постепенным переходом всех предметов в облачную систему образования. Речь идет об онлайн-тutorиалах и виртуальных лабораториях, открытом образовательном контенте, гибком и индивидуальном подходе к каждому участнику. Учащиеся могут вместе работать над домашними заданиями онлайн. Школьные библиотеки превратились в информационно-компьютерные центры. Процесс обучения будет связан с идентификатором каждого учащегося, что позволит проводить оценку и выставление оценок.

Система образования играет особую роль в решении проблемы обеспечения экономики кадрами, владеющими цифровыми технологиями. До достижения школьного возраста дети быстро адаптируются к цифровой среде и приобретают определенные навыки, поэтому необходимо концентрировать и развивать эти навыки в общем образовании. Для обеспечения высокого уровня электронной грамотности потребуются изменить формы, методы и технологии обучения, внедрить новые подходы в систему общего образования.

Опыт показывает, что формирование той или иной компетенции осуществляется на разных уровнях образования в соответствии с целями и возрастными особенностями обучающихся. Что же касается гибкости и компетентности XXI века, то они должны формироваться во всей образовательной деятельности, начиная с начальной школы. Остановимся на некоторых аспектах цифровизации образования, в частности на реализации системы общего образования.

В последнее время активно осуществляется процесс создания и использования онлайн – ресурсов открытого общеобразовательного, общеразвивающего, от отдельных заданий до полных курсов и модулей по формированию заданных компетенций. Единая платформа онлайн – курсов позволяет обучающимся быстро адаптироваться к информационным потокам, оценивать информацию, принимать решения в особых ситуациях, словом, осваивать навыки XXI века.

Наш народ всегда поднимал статус учителей и очень высоко их ценил. Абай, как известно, сказал: «Человечность человека исходит от хорошего учителя». Также Великий просветитель

Ахмет Байтурсынов сказал: «Сердце школы – учитель. Каков учитель, такой же будет и школа», то есть, если учитель знающий и умеет учить других, дети выйдут из школы с большими знаниями. Поэтому учитель XXI века должен в первую очередь хорошо разбираться в своем предмете. Во-вторых, мы любознательны, потому что наши ученики хотят знать больше, узнавать больше, получать от нас различную информацию. Необходимо постоянно искать, чтобы удовлетворить потребности всестороннего ученика, не ограничиваясь информацией, содержащейся в учебнике. В-третьих, необходимо быть хорошим психологом, который учитывает индивидуальные особенности каждого ученика, глубоко заглядывает в его внутреннюю душу и может повлиять на то, чтобы он стал хорошим человеком. Ведь «Образование без воспитания – злейший враг человечества», – говорит Аль-Фараби. Нужно способствовать формированию человека как личности. В-четвертых, поскольку современность – это век информации, каждый учитель должен быть ИТ-специалистом, обладающим глубоким знанием языка новых информационных технологий. Используя внутреннюю систему компьютера, офисные программы, возможности интерактивной доски, образовательные сайты через Интернет, они могут не только удовлетворить потребности современной молодежи, но и сэкономить время и сделать урок интересным. В-пятых, учитель нового века должен овладевать новыми инновационными технологиями в рамках обновленных знаний, так как урок – это педагогическая работа, которая ориентирована на конкретную цель, учитывает индивидуальные особенности учащегося, строится через формативные методы, оценку и обратную связь. Каждый урок – это результат поиска учителя [3].

С этой целью мы оцениваем рост профессионального уровня, проводя практические исследования и уроки в процессе обучения. Казалось, что работа в команде всегда эффективна. Одной из основных актуальных проблем в образовании является развитие общего поля мысли учащихся, пробуждение интереса к предмету и формирование грамотности на уроке при самостоятельном обучении. Мы не должны забывать, что устранение этой проблемы является нашей главной задачей. Однообразие ежедневных занятий приводит к тому, что ученики теряют мотивацию и интерес. Поэтому, если урок трансформировать и максимально эффективно использовать новую технологию, содержание и качество урока возрастут, ведь нововведение поможет каждому ученику развить хорошие качества, выработать собственную оценку процессов общественной жизни, общаться с людьми, повышать внимание, развивать память. Вот почему учителем в современном обществе должен быть специалист, обладающий личностным отношением, новаторством, исследовательским мышлением, творчеством и способный научить своих учеников учиться самостоятельно и приобретать передовые знания благодаря этим качествам [4].

Подводя итог, можно сказать, что изменение системы образования в XXI веке заключается в ориентации образования на реальные ценности, в формировании умения ученика применять полученные в школе знания в повседневной жизни. Поэтому учитель должен быть умелым, хорошо образованным и квалифицированным, любознательно-творческим, исследователем-критически настроенным другом, духовно богатым человеком. XXI век – век образованных людей. Чтобы стать вечной страной, и строя Новый Казахстан, мы не должны забывать, что мы воспитываем высокоразвитое, образованное, умное, интеллигентное поколение. Время в руках образованных людей.

Литература

1. Кожаметова К.Ж. «Развитие этнопедагогика как науки и учебной дисциплины за годы независимости Казахстана» // Вестник КазНУ. Серия «Педагогические науки». 2011. – №3 (34). – С. 30-35.
2. Брдычка Б. «Новые информационные технологии обучения». 2012. // <http://www.slideshare.net/bobr/> Режим доступа 30.06.2012.
3. Роберт И.В. «Теория и методика информатизации образования (психолого – педагогический и технологический аспекты). 3-е изд., доп. –М.: ИИО РАО, 2010. – с. 356.
4. Савелова Е.В. « Цифровые образовательные ресурсы в школе: методика использования. Обществознание. Сборник учебно-методических материалов для педагогических вузов». – М.: Университетская книга, 2008. – с. 224.

ӘОЖ: 371

**ИНФОРМАТИКА ПӘНІН ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ МАЗМҰНЫ АЯСЫНДА
ОҚЫТУДЫҢ ӨЗІНДІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ**

А.А.Әбуша
№54 орта мектебі, Тараз қ.

Андатпа: Сыныптың ұжымдық білімі кең, ал сыныптастардың бір-біріне берген көмегі өте тиімді, нәтижелі екенін тәжірибе көрсетіп отыр. Білімқұмар оқушылар оқытушы рөліне ие болып, өз білгендерімен бөлісіп, оқуға деген қызығушылығы және өздігінен жаңа білімді игеруге деген ықыласы арта түседі. Ойдың тәуелсіздігін қолдау үшін мұғалім оқушыларға олардың әрқайсысының пікірі мен ойы құнды екенін жеткізе алуы керек. Ойды білдіру еркіндігін шектеу ойлауды шектеу деген сөз. АКТ-ның ғылыми тұрғыда артықшылығы жеке тұлғаның шығармашылық қабілеті, танымдық белсенділігі, өзіне сенімі артады, қосымша материалдарды мольнан алады.

Кілтті сөздер: АКТ, жас ұрпақ, жаңартылған білім.

Аннотация: коллективные знания класса обширны, а помощь одноклассников друг другу очень эффективна, результативна. Обучающиеся приобретают роль преподавателя, делятся тем, что узнали, проявляют интерес к учебе и желание самостоятельно осваивать новые знания. Чтобы поддерживать независимость мысли, учитель должен уметь донести до учащихся, что мнение и мысль каждого из них ценны. Ограничение свободы выражения мысли означает ограничение мышления. Научное преимущество ИКТ заключается в том, что у индивида повышаются творческие способности, познавательная активность, уверенность в себе, он получает много дополнительного материала.

Ключевые слова: ИКТ, молодое поколение, обновленное образование.

Annotation: experience shows that the collective knowledge of the Class is extensive, and the help of classmates to each other is very effective and effective. Curious students take on the role of teachers, share what they have learned, become more interested in learning and a desire to learn new knowledge on their own. To support the independence of thought, the teacher must be able to convey to the students that the opinion and thought of each of them is valuable. Limiting the freedom to express thoughts means limiting thinking. The advantage of ICT in scientific terms is that the individual's creative abilities, cognitive activity, self-confidence increase, and additional materials are abundant.

Key words: ICT, younger generation, updated education.

«Жас ұрпақтың тағдыры – ұстаздардың қолында» деп, Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев айтқандай, қазіргі білім беру жүйесінің мақсаты – бәсекеге қабілетті білімді тұлға тәрбиелеу. Мектеп – үйрететін орта, оның жүрегі – мұғалім. Ізденімпаз мұғалімнің шығармашылығындағы ерекше тұс – оның сабақты түрлендіріп, өткізе отырып, тұлғаның жүрегіне сара жол табуы, өмір бойы оқып жемісін көре білуінде. Қазіргі таңда мұғалімдерге қойылатын талаптардың бірі – оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін меңгеріп, іс-тәжірибесінде үнемі қолдану.

Білім мазмұнын жаңарту – білім беру бағдарламасының құрылымы мен мазмұнын, оқыту мен тәрбиелеудің әдістері мен тәсілдерін қайта қарастыру болып табылады. Ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтарды бойына сіңірген, кез келген өмірлік жағдайда функционалдық сауаттылығы мен бәсекеге қабілеттілігін көрсете білетін тұлғаның үйлесімді қалыптасуына және зияткерлік дамуына қолайлы білім беру ортасын тудыру – жаңартылған білім мазмұнын енгізудің нәтижесі болуы керек. Сондықтан қазіргі уақытта дайын білімдерді игеру мен жалпылау мақсат емес, ол адамның интеллектуалды дамуының көмекші құралы болып

табылады. Ал қажетті ақпараттарды өз бетінше табу, мәселелерді анықтау және оларды шешу жолдарын іздеу, алынған білімдерді сын тұрғысынан талдай білу және оларды жаңа тапсырмаларды орындауда қолдану жаңартылған білім мазмұнының нәтижесі.

Білім беру бағдарламасы шиыршықталған қағидатқа негізделіп құрылған. Онда бір сыныпта оқығандарының келесі сыныпта тереңдетіліп беріліп, оқушылардың естерінде жатталып, ұмытылмай тереңдетіліп білімдерін жалғастыра береді.

Жаңартылған бағдарлама негізінде оқушылардың оқу жетістіктерін бағалау жүйесі де өзгерді. Критериалдық бағалау – бұл білімнің мақсаты мен мазмұнына сәйкес келетін, оқушылардың оқу-танымдық біліктілігін қалыптастыруға себепші болатын, айқын анықталған, ұжыммен шығарылған, білім процесінің барлық қатысушыларына алдын ала анықталып дайындалған критериалермен оқу жетістіктерін салыстырып бағаланады. Күнделікті оқу үдерісінде оқушыларды қалыптастырып отыру қажет етіледі. Тоқсанның соңында ғана бала бағаланады, оған дейін оқушы білімді өз бетінше игеруге, тапсырмаларды орындауға және оны айтып беруге дағдылану керек. Ол оқушыларды болашақ өмірде алған білімдерін пайдалануға, өзгелермен тіл табысуға, өзгелерді сыйлауға, басқаның ойымен, пікірімен санасуға жетелейді. Осыларды игерудің негізінде педагогикалық әдіс-тәсілдерді пайдаланып тәрбиелеу мұғалімдердің міндеттері. Педагогикалық технологияларды оқу үрдісінде пайдаланудың жолдарын оқушыларға тиімді жақтарын мұғалімдер игеріп, пайдалануда.

Әдіс-тәсілдердің негізінде оқушылар өз бетімен білімді игереді, іздейді және белсенді іс-әрекет жүргізіп, оқу үдерісінде қойылған талаптарды орындауға мүмкіндігі жоғары. Бұл пәндік білімді, әлеуметтік және коммуникативтік дағдыларды ғана емес, сонымен бірге өзінің жеке мүдделері мен болашағын сезінуге, сындарлы шешімдер қабылдауына мүмкіндік беретін тұлғалық қасиеттерді де меңгеруге ықпал етеді. Мұғаліммен бірлесіп шығармашылықпен айналысу және серіктес, кеңесші ретінде мұғалімнің қолдауы кезінде оқушының белсенді танымдық қабілеті тұрақты сипатқа ие болады. Оқушылардың қажеттілігін анықтау және қанағаттандыру жаңартылған білім беру бағдарламасының оқу жоспарын әзірлеуде маңызды болып табылады. Оқу жоспарларының ерекшелігінің бірі «тілдік мақсатты» академиялық тілді игеруде жоспарлау мен ұйымдастыру үдерісінде қолданылатын маңызды құрал болып табылады. Оқушылардың кез келген пәнді игеруде өзіндік тілдік лексикасын игеруге, пәндік тілде сөйлеуге жетелейді. Жаңартылған білім беру бағдарламасының негізінде қысқа мерзімді жоспарды дайындау да маңызды.

Жалпы білім беру саласындағы жаңа саяси ұстанымның біртіндеп іс жүзіне асуы егемен еліміздің өркендеу бейнесінің бір көрінісі. Өркениетті елдермен бәсекеге қабілетті болу үшін әлемдік білім аясына кіргізуді мақсат тұтқан еліміздің білім беру саясат оқытуды демократияландыру, ізгілендіру арқылы жаңа сапалық деңгейге көтеруге көздейді. Осыған байланысты білім берудегі біржақтылықтан бас тартып, көп нұсқалы білім алу жүйесіне бет бұрып тұрған жағдайда оқушылардың топтық ерекшелігімен қоса жеке танымдық ерекшеліктерін ескеріп, саралап оқытуды ұйымдастыру – бүгінгі мектеп өміріндегі өзекті мәселе.

Жаңартылған білім беру бағдарламасы бойынша информатика пәнін оқытудың өзіндік ерекшеліктері бар. Пәннің мазмұнын меңгеру және оқу мақсаттарына қол жеткізу үдерісінде оқушылардың ақпараттық-коммуникациялық технологияларды, атап айтсақ: қажетті ақпаратты іздеу, өңдеу, алу, құру және көрсету, ақпараттар және идеялармен алмасу үшін бірлесіп әрекет ету, жабдықтар мен қосымшаларды кең ауқымда қолдану арқылы өз жұмысын бағалау және жетілдіру дағдыларын дамыту үшін қажетті жағдайлар жасалуда. Сондықтан, мектептегі информатиканы оқытудың негізгі міндеті – ақпаратты түрлендіру, тасымалдау және пайдалану процестерін меңгеру, оқу барысында кейіннен қызмет ету саласында да өзін-өзі көрсету, дамыту құралы ретінде компьютерлік технологияларды тиімді пайдалану тәсілдерін үйрету болып табылады. Осы мақсатты жүзеге асыру нәтижесінде оқушылар ақпараттық технологияларды пайдалану тәсілдерін игеріп, қазіргі әлемнің ақпараттық бейнесін жасауға қол жеткізетін деңгейге көтеріле алады.

Оқушылардың білімі тереңдеп, өрістері кеңейген сайын олар одан кейінгі оқуын жалғастыру мен еңбек етуге икемділігі артады. Ақпараттық технологияның жедел дамуы

өмірдегі кез келген салада Информатика пәнінен алған білімдерін қолдануда ғылым, техника, медицина, білім беру мен мәдениеттің дамуына әсер етеді. Бағдарламалау дағдыларын қолдану ағымдағы іс-әрекетті жетілдіре алатын және жаңа идеялардың пайда болуына мүмкіндік жасайтын қосымшалар жасауға септігін тигізетіні түсінікті.

Мұғалім оқушыларына қалай көмектесе алады? Оқу материалы және оқушылардың өз тәжірибелері мен білімдері арасындағы қажетті байланыстарды анықтауға көмектесуі оқу мақсатына жету жолындағы күтілетін нәтиженің кілті болып табылады. Сонымен бірге оқушылар өз мақсаттары мен қажеттіліктерін анықтай алу және өз көзқарасын білдіріп, оны дәлелдей алу мүмкіндігіне ие болулары қажет. Сыныптың ұжымдық білімі кең, ал сыныптастардың бір-біріне берген көмегі өте тиімді, нәтижелі екенін тәжірибе көрсетіп отыр. Білімқұмар оқушылар оқытушы рөліне ие болып, өз білгендерімен бөлісіп, оқуға деген қызығушылығы және өздігінен жаңа білімді игеруге деген ықыласы арта түседі. Ойдың тәуелсіздігін қолдау үшін мұғалім оқушыларға олардың әрқайсысының пікірі мен ойы құнды екенін жеткізе алуы керек. Ойды білдіру еркіндігін шектеу ойлауды шектеу деген сөз. АКТ-ның ғылыми тұрғыда артықшылығы жеке тұлғаның шығармашылық қабілеті, танымдық белсенділігі, өзіне сенімі артады, қосымша материалдарды молынан алады. Сондықтан, ең тиімді оқыту – нақты әрекет арқылы оқыту, яғни белсенді оқыту болып есептеледі. Олай болса, болашақ педагогтерді жаңартылған мазмұн бойынша нақты тәжірибе негізінде оқыту олардың кәсіби құзыреттіліктерінің дамуына қолайлы жағдай жасаудың ең тиімді түрі деп санауға болады. Жаңартылған білім мазмұнын информатика пәнінде қолдану барысында өзін сабақ беретін сыныптарда оқушылардың пәнге деген қызығушылығы арта түсті және пәнді оқушылардың меңгеруі нәтижесінде білім сапасы көтеріле түскені де ақиқат.

Жаңартылған білім беру жүйесінің біздің білім беру үрдісінде алар орны жоғары деп есептеймін. Мұғалімдер де бұрынғы бір сарынды қалыптасып алған бағыттарын өзгертіп, оқушыларды шығармашылыққа жетелеуге ұмтылуда. Болашақта бәсекеге қабілетті тұлға дайындауға мүмкіндігі жоғары деп айтуға болады.

Әдебиет

1. Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы «100 нақты қадам». 2015 ж.
2. Қазақстан Республикасында орта білім мазмұнын жаңарту шеңберінде Информатика пәндері бойынша педагог кадрларының біліктілігін арттыру курсының білім беру бағдарламасы. Астана, 2016 ж.
3. К.Ж.Бұзаубақова Инновациялық педагогика негіздері. Алматы, 2009.

ӘОЖ: 371

ЭЛЕКТРОНДЫ ПОРТФОЛИОНЫҢ ЖАСАЛУ ЖОЛДАРЫ

Б.А.Чолбаева

№ 15 мектеп-гимназия, Тараз қ.

Андатпа: Мұғалім портфолиосы – мұғалімнің кәсіби іс-әрекеті заман ағымына сай: оқу, әдістемелік, шығармашылық, зерттеушілік түрлерінде жұмысының тиімділігін бақылау үшін қажет. Бұл мақалада сіз портфолио құрастыру бойынша ұсыныстарды, құжаттардың мысалдарын, үлгілерді, дизайн бойынша кеңестерді табасыз.

Кілттік сөздер: электронды портфолио, сайт, Google sites, мұғалім, мектеп

Аннотация: Портфолио учителя необходимо для контроля эффективности профессиональной деятельности учителя в соответствии с современными направлениями: преподавательской, методической, творческой, исследовательской. В этой статье вы найдете предложения по созданию портфолио, примеры документов, шаблоны и советы по дизайну.

Ключевые слова: электронное портфолио, сайт, Google sites, учитель, школа

Annotation. The teacher's portfolio is necessary to control the effectiveness of the teacher's professional activities in accordance with modern trends: teaching, methodological, creative, research. In this article, you'll find portfolio suggestions, document examples, templates, and design tips.

Keywords: electronic portfolio, website, Google sites, teacher, school

Қазіргі таңда үздіксіз білім беру жүйесінде білім саласын ақпараттандыру ерекше іргелі мәнге ие. Осыған орай, XXI ғасыр – ақпараттық технологияның және ғылымның дамыған заманы. Заманкез келген адамнан әмбебап болуды талап етеді. Оның ішінде мұғалімдер де заман ағымымен бірге өзгеруі керек.

Әр мұғалімнің кәсіби іс-әрекеті заман ағымына сай: оқу, әдістемелік, шығармашылық, зерттеушілік түрлерінде өзін елестете алуы үшін «құжаттар бар папка» - портфолио болуы қажет. Мұндай портфолио құру дәстүрі өмірлік қажеттіліктен туындайды, өйткені білім сапасына қойылатын талаптар үнемі өсіп отырады: бір жағынан, мұғалімнің портфолиосы білім беру мекемесінің әкімшілігіне оның жұмысының тиімділігін бақылау үшін қажет. Екінші жағынан, мұғалімді біліктілік санатына табысты аттестациялау үшін, үшіншіден, мұғалімнің өзін-өзі бақылауы және өзін-өзі жетілдіруі үшін мүмкіндік береді.

Портфолио (портфолио – портфолио, маңызды істер немесе құжаттарға арналған папка) – бұл адамның белгілі бір саладағы жетістігін, оның оқудағы жетістіктерін, әртүрлі конкурстарға қатысуын растайтын құжаттар жиынтығы.

Мұғалімнің портфолиосы – мұғалімнің кәсіби шеберлігінің деңгейін және өзінің кәсіби іс-әрекетінің мәселелерін шешу қабілетін көрсететін материалдарды бекіту, жинақтау тәсілі.

Портфолиоларды қолдану тәжірибесі алғаш рет Париж көркем студияларында – ательелерде пайда болды. Магистрмен бірге оқығысы келетін студент папка – портфолиоға ұқыпты түрде бүктелген өз жұмыстарының тандауын өз пікіріне ұсынып, бұл дәстүр күні бүгінге дейін сақталған.

Қазіргі уақытта бизнес саласында портфолио компанияның жетістіктерін көрсету үшін, ал фотографтар мен фотомодельдер арасында фотосуреттері бар альбом ретінде қолданылады. XXI ғасырдың басына қарай білім беру саласында портфолио пайдалану идеясы бүкіл әлемде, соның ішінде Ресейде де танымал бола бастады, мұнда олар алдымен студент портфолиосы туралы, кейінірек мұғалім портфолиосы туралы айтады. Портфолионың негізгі мақсаты кәсіби жетістіктерді жинақтау және жариялау.

Алғашқыда портфолио тек қағаз қалта нұсқасында болған, бірақ бүгінде компьютерде құжаттар (файлдар) түріндегі материалдарды ұсынудың электрондық нысаны (бұл презентациялар, мәтіндік құжаттар, құжаттардың сканерленген көшірмелері және т.б.) немесе Интернетте орналастырылған веб-сайттарда жасауға болады.

Портфолио мазмұны және құрылымы

Жалпы қабылданған портфолио моделі жоқ және оны құру тәсілдері әр түрлі болуы мүмкін, ол әр мұғалім үшін өте жеке және оның кәсіби қызметінің ерекшелігіне, сонымен қатар оқытушы үшін ол құрылатын оқытылатын оқу пәніне байланысты. Мұғалім өз жұмысын, өз жетістіктерін талдап, педагогикалық жетістіктерді жалпылау және жүйелеу, оның мүмкіндіктерін объективті бағалау, қиындықтарды жеңу жолдарын және жақсы нәтижеге жету жолдарын көруі қажет.

Мұғалім портфолиосын құрудың негізгі принциптері:

- жүйелілік;
- мәліметтердің нақтылығы мен ауқымдылығы;
- ақпараттың объективтілігі;
- көрнекілік.

Портфолио жасаудың көптеген нұсқалары бар, олардың кейбірін ұсынамын.

Ресурс атауы және оған сілтеме:

uCoz веб-сайт құрастырушысы (<http://www.ucoz.ru/>)

Google сайттары Google (<https://sites.google.com/>)

Google Blogger блогы (<https://www.blogger.com>)

Website Builder JimDo (<http://ru.jimdo.com/>)

Multilesson - мұғалімдерге арналған ақысыз веб-сайт құрастырушы <http://multiurok.ru/>)

Берілген сайттардың ішіндегі қарапайым, функционалды және ең бастысы, толығымен тегін веб-сайт құрастырушысын іздесеңіз, Google Sites өте қолайлы сайттардың бірі.

Google Sites пайдаланушыға ыңғайлы веб-сайт құрастырушы мен хостинг сайты біріктіреді. Функционалды жеке веб-сайтты немесе корпоративтік веб-сайтты жасау үшін сізге тінтуірдің бірнеше қозғалысы қажет. Динамикалық веб-беттерді жасау кәдімгі құжаттарды жасау сияқты оңай. Сонымен қатар, Google Sites сервисінің басқа ұқсас қызметтермен салыстырғанда ерекшелігі бар. Мысалы, Google Sites функционалдығы негізгі мәтіндік пішімдерден бастап күрделі графикаға дейін кез келген дерлік ақпарат түрін сақтауға және өңдеуге мүмкіндік береді. Ыңғайлы болу үшін Google әзірлеушілері функционалдылыққа үлгілердің үлкен жинағын қосты.

- Google сайттары ақпараттың кез келген түрін сақтауға және бейнелеуге мүмкіндік береді;
- мәтіндік құжаттар, электрондық кестелер мен пішіндер, Google Docs презентациялары
- Youtube және Google Video сайттарынан бейне
- Google күнтізбелері
- тізімдердің барлық түрлері, соның ішінде тапсырмалар тізімдері
- кез келген форматтағы файлдар бетке қосымшалар ретінде және т.б

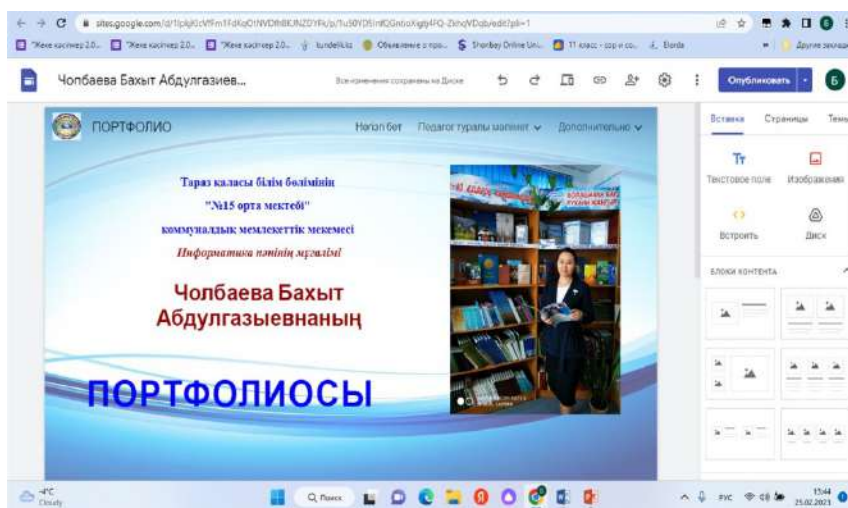
«Google Sites» қызметі веб-дизайнды түсінбейтіндерге де өз веб-сайтыңызды жылдам жасауға мүмкіндік береді. Жай орналасуды тандап, мәтінді, бейнелерді, презентацияларды, күнтізбелерді және т.б. қосыңыз. Қажет болса, сайтыңыздағы кез келген мазмұнға кіруді оңай шектей аласыз.

- Сіз кез келген уақытта және Интернетке кіру мүмкіндігі бар кез келген компьютерде портфолиоңызды толықтыра аласыз, өзгертулер енгізе аласыз және барлық осы толықтырулар барлық мүдделі тұлғаларға бірден қол жетімді болады;

- Сізге портфолиоға сілтемені бір рет беру жеткілікті және ол тұрақты қол жетімді болады, портфолио қай жерде қажет болса, оны сілтеме арқылы әрқашан аша аласыз;

- Бір ресурсты қадағалау әлдеқайда оңай;

- Портфолионың мәні өзін-өзі таныстыруда немесе есеп беруде ғана емес, сонымен қатар тәжірибе алмасуда, білім беру үдерісіне қатысушылармен өзара әрекеттесуде және Интернетте орналастырылған портфолио ғана бұл мақсатты орындай алады.



Сурет 1.

Осы портфолионың бірінші бетінде оқытушының тегі, аты және әкесінің аты, оның лауазымы, санаты көрсетіледі. Келесі бетте портфолио мазмұны болады. «Мұғалім туралы жалпы ақпарат» бөлімінде білімі (жоғары оқу орны), біліктілігі, жалпы жұмыс өтілі және мамандық бойынша жұмыс өтілі, портфолио толтыру уақыты көрсетіледі; біліктілігі берілген

жоғары оқу орнын бітіру туралы диплом бетінің қысқартылған данасы қойылады; қайта даярлау курсынан өткені, марапатталғаны, түрлі конкурстарға қатысқаны туралы құжаттардың көшірмелері.

Педагогикалық іс-әрекеттің нәтижелерін сипаттау үшін мұғалімде тоқсандық, жартыжылдық және бір жылдағы жүйелі талдау нәтижесінде алуға болатын бірнеше жыл бойына тиісті деректер болуы қажет. Мұнда біз дайындық деңгейін, % сапа мен динамикадағы орташа баллды көрсетеміз.

Әдебиет

1. Қазақстанның әлемдегі бәсекеге барынша қабілетті 50 елдің қатарына кіру стратегиясы»
2. Персональный сайт учителя технологии МБОУ Шахунской СОШ№ 1 им. Д. Комарова Киренской Галины Юрьевны <http://texnologiya.shah-school1.edusite.ru/p73aa1.html>
3. <https://sites.google.com/site/poznava.jsnami/>

ӘОЖ: 648. 01

ЦИФРЛЫ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНЕ КӨШУ – ЗАМАН ТАЛАБЫ

И.Д.Абуова
№ 42 орта мектебі, Тараз қ.

Аңдатпа: Мақалада цифрлі технологиялары заманауи педагогиканың барлық мүмкіндіктері, оның басты мақсаты жеке тұлғаның шығармашылық мүмкіндіктерін сақтау және дамыту жолдары және педагогикалық практикаға цифрлі білім беру технологияларын енгізу пәнаралық білімді және кәсіби-педагогикалық құзыреттердің белгілі бір кәсіби іс-әрекеттерін жетілдіруде педагогтердің белсенділігін арттыру мүмкіндіктері қарастырылады.

Кілтті сөздер: цифрлі технология, платформа, жаңаша, интернет, формат.

Аннотация: В статье рассматриваются все возможности современной педагогики с цифровыми технологиями, ее главная цель-пути сохранения и развития творческих возможностей личности и внедрение цифровых образовательных технологий в педагогическую практику, возможности повышения активности педагогов в совершенствовании определенных профессиональных действий межпредметных знаний и профессионально-педагогических компетенций.

Ключевые слова: цифровая технология, платформа, новинка, интернет, формат.

Annotation: the article discusses all the possibilities of modern pedagogy with digital technologies, the main purpose of which is to preserve and develop the creative capabilities of the individual and the possibilities of increasing the activity of teachers in improving interdisciplinary knowledge and certain professional activities of professional and pedagogical competencies in the implementation of digital educational technologies in pedagogical practice.

Key words: digital technology, platform, new, internet, format.

Ел президенті Қ.Тоқаев: «Қазіргі геосаяси жағдайда елдер технология жағынан бір-бірінен оқшаулануда. Сондықтан түркі елдеріндегі ІТ саласындағы соңғы жаңалықтарды жіті бақылау қажет. Бұл цифрлық дамуымызға жол ашады», - деді.

Біздің елімізде педагогика білім беру бағыттарын жаңғырту ретінде айқындау әлемдік тәжірибелерді, жетекші идеяларды іске асыру, жекелеген тәжірибелерді енгізу, жаңа үлгідегі педагогтарды дайындау барысында талапқа сай әдістер мен қағидаттар негізінде дамуы қажет деп ойлаймын. Қазіргі білім үрдісінің қарқынды даму заңдылықтарды, цифрлі қоғамның етең алуына қарай білім алу жолдарының форматтары өзгеріп отыр. Цифрлі қоғам жетек алып, білім

алудың жан- жақты мүмкіндіктері қарастырылып, адамның өзіндік дамуына мүмкіншіліктер қол жеткізіп, өзіндік дамудың қол жетімдері қағидалары ұсынылып келе жатыр.

Цифрлық сауаттылық - қазіргі қоғамда ақпараттық дүниетанымы дамыған, цифрлық технологияларды білім саласында пайдалану, тиімді ақпараттық технологияларды қолдану және білім сапасын арттыруда арқылы болашақ ұрпақтың әлемдік деңгейде дамуына септігін тигізеді.

Білім үрдісін цифрландыру осы білім үрдісіне: оқушыларға , ата-аналарға , мұғалімдер, білім беру жүйесінде қызмет ететін тиімді құралдарды іске қосу және цифрлық платформаны пайдалану белсенді түрде жүзеге асырылады.

Білім үрдісін цифрландырудың негізгі мақсаты – әлемдік бәсекеге қабілеттілікті арттыру, оқу- тәрбие үрдісін жеңілдету және тиімді жақтарын пайдалану, халықтың өмір салтын жақсарту, ата-ана мен ұстаздар мен ата-аналар жүктемені және қағазбастылықты азайту. Ең негізгі мақсат – білім сапасын арттыру. Болашақ ұрпақ және болашақ мамандар оның ішінде жасанды интеллект және ауқымды жобалар, деректер, табиғи ресурстарды дұрыс пайдалану, қоғамды болып жатқан саяси мәселелерді шешуде бәсекелестік қабілетке қарсы тұрып, дұрыс шешім қабылдай алатын болуы тиіс. Қ.Ж. Тоқаев: «Елді цифрландыру – бұл мақсат емес, бұл Қазақстанның абсалюттік артықшылықтарын қол жеткізу құралы. Бұл процесс жүйелілікті, реттілікті және кешенді тәсілді талап етеді» – деді [1].

Білім үрдісінде цифрландыру жүйесінің басты міндеті- халықаралық деңгейде және әртүрлі салаларда, оның ішінде «жасанды интеллект» және «ауқымды деректер» жасау саласында жастарды дайындау және оның нәтижесін көрсету.

Қазіргі білім парадигмасында баланың белгілі бір білік дағды емес, жеке құндылықтарын асыра отырып азамат ретінде дамуын көздейді.

Оқыту үрдісін жаңаша ұйымдастыру мынадай міндеттерді қамти алады:

- Көшбасшылықты қарастыру
- Ортақ қарым-қатынас және ұжымдық іс-әрекетті жандандыру
- Даралап оқыту
- Цифрлық білім беру ресурстарына:
 - Платформааралық құру технологияларды құру
 - Мультимедиялық технологиялар
 - Оқушылардың өз беттерінше дайындығы және білімдерді бекіту
 - Халықаралық қауіпсіздік стандартына сәйкес
 - Әлемдік тәжірибені қамтуы
 - Мұғалімдер цифрлық білім беру ресурстарын оқу процесіндегі басты немесе қосалқы ресурс ретінде пайдаланады.

Осы орайда жалпы педагогикалық үрдісте цифрлық білім ресурстарына қойылатын негізгі талаптар қарастырылған.

1. Ғылымилық:

- оқу материалдың мазмұның баяндау дұрыстығы;
- қазіргі заманғы түсіндірмелерге сәйкестігі;
- материал нақты, толық, түсінікті болуы тиіс.

2. Түсініктілік:

- оқушылардың жас ерекшелігін ескеру;
- шамадан тыс жүктеменің болмауы

3. Көрнекілік:

- оқу материалын қабылдауға және қайта өңдеуге сезім мүшелерін мақсатқа лайықты қатыстыру;
- қысқа болса да нақты, түсінікті болуын қамтамасыз ету;

4. Саналылық:

- пайдаланушылар үшін оқу міндеттерінің айқын қойылымы.
- оқушылар мүддесіне тірек және ілім түрткілерін қалыптастыру.
- оқушылардың белсенді ақыл-ой іс-әрекетін ұйымдастыру.
- шынайы уақыт режимінде өзара әрекеттестікті және кері байланыстарды ұйымдастыру

5. Теория мен практиканың байланыстылығы

- оқу материалының практикалық бағдарланғыштығы.
 - ЦБР-дың қоғам мен экономиканың қазіргі заманғы даму процесіне бағдарлануы.
- ЦБР топтамасы бұл- мұғалімдерге сабақ барысында және үй тапсырмаларын орындауға септігін тигізеді.

Ақпараттарды алу блоктары: иллюстрация, анимация, мультимедия компоненттері, презентация, мультимедиялық сабақтар.

Виртуальды галереялар: аудио- видео таспалар

Анықтама материалдары: График, диаграммалар, түйіндімелер, интернет сітемелер.

Бұл ретте цифрлық білім беру ресурсты ақпаратты әр қолданушыға өз бетінше ыңғайлы әр түрлі форматта ұсынуы қажет. Сандық білім беру ресурстарын мұғалімдердің сабақ өткізу және оқушылардың өздігінен дайындалу үшін, сонымен бірге анықтамалық материалдар ретінде пайдалануға болады. Осы ретте цифрлі білім беру жүйесінде бірнеше бағыттар орын алады.

- Адам капиталын дамыту.
- Инновациялық экожүйені құру
- Цифрлық Жібек жолын жүзеге асыру

Цифрлі технологияның дамыған заманда мемлекетіміздің ықпалы мұғалімнен шығармашылықты, үлкен талапты талап етеді. Компьютер мен ақпараттық технологияларды қолдану арқылы оқу үрдісі оқушының жаңаша ойлау қабілетін қалыптастырады, оны жүйелік байланыстар мен заңдылықтарды іздеуге итермелейді және соның нәтижесінде оның кәсіби потенциалының қалыптасуына жол ашады. Сонымен бірге ақпараттық-коммуникациялық технологиялар тек білім беруде ғана емес, өмірдің барлық салаларында және салаларында белсенді түрде қолданылады. Технологиялар күн сайын дамып, өзгеріп отыратыны белгілі, сондықтан білім мен ғылым саласындағы жаңалықтардан хабардар болып, жаңа зерттеулер мен технологияларды меңгеру қажет деп санаймын.

Ш. Уалиханов: «Халықтың кемеліне келіп өркендеп өсуі үшін ең алдымен азаттық білім» қажет [2].

Сонымен қатар, жоғары оқу орнында оқу үрдісін автоматтандыру үрдісі жүзеге асырылып жатыр. Қазіргі оқу үрдісі электронды оқулық, сабақ кестесі, жоспар, тестілік емтихан тапсырмаларды табылады. Білім беру саласының цифрландыру үрдісін ұйымдастырудың көптеген кемшіліктерге ие. Ақпараттық жүйелеріндегі мемлекеттік органдарының басқа жүйелермен интеграциялау төмен деңгейде болуы. Білім беру ұйымдарының жабдықталмауы, интернетке қосылу жылдамдығының төмендігі өзекті мәселеге айналып отыр. Білім беру жүйесін цифрландыруды қолдайтын бірыңғай оператордың жоқтығы қиындықтар туғызуда. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың инфрақұрылымын қамтамасыз ету бойынша бірыңғай техникалық талаптардың жоқтығы, бесіншіден, кәсіби құзыреттілік деңгейінің төмендігі кері әсерін тигізеді.

Әдебиет

1. Қ.Ж.Тоқаев цифрландыру орталығын құруды ұсынды (egemen.kz)
2. Білім туралы нақыл сөздер (massaget.kz)
3. Қалиев С. және т.б. Қазақ халқының салт-дәстүрлері. – Алматы, 2011.
4. Ф.Б.Бөрібекова Н.Ж.Жанатбекова. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар. Оқулық. – Алматы, 2014.
5. Слевко Г.К. Современные образовательные технологии. –М: Народное образование, 2011.
6. Әбдіғалиев Қ. Осы заманғы педагогикалық технологиялар. //Қазақстан мектебі, 2001, №2.
7. Таубаева Ш.Т., Барсай Б.Т. Оқытудың қазіргі технологиялары. //Бастауыш мектеп, 2002. №3.
8. Өстеміров К.Қазіргі педагогикалық технологиялар мен оқыту құралдары – Алматы, 2008.

ӘОЖ: 371

САБАҚТА АКТ ҚҰРАЛДАРЫН ҚОЛДАНУ

А.С.Раисова

Г.С.Меркибекова

Ө.Жолдасбеков атындағы № 50 орта мектебі, Тараз қ.

Аңдатпа: Бастауыш сынып сабақтарында Акт қолдану – компьютермен жасалатын тән әдістерді қолдану, оқытудың тиімділігін арттыру, оқушыларды ынталандыру және білім беру удерісіне қатысуды арттыру, қолданбалы міндеттерді шешуге тұрақты қызығушылықты қалыптастыру мақсатында қолданбалы бағдарламаларды пайдалану.

Сабақ процесінде геймификацияны қолданған кезде қызығушылықты арттырады, ынталандырады, білім беру кеңістігінде бәсекелестікті арттырады. Интербелсенді тақта бұл өз кезегінде білімді тиімді меңгеруге және білімді нығайтуға ықпал етеді. Тіпті күрделі тақырыптың өзін де оқушы қызықты әрі жеңіл түрде қабылдайды.

Кілтті сөздер: ақпарат көздері, интербелсенді тақта, гугл бағдарламалар, аккаунт.

Аннотация: Использование ИКТ на уроках начальных классов-использование характерных компьютерных методов, использование прикладных программ с целью повышения эффективности обучения, стимулирования учащихся и повышения вовлеченности в образовательный процесс, формирования устойчивого интереса к решению прикладных задач.

При использовании геймификации в процессе занятий повышает интерес, стимулирует, повышает конкуренцию в образовательном пространстве. Интерактивная доска это, в свою очередь, способствует эффективному усвоению знаний и укреплению знаний. Даже сама сложная тема воспринимается учеником в интересной и легкой форме.

Ключевые слова: источники информации, интерактивная доска, гугл программы, аккаунт.

Annotation: The use of ICT in primary school lessons is the use of computer – generated techniques, the use of Applied programs in order to increase the effectiveness of teaching, stimulate students and increase participation in educational activities, and create a stable interest in solving applied tasks.

When using gamification in the lesson process, it increases interest, stimulates, and increases competition in the educational space. Interactive whiteboard this, in turn, contributes to the effective acquisition of knowledge and strengthening of knowledge. Even a complex topic itself is perceived by the student in an interesting and easy way.

Key words: information sources, interactive whiteboard, Google Apps, account.

Тіл білімі үшін компьютерлік лингвистика саласы үшін үлкен өзгерістер алып келгені рас. 1990 жылы 29 желтоқсанда Алматы қаласында Бүкілодақтық конференция болып, келген ғалымдардың айтқан құнды пікірлері елімізде компьютерді оқыту ісіне пайдалануға көмегін тигізгені анық.

Міне, қазіргі таңда еліміздің мектептерінде компьютермен жабдықталып, компьютермен жұмыс жасау қарқынды дамуда.

Әр сыныпта қанша оқушы болса, сонша оқушы оқытуды дербес жүргізуге қол жеткізуде.

Оқытудағы цифрлық сауаттылық технологиясын жасаудағы басты мақсаттың бірі – оқушының өз бетімен жұмыс жасап сабаққа деген ынтасын және белсенділігін арттыратын түріне көшуді іске асыру екенін білеміз.

Компьютермен жұмыс жасау өте қызықты. Тіпті нашар оқитын оқушының өзі компьютермен жұмыс жасауға қызығады. Өйткені бүгінгі таңда интернет желісімен әр түрлі платформалармен жұмыс жасау мүмкіндіктері өте көп. Атап айтсақ тест тапсырмаларын құрастыру, тапсыру, нәтижесін тексеру.

Қазақ тілі сабағында «Зат есім» тақырыбында өткен сабақты пысықтау кезінде «Quizziz» платформасымен «Сөз және оның мағынасы» тақырыбын сұрақ-жауап арқылы білім алушылар интербелсенді тақтаға шығып кезек-кезек жауап беріп, жаңа сабақтың тақырыбы байланысып, ашылды. Тыңдалым дағдысында интербелсенді тақтадан білім алушылар бейнебаянды тамашалады. Мәтінмен жұмыс кезінде «QR» кодпен компьютер арқылы мәтінді тыңдап, жаңа сабақты жақсы түсініп алады. Жаңа сабақты қорытуға «Google disk» платформасынан тест құрастырып барлық оқушылар компьютермен тест тапсырды. Бұл тесттің тиімділігі мынада: нәтижесінде барлық білім алушылардың неше балл алғаны интербелсенді тақтадан барлық оқушының тест тапсырмаларының жауаптары аты-жөнімен шығып тұрды.

Әдебиеттік оқу сабағында мәтінмен жұмыс жасау кезінде компьютерді тиімді пайдаланудың аспектілері өте көп. Мәтінді талдау уақытындағы бірден – бір мақсат ол автордың негізгі ойын анықтау. Мәтіннің құрылымдық бөліктерін анықтау кезінде, мәтінді бөліктерге бөлу, абзацтарын тауып, әр бөлік ат қою кезінде де сол мәтіннің тақырыбын болжап табу, мәтіннің авторын анықтауға компьютер желісіндегі интернет платформаларының көмегіне жүгінеді, сол мәтінге пайдалы қосымша ақпараттар алғанға да компьютердің қосатын үлесі зор. Сонымен қатар өлең жолдарын талдаған уақытта өлеңнің тармағын, бунағын табу үшін, өлең авторын жұмбақтап мұғалім айтқанда білім алушылар осы компьютер көмегіне жүгініп, сабақтың уақытын тиімді пайдаланды.

Мәтіннің семантикасын танытуда ұстанатын белгілі арнайы символикалық жүйесі болып табылады. Компьютер арқылы мәтінді бала бойына сіңіріп, толық игерту үшін белсенді әдістің біреуіне толық жатады.

Мәтінді білім алушыларға таныту барысында оның құрылымы туралы, мәтінді құраушы элементтерінің орны мен қызметінің көптеген мүмкіндіктерін пайдалану, компьютерге күн бұрын берілген фактілер мен мәліметтерді қолдана отырып, жұмыс жүргіздік. Осы тұста мұғалім ролі қажет болады.

Мұғалім мәтіннің негізгі ойын түсіндіру үшін жеңіл сұрақтар беріп, оқушының өздігінен ойланып ізденіп табуға мүмкіндік береді. Компьютер берілген сұрақтардың әр жауабына түсініктеме беріп отырады. Осылайша мәтіндегі әр сөйлемнің өзара сабақтаса байланысы көрсетіледі, мәтіндер мен мәліметтерді өздіктерінен игеруге көптеген мүмкіндіктер табады.

Қазақ тілі сабағында «Зат есімнің септелуі» тақырыбында дыбыстық талдау мен марфологиялық талдау түрлері өте тиімді болды. Олардың негізгі функциясы мәтінді құрудағы қызмет ету факторлары екендігі нысанға алынып, құрылымдық жағынан гөрі семантикалық жағы алдыңғы қатарға шығады. Алдыңғы білімді пысықтаушы сұрақтар «Quzlet» платформасы арқылы беріліп, білім алушылар алдыңғы сабақты пысықтап еск түсірі. Сөйлемдегі сөздерден септеулі зат есімдерді табу үшін де тест арқылы сұрақ-жауап «Wordwoob» платформасы арқылы құрастырылып, компьютермен білім алушылар белгілеп, дұрыс жауаптарын тапты. Нәтижесінде білім алушылардың сабаққа деген қызығушылықтары арта түсті. Олар мұғалімнен келесі сабақтарда да осы платформалар арқылы компьютермен жұмыс жасағылары келетінін айтып өтінді.

Осы мәліметтерге сүйене отырып, қазақ тілі сабағында компьютерді қолдану мәтіндер мен информацияларды білім алушылардың өз беттерімен білулеріне жол табуға мүмкіндігі зор. Баяғы дәстүрлі сабақтарда болмаған оқытудың жаңаша тәсілдерін ұйымдастыруға болады. Білім алушылар қолданбалы бағдарламаларды компьютерге енгізіп, дискеттегі болып жатқан үдерісті өз беттерінше болжауға, зерттеуге үйренеді. Компьютер білім алушылардың ақшо ойын дамытумен қатар өз бетінше жаңаша мүмкіндіктер тармағын ашуға көптеген септігін тигізеді.

Бүгінгі таңда Елбасымыз Қ.Ж.Тоқаевтың тапсырмасымен мектептерді компьютерлеу жұмысы жүзеге асуда. Мысалға келтіретін болсақ, біздің Тараз қаласындағы барлық мектептердегі кабинеттер интербелсенді тақталар мен жек оқушыға сабақ үстінде жұмыс жасауға берілген компьютерлер, нетбуктер, планшеттер бар. Соның нәтижесінде барлық сабақтарымыз жанданып, көркейіп өтілуде. Атап айтқанда «Жаратылыстану сабағымда» «Ауырлық күші» тақырыбында сабақ өткізілді. Сабақ барысында, білім алушыларды «Flipiti net» платформасындағы рандом барабанымен сілтеме <https://flippity.net> арқылы топқа бөлінді, Өткен

сабақты пысықтау «Quizziz» әдісі арқылы жүреді: (<https://quizziz.com/join?gc=01379143>) сілтемесімен интерактивті тақтаға шығып ойын түрінде сұрақтарға жауап берді. Жаңа материалды интербелсенді тақтадан бейнебаян (<C:\Users\Acer\Downloads\Ауырлық күші видео.mp4>) арқылы жақсы түсінді. Мәтінмен жұмыс кезінде «QR» код арқылы тыңдалым дағдысы жүзеге асты.

Жер барлық денелерді: адамдарды, теңіз бен мұхит суын, үйлерді, Жер серіктерін өзіне тартады. Жердің денелерді өзіне тарту күшін ауырлық күші деп атайды.

Жаңа сабақты қорытындылау кезеңінде гугл желісіндегі мұғалімнің жеке гугл аккаунтымен құрастырылған тестті барлық білім алушылар компьютермен кіріп, аты-жөндерін жазып, белгілейді де интербелсенді тақтадан барлық білім алушылардың аты-жөндерімен тест нәтижелері шығып барлық білім алушылар бірдей бағаланады. Осылайша сабақ уақыты үнемделіп білім алушылардың білім көрсеткіші және бағалануы бір уақытта белгілі болады.

Білім алушылар қолданбалы бағдарламаларды компьютерге енгізіп, дискеттегі болып жатқан үдерісті өз беттерінше болжауға, зерттеуге үйренеді. Компьютер білім алушылардың ақью ойын дамытумен қатар өз бетінше жаңаша мүмкіндіктер тармағын ашуға көптеген септігін тигізеді.

Бастауыш сынып сабақтарында қай сабағында болмасын интерактивті тақтамен жұмыс жасау өте тиімді деп ойлаймын. Интерактивті тақтаны қолданудағы тағы бір тиімді платформасын мысалға келтіргім келіп отыр. Атап айтқанда, ActivInspire бағдарламасы кез-келген сабақты өте тартымды мультимедиялық құралдарымен білім алушылардың сабаққа деген ынтасын арттыра түседі. Бұл платформамен оқытушы мұғалім интерактивті тақтамен бейнебаян көрсетіп, аудиожазба тыңдатып, тест сұрақтары арқылы сұрақ-жауап арқылы білмалушылардың білімдерін шындай алады. Интербелсенді тақтаның сабаққа тигізетін ықпалы өте зор.

- Пән бойынша қосымша ақпараттар, жаңа мәліметтер алады.;
- Сабақта алған білімдерін шындау, жүйелейді;
- Сабаққа қызығушылықтары артады;

Акт ны қолдану кезінде кейір жайттарды сабақ уақытысында ескерген жөн.

Интербелсенді тақта анық көрсету үшін, терезеге арнайы қара матамен қараңғылау қажет. Сонымен қатар барлық сабаққа презентация слайд жасап, слайд ішіне бейнебаян, сілтемелер, суреттер, көрсетуге ыңғайлы.

Қорыта келе: Қазіргі заман талабына сай, ақпараттандыру уақыты болғандықтан білім алушыларға компьютерлік сауаттылық қажет. Білім берудің негізгі мақсаты – білім мазмұнын жаңартумен қатар, оқытудың әдіс-тәсілдері мен әр түрлі құралдарын қолданудың тиімділігін арттыруды талап етеді. Осы мақсатты жүзеге асыруда ақпараттық технологияны пайдалану әдісі зор рөл атқарады.

Көптеген жаңа технологиялармен қатар соңғы кездері сабақтарда ақпараттық технологиялар жиі қолданылуда. Осыған байланысты күнделікті сабаққа:

- мультимедия (видео, аудио қондырғылары мен теледидарды, электрондық оқулықтарды);
- компьютер (компьютерлік бағдарламалар, интерактивті тақта
- интернет және т.б. көрнекі материалдарды пайдалану айтарлықтай нәтиже береді.

Мұндай қондырғылар оқушылардың қызығушылығын арттырып, зейін қойып тыңдауға және аалған мәліметтерді нақтылауға мүмкіндік береді. Білім алушылардың сабаққа қызығушылығын ояту мұғалімнің сабақ өткізу тәсіліне де байланысты. Қазіргі таңда оқудың интерактивті әдіс-тәсілдері өте көп. Педагогикалық ғылым мен озық тәжірибенің бүгінгі даму деңгейінде белгілі болған оқыту әдіс-тәсілдерінің бәрін де еркін игеріп, әрбір нақтылы жағдайларға орай ең тиімдісін таңдап алу және олардың бірнешеуінің жиынтығын түрлендіре тиімді, үйлесімді әрі шығармашылықпен қолдану - сабақтың сәтті өтуінің кепілі.

Жаңа ақпараттық технологиялар

Мектеп мұғалімдері үшін ақпараттық технологияларды пайдаланудың тиімділігі:

- оқушының өз бетімен жұмысына;
- уақытын үнемдеуге;
- білім-білік дағдыларын тест тапсырмалары арқылы тексеруге;
- шығармашылық есептер шығару кезінде физикалық құбылыстарды түсіндіру арқылы жүзеге асыру;

- қашықтықтан білім алу мүмкіндігінің туындауы;
 - қажетті ақпаратты жедел түрде алу мүмкіндігі;
 - экономикалық тиімділігі;
 - іс-әрекет, қимылды қажет ететін пәндер мен тапсырмаларды оқып үйренуде (би өнері, қол еңбегі, дене шынықтыру сабақтары т.с.с.);
 - қарапайым көзбен көріп, қолмен ұстап сезіну немесе құлақ пен есту мүмкіндіктері болмайтын табиғаттың таңғажайып процестерімен әр түрлі тәжірибе нәтижелерін көріп, сезінуге мүмкіндік береді;
 - білім алушылардың ой-өрісін дүниетанымын кеңейтуге де ықпалы зор.
- Оқытушы сабағында ақпараттық технологияның тиімділігін жүйелі түрде көрсете біледі. Ақпараттық технологияны пайдалану іс-тәжірибесі тиімді әдіс деп ойла.

Әдебиет

1. Зарина Е.С. Учебный фильм о загадке свойства.
2. Сұрақ және жауаптың оқушылардың логикалық ойлау қабілетін дамытудағы орны. «Қазақстандағы және онымен шектес аумақтардағы инновациялық білім беру мен әлеуметтік мәдени саясат: тәжірибе, мәселелер мен перспективалар» атты халықаралық ғылыми-теориялық конференцияның материалдары. – Астана: Еуразиялық гуманитарлық институты, 2005 ж., – 520-522 б.
3. Жазба жұмыстары арқылы оқушыны логикалық ойлауға үйрету. //Ізденіс. Халықаралық ғылыми-педагогикалық «Қазақстан жоғары мектебі» журналының ғылыми қосымшасы – Алматы, 2006 ж., №1. – 280-282 б.

ӘОЖ: 371

ОҚУШЫЛАРДЫҢ АҒЫЛШЫН ТІЛІН ӨЗ БЕТІНШЕ ОҚУ БАРЫСЫНДА АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ МАҢЫЗЫ

Ж.К.Танабекова

Қ.Тұрысов атындағы №53 мектеп-гимназия, Тараз қ.

Аңдатпа: Бүгінгі қоғамда ғаламтор – әрбір адам үшін, сол секілді өзінің ағылшын тілін жетілдіргісі келетін адам үшін заманауи технологиялық жолдың бірі болып табылады. Ағылшын тілін меңгергісі келетіндерге арналған түрлі сайттар бар және де мұнда газет, журнал, электронды кітапхана, сөздіктер мен энциклопедия түрінде берілген көптеген ресурстарға қол жеткізуге болады.

Кілтті сөздер: ағылшын, білім, ақпараттық тенология

Аннотация: В современном обществе интернет-один из современных технологических путей для каждого человека, а также для тех, кто хочет совершенствовать свой английский. Существуют различные сайты для тех, кто хочет овладеть английским языком, и здесь можно получить доступ к многочисленным ресурсам, представленным в виде газет, журналов, электронных библиотек, словарей и энциклопедий.

Ключевые слова: английский, образование, информационная тенология

Annotation: in today's society, the internet is one of the modern technological paths for every person who wants to improve their English. There are various sites for those who want to learn English, and here you can get access to many resources presented in the form of newspapers, magazines, an electronic library, dictionaries and encyclopedias.

Key words: english, education, information tenology

Қазіргі дамыған заманда шетел тілдерін мультимедиялық оқыту құралдарының көмегімен меңгеру мүмкін емес. Әрине, шетел тілін үйрету әдістемесінің маңызды міндеті – ол ағылшын тілінде қарым-қатынас жүргізу үрдісін және тіл мен оның мәдениетін меңгеруді қамтамасыз ететін білім беру ортасын құру болып табылады.

XXI ғасыр – ақпараттандыру ғасыры деп аталып, жедел дамыған ғылыми-техникалық прогресс қоғам өмірінің барлық салаларын ақпараттандырудың ғаламдық үрдісінің негізіне айналды. Сонымен қатар, дәстүрлі оқыту үрдісіне де өз өзгерісін алып келгені анық. Қазіргі уақытта, оқыту барысында ақпараттық технологиялардың мүмкіндіктерін пайдаланудың көмегі зор. Жаңа ақпараттық және коммуникациялық технологияларды енгізу – ашық білім беру жүйесін қалыптастырады, ең бастысы, оқушылардың өз бетінше білім алуын қолжетімді етеді. Ақпараттық технологиялардың тигізер бірден-бір септігі – ол компьютерлік оқыту. Мысалы, мұғалімдер белгілі-бір тақырыпқа байланысты өтілген сабаққа компьютердің көмегімен тапсырмалар береді және де мультимедиялық құралдардың көмегімен шеттілін үйретуге болады.

Педагог-ғалым С.С.Құнанбаеваның пікірінше, бүгінгі күні өзекті болып отырған гуманистік және мәдениетке бағдарланған әдіснамаға сүйенетін күзіндетті білім берудің мақсаты мен соңғы нәтижесі де жаңа технологияларға негізделуі тиіс [1].

Шетел тілі- қазіргі заманның талабына сай, қоғамның әлеуметтік-экономикалық, ғылыми-техникалық және мәдениет дамуының қайнар көзі. Қазіргі шетел тілін оқыту әдістемесінің деңгейі жоғары. Тілді оқытуда интерактивтік тәсіл, ойындар, екеуаралық пікірталастар, сонымен бірге ақпараттық технология, интернет және т.б. әдіс- тәсілдер қолданылуда [2].

Мультимедиялық технологияларды оқытуда пайдаланудың осындай артықшылықтары шеттілін ауызша меңгеруде үлкен септігін тигізеді деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Бірқатар технологияларды оңтайлы ұштастыру арқылы (тілдік кітапхана, видео, теледидар, радио, газеттер мен журналдар, кітаптар, әдебиеттер және ұялы телефондар) және қосымша мүмкіндіктерді пайдалану арқылы (интерактивтілік, графикалық мүмкіндіктер және т.б.), мультимедиялық технологиялар шеттілін оқыту мен меңгеруде шексіз мүмкіндіктермен қамтамасыз етеді.

Жаңа педагогикалық ғылым оқытуда жаңа технологияларды қолдануға ұмтылады. Жоғарыда атап көрсетілген интерактивті құралдар өз қолданысын табуда. Ағылшын тілін оқуға арналған интерактивті білім беру бағдарламасының көптеген бөлімі грамматикалық және фонетикалық аспектілерді өз бетінше әзірлеуге бағытталған және оларды қолдануды автоматты түрде жасайды. Бұл бағдарламалардың ерекшеліктері - интерактивті диалогтар, айтылу және дыбыстау визуализациясы, дыбыстардың артикуляциясы көрсететін анимациялық бейнелер, түрлі сөйлеу дағдыларын жетілдіретін жаттығулар, аудармасымен берілген бейнелер және өзінің оқу нәтижесін қадағалауды қамтиды.

Ағылшын тілін оқытудың мақсаты – қарым-қатынас қызметі болып табылады, яғни, ұстаздарға қойылатын талап оқушылардың тіл үйренуге деген қызығушылығын арттыру үшін олармен меңгеріп жатқан тілде қарым-қатынас жасау. Сондықтан, ағылшын тілі мұғалімдерінің өзіндік жұмысты ұйымдастыруында интернет ресурстарының тигізер көмегі зор деп өз тәжірибемізден айта аламыз. Мультимедиялық технология бірнеше ақпараттық құралдардың (аудио, видео, мәтін, графика, анимация және т.б.) байланысын біріктіретін оқыту құралы. Осындай жаңа технологияларды оқыту үрдісінде қолдану арқылы уақыттың көп мөлшерін үнемдеуге және де оқытудың қызықты әрі пайдалы өтуіне алып келеді.

Осы ретте, мультимедиялық технологиялар өз бетінше ағылшын тілін меңгеруші әрбір оқушыға таптырмайтын көмек құралы болмақ. Тыңдау - ол сөйлеушінің мәтінін анықтау мен түсіну үрдісі болып табылады. Тыңдау арқылы сөйлеушінің екпін қоюы мен дыбыстауын, грамматикалық ережесі мен сөздік қорын және сөз мағынасын түсінгендігіне назар аударылады. Тыңдаушы бір уақытта осы төрт нәрсені атқара алуы тиіс. Сол себепті, екінші тіл меңгеру барысында тыңдау үрдісі өте маңызды болып табылады. Тыңдау ол тіл шеберлігінің ұстанымы ретінде қарастырылады. Оқушылардың тілдік шеберлігін дамытуда да тыңдау үрдісінің өмірлік маңызы зор.

Біздің қоғамда да тілдердің үш тұғырлылығы, жалпы тілді білуге деген жоғары қызығушылық қалыптасқан. Осыған байланысты, білім алушылар да ағылшын тілін меңгеру үшін төмендегі бірқатар техникалық тәсілдерді ерекше атап өтуге болады:

1. Компьютерді қолдану. Компьютердің көмегімен керекті ақпаратты визуалды көрсету және дыбыстау арқылы оларды тыңдап, түсіну қабілетін арттыруға болады. Компьютер арқылы жасалған дыбысталу тесттерімен оқушылардың қабылдаған ақпаратты қаншалықты түсінгенін тексеруге болады. Дәстүрлі әдіске қарағанда CD-ROM-ға жазылған ағылшын тіліндегі фильмдерді көрсету арқылы тыңдау қабілетімен бірге шеттілін меңгеруге деген ынтасын арттыруға болады. Сонымен қатар, Интернет желісін пайдалана отырып, ағылшын тілінде сұхбаттасу оқушылар бойында қарым-қатынас күзреттілігін дамытады.

Шеттілін үйретуге арналған бағдарламаларды теледидардан қарау немесе радио арқылы тыңдау түсіну қабілетін дамытудың тағы бір техникалық жолы. Десек те, оларды таңдағанда мұқият болған жөн. Мысалы, шетелдің хабар таратушы BBC арнасы дыбыс және бейне арқылы тәжірибе алу үшін пайдалы. CD дискілер де тыңдалымды арттыруға арналған заманауи құрал болып есептеледі.

Магнитофонды қолдану ол бұрыннан келе жатқан тыңдау құралы болып табылады, бірақ, қазіргі кезде оның қолданыс табуы төмендеуде. Дегенмен, кейбір ағылшын тіліндегі оқулықтарды қолдану барысында осы магнитофонның көмегіне жүгінеміз.

Бүгінгі қоғамда ғаламтор – әрбір адам үшін, сол секілді өзінің ағылшын тілін жетілдіргісі келетін адам үшін заманауи технологиялық жолдың бірі болып табылады. Ағылшын тілін меңгергісі келетіндерге арналған түрлі сайттар бар және де мұнда газет, журнал, электронды кітапхана, сөздіктер мен энциклопедия түрінде берілген көптеген ресурстарға қол жеткізуге болады.

2. Электронды сөздіктер – шеттілін меңгерушілердің сөздік қорын барынша жетілдіруге арнап шығарылған арнайы заманауи технологиялық құрал. Сөздіктің бұл түрінің кітап түріндегі сөздіктен біршама айырмашылығы бар. Электронды сөздіктерді қолдану өте оңай әрі жылдам. Кейбір электронды сөздіктерде, тіпті, бір сөз немесе сөйлем ғана емес, бүкіл мәтінді аударуға болады. Әрине, онда грамматикалық тұрғыда қателіктер болатыны сөзсіз, дегенмен, жұмысты жеңілдетері анық.

3. Дамыған заманның тағы бір жетік технологиясы болып – чат есептеледі. Ол интернет арқылы екі адам арасында болатын дыбыстық немесе хат түріндегі қарым-қатынас. Бұл белгілі бір тілді үйренушілер үшін қиын болуы мүмкін, себебі, мұнда ойды жинақтау және оны түсінікті жеткізе білу керек, грамматикалық тұрғыда қателіктердің болмауы тиіс.

Ойымызды жүйелеп, нақтылау үшін өз тарапымыздан оқушылар арасында сауалнамалар жүргізілді. Оның нәтижесі төмендегідей болды:

- 60% -ы жаңа технологияларды күнделікті өмірінде қолданады;
- 98% -ы компьютердің көмегімен ағылшын тіліндегі сөздік қорларын жетілдіретініне сенімді;
- 96% -ы компьютерді оқыту барысында қолдану арқылы олардың оқуға деген қызығушылығының жоғарылайтынына сенімді.
- 75% - мұғалімдердің жаңа технологияларды қолдануға мүмкіндік беруі арқылы оларды ағылшын тілін меңгеруге ынталандырады.

Ағылшын тілін оқытуда жаңа ақпараттық технологияларды қолдану, сөзсіз, өзінің орасан зор педагогикалық мүмкіндіктерін жүктейді.

Әдебиет

1. Кунанбаева С.С. Современная теория и практика иноязычного образования (на казахском языке). – Алматы: Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ, 2010. – 324 б.
2. Қастай Д. Шет тілін оқытуда әдіс-тәсілдерді тиімді пайдалану // <https://martebe.kz/shet-tilin-okhytuda-adis-tasilderdi-tiimdi-pajdalanu/>

ӘОЖ: 371

XXI ҒАСЫР МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ КӘСІБИ ТҰЛҒАСЫ МЕН ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ

Е.И.Омарова
Шайқорық орта мектебі,
Жамбыл ауданы Жамбыл облысы

Аңдатпа: Бұл мақалада автор XXI ғасырдағы цифрлы білім беру мен заманауи мұғалім тұлғасын айшықтап көрсетеді. Цифрлық құзыреттіліктер мұғалімнің принципалды жаңа, цифрлық ортада жұмыс жасауын қажет етеді. Олар білім беру процесінің басқа қатысушыларымен тікелей білім алушылармен, басқа мұғалімдермен, әкімшілікпен және ата-аналармен, сондай-ақ оқу процесіне қатысатын үшінші тұлғалармен өзара әрекеттесуімен байланысты болуының маңыздылығын түсінеді. Цифрлық сауаттылық - бұл адам өмірінің барлық салаларында цифрлық технологияларды пайдалануға баса назар аударады. Осы технологияны сенімді, тиімді қолдану арқылы мұғалімдер мектептегі білім сапасын жақсартады.

Кілтті сөздер: цифрлық Қазақстан, құзыреттілік, кәсіби деңгей, бәсеке, сандық бейне, цифрлық сауаттылық.

Аннотация: В данной статье автор освещает образование 21 века и личность современного учителя. Цифровые компетенции требуют от учителя работы в принципиально новой, цифровой среде. Они понимают важность взаимодействия с другими участниками образовательного процесса: непосредственно со студентами, другими учителями, администрацией и родителями, а также с третьими лицами, участвующими в образовательном процессе. Также описывается роль цифровой грамотности во всех сферах жизни человека и повышение качества образования в школе за счёт овладения педагогами надёжными и эффективными цифровыми технологиями.

Ключевые слова: цифровой Казахстан, компетентность, профессиональный уровень, конкуренция, цифровое видео, цифровая грамотность.

Annotation: In this article the author highlights the 21st century education and the identity of the modern teacher. Digital competences require the teacher to work in a fundamentally new digital environment. They understand the importance of interaction with other participants of the educational process: directly with pupils, other teachers, administration and parents, as well as with third parties involved in the educational process. It also describes the role of digital literacy in all spheres of human life and the improvement of the quality of education at school through the acquisition of reliable and effective digital technologies by teachers.

Keywords: digital Kazakhstan, competence, professional level, competition, digital video, digital literacy.

Қазақстан Республикасы Үкіметі 2017 жылы 12 желтоқсанда № 827 қаулысымен "Цифрлық Қазақстан" мемлекеттік бағдарламасын бекітті. "Цифрлық Қазақстан" мемлекеттік бағдарламасының ең басты мақсаты - цифрлық технологияларды қолдану мен дамыту арқылы Қазақстан Республикасы экономикасын бәсекеге қабілетті ету және Қазақстан халқының өмір сапасын жақсарту. Айта кетсек, "Цифрлық Қазақстан" мемлекеттік бағдарламасын жасау барысында көптеген өркениетті, дамыған елдердің тәжірибесі қолданылды. Цифрлық технологияны іске асыру жолында толағай жетістіктерге қол жеткізген Австрия, Дания, Аустралия, Канада мен Сингапур секілді елдерді мысалға келтіруге болады.

Қазіргі таңда ғылым мен білім жүйесінің алдында жаңа мақсаттар мен міндеттер тұр. Оларды шешу үшін Мемлекет басшысы Қ.Ж.Тоқаевтың тапсырмасы бойынша бірқатар стратегиялық және бағдарламалық құжаттарға негізделген, білім мен ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған жаңа мемлекеттік бағдарламасы әзірленді [1].

"Адам бір жылын ойласа - дән себеді, бар ғұмырын ойласа - ағаш отырғызады, ал ғасырлық болашағын ойласа - ұрпақ тәрбиелейді" - деп, ақиқат пен кеменгерліктің тура төрелігін айта білген бабаларымыздың сөзінің жаны бар. Мұғалім - өз кәсібінің шебері, осы мақсатқа бар парасат-пайымың, рухани күш-жігерің, білімін, махаббатын арнайғын тұлға. Осы орайда, үлкен ағамыз, жерлесіміз, Жамбыл өңірінің мектептерімен М.Х.Дулати атындағы Тараз мемлекеттік университетінде 60 жылдан аса уақыт жастарға тәрбие - білім берген ұстаз, ғалым Қапаш

Тасболатұлының: - Адамның ішкі жан дүниесін жанғыртып, жарқыратып жіберетін де, сыртқы-сыр-сипатын сүйкімді ететін де-қажырлы еңбек. Шәкірттерді тәрбиелеу, білімін ұштау оңай емес. Бұл үшін оларды жан-тәңімен сүйе білуің керек. Өз мамандығыңа барынша беріліп жұмыс істесеңгана бала жүрегіне жол табасың, Жас достарым! Жақсы ұстаз болу үшін ең бірінші қағида осы болу керек-деген аталы сөзін ұстаздық еңбек жолымның бағдаршамы етіп ұстап келемін [2]. Ақын Мұқағали Мақатаевтың ”Тарыдай болып кіресің, таудай болып шығасың “ деген өлеңін естімеген үлкен-кіші жоқ шығар. Осы екі арада тер төгіп,ізденіп, заман талабынан қалмай, ұстаздар қауымы ауқымды жұмыстар жүргізуге тиіспіз.Бүгінгі мұғалім-сабақты ұйымдастырушы, зерттеуші. Шәкіртке білім беру үшін олармен қатар білім алушымыз, себебі шәкірт ұстазымен бір заманда өмір сүріп жатқандықтан, олардың проблемаларын сезіне білуіміз қажет. Әрине мұғалім болу-қиынның қиыны. Өйткені әр адам- қайталанбас тұлға. Ал Ушинский айтқандай «... тұлғаны тек тұлға тәрбиелей алады» [3]. Бұл ұлы ұстаздардың айтқан өсиеттерінен біз мамандықтардың ішіндегі ең күрделісі және киелісі мұғалім мамандығы екенін ұғамыз. Келешегіміз кемел болу үшін ең алдымен, цифрлық медиа мен цифрлық технологияны ажыратып алуымыз керек.Сандық медиа термині жасалған өнімдерді және оларды өндіру үшін пайдаланылған цифрлық құралдарды,сонымен қатар ақпаратты тасмалдауды қамтиды. Digital Technologies- бұл цифрлық медиа қамтитын барлық нәрсені қамтитын жалпылама термин. Сондықтан, Digital Technologies планшеттер, компьютерлер немесе смартфондар сияқты сандық құрылғылардан, сондай-ақ цифрлық форматта кез келген түрдегі ақпаратты ұсынатын цифрлық ресурстардан тұрады [4]. Әлемнің көп елдерінде ағылшын тілі ресми тіл болып табылады, ал басқа елдерде ол білім беру немесе іскерлік мақсаттарда қолданылады. Осы орайда, бііздің балаларымыз үшін мектепте шет тілі ретінде ағылшын тілін оқыту мен үйрету өте маңызды.

Ғалымдар Марас пен Амецбихлердің пікірінше,ағылшын тілі сабақтары құзыретілік бағдарын ұстануы керек, яғни тындау,сөйлеу,оқу,жазу. Ал цифрлық технология оқушыларға ағылшын тілін үйренуге үлкен мүмкіндіктер береді.Қазіргі таңда балалар көп ақпаратқа қол жеткізе алады.Мысалы, түрлі ойындар балаларға ағылшын тілін үйренуге және дағдыларын дамытуға көмектеседі. Мектеп оқушыларына ағылшын тілін үйренуге көмектесетін арнайы ойындар бар Cambridge English ойындары және әлеуметтік желі веб-сайты. Оқушы ата-анасымен ,сыныптастарымен, ұстазымен бірге жасай алатын немесе жалғыз өзі де жасай алатын көптеген ойындар мен әрекеттер бар. Тіпті ең ынтасыз оқушы да ойын сабақтарын ұнатады,қызығушылық пайда болады.Құлықсыз оқушыларға мәтіндер мен оларды қызықтыратын әрекеттерді бергенде, олар қиын болса да тырысады,ағылшын тілінде сөйлеуге ынта пайда болады [5].

Осындай мотивация-тіл үйренудегі ең маңызды факторлардың бірі.Барлық жастағы оқушылар іштей ынталы болған кезде көбірек жетістіктерге жетеді.Бастауыш сынып оқушылары өздерінің сүйікті әңгімелерін,әндерін және бейнелерін қайта-қайта тындағанды ұнатады.Бірнеше рет қарағандары жақсы. Бұл олардың түсінігін және тілді қайталауға, меңгеруге деген сенімділігін арттыруға көмектеседі.Әсіресе, бастауыш сынып оқушылары ән арқылы ағылшын тілін үйренуді ұнатады. Себебі, әндер ағылшын тілін үйренудің қызықты тәсілі.Қазіргі жанартылған білім бойынша оқушыларымыз “Smiles”, “English Plus” оқулықтарымен білім алууда. Бұл оқулықтар өте жақсы әрі тиімді бағдарламамен жасалған деп айтсам орынды деп ойлаймын.Бұл оқулықтар сабаққа жаңа технологияларды енгізу,заманауи жоғары тиімді құралдар мен әдістерді қолдану қажеттілігін көрсетеді.Сонымен қатар оқулықта оқушылардың сыни тұрғыдан ойлау қабілетіне,өзара әрекеттесіп,қарым –қатынас жасау қабілетіне және шығармашылық көзқарасқа баса назар аударылған. Өз тәжірибемнен байқағаным стандартты емес әдістер есте сақтауға көп әсер етеді.Белсенді әдістер күнделікті сабақтарды түрлендіруге және оларды қызықты әрі танымдық жағынан белсенді етуге мүмкіндік береді. Мысалы,үшінші сынып оқушылары үшін ағылшын тіліндегі әндерді пайдалану “Sing and Learn English” <http://youtu.be/pt3aWGmWjxA> сайтынан кез-келген өтетін тақырыпқа ән табуға болады. Мысалы, Unit 3 Days of the week . Ағылшын тілін бастауыш сыныптарда ән айту арқылы үйретудің көптеген артықшылықтары бар.Басты артықшылықтарының бірі-бұл балалардың шет тілі сөздерін дұрыс айтуларына жақсы көмектеседі. Оқушы ән айтқан кезде әншінің айтқанына еліктейді,сонымен қатар түрлі қимыл жасап, қайта-қайта қайталайды, бұл оқушыға ағылшын акцентін жаттықтыруға мүмкіндік береді және ағылшын тілінде сөздерді дұрыс айтуға үйренеді. Ән айту кезінде біз грамматиканы байқамай қолданамыз. Шын мәнінде, біз ағылшын тілін сөйлеу арқылы үйреніп жатырмыз, бұл тілді меңгерудің ең тиімді жолы, ең жақсы мотивация. Осы орайда Padlet тақтасын қолданып 8 сыныпта Reading for pleasure айдарымен берілген “The

legend of Alpaymy Batyr “ мәтiнiне өткiзген сабағымның сiлтемесiн <https://padlet.com/annvld85/uiec7qcd25ltwtyl> жiберiп отырмын Padlet-оқушыларға мәтiндi, суреттердi,сiлтемелердi, құжаттарды, бейнелердi және дауыстық жазбаларды жариялау арқылы желiде бiрлесiп жұмыс iстеуге мүмкiндiк беретiн сабақта пайдалануға өте оңай және кез келген деңгейдегi оқушымен пайдалана алатын құрал екенiне көз жеткiздiк [6].

Қорыта айтқанда, XXI ғасырдағы заманауи мұғалім тұлғасы деп, шын мәнінде кемелді ұрпақ тәрбиелеуді өмірлік мақсат – мұраты санайтын, өзгелерге өнер-білім үйрете жүріп,өзі де үйрене жүретін «сегіз қырлы, бір сырлы» жанды айтамыз. Ол жүзі жылы, мінезі жайдарылы,білімі тереңары мен жүрегі таза,уақыт талабымен үндесе жұмыс атқара алатын халыққа қадірменді ұстаз. Осындай заманауи мұғалімдер сандық технологияны оқып үйрену арқасында күн сайын көптеген процестер жүргізе алуда. Себебі, сандық технология деректерді жинау мен талдауды оңтайландырады. Сондықтан цифрландырудағы негізгі мақсат- бәсекеге қабілеттікті арттыру,оқу-тәрбие жұмысын жеделдету және жеңілдету, оқушыларға, мұғалімдерге,ата-аналарға жүктемені азайту. Ең бастысы-білім беру сапасын арттыруды көздейді. Мемлекет басшысы атап көрсеткендей,елді цифрландыру-бұл мақсат емес,-бұл Қазақстанның абсолюттік артықшылыққа қол жеткізу құралы. Бүкіл процесс жүйелілікті,реттілікті және кешенді тәсілді талап етеді. Білім саласындағы цифрландырудың басты міндеті-білім беру сапасын арттыру, бәсекеге қабілетті ел жастарын дайындау.Еліміздің болашағы,әлемдік өркениеттегі орны, білім мен тәрбиенің бастауы ең алдымен ұстаздардың қолында. Технологиялар үнемі дамып, өзгеріп отырады,сондықтан білім беруде қолданылатын технологиялардағы өзгерістерден хабардар болу үшін мұғалімдер икемді және бейімделгіш болуы керек.Болашақта еңбек етіп, өмір сүретіндер бүгінгі мектеп оқушылары, мұғалім оларды қалай оқытып,тәрбиелесе Қазақстан сол деңгейде болады [6].

Я.А.Коменскийдің сөзімеен айтқанда: «Мұғалім - мәңгі нұрдың қызметшісі.Ол барлық ой мен қимыл әрекетіне ақылдың дәнін сеуіп,нұр құятын тынымсыз лаулаған жалын иесі.Оларға тамаша қызмет тапсырылған, күн астында одан жоғары ешнәрсе болмақ емес».

Әдебиет

1. «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасын жүзеге асыру.
2. Қазақстан Республикасы Президентінің ресми сайты.
3. ҚР Білім және Ғылым министрлігі М.Х. Дулати атындағы ТарМУ, Тараз, 2005. – 27 б. Ұстаз, ғалым, азамат Қапаш Тасболатұлы
4. Даналық әліппесі. Нақыл сөз.
5. Шетел тілін оқыту әдістемесі. 2022. № 5. – 29 б.
6. Английский язык в школе,колледже и ВУЗе 2022. №1. – с.3.
7. Интернет желісі: <https://www.cambridgeenglish.org...>

ӘОЖ: 371

ИННОВАЦИОННЫЙ МЕТОД ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КРЕОЛИЗОВАННОГО ТЕКСТА В РЕЧЕВОМ РАЗВИТИИ ДОШКОЛЬНИКОВ

Юлдашева Д.М.
Холматова Ё.Б.
Ферганский государственный университет,
г. Фергана, Узбекистан

Аннотация: В статье рассматривается ориентация детских текстов на определенный возраст и процесс креолизации. Были проанализированы три различных взгляда на взаимосвязь вербальных и невербальных слов в креольском тексте в дошкольном возрасте.

Обсуждаются параллельная корреляция, основанная на полной мощности текста и изображения, комплементарная корреляция, основанная на частичной мощности, кубическая корреляция, где вместо текста используется невербальное изображение. Тексты для детей дошкольного возраста являются образцами детской литературы и, кроме художественной, ориентированы на определенный возраст.

Соответственно, на примерах поясняются следующие три критических периода детского чтения. Чтение детей дошкольного возраста: от 2-3 до 6-7 лет; дети младшего школьного возраста были разделены на типы с учетом чтения и других возрастных особенностей.

Ключевые слова: чтение, визуальное представление, изобразительное искусство

Андатпа: Мақалада балалар мәтіндерінің белгілі бір жасқа және іске асыру процесіне бағдарлануы қарастырылады. Мектепке дейінгі жастағы креол мәтіндегі ауызша және вербалды емес сөздердің өзара байланысы туралы үш түрлі көзқарас талданды.

Мәтін мен кескіннің толық қуатына негізделген параллель корреляция, ішінара қуатқа негізделген комплементарлы корреляция, мәтіннің орнына вербалды емес кескін қолданылатын текше корреляция талқыланады. Мектеп жасына дейінгі балаларға арналған мәтіндер балалар әдебиетінің үлгілері болып табылады және көркем әдебиеттен басқа белгілі бір жасқа бағытталған.

Тиісінше, мысалдар балалар оқуының келесі үш маңызды кезеңін түсіндіреді. Мектеп жасына дейінгі балаларды оқу: 2-3-тен 6-7 жасқа дейін; бастауыш мектеп жасындағы балалар оқуды және басқа жас ерекшеліктерін ескере отырып, түрлерге бөлінді.

Кілтті сөздер: оқу, визуалды бейнелеу, бейнелеу өнері

Annotation: The article discusses the orientation of children's texts to a certain age and the process of creolization. Three different views of the interrelationship of verbal and non-verbal words in the Creole text at preschool age were analyzed.

Parallel correlation based on the full power of text and image, complementary correlation based on partial power, and cumulative correlation based on the use of non-verbal image instead of text are discussed.

Cross-written texts for children of pre-school age are examples of children's literature, and in addition to art, they are aimed at a certain age. Accordingly, the following three critical periods in children's reading are explained in the examples. Reading of children of preschool age: from 2-3 to 6-7 years; children of junior school age were divided into types, taking into account reading and other age characteristics.

Keywords: reading, visual representation, visual arts

В педагогике и психологии подчеркивается, что периоды младенчества, раннего детства, дошкольного возраста, юности, зрелости и старости являются не только показателями хронологического возраста, но и представляют своеобразие переживаний, происходящих во внутреннем мире и психике ребенка в этот период по психологическим законам.

Произведения (тексты), написанные для детей, являются образцами детской литературы и, кроме художественной, ориентированы на определенный возраст. Соответственно в детском чтении выделяют следующие три критических периода: детское чтение дошкольного возраста: с 2-3 до 6-7 лет; чтение детей младшего школьного возраста; с 7 до 11-12 лет; юношеское чтение: с 13 до 16-17 лет.

На самом деле дети получают информацию об окружающей среде через восприятие мира. Потому что ребенок понимает образ раньше восприятия текста, а его смысл раньше формы стихотворения. С момента рождения ему показывали предметы и называли ему его название. Это показывает, что у ребенка значение формируется раньше восприятия формы слова. Поэтому естественно, что его экзистенциальные потребности больше сосредоточены на визуальных удовольствиях. Любой творец (независимо от того, к какой эпохе и к какому таланту он принадлежит) создает искусство с учетом запросов своего «потребителя».

Поэтому синтез детской фантастики с другими жанрами обусловлен, прежде всего, специфической потребностью. На самом деле эта потребность также выступает в качестве важнейшего фактора непрерывного развития видов.

В этом уникальность детских художественных произведений, то есть взгляд читателя следует за определенной формой в голосе и визуализирует реальное изложение. Прочитав произведение, в своем воображении смешивает содержание стихотворения с образами. Именно этот процесс чтения важен для детей, и этим поэт достигает объективации созданных им персонажей.

Ребенок может наслаждаться как выразительным, так и фигуративным искусством одновременно. Так, в произведениях, написанных для детей, присутствуют черты художественности, возрастной направленности и адаптации (креолизации) с образным вкусом.

Глаза не меняются, но по мере взросления ребенка взгляд может меняться. В каждом возрасте он пытается оценивать мир через свои меняющиеся взгляды. Так, в детской литературе добро сочетается с внешней красотой, а зло гармонично проявляется с уродством, злобой.

Следует отметить, что креолизованные тексты отличаются наличием «иконической составляющей». Дать тексту иллюстративный источник (рисунок, картину, описание) или кросс-таблицу к содержанию текста, образцом креолизованного текста могут быть знаковые выражения, формулы, эквиваленты различных образных знаков. В детских произведениях порядок осуществляется в следующем порядке:

1. Наглядное представление первично, текст произведения дается во вторую очередь, как его пояснение. Оба представляют денотативные значения. В качестве примера можно привести тексты из республиканских детских журналов «Билимдон» и «Гунча».

2. На втором этапе учитывается восприятие ребенка, при котором наглядное представление служит для возбуждения в ребенке большей эмоциональностью, чем текст. В этом случае изображение является первичным, а текст воспринимается позже. Иллюстрации загадок, стихов, рассказов и басен во многих детских книгах помогают детям быстро понять. Это изображение выявляет денотативное значение, а текст выявляет коннотативное значение.

На втором этапе учитывается восприятие ребенка, при котором этот тип креолизованного текста эффективно использовался в «Детях третьего тысячелетия» и «Гульгунча», сборнике текстов написанных для детей. Следует сказать, что авторы в книгах и журналах делятся на две части: статичные авторы и подвижные авторы. Статические авторы будут касаться только одного текста. Движущиеся курсоры представляют информацию за пределами текста один за другим.

Поскольку учебники являются статичным помощником, иллюстративные материалы в детских журналах оцениваются как подвижный помощник. Термин динамический и статический автор дан в книге Ф. Кадыровой "Методика детской речи".

3. На третьем этапе креолизации текст первичен, а визуальное представление вторично. В иллюстрациях таких креольских текстов изображение различных символов, голубя как символа мира, голубя как символа счастья, исполнения искренних надежд, не имеют прямого отношения к содержанию текста, но являются синтезируются с идеей произведения. Невербальное имеет коннотативное значение.

Один из ученых, Э. Э. Аничимова, изучала взаимосвязь между вербальными и невербальными значениями креольского текста, а К. Д. Зауэр — взаимосвязь вербальных и невербальных значений в креольском тексте:

1. параллельное соотношение полной мощности текста и изображения;
2. дополнительная корреляция, основанная на одной из части;
3. объемная корреляция, когда вместо текста используется невербальное выражение;
4. использует интерпретативную корреляцию, когда текст и изображение не перекрываются.

Тексты, написанные для детей, сегодня становятся все более наглядными и доступными для детей. Помимо яркой, высокой и средней креолизации, индикативная креолизация указывает на мастерство детских писателей. Развитие науки и смена времени повысили требования к слушателю, реципиенту, который не только слышит и чувствует текст, но и должен его видеть.

Литература

1. Данилова Е. С . Духовный аспект психотерапевтического эффекта сказок Г.Х. Андерсена. 2021 - dspace.onu.edu.ua
2. Лагута О. Н. Метафорология: теоретические аспекты . – Новосибирск, 2003. Ч.1 . – с.7.
3. Юлдашева Д.М. Ўзбек болаларига хос оғзаки ва ёзма матнларнинг антропоцентрик тадқиқи. Монография. – Фарғона: Classic , 2021. – 130 б.
4. Юлдашева Д.М. Оилада дастлабки нутқий кўникмаларнинг ифодаланиши. FarDU. Ilmiy xabarlar – Научный вестник. ФерГУ, 2020. – №3. – 157-161 б.
5. Юлдашева Д.М. Болаларга хос оғзаки ва ёзма матнларнинг яратилишида лингвистик гештальт хусусида. FarDU. Ilmiy xabarlar – Научный вестник. ФерГУ, 2020. – №3. – 157-161 б.
6. ЭОЖ: 371

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНДА ГИБРИДТІ ОҚЫТУДА «ХАЙФЛЕКС» (HYFLEX) ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ МАҢЫЗЫ

А.С.Амирова

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қ.

Аңдатпа: Бұл мақалада оқытушының көзқарасы бойынша цифрлы технологияларға бейімделу үшін педагогикалық үдерістің формасын өзгерту қажет екендігі айтылған. Сонымен қатар, оқытудың сапасы мұғалімнің оқытушының технологияны қолданудағы құзыреттілігіне де байланысты болғандықтан, «Хайфлекс» технологиясымен жұмыс істеуді белсенді түрде үйренуі және жаңа нәрселерді байқап көруі және дәлелдер негізінде нәтижелерді бағалай білуі қажеттігі көрсетілген. Технологиялық жаңарту, кең таралған, ауқымды және қаржылық тұрғыдан мүмкін, біздің жағдайымызда Ғылым және жоғары білім министрлігінің жобасы аясында іске асырылып, заманауи университеттік білім беру жүйесіне «Хайфлекс» технологиясын енгізу үшін маңызды болып табылады.

Кілтті сөздер: ақпараттық-коммуникациялық технология, цифрлық білім, гибридітік оқыту, интерактивті пішім, Хайфлекс, кері байланыс, конструктивті теңестіру.

Аннотация: В этой статье говорится, что цифровые технологии для преподавателя с точки зрения педагогического процесса адаптации, необходимо изменить форму. Кроме того, в зависимости от компетентности преподавателя, учителя в применении технологии, качество обучения, так как «Хайфлекс» и научиться видеть новые вещи и технологии, активно работать необходимо уметь оценивать доказательства на основе результатов наблюдения. Технологическое обновление, наиболее распространенных, и может быть масштабной финансовой точки зрения, в нашем случае реализуется в рамках проекта министерства Науки и

высшего образования, в системе современного университетского образования «Хайфлекс» является важным для внедрения технологии.

Ключевые слова: информационно-коммуникационных технологий, образования, цифровой, гибридный обучения, интерактивный формат, Хайфлекс обратной связи, конструктивного выравнивания.

Annotation: This article states that digital technologies for the teacher in terms of the pedagogical adaptation process, it is necessary to change the form. In addition, depending on the competence of the teacher, the teacher in the application of technology, the quality of teaching, since "Hiflex" and learn to see new things and technologies, actively work must be able to evaluate evidence based on the results of observation. Technological renewal, the most common, and can be a large-scale financial point of view, in our case, is implemented within the framework of the project of the Ministry of Science and Higher Education, in the system of modern university education "Hiflex" is important for the introduction of technology.

Keywords: information and communication technology, education, digital, hybrid learning, interactive format, hiflex feedback, constructive alignment.

«Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасында: «цифрлық білім беру ресурстары (ЦБР) дегеніміз оқу мақсатына сай, цифрлық, электрондық, компьютерлік формада ұсынылған оқшауланған білім. Цифрлық білім беру ресурстары (ЦБР) әрбір пайдаланушы адам үшін ыңғайлы да, жаңа форматтағы түсінікті ақпарат болуы тиіс», – деп көрсетілген [1]. Білім беру саласында ХХІ ғасыр басталуын ақпараттық-қатысымдық технологиялардың табысты мәресінің дәуірі, «қашықтықтан және мобильді оқыту ғасыры» деп атауға да болады. Қазіргі өмір қарқыны дәстүрлі күндізгі оқыту шеңберінде уақытты үнемдей отырып, білім беру үдерістерін жүзеге асыратын ақпараттық-коммуникациялық технологияларбасымдылығымен анықталады.

Заман талабына сай бүгінде педагогикада жаңа термин – «гибридтік оқыту» мәселесі талқылану үстінде. Елімізде «гибридтік оқыту» мәселесінің қазіргі уақытта тұжырымдамалық аппараты қалыптаспаған. Гибридтік оқытудың негізгі тұжырымдамасы білім беру мақсаттарына жету үшін онлайн және/немесе офлайн білім беру түрлерінің оңтайлы үйлесімін таңдау болып табылады. Гибридтік оқытуда білім алудың контактілі және электронды форматының түрлері мен технологияларын қолдану оқу үдерісінің әртүрлі формаларының артықшылықтарын бір уақытта пайдалану мүмкіндігін береді.

Америка Құрама Штаттары Білім Министрлігінің 2014 жылғы зерттеулеріне сәйкес, гибриді модель тек онлайн немесе офлайн оқытудан гөрі жоғары білім деңгейінде тиімдірек болды. Шын мәнінде, икемді оқыту үлгілерін ұсыну сонымен қатар жоғары білім ала алмайтын студенттер үшін инклюзивтілікті база құруға көмектесетініне көз жеткізген.

Қазіргі білім берудегі гибриді оқыту шетел ғылымында қарастырылып, зерттелуде (Bennett, D., Knight, E., & Rowley, J., Blaschke, L. M., Canals, L., Burkle, M., & Norgard, R. T., Cohen, A., Cook, J., Ley, T., Maier, R., Mor, Y., Santos, P., Lex, E., ... Holley, D. и др.).

V.J.Beatty HyFlex курстары виртуалды және сайттағы сабақтарды біріктіретін мультимодальды болып келеді. Студенттер күнделікті немесе апта сайын өздерінің қалауларына, қажеттіліктеріне және қолжетімділігіне қарай онлайн немесе офлайн сабақтарға қатысқысы келетінін шеше алады [2].

Бинневис, Ванг [3], Гобейл-Проулкс [4] атап өткендей, көптеген студенттер бұл икемділікті бағалайды. Lakhal S.et.al [5] айтуынша, қанағаттану және оқу нәтижелері әртүрлі оқыту әдістерімен бірдей болады. Lightner & Lightner-Laws [6] HyFlex технологиясын бүгінгі білім беру жүйесі үшін тамаша шешім деп санайды. Шетел ғалымдарының пікірлерін қорытындылайтын болсақ, HyFlex курстары студенттер үшін қолайлы, өйткені олар онлайн немесе офлайн оқуды өздері таңдайтындықтан, икемді деп бағалағанын көрсеткен. Студентке бағдарланған оқыту үдерісін ұйымдастыруда аталған HyFlex курстары тиімді, – деп есептейміз.

Әртүрлі зерттеушілердің гибриді оқыту тұжырымдамасына аналитикалық көзқарасы Л.Маргулье, М.Маккракен және Р.Катрамбонға гибриді оқыту оның полюстерінің (төтенше

мәндерінің) интеграциясы (біріктіру) негізінде туындайтын төрт өлшемді анықтауға мүмкіндік берді:

- студенттердің оқу орындары (оқыту орны): аудитория және кампустан тыс орналасу (нақты және виртуалды білім беру орталары);
- оқу материалын беру ортасы (құралдар, дереккөз) (жеткізу ортасы);
- оқытушы және технология;
- оқыту түрі: дәріс және практикалық сабақ;
- оқытудың синхрондылық дәрежесі: бүкіл топтың оқу қарқыны (синхронды) және жеке оқу қарқыны (асинхронды) [7]. Гибридті оқытуда ғалымдар ұсынған өлшемдер басшылыққа алынуы тиіс, – деп санаймыз.

Бүгінгі таңда гибридтік оқытуды зерттеуге бағытталған бірқатар зерттеулерді ресейлік ғалымдар В.С.Сенашенко, А.А.Макарова технология тұрғысынан гибридтік оқытуды қарастырды, М.А.Карелин кеңістікті будандастыру туралы, М.Маклюэн медиакеңістік мәселелері бойынша, Х.Г.Тхагапсоев, М.Б.Сапунов, Д.А.Севостьянов, А.Р.Гайнанова және т.б.

Зерттеудің әдіснамалық негізі – білім алушыларға ұлттық құндылық көзқарас идеялары, философиялық-педагогикалық антропологияның, синергетиканың, аксиологияның сана мен мінез-құлық тұтастығы туралы ережелері, әлеуметтік тәжірибемен таныстыру арқылы тұлғаның қалыптасуы туралы, Хайфлекс (Hyflex) технологиясы арқылы болашақ мұғалімнің өзін-өзі жүзеге асыру және кәсіби жетістігін дамыту үдерісіндегі белсенді көзқарасы болып табылады.

Оқытушының кәсіби жетістігі дамуының күрделі сипаты мен қарама-қайшылықты сипаты әдістемелік принциптер жүйесіне сүйенуді талап етеді: жүйелі және тұтаскөзқарастың бірлігі; кәсіби табыс мәселесін зерттеудегі теориялық және эмпирикалық бірлігі; сана мен белсенділіктің бірлігі; оқытушының тұлғалық және кәсіби дамуының бірлігі; педагогикалық іс-әрекеттің шығармашылық сипаты принципі басшылыққа алынады.

К.Баранников Колумбия университетінде HyFlex бірі ретінде пайдаланылады студенттердің ұшағынын біріктіретін білім берудің негізгі үлгілері. Студенттер офлайн қатысу. Студенттер ZOOM арқылы қатысады.

Студенттер сабақтың жазбасын көреді. Гибридті оқытудың критерийлері:

- Пропорционалды критерийі гибридте көбірек онлайн болған кезде онлайн және офлайн үлесі;
- Критерий, критерийдің қолдану аясы, гибридті – бағдарламалар туралы, аралас – топтар, сыныптар туралы;
- Институционалды критерий гибридтік оқыту – инновациялық және дәстүрлі тәжірибелерді біріктіру туралы [8].

В.С.Сенашенко, А.А.Марковалар гибридті білім берудің пайда болуын үш вектормен білім беру жүйесін жаңғыртумен байланысты ұсынған.

Модернизацияның бірінші векторы – құрылымдық – құрылымды жаңарту мақсатында оқу орындары рационалды жұмыс істеуі. Екінші вектор – технологиялық – білдіреді, оқу үдерісінің технологиялық жабдықталуын жетілдіру. Модернизацияның үшінші векторы – пәні – тәрбие мазмұнымен байланысты бағдарламалар [9]. Гибридтік оқытуда білім алудың контактілі және электронды форматының әдістері мен технологияларын қолдану оқу үдерісінің әртүрлі формаларының артықшылықтарын бір уақытта пайдалану мүмкіндігін береді.

Брайн Битти: Білім берудің гибридтік моделінің дидактикалық тұғырлары мен ерекшеліктері қалыптастыруға мүмкіндік береді әдістемелік лайфхактар және білім беру бағдарламаларын құрастыру және енгізу әдістерін ұсынған. Автор келесі әдістемелік проекцияларды үш ағын студенттердің үш ағымда әрекет ету мүмкіндігін ескере отырып, білім беру мазмұны мен оқиға сценарийін құрастыру: топта, онлайн және асинхронды түрде ұсынған. Олар:

Бөлім мазмұны: мазмұнды бөліктерге бөліп құрылымдау, студентке жұмыс істеуге және мазмұнды кезең-кезеңімен меңгеруге мүмкіндік береді, сонымен қатар асинхронды жұмыстың өнімділігін арттырады.

Конструктивті теңестіру: мұғалім, орта, бағдарлама, сценарий енгізу кезінде өзгерістер мен нақтылауға дайын болуы керек.

Интерактивті пішім: студенттерге курс пен оқиға аясында субъективті және белсенді әрекет етуге мүмкіндік беретін интерактивті форматта іс-шаралардың маңызды бөлігін жүзеге асыру.

Кері байланыс: келісімді сақтауды сынау үшін және конструктивті сәйкестендіру принциптерін жүзеге асыру үшін тұрақты және жиі кері байланыс орнатыңыз. Оқу тәжірибесі: Студенттің білім беру тәжірибесін ескере отырып, білім беру іс-шарасын немесе бағдарламасын құрастырыңыз [10]. Байланыс форматының құрамдас бөліктері студенттерді ынталандыру үшін пайдаланылады, сол сияқты білім беру үдерісіне қатысушылардың өзара әрекеттесуінің дәстүрлі нысандары тікелей жеке қарым-қатынасқа негізделеді. Онлайн және офлайн оқыту компоненттерінің әртүрлі комбинациялары оқыту үдерісінде интербелсенді білім алушылар үшін студентке бағытталып жасалады.

Н.И.Чуркинаның пікірінше, заманауи оқытушы кәсіби дамуды жоспарлауға, цифрлық сервистерді пайдалана отырып, өз сабақтарына арналған оқу-әдістемелік кешендерді жобалауға, гибриді режимде студенттермен сабақ өткізуге байланысты кәсіби мәселелерді шеше білуі керек [11]. Ол үшін оқытушыға компьютер, кәдімгі веб-камералар, экран немесе электронды тақта, проектор, смартфон және арнайы жабдықталған кабинет қажет болады.

А.Байзаров технологиялық шешімнің негізгі компоненттерін бөліп көрсеткен:

- гибриді аудитория үшін арнайы жабдықталған кабинет синхронды қосылу үшін оқу сабақтарын өткізу онлайн және офлайн студенттер және баламалы камтамасыз ету студенттердің қатысу мүмкіндіктері;
- гибриді орта гибриді аудитория мен онлайн студенттер арасындағы көпір үшін, студенттердің асинхронды қатысуы, ұйымдастыру оқу үдерісі. Мысалы, бейнеконференция қызметі және LMS;
- қолдау басқару мұғаліміне көмек көрсету әдістері аппараттық және бағдарламалық камтамасыз ету, соның ішінде көмекшілерді оқыту және қолдау [12]. Гибриді оқытуға көшкен кезде оқытушы өз сабақтарының мазмұнын жергілікті немесе ғаламдық желіде орналастыру және интербелсенділікті көрсету үшін бейімделуі қажет. Студенттер оқу материалдарын жазып алудың орнына оны өзбетінше меңгеруге көбірек уақыт бөледі, топтық онлайн және офлайн сабақтарына белсендірек қатысады. Бұл оқуға көшудің бір артықшылығы – студенттердің ақпараттық-коммуникациялық дағдылары жетілдіріледі.

В.Никифоров 1) гибриді оқыту үдерісінде ақпаратты меңгеру деңгейлерінің дәстүрлі иерархиясын – білім – білік – дағды, білім – дағды – дағды – әрекет бағдарламалары иерархиясымен ауыстыру; 2) оқыту әдістерін ұсынылған деңгейлермен байланыстыру; 3) дәстүрлі желілік оқыту технологиясын көпдеңгейлі технологиямен ауыстыру, - қажет деп есептейді [13]. Автордың пікірін қорытатын болсақ, гибриді форматта өткізілетін сабақтар студенттерді берілген оқу материалдарын өзбетінше меңгеруге бағыттап, бастаманың көрінісін ынталандырады, уақыт ресурстарын басқаруда сыни ойлау мен өзін-өзі бақылауды дамытуға ықпал ететіндей болуы керек.

- Гибриді оқыту білім берудің әртүрлі түрлерінің үйлесімімен сипатталады: жеке, жеке және ұжымдық; ресми және бейресми; синхронды және асинхронды; тәуелсіз және топтық. Гибриді оқыту үлгілері төменде келтіріледі:
- Rotation (ротациялық): онлайн сабақтарының вариациясы және топтағы байланыс жұмыстары;
- Flex (икемді): оқытушылармен бірлесіп жұмыс істеуге қарағанда электронды оқыту түрлерінің басым болуы;
- Self-Blend (self-mixing): студенттердің онлайн сабақтарының кезектесуі мен оқытушымен байланысын өзара әрекеттесуі;
- Enriched Virtual (кеңейтілген виртуалды): оқу пәндерін оқытушылармен бірге онлайн форматта және білім беру ұйымының кестесіне сәйкес күндізгі форматта оқу.

Гибридтік оқытуда теориялық және практикалық сабақтарды ұйымдастыру үшін (семинарлар мен вебинарларды, дәрістер мен бейнеконференцияларды бір мезгілде өткізу) «жетекші оқытушы, модератор, бетпе-бет», қашықтағы аудиториямен өзара әрекетін қамтамасыз ететін біріктірілген оқыту форматын пайдалануды ұсынады.

Жетекші оқытушы, модератордың негізгі міндеттері: жеке аудиторияны таратуды ұйымдастыру, спикерлер мен аудиторияны (жеке және қашықтан) басқару, спикерлер мен желілік аудиторияны байланыстыру, хабар таратуды бақылау және іс-шараға қатысушылардың өзара әрекеттесуін жүзеге асырады. Нақты уақыттағы бейнеконференция оқытушы мен студенттер арасындағы, сонымен қатар студенттердің өзара (жеке және қашықтағы аудиториялар) қарым-қатынасында өзара әрекеттесу нысанына айналады.

Шетелдік жоғары оқу орындарының білім беру тәжірибесін талдау асинхронды тәуелсіз онлайн-оқыту (тек онлайн режимі) мен синхронды қашықтықтан оқытудан (синхронды тек онлайн режимінде) кейінгі гибридті оқыту форматы жетекші шетелдік университеттердің білім беру тәжірибесіне берік енгенін көрсетеді.

Қорытынды. Қазақстанның жоғары оқу орындары яғни, университеттер Хайфлекс технологиясын қабылдауы керек деп ойлаймыз, өйткені оны қабылдау оқытудың заманауиталаптарына қанағаттандыра алады және еліміздегі әлеуметтік өзгерістерді қолдайды. Біздің гибридті виртуалды орта деп отырғанымыз бірнеше жерде оқуды қолдайтын және өмірінің кез келген кезеңінде білім алушыны ынталандыратын оқуға қатысуға мүмкіндік беретін оқыту мен оқуға көмекші екенін дәлелдеді. Дегенмен, мұндай инновациялық жобалардың ауқымды болуы және университетте жүзеге асырылуы үшін педагогикалық және техникалық мәселелерді қарастыратын жақсы жобаланған саясат қажет. Зерттеу жұмысымызда ол мәселе жолға қойылып, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетіне енгізіліп отыр.

Біздің ойымызша, негізгі педагогикалық мәселе – оқытушының көзқарасы бойынша цифрлы технологияларға бейімделу үшін педагогикалық үдерістің формасын өзгерту қажет. Сонымен қатар, оқытудың сапасы мұғалімнің оқытушының технологияны қолданудағы құзыреттілігіне де байланысты болғандықтан, «Хайфлекс» технологиясымен жұмыс істеуді белсенді түрде үйренуі және жаңа нәрселерді байқап көруі және дәлелдер негізінде нәтижелерді бағалай білуі қажет. Технологиялық жаңарту, кең таралған, ауқымды және қаржылық тұрғыдан мүмкін, біздің жағдайымызда Ғылым және жоғары білім министрлігінің жобасы аясында іске асырылып, заманауи университеттік білім беру жүйесіне «Хайфлекс» технологиясын енгізу үшін маңызды буынды құрап отыр.

Әдебиет

1. «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 2017. №827.
2. Beatty, B. J. (2019). Hybrid-Flexible Course Design (1st edn.). EdTech Books. <https://edtechbooks.org/HyFlex>. Accessed 12 September 2022.
3. Binnewies, S., & Wang, Z. (2019). Challenges of Student Equity and Engagement in a HyFlex Course. In C. Allan, C. Campbell, & J. Crough (Eds.), Blended Learning Designs in STEM Higher Education (pp. 209-230). Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-13-6982-7_12.
4. Gobeil-Proulx, J. (2019). La perspective étudiante sur la formation comodale, ou hybride flexible. [What do university students think about hybrid-flexible, or HyFlex courses?]. *Revue Internationale des Technologies en Pédagogie Universitaire*, 16(1), 56–67. https://doi.org/10.18162/ritpu-2019_v16n1-04.
5. Lakhal, S., Khechine, H., & Pascot, D. (2014). Academic students' satisfaction and learning outcomes in a HyFlex course: Do delivery modes matter? In T. Bastiaens (Ed.), Proceedings of World Conference on E-Learning (pp. 1075-1083). Association for the Advancement of Computing in Education (AACE). <https://www.learnlib.org/primary/p/148994/>. Accessed 12 September 2022.

6. Lightner, C.A., & Lightner-Laws, C.A. (2016). A blended model: Simultaneously teaching a quantitative course traditionally, online, and remotely. *Interactive Learning Environments*, 24(1), 224- 238. <https://doi.org/10.1080/10494820.2013.841262>.
7. Margulieux, L.E., McCracken, W.M., Catrambone, R.A. Taxonomy to Define Courses That Mix Face-to-Face and Online Learning // *Educational Research Review*. 2016. Vol. 19. P. 104-118.
8. В.С.Сенашенко, А.А Макарова. Образовательные технологии: гибридное обучение // «Высшая школа: опыт, проблемы, перспективы»: Материалы XI Междунар. науч.-практ. конф. Ч. 2. Москва, РУДН, 29–30 марта 2018 г. М., 2018. 11-15 б.
9. К.А.Баранников Понятие гибридности дидактика гибридного обучения. – М., 2022.
10. Брайн Битти Гибридное обучение. – Санкт-Петербург, 2022.
11. Н.И. Чуркина, Условия реализации гибридного обучения: первые практики российского образования. / Н. И. Чуркина. – Текст: электронный // Письма в Эмиссия. Оффлайн (The Emissia. Offline Letters): электронный научный журнал. – 2022. – № 8 (август). – URL: <http://emissia.org/offline/2022/3>
12. А.Е.Байзаров Технологическая инфраструктура гибридного обучения – лучшие практики. – Москва, 2022.
13. В.Никифоров Гибридное обучение в высшей школе: уровни, методы, технология (на англ.) <https://doi.org/10.20339/AM.01-22.025>.

ӘОЖ 93/94

ДӘСТҮРЛІ ҚАЗАҚ ҚОҒАМЫ ТАРИХЫН МОДЕРНИЗАЦИЯ ТҰЖЫРЫМЫМЕН ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕСІ

Г.Б.Идрисова

М.Х.Дулата атындағы Тараз өңірлік университеті, Тараз қ.

Аңдатпа: Дәстүрлі қазақ қоғамының саяси-әлеуметтік құрылымының ерекшеліктері мен сипатын анықтай алатын оқу дағдыларын меңгерту, тарихи таным тәсілдеріне сай дәстүрлі қоғамның саяси-рухани процестердегі ықпал-әсеріне ұлттық мүдде тұрғысында баға бере алатын жаңа көзқарас қалыптастыру негізгі мақсатымыз болып табылады. Дәстүрлі қазақ қоғамды модернизациялау тарихының тарихнамасы мен дереккөздеріне талдау жасап, методологиялық мәселелерін айқындауға басымдық берілген. «Дәстүрлі қазақ қоғамының тарихы» таңдау пәнінің оқу-әдістемелік кешенін дайындау және оны оқытуды жетілдіруге ұсыныстар әзірлеу мәселесі қарастырылады.

Қазақстан тарихынан жалпы және арнаулы курстар оқығанда, қазақ халқының саяси-әлеуметтік құрылымы жайлы зерттеулер жүргізгенде пайдалануға болады. XIX–XX ғасырлардың басындағы Қазақстанның саяси, әлеуметтік-экономикалық дамуын зерттеген орыс тарихшы ғалымдарының еуроцентристік көзқараста жазылған тарихымызды, қайта қарап, жаңа қырынан қарастыруға мүмкіндік береді.

Кілт сөздер: тарихи болмыс, дәстүрлі қоғам тарихы, ғылыми ұстаным, эксперимент, зерттеу әдісі, дәстүрлі қоғамды модернизациялау.

Аннотация: Наша главная цель – приобрести навыки исследования, позволяющие определить особенности и характеристики политической и социальной структуры традиционного казахского общества, сформировать новое мировоззрение, способное оценить влияние традиционного общества на политические и духовные процессы в соответствии с путями исторического познания с точки зрения национальных интересов. Анализируя историографию и источники истории модернизации традиционного казахского общества, приоритет отдается определению методологических вопросов. Рассмотрен вопрос подготовки

учебно-методического комплекса элективной дисциплины «История традиционного казахского общества» и разработки предложений по совершенствованию его преподавания.

Он может быть использован при изучении общих и специальных курсов по истории Казахстана, проведении исследований политической и социальной структуры казахского народа, позволяет пересмотреть нашу историю, написанную с европоцентристской точки зрения российскими историками, изучавшими политическое, социально-экономическое развитие Казахстана в начале XIX-XX вв.

Ключевые слова: историческое бытие, история традиционного общества, научная позиция, эксперимент, метод исследования, модернизация традиционного общества.

Annotation: Our main goal is to acquire study skills that can determine the features and characteristics of the political and social structure of the traditional Kazakh society, to form a new perspective that can evaluate the influence of the traditional society in the political and spiritual processes in accordance with the ways of historical knowledge in terms of national interest. Analysis of the historiography and sources of the history of modernization of the traditional Kazakh society, priority is given to defining methodological issues. The issue of preparation of the educational and methodological complex of the optional subject "History of Traditional Kazakh Society" and development of proposals for improving its teaching is considered.

It can be used when studying general and special courses on the history of Kazakhstan, conducting research on the political and social structure of the Kazakh people. It allows us to re-examine our history written from a Eurocentric point of view by Russian historians who studied the political, socio-economic development of Kazakhstan in the beginning of the 19th-20th centuries.

Keywords: historical existence, history of traditional society, scientific position, experiment, research method, modernization of traditional society.

Еліміз егемендікке қол жеткізгелі халқымыздың тарихи болмысы мен өткен өмірінің тарихи қалыптасуына байланысты ғылыми ақпараттар қайта зерделеніп, шындық пен бұрмаланушылықтар айқындала бастады. Тарихты жаңа көзқараспен зерделеу – жаһандану жағдайында елдің мемлекеттік дербестігі мен ұлттық бірегейлікті сақтаудың бірден-бір тиімді жолына айналды. Қазақстан Республикасының Президенті Қ.Ж.Тоқаевтың «Тоталитарлық кезеңде ұлттық құндылықтарымыздан, тілімізден, діліміз бен дінімізден айырылып қала жаздадық. Оның бәрі Тәуелсіздіктің арқасында халқымызға қайта оралды. Бірақ, ұлт пен ел ретінде сақталып қалу үшін бүгінгі және болашақ ұрпақ жаңа сын-қатерлерге дайын болуы керек» деп атап көрсетті [1].

Тарихи мәдениетімізді бұрмалаусыз жеткізу мақсатында тарих мамандығында оқитын студенттердің оқу бағдарламаларындағы дәстүрлі қоғам тарихының мазмұнын жаңа ақпараттармен толықтыруды мақсат тұттық. Тарих пәні мамандарының тарихи ақпараттардан ақиқат мәліметтерді білуі мен оларды салыстыра талдау дағдыларын қалыптастырудағы білім мазмұнын жетілдіруді керек етеді.

Дәстүрлі қазақ қоғамының тарихын шынайы танып білуде бірнеше дидактикалық ұстанымдар басшылыққа алынды. Сондай-ақ тарихи құбылыстардың күрделі тұстарын түсініп, дәйекті түрде тұжырымдауды көздейтін, болашақ тарих пәні мұғалімдерінің тарихи санасы мен кәсіби қабілетін дамытатын және оларға тәрбиелік ықпалын тигізетін ұстанымдарсыз оқу үрдісінің толыққанды болмайтыны анық. Біз ұсынған дәстүрлі қазақ қоғамының тарихы өзіне тән ерекшеліктеріне сүйене отырып, тарих пәндерін оқыту үрдісінде мынадай дидактикалық ұстанымдар жүйесі басшылыққа алынды:

1. Оқытудың ғылымилығы ұстанымы;
2. Теориялық ойлау мен практикалық іс-әрекеттің бірлігі ұстанымы;
3. Оқудағы ойлаудың үздіксіздігі ұстанымы;
4. Оқытудың түсініктілігі мен жеңілділігі ұстанымы;
5. Қиындықтың шамаға лайықтылығы ұстанымы;
6. Оқытудың көрнектілігі ұстанымы;

7. Оқытудағы іс-әрекет пен ішкі мотивтің бірлігі ұстанымы.

Оқытудың ғылымилығы ұстанымы дәстүрлі қазақ қоғамын модернизациялау тарихын түсінуде, мұрағат деректерін зерттей отырып, ғылыми деректерге сүйену, тұжырым жасау, болжау секілді ғылыми әдістер қолдануды керек етеді. Тарих ғылыми пән ретінде шындықты іздестіруге бағытталған, оның мазмұны қатаң дәлелдеулерге негізделген. Курстың оқу бағдарламасын жасау, оны жетілдіру, оқу-әдістемелік тұрғыдан қамтамасыз ету осы ұстанымдарды басшылыққа алады. Сонда ғана болашақ мамандар тарихи құбылыстарға нақты шынайы баға бере алатын болады.

Теориялық ойлау мен практикалық іс-әрекеттің бірлігі ұстанымы болашақ тарих пәні мұғалімдерінің тарихи білімді игерудегі сананың рөлін адамның жасы мен мәдениетінің артуымен бірге қарастырады. Бұл мәселеге И.Д. Ковальченко «бұл жердегі айырмашылық тарихнама дегенді белгілі бір проблеманы зерттеуге арналған тарихи білім саласымен шатастыруда» [2]. Демек тарихнама дегенді белгілі бір тақырыпты зерттеуге арналған білімнің жиынтығы ретінде қараймыз.

Оқулықтар мен оқу ақпараттарының мазмұнына талдау жасап қарасаңыз, шындыққа жанаса бермейтін бұрмаланған ақпараттарды да кездестіруге болады. Кеңес дәуіріндегі саяси идеологияға сәйкестендіріп, тарихи құбылыстарды бейімдеп оқыту белең алғандығын байқау қиынға соқпайды. Жоғарыдағы қарастырылған тарихи деректер мен ғылыми зерттеу нәтижелеріндегі ақпараттарға сүйенетін болсақ, пән мазмұнының мәтіндеріне толықтырулар мен түзетулер енгізіп оқыту қажеттілік туғызатынын түсінеміз. Сондықтан, тарих пәнінің тақырыптарының мазмұнын тың ақпараттармен толықтыра отырып, шындыққа негізделген тарихи деректерді болашақ мамандарға жеткізу бүгінгі күннің міндеті болмақ.

Нақтылы деректерге сай, кеңестік жүйедегі тарих пәні мазмұнындағы ақпараттар мен бүгінгі шындыққа негізделген тарихи ақпараттарды салыстырмалы түрде баяндай отырып, оларды төмендегідей етіп көрсетуге болады:

Кесте 1. Дәстүрлі қазақ қоғамы туралы тарихи деректердің салыстырмалы сипатталуы

№	Тарихи деректердегі мәліметтер	Шындық мәліметтер
1	Қазақстан аумағында түрік халықтары құрған үлкенді-кішілі мемлекеттік құрылымдардың бір-біріне пәлендей қатысы болмаған, ел билеу дәстүрі қалыптаспаған, жабайылардың кезекті бір қиратушылық соғыстарының себебі мен салдары деп қарауға бейім тұрғандығын жасыра алмаймыз [Б.Өгел. Түрік тарихы 1-том 14-б.].	Бартольд В.В. «Түркі тектес халықтардың ішінде қазақтар санының көптігімен, жерінің молдылығымен зерттеушінің назарын өзіне айрықша аударған». Орта Азия мен Қазақстан халықтарының көне дәуірден бастап-ақ өзінің тарихы, мәдениеті болған. /В.В.Бартольд еңбектері/
2	Ресей тарихнамасында отырықшылық цивилизациясы, яғни өркениетті көшпенділер өркениетіне қарсы қойылып келді. Дала өркениеті отырықшылық өркениетінен бірнеше саты төмен қаралды. Көшпенділерді жабайылар қатарына жатқызып келді.	Шындығына келсек көшпенділерсіз отырықшылар өркениеті жоқ. Көшпенділер өркениеті әлемге жоғары өнерімен, мәдениетімен, әдебиетімен, соғыс өнерімен танылды. [М.Қозыбаев. Жауды шаптым ту байлап. –Алматы: Қазақстан, 1994, 192 б. Б.103]
3	Патша әкімшілігі қазақтардың иелігіндегі жерлерді алып, оларды, әлеуметтік жағдайға сай пайдаланды, тарихшы ғалымдарымыз өздері өмір сүріп отырған қоғамның сұранысына сай тұжырымдар жасауға мәжбүр болды.	С.Асфендияров Ресейдің қазақ даласына билік енуінің басты әдістері жергілікті тұрғындарға зорлық-зомбылық көрсетуіне негізделгеніне назар аударды. Патша өкіметі қазақ халқының қалың бұқарасын

	[Тынышпаев М. История казахского народа – составители и авторы предисловия проф. Такенов А.С., Байғалиев Б. Алматы, Қазақ университеті. 1993. 224б.]	тонаушылыққа ұшыратты, бұл тұрғыдан оның Азия мен Африка тонаған Еуропа елдерінен еш айырмашылығы жоқ»-деп жазды ол. [Асфендияров С. История Казахстана (с древнейших времен) Алматы, 1993 - 394б.]
4	Қазақстан үшін кеңестік дәуірдегі аса маңызды сәт ретінде Ш.Акинер мынадай ерекшеліктерді атап өтеді: осы кезеңде кеңестік және ұлттық (қазақтың) бірегейліктің консолидациясы жүзеге асты. Оған соғыс, ұжымдастыру мен индустриализация өз ықпалын тигізді. Нәтижесінде қазақтар көшпелі өмір салтынан алыстай берді. (Ш.Акинер, Қазақ бірегейлігінің қалыптасуы: тайпадан бастап ұлттық мемлекетке дейінгі» 1995, 34-50- б.б.) [Лаумулин М.Т. Әлемдік ориенталистикадағы Қазақстан: Шетелдік шығыстанудағы қазақтардың тарихын, мәдениетін және этнографиясын зерттеу. – Нұр-Сұлтан: ҚР Президенті жанындағы ҚСЗИ, 2019. — 472 б. Б. 297].	Осылайша, ашаршылықтан, отаршылдық езгіден зардап шеккен миллиондаған жұмысшы адамдар социалистік мағынадағы «инновацияларды» қабылдауға мүлдем дайын болмады. Дәстүрлі өмір салтын күрт бұзу, шешуге мәжбүрлеу, мәжбүрлеп ұжымдастыру, иеліктен шығару және тәркілеу, ауыл шаруашылығындағы мемлекеттік сатып алу саясаты оларды аштықтан өлім алдында тұрған адамдарды Кеңес өкіметіне қарсы ұйымдастырылған әрекеттерге итермеледі. Кеңестік көшпелілер қозғалысы республиканың көптеген аймақтарындағы халықтың қарулы қарсыласуымен қатар жүрді [Верт Н. Террор и беспорядок: Сталинизм как система. М., 2010. б. 153 и сл.]
5	Қақаған қыста қызылдар халыққа «қызыл жүн» деген салық салады. Оған қоса тері, сүйек, шүберек жинау тапсырмасы қойылды. Қызылшұнақ аязда қой қырылды, түйе күзелді, көрпе сөгілді. Сан ғасырлық тарихта мұндай салық болған емес. Оның неге қажет болғаны да белгісіз.	Осыған байланысты 1929 жылы Маңғыстауда Адай көтерілісі болды. 1929 жылы Адай көтерілісіне ұшыратқан қызылдар салығы тек сылтау болатын. Ал түпкі мақсат – ежелден тәк білмеген тарпаң, алшандап басқан қазақты ауыздықтау, оның азаттық рухын жою еді. Салыққа қарсы болған бас көтерер қазақтарды абақтыға апарып қамады.
6	Орталықтың шешімі бойынша қазақ жеріне келген «жиырма бес мыңдықшылар» таптық ұрандармен дәстүрлі қазақ қоғамына «реформа» жасаушылар еді.	Шын мәнінде олардың өзгерістері дәстүрлі шаруашылықтардың тетіктерін күйретіп, оның соңы тұтастай елді ашаршылыққа ұшыратты. [Асфендияров С.Д. История Казахстана (с древнейших времен) –Алматы: 1993. –304 с. б. 189-190].
7	Патша өкіметінің қоныстандыру саясатының қазақтарды қиын жағдайларға ұшыратқанын «жер үшін жанжалдар, кісі өлтірулер орын алып отырғанын, мал шаруашылығынан диханшылыққа ауыспайды деп айыптайтынын жазды [Тынышпаев М. «Қырғыздар және азаттық қозғалысы» атты баяндамасында]	алайда олардың қарауына берілген жалаңаш далада және құмдарда адамдар тұрмақ, аңдар да өмір сүре алмайтынын» атап көрсеткен еді. [Тынышпаев М. Киргизы и освободительное движение. – В кн. Тынышпаев М. История казахского народа. –25 б.]

8	<p>Қазіргі ғылымда оларды салыстырудың іргелі өлшемдері жоқ. Туыстық тазалық тек арабтар және басқа ұқсас халықтар, шөл далада жабайы өмір сүрушілер – олардың қатал өмірі, өмірдің қатал жағдайлары мен өмір сүруі қиын жерлерде болды, оларды осындай қажеттілікке жеткізді... Бұл сезімнің күшін жоғалтқан халық сәтсіздікке ұшырап және алдында тұрған мақсаттарын іске асыра алмайды [Оразбаева А., Садвокасова З. «Мукаддима» Ибн Халдуна и специфика социальной структуры кочевого общества (на примере традиционного казахского общества) Былые годы, 2015, №36 //2- 375б.].</p>	<p>Осындай тосқауылдан өтіп шыққан қазақ елінің XVIII ғ. тарихын, одан бұрын жүріп өткен ізін зерделейміз деген ғалымдар, қасаң еуроцентристік методологияның тұсауына шырмалды.</p>
9	<p>«Халқымыз қараңғы еді, мәдениеті төмен, сорлы еді». Ғұмыр бойы мал соңында салпаңдау маңдайына жазылған, болашағы түлдыр халқыңыз осы ма? [Қозыбаев М.Тарих зердесі. Алматы: Ғылым, 1998. – 1-кітап. –344 б.]</p>	<p>Ақиқат басқаша! «Бойында осыншама қабілет дарыған халық цивилизациядан қақас қалмақ емес; көшпенді тірлік кешкен номад қазір өзіне қомсына қарайтын халықтар арасындағы құрметті орнын иеленер күн де туар» - деп жазады айдаудағы поляк революционері А.Янушкевич [Бес ғасыр жырлайды. -Алматы: 1984, 256 б. Б.5]</p>

Бұл кестеден көретініміз, бүгінге дейін тарих мамандықтарында оқытылып келген ақпараттар шындыққа жанаса бермейтінін соңғы жылдарда жарияланып жүрген ғылыми зерттеулер мен көне мұрағат деректері дәлелдеп отырғандығы.

Олай болса, болашақ тарих мамандығының студенттері үшін «Дәстүрлі қазақ қоғамын модернизациялау тарихы» пәнінің мазмұнын шындық деректермен толықтырып жетілдіру мақсатында қосымша элективті курс бағдарламасын енгізу қажет деп таптық. Эксперимент барысында біз оқытушы мен студенттер позициясын да нақтылы айқындай отырып, олардың тақырып аясындағы ақпараттарды дұрыс қабылдап, тұжырымдап, бағалауына жағдай туғызуды қажет деп санадық. Оны төмендегі кестеден көруге болады:

Кесте - 2 «Дәстүрлі қазақ қоғамының тарихы» атты элективті курсын оқытуда студенттер мен оқытушының өзара әрекеттестік қызметінің мазмұны

№	Білім алушының әрекеті	Оқытушының қызметі
Зерттеу	<p>-«Дәстүрлі қазақ қоғамының тарихы» атты элективті курсты оқуға бастама жасайды; -белсенді түрде жаңа деректерді, мұрағат материалдарын, әртүрлі авторлар зерттеген деректерді салыстырмалы талдап, зерттейді.</p>	<p>- болашақ мамандарда бар білімдер мен ғылыми ақпараттарды анықтайды; -білім алушылардың сабаққа зейінін аударуға көмектеседі; - Дәстүрлі қазақ қоғамының тарихы» атты элективті курс мазмұнындағы жаңа материалдар мен өткен материал арасында байланыс құрады, ортаға проблемалық сұрақтар қою арқылы зерттеуді жетелейді.</p>

Қабылдау	- Дәстүрлі қазақ қоғамының тарихы туралы жаңа идеялар мен ақпараттардың мәнін ашуға талпыныс жасайды.	- болашақ тарих пәні мұғалімінің дәстүрлі қазақ қоғамының тарихы туралы жинақталған ғылыми ақпараттарды түсінуіне көмектеседі.
Тұжырымдау	- Дәстүрлі қазақ қоғамының тарихы туралы бұрын жарияланбаған тың ақпараттарды іздестіреді; - Дәстүрлі қазақ қоғамының тарихының мәнін кешегісі мен бүгінгі күннің сұранысымен және болашағымен байланыстырып тұжырымдайды.	- Дәстүрлі қазақ қоғамының тарихы туралы тың деректерді іздестіруге студенттерді бағдарлайды; - Дәстүрлі қазақ қоғамының тарихы туралы ғылыми ақпараттар бойынша болашақ тарих пәні мұғалімдерінің тұжырым жасау құзіреттіліктеріне баға береді.

Мұндай оқытушы мен студенттер арасындағы өзара әрекет етудегі мақсаттарға жету үшін көптеген әдістер қолданылды. Олар төмендегідей етіп іріктелді.

Болашақ тарих пәні мұғалімдерін «Дәстүрлі қазақ қоғамының тарихы» пәніне деген қызығушылықтарын ояту әдісі – жалпы мағынада бұл кезеңде студенттердің пәнге деген қызығушылығын тарихи мәліметтердің маңыздылығы мен мәнділігі арттырады. Бұл кезеңнің негізгі мақсаты – студенттердің зейінін орталыққа шоғырландыруды көздейді. Тақырыпқа байланысты қызықты тарихи деректерді келтіру, сұрақтарды, проблемалық сұрақтарды ортаға тастау арқылы студенттердің зейінін аудиторияға қарату қажет.

Тарихи деректерді зерттеу әдісі – бұл сатыда студенттер жаңа білімді өздерінің іс-әрекеттері арқылы үйреніп меңгереді. Оқытушының бағыт-бағдары арқылы студенттер тарихи жаңа материалды зерделейді және жаңа ойларды зерттейді. Зерттеу сатысы білім алушылардың дамыған немесе жеткіліксіз жағдайда өз ойларының айтуына мүмкіндік береді. Бұл жағдай студенттерді дискуссияға, өздерінің ойларының себептерін талдау жасауға үйретеді. Талдау жасағаннан кейін студенттер болжамдар жасау арқылы зерттеудің нәтижесін айтуға тырысады. Бұл әдіс өз когнитивтік әдістерді қамтиды. Ол – тарих ғылымдағы зерттеу әдістері болып табылады. Оларға: жаттығу, анализ жасау, болжам жасау, салыстыру, бақылау әдістері жатады. Сонымен қатар, зерттеу барысында шығармашылық ой мен логика да қажет болады.

Креативтік әдістер – оқытуда студенттердің өзіндік оқу ресурстарын жасауына мүмкіндік туғызатын әдістер. Бұл әдістер тарих пәнін оқытуда болашақ тарих пәні мұғалімдерінің алған білімдерін өздігінен тәжірибеде қолдана алуына, тарихи құбылыстардың орын алу себептері мен оның салдарының мәселелерін өз бетінше шешуіне мүмкіндік береді.

Түсіндіру әдісі – бұл кезде студенттер өздерінің жинақтаған тың тарихи деректері мен ғылыми ақпараттарын тұжырымдай отырып, тарихи құбылысқа баға береді. Оқытушы студент көзқарастары мен логикалық тұжырымдауынан қорытынды шығара отырып, жалпы тарихи құбылыстың бүгінгі тәуелсіз Қазақстанның тарихындағы алатын орны мен маңыздылығына сипаттама береді. Студенттерді тарих пәнін оқыту барысында практикалық сабақтарда талқылаған тарихи мәліметтерді дамыта түсуге, ең маңызды құбылысты бірінші өздері түсіндіруге дағдыландыру қажет. Бұл студенттердің ойлау қабілеттіліктерінің дамуына алып келеді. Оқытушы бұл мәселені тереңірек ауызша баяндау, көрнекіліктер, видео көрсетілім немесе анимациялар арқылы нақтылап анықтамасын беруіне болады.

Жетілдіру әдісі – студенттердің қабылдауындағы белгілі тарихи ақпараттар мен білімдерді өздік жұмыстар мен оқытушының басшылығымен орындайтын сабақтарда одан әрі жетілдіруге мүмкіндік беруге мүмкіндік жасайды. Тарихи құбылыстарды өзара байланыстыру арқылы олардың арасындағы айырмашылықтарды сипаттау арқылы студент өз білімін одан әрі жетілдіре түседі. Осы кезеңде студенттер бір-бірлерімен талқылау арқылы ақпаратты ортақ қызметіне енгізеді. Біріккен топтың мақсаты тапсырманы орындау немесе түсіну тәсілдерін әзірлеу болып табылады.

Бағалау әдісі – бұл соңғы кезең болып табылады. Бұл сатыда студенттер тарихи құбылыстар мен оқиғаларды, олардың бүгінгі қоғамдағы мәнін теориялық тұрғыдан меңгерді деп есептеледі. Бұл сатыда мұғалім тест тапсырмаларын бере алады, әр студенттің өзара түсіністік туралы өнімділігін бағалау үшін іс-шаралармен қамтамасыз ете алады.

Біз ұсынып отырған элективті курс бағдарламасы негізінде тарих мамандығында оқитын студенттермен сабақ кестесіндегі «Қазақстан тарихы» пәнінің мазмұнында эксперимент жүргіздік. Онда «XX ғ. 20-30 жылдарындағы кеңестік реформалар дәстүрлі қоғамды күйрету ме, әлде модернизациялау ма? «Қайшылықтары мен зардаптары» деген тақырыптағы дәріс сабағын конференция дәрісі ретінде өткіздік.

Ғылыми ақпараттарының сапасы мен бүгінгі күннің тұрғысында берген бағаларын анықтап, сараптау үшін бағалау критерийлері айқындалып, ұсынылды. Олар:

- ақпараттың ашықтығы;
- ақпараттың толықтығы;
- ақпараттың жаңалығы;
- ақпараттың шынайылығы;
- ақпараттың қабылдауға түсініктілігі;
- уақытты тиімді пайдалану деген талаптарды қамтыды.

Студенттер тақырып бойынша реформалардың нәтижелерін талқылай отырып (индустрияландыру, ұжымдастыру т.б.), оларға сипаттама берді. Сол сияқты В.Г. Федотованың да дәстүрлі қоғамға берген анықтамасы құбылыстың жекелеген детальдарына айқындық береді. Оның бағалауында «дәстүрлі қоғам қазіргі заманғы қоғамнан мынадай белгілермен ерекшеленеді. «Әлеуметтік өмірі ұйымдастыру діни және мифологиялық түсінікке тәуелді болады; дамудың циклдігі, қоғамның ұжымдық сипатымен тұлғаландырудың болмауы; биліктің беделге жүгінуі, жаппай білім алудың болмауы; іскер емес тұлға түріндегі психологиялық тұрпаттың басымдығы; ғылымға емес, дүниетанымға бағдарлылық; әмбебаптықтан оқшауланушылықтың басым болуы» [3] түріндегі ерекшеліктер болып топтасады.

Теориялық сабақтарда алған білімдерінен тыс ақпараттар жинауға студенттердің аса бір қызығушылықпен қатысып, дайындалғанын байқау қиын емес. Студенттердің дәріс тақырыбы бойынша ойларын білдіру логикалық бірзділікте баяндалды.

Қортындылай келе, арнайы бағдарлама мазмұны негізінде тарихи тың, шындыққа негізделген ақпараттарды жүйелі түрде оқыту арқылы болашақ тарих пәні мамандарының тарихи санасына оң әсер етуге және ақиқатты білуге деген қызығушылығының артуымен байланысты білім алуға деген ұмтылысын арттыруға мүмкіндік алдық. Олай болса, болашақ тарих мамандығының студенттері үшін «Дәстүрлі қазақ қоғамын модернизациялау тарихы» пәнінің мазмұнын шындық деректермен толықтырып жетілдіру мақсатында қосымша элективті курс бағдарламасын енгізу қажет деп таптық.

Әдебиет

1. Қ.Ж.Тоқаев «Тәуелсіздік бәрінен қымбат». 2021 ж., 5 қаңтар.
2. Ковальченко И.Д. Методы исторического исследования. – М.: Наука, 1987. – с. 208.
3. Федотова В. Г. Модернизация и культура. М.: Прогресс-Традиция, 2016, – с. 336.

ӘОЖ 373.2

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДА КОММУНИКАТИВТІК ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ӘДІСТЕМЕСІ

Т.Р.Байлыбеков

Қ.Тұрысов атындағы №53 мектеп-гимназия, Тараз қ.

Аңдатпа: Бұл мақалада қарастырылатын мәселе ретінде коммуникативтік дағдыларды, яғни атап айтқанда, мектеп жасына дейінгі балаларға негізделген білімді шоғырландыру және жалпылау мақсаты егжей-тегжейлі сипатталған.

Кілтті сөздер: коммуникативті, балалар, интерактивті

Аннотация: В этой статье подробно описывается цель закрепления и обобщения коммуникативных навыков, то есть, в частности, знаний, основанных на дошкольниках, в качестве рассматриваемой проблемы.

Ключевые слова: коммуникативные, детские, интерактивные

Annotation: This article describes in detail the purpose of consolidating and generalizing communication skills, that is, in particular, knowledge based on preschool children, as a problem under consideration.

Key words: communicative, children's, interactive

Интерактивті технологиялар негізінде мектеп жасына дейінгі балаларда коммуникативтік дағдыларды қалыптастырудың жолдары мен әдістері

Балалармен жұмыс істеуге интерактивті технологияларды енгізу мектеп жасына дейінгі балалардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, біртіндеп жүзеге асырылады.

- II кіші топ-жұпшен жұмыс;
- орта топ-жұпшен жұмыс, тізбек, карусель;
- үлкен топ-жұпшен жұмыс, тізбек, карусель, сұхбат, аквариум;
- мектепке даярлық тобы-жұпшен жұмыс, тізбек, карусель, сұхбат, аквариум, үлкен шеңбер, білім ағашы.

«Жұптық жұмыс»

Балалар өз қалауы бойынша жұптасып, бір-бірімен қарым-қатынас жасауға үйренеді. Жұпшен жұмыс жасай отырып, балалар келіссөздер жүргізу, жүйелілік, бірлесіп жұмыс істеу қабілеттерін арттырады.

«Дөңгелек би»

Бастапқы кезеңде ересек адам көшбасшы болып табылады, өйткені балалар тапсырманы өз бетімен орындай алмайды. Тәрбиеші пәннің көмегімен балаларды тапсырманы кезекпен орындауға үйретеді, сол арқылы олардың жауаптарын тындай білу, бір-бірінің сөзін бөлмеу сияқты қасиеттерге тәрбиелейді. «Дөңгелек би» интерактивті технологиясы мектеп жасына дейінгі балалардың ерікті мінез-құлықтың бастапқы дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді.

«Тізбек» интерактивті технологиясы мектеп жасына дейінгі балалардың ұжымда жұмыс істеу қабілетін қалыптастыруға ықпал етеді. Бұл технологияның негізі – әр қатысушының бір тапсырманы жүйелі түрде шешуі. Ортақ мақсаттың бір нәтиженің болуы эмпатия және өзара көмек атмосферасын тудырады, бір-бірімен қарым-қатынас жасауға, тапсырманы шешудің нұсқаларын ұсынады.

Динамикалық жұп үлкен коммуникативті әлеуетке ие және бұл балалар арасындағы қарым-қатынасты ынталандырады. «Карусель» интерактивті технологиясы жұмыс істеуі үшін балалар кіммен жұпта ойнағылары келетінін және олардың қайсысы сыртқы шеңберде, ал қайсысы ішкі шеңберде тұратынын келісуге шақырылады. Ішкі шеңбердегі балалар жұмыс барысында орнында қалады. Сыртқы шеңберде тұрған мектеп жасына дейінгі балалар әрбір шағын диалогтан кейін солға қарай қадам жасап, жаңа әңгімелесушінің алдында тұрады. Танымдық диалог қайта-қайта қайталанады. Шағын диалогтардың тақырыптары өте алуан түрлі болуы мүмкін: ұғымдар және олардың анықтамалары, зерттелетін ереже –растайтын мысал және т.б.

Балалардың сұрақтар қою және тұжырымдау дағдыларын дамытуға ерекше назар аудару керек. Мысалы, естігендеріне сәйкес жауап құру, сұхбаттасушыны толықтыру, түзету, өз көзқарасын басқа адамдардың көзқарасымен салыстыру.

«Шағын топтардағы жұмыс» (үштік)

Интерактивті оқыту режимінде үш адамнан тұратын мектеп жасына дейінгі балалар тобына артықшылық беріледі. "Үштікте" топтық жұмыс технологиясын қолдану барлық балаларға сабақта жұмыс істеуге мүмкіндік береді. Балалар өз жұмыстарын, жолдастарының жұмысын бағалауды, қарым-қатынас жасауды, бір-біріне көмектесуді үйренеді. Оқу процесінде ынтымақтастық принципі жетекші болады.

«Сұхбат»

Білімді шоғырландыру немесе жалпылау, жұмысты қорытындылау кезеңінде интерактивті «Сұхбат» технологиясы қолданылады.

Әрбір ойыншыға диалог жүргізу ережелерін орындауды талап етеді: сөйлесудегі кезектілікті сақтау; әңгімелесушіні үзбей тындау; әңгімелесудің жалпы тақырыбын қолдау, одан алшақтамау; әңгімелесушіге назар аудару және құрмет көрсету, тындап отыра, оның көзіне немесе бетіне қарау; сабырлы, орташа тонмен, мейірімді үнмен сөйлеу; тек әдеби лексиканы қолдану; сұхбаттасушыны ренжітпеу үшін және оған түсінікті болу үшін өз сөзіңізді құру; қажет болған жағдайда сыпайы түрде бас тарта білу. Осылайша, осы технологияны қолдану арқылы балалар диалогтық сөйлеуді белсенді дамытады, бұл оларды «ересек-бала», «бала-бала» өзара әрекеттесуге итермелейді.

«Аквариум»

«Балалардың мәселені қоғам алдында» талқылауын білдіретін диалог формасы. Шағын топ проблема бойынша жан-жақты тақырыптарды қозғай алатын бір адамды таңдауы керек. Кейде бір емес, бірнеше адам қатысқысы келуі мүмкін. Басқа балалардың бәрі көрермен ретінде әрекет етеді. Балалардың жауаптарының сапасына көп көңіл бөлу керек. Мысалы, олардың сұраққа мазмұнынан ауытқымай қысқа да, жалпы түрде де жауап беру қабілетін дамыту. Балаларды бірте-бірте ұжымдық әңгімелесуге қатысуға бойлау керек, мұнда ересектер сұраған кезде ғана жауап беру, жолдастардың сөздерін тындау, оның (олардың) сөзін бөлмеу, алаңдатпау жағдайлары жүзеге асады. «Аквариум» технологиясының мазмұндық жағы бірнеше бала шеңбер бойымен жағдайды көрсетеді, ал қалғандары оларды бақылайды, талдайды.

«Үлкен шеңбер»

«Үлкен шеңбер» технологиясы - әр балаға сөйлеу және қарым-қатынас дағдыларын дамытуға, себеп-салдар байланысын орнатуға, алынған ақпараттан қорытынды шығаруға және тапсырманы шешуге мүмкіндік беретін технология.

«Білім ағашы»

Баланың коммуникативті әрекетін сәтті игеру үшін «Білім ағашы» технологиясы енгізілуде. Ол қарым-қатынас дағдыларын, келіссөздер жүргізу, жалпы мәселелерді шешу қабілеттерін дамытады. Жапырақ-суреттерді немесе сызбаларды тәрбиеші жасайды және оларды алдын-ала ағашқа іліп қояды. Балалар келіссөздер жүргізеді, шағын топтарға бірігеді, тапсырманы орындайды және бір бала тапсырманы қалай орындағаны туралы айтады, ал соны балалар тындайды, талдайды және баға береді.

Бірлескен қызмет демократиялық, азаматтық қоғамды қалыптастырудың шарттарының бірі болғандықтан, тәрбиеші мен балалар арасындағы қарым-қатынасты жобалау сенім, ізгілік, серіктестік, өзара түсіністік, өзара көмек және қолдау, төзімділік, мүдделерді бір-бірінің мүмкіндіктерін ескеру және құрметтеу қағидаттарына негізделуі керек. Бұл жағдайда авторитаризм өзара түсіністік орнатуға және оқытудың жалпы нәтижесіне назар аударуға кедергі болады. Себебі, интерактивті оқыту жағдайында тәрбиешінің іс-әрекетінің негізі жеке тұлғаға бағытталған тәсіл болып табылады.

Оны сақтаудың негізгі талаптары:

- адамгершілік педагогикалық ұстанымы;
- балаға, оның шығармашылығына құндылық қатынасы;
- сабақта мәдени-ақпараттық және пәндік-дамытушылық органы құру;
- білім беру технологияларының әдістемесі мен негіздерін меңгеру;
- балалардың даралығын мақсатты дамыту.

Балалар арасындағы интерактивті қарым-қатынастың дамуын ұйымдастыру, басқару және бақылау процесінде тәрбиеші негізінен педагогикалық іс-әрекеттің жанама әдістерін қолданады, балаларға мақсатқа жету құралдарын, адекватты әрекеттерді, мұғалім мен балаларды таңдауда тәуелсіздік береді. Мектеп жасына дейінгі балалар үшін ойындар оқытудың қолайлы әдістері болып табылады. Интерактивті ойындардың көптеген нұсқалары бар, бірақ оларды жүзеге асыру әдісі өте әмбебап және алгоритмге негізделген.

- балалар тобына арналған тапсырмалар мен жаттығуларды тәрбиешінің тандауы(дайындық сабағын өткізуге болады).
 - Мектеп жасына дейінгі балаларды шешуді қажет ететін мәселе, қол жеткізу мақсатымен таныстырады. Тапсырманың мәселесі мен мақсатын мұғалім анық және жеңіл тұжырымдап беруі керек, сонда балаларда орындағалы жатқан тапсырмалары жайында түсініксіз және пайдасыз деген ой қалыптаспайды.
 - Балаларға ойын ережесі туралы мәлімет беріледі, оларға нақты нұсқаулар көрсетіледі.
 - Ойын барысында балалар мақсатқа жету үшін бір-бірімен араласады. Кез келген кезең қиындық туғызса, педагог мектеп жасына дейінгі балалардың іс-әрекетін түзетеді.
 - Ойынның соңында (шиеленісті жеңілдетуге арналған шағын үзілістен кейін) нәтижелер талданып, қорытынды шығарылады. Талдау эмоционалдық аспектіге - мектеп жасына дейінгі балалардың бастан өткерген сезімдеріне назар аударудан және мазмұндық аспектіні талқылаудан тұрады (сізге не ұнады, не қиындық туғызды, жағдай қалай дамыды, қатысушылар қандай әрекеттер жасады, нәтиже қандай болды).
- Даярлық топтағы балалардың коммуникативті дағдыларын дамытуға арналған ойындар өте көп.

«МЕНИҢ КІМ ЕКЕНІМДІ АЙТЫҢЫЗ» ОЙЫНЫ

(«Аквариум», «Орын ауыстыру» әдісі)

Мақсаты: балалардың сөйлеуін тұрмыстық заттарды білдіретін зат есімдермен байыту, балаларға сөздерді мағынасына сәйкес қолдануға көмектесу, қиялды дамыту, ұжымда жұмыс істей білуге тәрбиелеу.

Ойын барысы:

Үй иесі бірнеше баланы тандайды, баланың құлағына кез келген сөзді айтып, сол затқа «айналуды» ұсынады. Мәселен, аяқ киім, кәмпит, табақ, кітап және т.б. заттарды қатысушылар бейнелеуі керек. Қалған балалар тақырыпты болжау үшін екі топқа бөлініп, топ мүшелері арасындағы нәтижені талқылады. Егер топ қате жіберсе, қозғалыс басқа топқа өтеді. Аз әрекеттерді(попытка) қолданатын кіші топ жеңеді.

«СЕБЕБІ» ОЙЫНЫ

(«Аквариум» әдісі)

Мақсаты: Жалпылаушы сөздердің мағынасын белсендіру, нақтылау (сөз мағынасының концептуалды аспектісін дамыту).

Ойын барысы

Балалар 2 командаға жиналады. Бірінші команда тапсырманы орындайды, екіншісі «бақылаушылар» болып, қарап отырады.

Ересекадам 1-топтың балаларын тапсырманы орындауға шақырады. Мысалы, «ұсынылған бірнеше сөздің ішінен дұрыс сөзді тандап, сөйлемді аяқтаңыз». «Бақылаушылар» қарсы топтың жауаптарын бағалайды, фишкалар береді. Содан кейін командалар орындарын ауыстырады. Соңында фишкалар есептеледі, жеңімпаздар анықталады.

Сөйлеу материалы:

- Әже тосап жасады, себебі біз күзде жинадық (көкөністер, жемістер, гүлдер).
- Бөлмеден ағаш иісі шығады, себебі кеше олар жаңасын (ыдыс-аяқ, жиһаз, киім-кешек) әкелді.
- Балалар хайуанаттар бағына барады, себебі олар (жәндіктерді, жануарларды, гүлдерді) жақсы көреді.
- Абайдың қолы су, себебі ол мұқият жуды (ыдыстарды, электр құрылғыларын, жиһазды).
- Бөлме шулы, себебі терезенің астында қозғалыс көп (жиһаз, аяқ киім, көліктер).
- Айбек орындықты тез жөндеді, себебі ол қалай қолдану керектігін біледі (жануарлар, құрал-саймандар, тамақ).

«ТІЗБЕК ҚҰР» ОЙЫНЫ
(«Логикалық тізбек» әдісі)

Материал: әртүрлі заттарды бейнелейтін суреттер.

Ойын барысы.

Қатысушылар бір картаны таңдауға шақырылады. 2-3 логикалық тізбектің барлық карталары, сіттемелері араласып, аударылады. Тәрбиеші логикалық тізбекті құрастыруды және тізбекті құрудың логикасын, оның буындарының орналасуын түсіндіруді ұсынады. Қатысушылар бір-бірімен өзара әрекеттеседі, кімнің қай тізбекте болуы керектігін анықтайды, логиканы түсіндіреді.

Қатысушылар құрастырылған логикалық тізбектерді көрсеткеннен кейін тәрбиеші немесе бала өз сценарийі бойынша тізбекті құрастыру логикасын түсіндіре отырып, қайта құрады.

Логикалық тізбектердің мысалдары:

1. «Шкаф». Гардероб, сөре, қалпақ, галстук, ілгіш, шалбар, көйлек, костюм, пальто.
2. «Орман». Орман, қарағай, шырша, қайың, емен, жаңғақ, долана, арша, көкжидек, түймедақ, саңырауқұлақ.
3. «Өсімдік». Өсімдік, тұқым, өскін, көшет, өскен тал.
4. «Жер». Жер, шөп, бақа, аяқ, гүл, шық.
5. «Аспан». Аспан, бұлт, жаңбыр, жер, шөп, гүлдер, көбелек, инелік.

МЕҢІҢ АТЫМДА НЕ?

(«Аттың аллитерациясы» интерактивті әдісі)

Мақсаты: Балалардың сөйлеу тілін мінез-құлық қасиеттерін сипаттайтын сын есімдермен байыту, балаларды сөздерді мағынасына сәйкес қолдануға үйрету, көкжиектерін дамыту, тыңдайды білу қабілетін дамыту.

Материал: сикырлы таяқша немесе қорап (ақпарат жинау үшін)

Ойын барысы

Қатысушылар шеңбер жасап отырады. Педагог мысалдармен тапсырманы түсіндіргеннен соң балалардың жеке-жеке жауаптарын тексере бастайды. Жалпы, адамның есімі қандай әріптен басталса, оны суреттейтін сын есім де сондай әріптен басталу керек. Мысалы, момын Марат, сұлу Самал. Әр бала өз мысалдарын айтқан соң келесі адамға кезек жылжып отырады. Балалар даярлық топта болған соң ойын күрделі, әрі қызықты болады. Жоғарыда көрсетілген ойындар мен әдістер эксперимент барысында қолданылды. Бұл әдістер ересек жастағы балалардың коммуникативті дағдыларын дамытуға бағытталады.

Әдебиет

1. Коротчаева, Е. В. Развитие когнитивной активности у старших дошкольников. [Электронный ресурс] / Педагогическое образование в России. 2012. №3. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-kognitivnoyaktivnosti-u-starshih-doshkolnikov> (дата обращения: 29.10.2015).
2. Богуславская, Н.Е. Веселый этикет (развитие коммуникативных способностей ребенка) [Текст] / Н.Е. Богуславская. – Екатеринбург: Агро, 2012. – с. 192.
3. Алябьева, Е.А. Воспитание культуры поведения у детей 5 – 7 лет [Текст]: Методическое пособие / Е.А. Алябьева. – М.: ПЦ Сфера, 2011. – с. 128.
4. Шипицина, Л.М., Заширинская, О.В., Воронова, А.П., Нилова, Т.А. Азбука общения: Развитие личности ребенка, навыков общения со взрослыми и сверстниками. (Для детей от 3 до 6 лет). [Текст] – М.: «Детство-пресс», 2010. – с. 384.
5. Крылова Н.М. Детский сад – дом радости: метод. комментарии к примерной основной образовательной программе дошкольного образования. – М.: ТЦ Сфера, 2015. – с.112.
6. Скитская Л.В. Научно-педагогические основы коммуникативного общения и особенности его развития у детей дошкольного возраста. // Педагогика и психология образования. – 2013. №2.

7. Зворыгина Е.В. Игра дошкольника. – М., 2015. – с.78.
8. Развитие общения дошкольников со сверстниками / Под. ред. А.Г.Рузской. – М., 2003. – с. 99.
9. Развитие интеллекта дошкольников средствами теории решения изобретательских задач при ознакомлении с окружающим миром /И.Г.Кудрякова, В.В.Кузнецова, Л.А.Пыстина; Рос. Федерация. Муницип. дошк. образоват. учреждение «Дет. сады Сарова».
10. Кузнецова В.В., Пыстина Л.А. Формирование талантливого мышления у дошкольников. – Саратов, 2001.

ӘОЖ: 371

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ МЕКЕМЕЛЕРДЕ ДЕНЕ ТӘРБИЕСІНІҢ МӘНІ МЕН ЕРЕКШЕЛІГІ

Р.А.Бигабылова
Нұрхат-Нұрзат бөбекжай бақшасы,
Т.Рысқұлов ауданы Жамбыл облысы

Аңдатпа: Бұл мақалада мектеп жасына дейінгі мекемелердегі дене тәрбиесінің мәні мен ерекшелігі жете қарастырылған. Дене тәрбиесі жүйесінің басты мақсаты – күш-қуаты мығым, жаны-тәні сау, отанын қорғауға дайын тұратын, кез-келген шығармашылық жұмысқа құштар, мығым азаматты тәрбиелеп шығару. Осы негізде балалардың дене тәрбиесі жүйесін жүзеге асыруда ұйымдастырылатын жұмыстар негізі талапқа сай құрастырылуы қажет екендігі сараланған.

Кілтті сөздер: дене шынықтыру, балабақша, салауатты өмір салты, дене жаттығулары, дағдылар.

Аннотация: В данной статье подробно рассматривается сущность и специфика физического воспитания в дошкольных учреждениях. Главная цель системы физического воспитания-воспитать крепкого гражданина, который полон сил, здоров душой и телом, готов защищать Родину, увлечен любой творческой работой. На этой основе дифференцировано, что организуемая работа по реализации системы физического воспитания детей должна быть составлена в соответствии с требованиями.

Ключевые слова: физическая культура, детский сад, здоровый образ жизни, физические упражнения, навыки.

Annotation: This article examines in detail the essence and specifics of physical education in preschool institutions. The main goal of the physical education system is to educate a strong citizen who is full of strength, healthy in mind and body, ready to defend the Motherland, passionate about any creative work. On this basis, it is differentiated that the organized work on the implementation of the system of physical education of children should be compiled in accordance with the requirements.

Keywords: physical culture, kindergarten, healthy lifestyle, physical exercises, skills.

Қазіргі таңда замана талабына сай зерделі, ой-өрісі жоғары, жан-жақбы дамыған ұрпақты қалыптастыру мемлекетіміздің алға қойға аса маңызды міндеттерінің бірі. Тәрбие мен білімнің алғашқы бастауы мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде берілері анық. Отбасында ата-анасының мейірімі мен аялы алақының көрген бала балабақшада тәрбиешісінің мейіріміне бөленуі қажет. Қай бала болмасын бойындағы жақсы қасиеттері мен мүмкіндіктерін ашып, саналы, өнегелі болып тәрбиеленуіне балабақшаның маңызы аса зор. Балаларымыздың бақыпты болуы үшін, денінің сау болуы үшін балақаша ұжымы өз тарапынан үлкен қамқорлық жасауы

қажет. Баланың дені сау болса ақыл-ойы анық, өзіне-өзі сенімі мол, айналасына қуаныш пен шаттық сыйлай алады. Бала денсаулығының мықты болып, қозғалысы мен құрылысының дұрыс қалыптасып жетілуіне мектепке дейінгі мекемелер өз септігін тигізе алады.

Жалпы дене тәрбиесі жүйесі дегеніміз әлеуметтік, экономикалық, құқықтық, ғылыми-әдістемелік, нормативтік бағдарлама негіздерінің жиынтығы. Дене тәрбиесі жүйесінің басты мақсаты – күш-қуаты мығым, жаны-тәні сау, отанын қорғауға дайын тұратын, кез-келген шығармашылық жұмысқа құштар, мығым азаматты тәрбиелеп шығару.

Дене тәрбиесінің мәні жаңа замана талабына сай дене мәдениеті қалыптасқан, адамгершілік қарым-қатынас әрекетімен көрініс табатын тұлға қалыптастыру. Мектепке дейінгі мекемедегі балалардың денсаулығының мықты болуы, салауатты өмір сүруі балабақшадағы ұйымдастыру жұмысына жауапты тұлғаның теориялық және тәжірибелік дайындығына аса байланысты екендігі мәлім. Осы негізде балалардың дене тәрбиесі жүйесін жүзеге асыруда ұйымдастырылатын жұмыстар негізі талапқа сай құрастырылуы қажет. Сонымен қатар балалардың психологиялық ерекшелігіне байланысты болуы керек. Дене тәрбиесі бойынша ұйымдастырылған жұмыстар тәрбиеленушілердің дене бітіміне, ойлай алу қабілетіне байланысты болады. Бұл орайдағы басты міндетіміз балаларымыздың қозғалысын жетілдіру, қимыл дағдылары қаыптастыра отырып дененің икемділік, шапшаңдық, төзімділік сынды қасиеттерін қалыптастыру болып табылады.

Мектеп жасына дейінгі балаларға дене тәрбиесін берудегі негізгі мақсат ұрпағымыздың денсаулығын нығайту, дене бітімінің сұлу да сымбатты болып өсуіне жағдай туғызу, баланың жанжақты өсіп жетілуіне қолайлы жағдай жасау. Мектепке дейінгі шақта баланың ағзасы әлсіз болып кез-келген жұқпалы ауруларға қарсы тұрай алмай қалуы мүмкін. Сол себептен де баланың денсаулығын нығайтып, денесін шынықтырып, гигиеналық дағдысын қалыптастырып, қимыл-әрекетін дамытып, жетілдіруде дене тәрбиесінің мәні ерекше. Аталған мақсатты көздей отыра негізгі міндеттер оырндалады. Олар:

- баланың денсаулығын сақтау, нығайту;
- гигиеналық дағдыларды қалыптастыру;
- бала денесін шынықтырып отыру;
- баланың әр түрлі қимыл-әрекеттерін дамыту, атап айтсақ жүгіру, секіру, өрмелеу, лактыру т.с.с.
- қауіпсіздік ережелеріне аса мән беру.

Мектепке дейінгі мекемедегі дене шынықтыру ұйымдастырылған оқу іс-әрекеті – дене тәрбиесі жаттығуларын ретімен үйретудің негізгі формасы болып табылады. Қимыл-қозғалысты дамытуда төмендегідей қағидаларды ескеруіміз аса қажет:

1. Қандай болмасын ойындарды, жаттығуларды, еңбек тапсырмаларын алғанда баланың жасына сай, жеке ерекшелігін ескеретін, жасай алатын, оларды қызықтыратын болуы;
2. Бүкіл ағзасының дамып жетілуіне ықпал жасайтын, бұлшық еттерінің қимыл әрекетіне әсері болатын болуы;
3. Жаттығулар мен ойынның тапсырмаларын орындауда жүру, секіру, лактыру, өрмелеу сынды қимыл-қозғалыстың дамуына ықпалу етіп, дұрыс дағдыны қалыптастыратын болуы;
4. Баланың тұлғасына әсері бар физиологиялық жағынан әлсіз бұлшық еттерді нығайтуы;
5. Орғада, ұжымда еркін жұмыс жасай білуі үшін жан-жақты жетілуін қамтамасыз ету қажет.

Мектепке дейінгі мекемеде дене тәрбиесін ұйымдастыру формалары балалардың алуан түрлі іс-әрекетінің негізіндегі тәрбие мен білім беру болып табылады. Бұл белсенділіктің негізі баланың қимыл белсенділігінен құралары сөзсіз. Бұл формалардың жиынтығы балалардың толыққанды денесін дамыту және денсаулығын нығайтуда аса қажеті қимыл режимін құрайды.

Мектепке дейінгі мекемедегі балалардың дене тәрбиесін ұйымдастыру формалары төмендегі:

1. Дене шынықтыру ұйымдастырылған оқу қызметі;
2. Дене шынықтыру сауықтыру шаралары. Оларға таңертегі гимнастика, сергіту сәттері, дене жаттығу процедуралары.

3. Балалардың күнделікті өміріндегі дене тәрбиесі, яғни қимыл-қозғалыс ойындары, серуендер, шағын топтардағы іс-әрекеттер, мерекелік іс-шаралар.

Аталған дене тәрбиесін ұйымдастыру формалары дене тәрбиесінің жалпы міндеттеріне және балаланың жан-жақты жетілуіне жауап береді және өзара байланыста да болады. Олардың әрқайсысының өзіндік міндеттері де бар, яғни олар мектепке дейінгі мекеменің күн режиміндегі міндеттің орнын анықтайды. Балабақшадағы түрлі топтардың арасындағы дене тәрбиесін ұйымдастыру формалары өзгеше. Себебі әр топтағы баланың жас және жеке ерекшелігін, типологиялық ерекшелігін, олардың дене дайындығының дәрежесін, сонымен қатар белгілі бір топтың және мекеменің жағдайына орай тәрбие мен білім беру міндетімен анықталады. Дене жаттығуларымен ұштастырылған процедуралар неғұрлым тиімді болады. Бұлшық еттердің жұмыс істеуі жылжыу, реттеу процесін жетілдіруге және сол арқылы организмнің қоршаған ортаға бейімделуіне көмегін тигізеді. Егер бала ширақ, жылдам болса шынықтыру барысында организмнің терең жедел өзгеру процесі байқалады. Дене тәрбиесі арқылы балалардың ақыл-ой, адамгершілік, эстетикалық және еңбекке баулы арқылы тәрбиелеу жұмысын жүзеге асыру арқылы балаларға жақсы көңіл-күй, сергек белсенділіктің тууына мүмкіндік тудырады.

Мектепке дейінгі мекемедегі дене тәрбиесінің мазмұны тиімді жүргізілуіне байланысты, дене жаттығулары, табиғаттың сауықтыру күшіне, гигиеналық, әлеуметтік факторлар қолданылады. Дене жаттығулары дене тәрбиесінің негізгі сондай ақ ерекше құралы екендігі мәлім. Ол тәрбиешінің өзі іріктеп алған, әдістемелік жағынан дұрыс ұйымдастырылған және басқара алуға болатын қозғалыс қызметінің күрделі түрін қамтиды. Дене жаттығулары еркін сипаттағы белсенді қимыл әрекетке негізделген. Дене жаттығулары қай бала болмасын жан-жақты жетіліп, дамуына ықпал етеді. Негізгі мазмұны денені жаттықтыру болып табылады. Олар төмендегідей түрлерге бөлінеді:

Балабақшаға таңертегі келген уақыттан бастап күн тәртібі бойынша сауықтыру шаралары жүргізіледі. Олар: таңғы жаттығу, қимыл-қозғалыс ойындары, сергіту сәттері, серуенге шығу, спорттық ойындар. Дене шынықтыру оқу іс-әрекеті балаларды қимылға үйретудің негізі қалыбы деп айтсақ та болады. Ол әрбір топтарға аптасына 3 рет өткізіледі. Оқу әрекеті төмендегідей құрылымда өтеді:

- Кіріспе бөлім: сапқа тұру, жүгіру, секіру 3-4 минут.
- Негізгі бөлім: жетілдіру жаттығулары 3-4 қимыл-қозғалыс жаттығулары.

Жаңа оқу іс-әрекет тақырыбы жылдық жоспардан алынады. Дене шынықтыру негізгі оқу іс-әрекеті болғандықтан таңертеңгі уақытта жүргізіледі. Көктем, жаз, күз мезгілдерінде далада жүргізіледі. Ал қыс мезгілінде арнайы жабдықталған залда жүргізіледі. Бірақ қыс мезгілі кезінде де ауа-райы қолайлы болып тұрса далаға серуенге шығаруға болады. Таза ауада денені шынықтыру балалардың тек денесін ғана шынықтырып қоймай тәрбиелік мәні бар біліммен де ұштастыруға болады. Бірін-бірі сыйлау, шыдамдылық, үлкенге құрмет, адамгершілікке тәрбиелеуде де мәні аса зор.

Қорыта келе «Қазіргі заман талабына сай жан-жақты жетілген, бойынша ұлттық руханилық пен ұлттық сана қалыптасқан, имандылық әдебі, парасатты ұрпақ тәрбиелеп өсіру, тәрбиелеу, білім беру әрбір отбасының, балабақшаның, барша елдің міндеті деп Елбасымыз айтпақшы, болашағымыз жарқын болсын десек дені сау, рухаи тәрбиеге бай, білімді, саналы ұрпақ тәрбиелеу әрбір мектепке дейінгі мекемедегі тәрбиешілердің аса маңызды міндеті екендігі сөзсіз.

Әдебиет

1. ҚР білім, спорт және дене шынықтыру туралы заңнамасы. 2014 жылғы 3 шілдедегі № 228-V ҚРЗ.
2. Ботағариев Т.Ә. Дене шынықтыру теориясы мен әдістемесінің теориялық негіздері. – Орал. 2017.
3. Есмағамбетов З. Дене тәрбиесі теориясы мен әдістемесі. – Қарағанды, 2011.
4. Сисенбердиева А. Ж. Дене тәрбиесі теориясы мен әдістемесі. – Алматы, 2011.

ӘОЖ 78.7

КӨРКЕМ ЕҢБЕК ПӘНІНЕ ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢА ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІН ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН ДАМУ

Абдрасилов А.И., Джумашева А.С.
М.Х.Дуллати атындағы Тараз өңірлік университеті, Тараз қ.

Кілтті сөздер: қолөнер, тәрбие, эстетика, көркем еңбек, ою-өрнек, мәдениет.

Жаһандық бәсекеге қабілеттілікке қол жеткізу мақсатында қойылған стратегиялық міндеттер білім беру қызметінің басымдықтарын түбегейлі өзгертуді және дағдыларды дамыту ағынына бағдарлауды көздейді.

Халықаралық білім беру кеңістігінде болып жатқан процестер педагогикалық процестің түбегейлі өзгеруіне ықпал етті. Бұл өзгерістер білім беру мазмұнын, оқыту әдістерін және оқушылардың ішкі әлеуетін дамытуға жаңа мүмкіндіктерді ашады. Білім беру парадигмасының жаңаша тенденциялары әртүрлі факторлардың әсерінен толықтырылады. Олардың бірі-әдемілік, мәдениет, аксиология сияқты күрделі ғылымдар. Өз тақырыбымызда біз көркем еңбек пәні негізінде эстетика дағдыларын қалыптастыру принциптеріне тоқталамыз. Ол үшін эстетика ұғымын талдау жасауға болады.

Ғалымдардың зерттеулеріне сүйенсек эстетика қоршаған ортаның сұлулығы оқушылардың көре білуі және сұлулықты тани алу қабілетін дамыту мақсатымен жеке басының дамуына ықпал етуге бағытталған бірізді процесс.

Жалпы алғанда эстетикалық тәрбиенің мақсаты оқушы бойына эстетикалық құндылықтарды сіңірте білу, қызығушылығын, эстетикалық талғамын дарыту, іскерлік пен дағдысын қалыптастыру. Оқушы сезіміне әсер ету тоқтаусыз жұмыс пен тәрбие жұмысының күрделі саласы болып табылары сөзсіз.

Эстетика деген ұғым күрделі, себебі оның мазмұны ішкі табиғаттың шексіздік гармониясын бейнелейді. Ол эстетикалық дағды, эстетикалық мәдениет, эстетикалық сезім, эстетикалық талғам деген терминдермен ұласады. Айналадағы әсемдікті түсіну арқылы адамдардың бойында рухани құндылық қалыптасады.

Х.Арғынбаев, С.Қалиев, С.Ұзақбаева, К.Оразбекова, А.Бейсенбаева, М.Мырзахметов, А.Тұрбекова, Қ.Сыздықов сынды ғалымдар эстетиканың теориялық, әдіснамалық мәселелерін әртүрлі аспектіде қарастырды.

Осы күрделі үдеріс мектептің тұтас педагогикалық жүйесінде жүзеге асырылады. Мектеп пәндерінің мазмұны оқушылардың эстетикалық талғамын қалыптастыруға бағытталады.

Көркем еңбек пәні - мектеп бағдарламасының негізгі пәндерінің бірі. Жаңа білім берудің мазмұны бойынша бұл интеграцияланған пән. Бейнелеу өнері мен технологиясының мазмұнды кешенін құрайды. Білімнің жаңа интегративті саласын игеру оқушыларға жалпы білім мен дағдыларды игеруге мүмкіндік береді, интеллектуалды, жеке, этикалық дамуды, өзін - өзі анықтауды, кәсіби сенімділікті, қазіргі әлеуметтік-экономикалық жағдайларға бейімделуді қамтамасыз етеді.

Сәндік-қолданбалы қолөнер оқушылардың көркемдік талғамын қалыптастыруға ерекше әсер етеді, өскелең ұрпақты эстетикалық тәрбиелеуге қызмет етеді, оларды халқымыздың материалдық рухани мұрасын терең түсінуге және бағалауға тәрбиелейді.

Бағдарламаның мазмұнын талдай отырып, оқушылардың эстетикалық дағдыларын дамыту келесі тақырыптарды игеру арқылы жүзеге асырылады: сәндік-қолданбалы өнер, дизайн және технология, үй мәдениеті, аспаздық және т.б. Мәселен, егер сіз сәндік-қолданбалы өнер саласын таңдар болсаңыз сіз оқушылардың әртүрлі өнер туындыларын қалыптастыра аласыз, олардың өнерге деген сүйіспеншілігі мен эстетикалық дағдыларын қалыптастыра аласыз.

Сонымен қатар, «Ою-өрнек түрлері және қысқаша тарих» тақырыбын талдай отырып, оқушыларға қазақ халқының ұлттық ою-өрнектерін үйрете отырып, ұлттық өнерге деген

сүйіспеншілікті қалыптастыруға болады. Топтық жұмыстарды орындау кезінде оқушылар қазақ халқының ою-өрнектерін қағазға салады.

Қазақ халқының ұлттық қолөнерінің тарихы ою-өрнектермен тығыз байланысты. Ою - өрнек-бұл сұлулық пен сән-салтанаттың символы ғана емес, сонымен қатар халықтың арманы мен тілегінің символы. Егер сіз тарихқа қарасаңыз, онда ерте заманда адамдар өз ойларын тастар мен ағаштарға азу тістерімен ұстайтын. Бұл ежелгі өнердің бір түрі.

Сол себептен де оқушылар ою-өрнекті көркемдік безендіру әдістерін үйреніп қана қоймай, оның шығу тарихымен де танысады.

Шығармашылық жұмыстарды орындау негізінде қазақ ұлттық мәдениетінің элементтерін пайдаланады. Қазақ ұлттық мәдениеті бізге қолөнер арқылы жетті.

Қолөнер - бұл халықтың өмірімен бірге жетілген және нығайтылған өмірі ұзақ өнер. Адамның дамуы қандай болмасын, қоғаммен бірге дамыған қолөнер әр дәуірге әсер етіп, дәуірдің тыныс алуының әлеуметтік-көркемдік аспектісінде қалмай, өзінің өшпес ізін қалдырды. Қолөнер элементінің барлық халықтарына тән. Бұл халықтың өшпес қазынасы, ғасырлар мұрасы. Осыған байланысты әр елдің, әр халықтың тарихи дамуымен байланысты қолөнер өзінің өзіндік ерекшелігі мен эстетикалық талғамымен халық өмірінде өшпес із қалдырды. Оқушыларға қолөнер жасау сұлулықты, әдемілікке тәрбиелеуге мүмкіндік береді.

Бұл тақырыптар білім алушының өнер, дизайн және технология туралы білімін кеңейтіп қана қоймайды, сонымен қатар оның дизайн саласындағы эстетикалық талғамын арттырады. Дизайн оқушылардың эстетикалық қиялын, кеңістіктік болжау табиғатын, жаңа технологияларды ұсыну мәдениетін, заманауи модельдерді іздеу тәжірибесін, интегративті ғылымдардың өзара байланысын, заманауи технологиялар мен әдістердің даму тенденциясын зерттеуге ықпал етеді. Дизайн бөлімінде оқушы әлемдік жаңалықтармен танысады, дизайн саласындағы әртүрлі елдердің еңбектерін зерттейді. Мысалы, үй дизайнына, классикаға, неоклассикаға, арт-декоға, скандинавиялық модельдерге сүйене отырып, студент өзінің эстетикалық қиялын үйлесімді үйлесімділікпен байланыстырады.

Қазақстан мен әлем халықтарының мәдениетімен танысу арқылы тарихи, ұлттық көзқарастар қалыптасады. Қазақстан және әлем халықтары суретшілерінің өнер туындылары оқушының эстетикалық мәдениетін, талғамын, сұлулығы мен әртістігіне деген сүйіспеншілігін оятады. Ә. Қастеевтің өнер туындыларымен танысу негізінде ол тарихи дереккөздерден ақпарат алады, ал суретші қолданатын сурет түрлері мен құралдарының негізінде суретшінің ішкі эмоциясы, көңіл-күйі сияқты психологиялық процестермен танысады. Себебі суретші салған әрбір сурет оның эмоционалды көңіл-күйін және шынайы портретін көрсетеді. Табиғат пен адам арасындағы үйлесімді сабақтастық, шынайы өмір бейнесі, Табиғатқа қарайтын пейзаждар-нағыз эстетикалық талғам. Қоршаған ортадағы құбылыстарды суретшінің көзімен көру маңызды. Сурет салу арқылы оқушының шығармашылық дағдылары қалыптасады. Мысалы, егер сіз құстың суретін салсаңыз, оның суретін ұсынуыңыз керек.

Көркем еңбек пәнін оқыту арқылы оқушылардың бойына төмендегідей қасиеттер қалыптасады. Оны келесі 1-кестеден көруге болады.

Кесте 1. Көркем еңбек пәнін оқыту арқылы оқушылардың бойында кездесетін қасиеттер

<i>№</i>	<i>Оқушылар бойында кездесетін қасиеттер</i>
1	Еңбекқорлық
2	Ұлтжандылық
3	Рухани-адамгершілік
4	Іскерлік
5	Шыдамдылық
6	Ізденімпаздылық

Жоғарыда аталған еңбек қызметінің арқасында ол біріншіден, шығармашылық идеяны, тұлғаның эстетикалық дағдыларын дамытатын, екіншіден, жеке кәсіпкерліктің дамуына ықпал ететін қоғамға қажетті қолөнер бұйымдарының кең спектрін өз бетінше құруға және өмірлік қажеттіліктерге қолдануға мүмкіндік береді.

Көркем еңбек пәні қолдың моторикасын жақсартады. Психологиялық процестер де дамиды, атап айтқанда интуиция, қиял, елестету және т.б. белгілі бір заттың бейнесін салу үшін оқушы өзінің бейнесін қағазға салу арқылы ойша жасайды және оны қағаз бетіне түсіреді.

Жаңартылған білім негізінде көркем еңбек пәнін оқытудың ерекшеліктері, біріншіден, екі пәнді интеграцияланған зерттеумен сипатталады, білім алушыларға интеграциялық пәнді оқыту екі ғылыми тұжырымдама туралы түсінік қалыптастырады. Екіншіден, бұл жаңа бағыттағы пәнді, жаңа парадигманы, жаңа әдістерді құрумен байланысты болады.

Қорытындылай келе, «Қазақстан жолы-2050: Бір мақсат, бір мүдделер, бір болашақ» Жолдауда: «Біздің болашаққа жолымыз Қазақстандықтардың әлеуетін ашатын жаңа мүмкіндіктер жасауға байланысты. ХХІ ғасырдағы дамыған ел дегеніміз - белсенді, білімді және дені сау азаматтар. Ол үшін не істеуіміз керек? Біріншіден, бізді барлық ұрпаққа ұлттық білім беру сапасын арттыру бойынша барлық ұстаздарды ауқымды жұмыс күтіп тұрғаны белгілі.

Оларды заманауи бағдарламалармен және білікті мамандармен оқыту әдістерімен қамтамасыз ету маңызды деп атап өтті ол жыл сайын жоғары бәсекеге қабілетті, белсенді, яғни сауаттылығы жоғары көшбасшыларды қалыптастыру міндетін қойып отыр. Сондықтан бұл міндеттер қазіргі мектепке үлкен талаптар қояды.

Әдебиет

1. Иманбаева С.Т. Тәрбие жұмысының теориясы мен әдістемесі. Оқулық / С.Т.Иманбаева, Ш.М.Майғаранова. - Алматы: "ОНОН", 2017ж.
2. Байдалиев, Қ.А. Көркем еңбекті оқыту теориясы мен әдістемесі : Оқу құралы. . - Орал: БҚАТУ РМК, 2019ж.
3. Дәулетова, Қ. Еңбекке баулу әдістемесі (бастауыш сыныптарға арналған). Оқу құралы / Қ. Дәулетова, М. Сүлейменов, Л. Жайманова. - Астана : Фолиант, 2010ж.
4. Бұзаубақова, К.Ж.Инновациялық педагогика негіздері. Оқу құралы/ К.Ж.Бұзаубақова. - Тараз : Білім, 2019ж.
5. Теория и практика педагогического эксперимента /Под ред. А. И. Пискунова, Г.В.Воробьева,- М., Педагогика, 2008г.

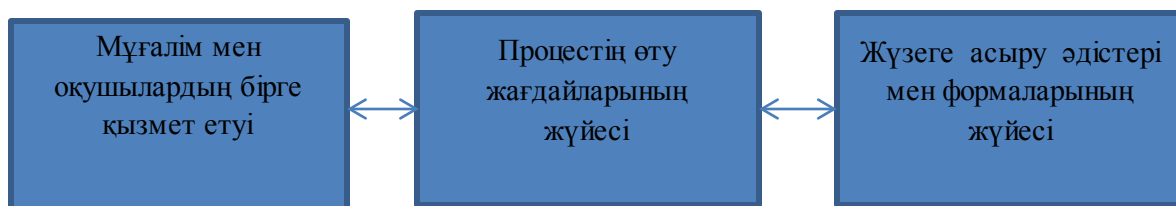
ӘОЖ 37.01: 301

ӨРКЕНДЕУ ҮШІН САПАЛЫ БІЛІМ АЛУ МАҢЫЗДЫ

Шайкыбекова Бекзат Кыркинбековна
Бәйтелі шағын бастауыш мектебі, Т.Рысқұлов ауданы

Қазіргі уақытта әлемдік өркениетке кіруімізге байланысты білім беру саласына қойылып отырған заман талабы – шығармашылықпен жұмыс жасай алатын, бәсекеге қабілетті тұлға деп қалыптастыру. Халқымыздың ертеңінің тізгінін ұстар, өзіне сенімді, Отанымыздың әлеуметтік-экономикалық дамуына өз үлесін қоса алатын, жан-жақты дамыған мәдениетті, білімді тұлғаны қалыптастырып, тәрбиелеу – аса жауапты міндет. К.Д. Ушинский: Мұғалім өзінің білімін үздіксіз көтеріп отырғанда ғана мұғалім, оқуды, ізденуді тоқтасымен оның мұғалімдігі де жойылады»-деді[7]. Бұл ғасыр «білім ғасыр» деп аталып жүргені баршамызға мәлім. Мұғалім мен оқушының оқу процесінде іс- әрекет- тұтастылық негізінде оқыту, тәрбиелеу, дамыту бірлігін қамтамасыз ету педагогикалық процестің негізгі мәнін құрайды. Олар:

Сурет №1



Қазіргі таңда білім сапасын жетілдіруде компьютер және интернет- ақпараттық жаңа технологиялар ретінде Қазақстанның білім беру үрдісінде маңызды рөл атқарады. Бұл жағдайда болашақ ұрпақтың білім алуға жаңаша көзқарастары қалыптасып, интерактивті әдістерді оқу процесінде қолданады[1]. Оқытудың цифрлі білім беру - оқушыларға белсенді білім беру мен қызығушылығын қалыптастыруда қолданылады. Жаңа тұрпатты оқу жұмысы оқу үрдісінде нәтижелі білім алуға бейімдеп, жаңа әдіс- тәсілдерді орынды енгізумен тұжырымдалады. Бұлар- кабельдік және спутниктік теледидарлар, бейне конференциялар, телефорумдар, телемарафондар портфолио сияқты инновациялық технологиялар, оқудағы және тәрбиелеудегі, өмірлік дағдыларды қалыптастыру жөніндегі тренингтер, соның ішін әлеуметтік тәлімдегі және т.б. жеке-дара жетістіктер.

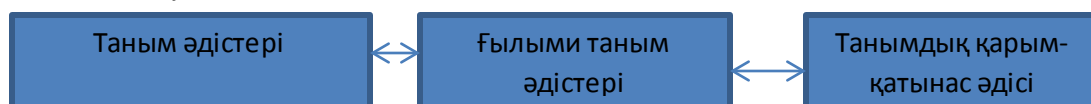
Жаңаша форматтағы әдіс- тәсілдер оқу үрдісіне - тіршілік және әрекет етудің даму динамикасы ерекшелігіне, қашықтықтан оқытудың өзгешелігінің жәй жеке тұлғаның қоғамның және мемлекеттің талаптары мен әлеуметтік пайдалы білім алуына, сеніміне, мінез- құлықтың сапасы мен өзгешелігіне, тәлім- тәжірибесімен қатынасына негізделген жаңалық енгізуге бағыттайды[3]. Интерактивті ұғымы – өзара әрекет ету бейімділігін білдіреді. Немесе әңгімелесу, әлде кіммен не болмаса, әлде немен сұхбаттасу режимінде жүзеге асырылады. Демек, интерактивті оқыту- бұл ең алдымен сұхбаттасып оқыту, оның негізін оқытушы мен білім алушының өзара әрекет етуі құрайды. Бұл өзара әрекеттестіктің ерекшелігі:

- Білім субъектілерінің белгілі мақсатта тоғысуы (тақырып бойынша)
- Күрделі мәселелер шешуде немесе тапсырмаларды бірге қарастыру , яғни біржақты шығармашылық кеңістіктің бірігуі;
- Тапсырмаларды шешуде әдістер- тәсілдермен құралдарды қолдануда таңдау жасай білу;
- Жақын эмоциялық жағдайларда қалыпты күйге бірге түсуінен, тапсырмаларды қабылдау мен жүзеге асыруда бойда болатын үндес сезімдерді бастан кешуінен тұрады.

Қазіргі уақытта цифрлі педагогиканы пайдалану кезінде білім алушылар түсіну процесіне толық қанды қатысушылар болады, оның тәжірибесі оқу танымының негізгі қайнар көзі қызметін атқарады[4]. Қытайдың бір нақыл сөзінде: « Маған айтшы –мен ұмытып қаламы: маған көрсетші-менің есімде қалады: өзіме істетші- мен сонда түсінемін»- деді. Оқыту әдістерінің табиғаты бар. Ғылыми негізделген оқыту әдістері жаратылыстану және қоғамдық ғылыми таным әдістеріне сүйенеді. Алдыңғы қатарлы тәжірибелерді қорытудың үлкен маңызы бар. Зертханалық және эксперименттік зерттеулер ұйымдастырылады. Теориялық және реалды модельдер жасалады құжаттарды және түп нұсқаларды зерттеу жүргізіледі. Ғылыми ақпараттар: деректер, ақпараттар, қортындылар, гипотеза(болжамдар), тұжырымдар, теориялық мақалалар, кітаптар, ғылыми қорытулар, баяндамалар пайдаланылады және иллюстрациялар, модельдер көрсетіледі[6]. Талқылау, пікір сайыс, көпшілік алдында қорғау, ғылыми айтыс үстінде ақиқат айқындалады. Дидактиканың міндетті балалардың өмір тәжірибиесінің жас ерекшеліктерін ескере отырып, қорытылған педагогикалық әдістерді оқушылардың күнделікті және ғылыми танымдарын қатынасқа ендіру болып табылады. Осылардың нәтижесінде оқытушы мен шәкірттердің оқыту процесіндегі өзара әрекетінің, яғни оқыту әдісінің белгілі жүйесі қалыптасады.

Сурет №2

Оқыту әдісінің табиғи негізі былайша кескінделеді:



Кәсіби педагогикалық қатынас мәдениетінің негізгі т құрамдас мазмұндық компоненттеріне жататындар:

- Оқушылар алдында сөйлеу
- Сыртқы пішін мәдениеті
- оқушылармен өзара педагогикалық мақсатты көздеген қарым- қатынас м
- Фонациялық мәдениеті, яғни қатынаста тілдік дыбыстарын қолдану
- Сынып алдында өзін-өзі ұстауы
- Түсіндіру барысында сөз сапғай алуы
- оқу құрал- жабдықтарды пайдалану қолдану мәдениеті
- қарым- қатынас стиль мәдениеті
- өзара түсіністілік
- Кері байланыс жасау
- Педагогикалық такт
- Педагогтің беделі
- педагогикалық талаптар

XXI ғасыр – өркениет дамуының посиндустриялық кезеңі. Өркениеттің даму кезеңін ауыстыру, білім жүйесін ауыстыру қажеттілігін білім үлгісін қайта қарауды алға тартады. Мұнда адамның білімі, тәжірибесі және құндылық бағдарламалы бастапқы фактор болады. Бұл – ақпараттық қоғам дәуір, технологиялық мәдениет дәуірі, айналадағы дүниеге, адамның денсаулығына мұқият қарау дәуірі .

Әдебиет

1. С.Қ. Мұхамбетова. Педагогика және педагогикалық технологиялар. Ақтөбе, 2010
2. Қазақтың тәлім ой- пікір анатологиясы. Алматы, 2004
3. Сериков В.В. Образование и личность. Теория и парактика проектирования педагогических систем. –М., 2007
4. Степанов Е.Н., Лузина Л.М. Педагогу о современных подходах и концепциях воспитания. М., 2002
5. Әдібай Табылдиев. Қазақ этнопедагогикасы, оқу құралы, Алматы, 2012
6. Диалектическая логика формы и методы познания Под ред. Абдильдина Ж.М. Алматы, 2005
7. Ж.А. Жүсіпова. Педагогикалық шеберлік- Алматы, 2014

ӘОЖ: 371. 31

САБАҚТЫ ЗЕРТТЕУ- ОҚУ МЕН ОҚЫТУ САПАСЫН ЖАҚСАРТУДЫҢ ТИІМДІ ТӘСІЛІ

Жұматай Раушан Ахметбекқызы
Тойшыбекова Гүльмира Мырзақелдыевна
Б. Момышұлы атындағы №45 қазақ классикалық гимназиясы, Тараз қ.

Кілтгісөздер: *Lesson Study, сабақты зерттеу, саралау әдісі, жоспарлау, оқыту, бақылау, талдау, құжаттау.*

Аннотация

Бұл мақалада гимназиядағы бастауыш сынып мұғалімдерінің Lesson Study циклін жүргізу, бақылау, талдау жұмыстары мен оның нәтижесі көрініс тапқан.

Аннотация

В этой статье нашли отражение анализ , исследование и результаты проделанной работы по Lesson study учителей начальных классов.

Аннотация

This article shows the process, observation, analysis and results of the Lesson study cycle of primary school teachers in the gymnasium.

Қазіргі өзгермелі қоғамда әр педагогтың басты мақсаты – өзінің кәсіби деңгейін үнемі дамытып отыру. Дамытудың ең тиімді әрі қолжетімді түрі: Сабақты зерттеу (Lesson Study) әдісі. Сабақты зерттеу әдісі (Lesson Study) мұғалімдердің кәсіби біліктілігін тұрақты түрде дамытудың тиімді тәсілі болып табылады. [1]

Lesson Study-ға жоспарлау, оқыту, бақылау, оқу мен оқытуды талдау, өз қорытындыларын құжаттай отырып, бірлесе жүзеге асыратын мұғалімдер тобы қатысады. Lesson Study циклін жүргізу кезінде мұғалімдер жаңалықтар енгізе алады немесе педагогикалық тәсілдерді жетілдіре алады. Содан кейін әріптестеріне ашық Lesson Study өткізіп және олардың жұмысын сипаттай отырып құжатты жариялау арқылы тәжірибелерімен бөліседі. [3]

Біздің гимназияда Lesson Study топтарының жұмысы төрт сабақтық циклден құралады, өйткені бір немесе екі сабақ арқылы зерттеу мақсатына жету екігалай.

Қазіргі жаңартылған білім беру мазмұнында оқытуды жақсартудың бірден бір тиімді тәсілі саралау әдісі екені белгілі, біз Lesson Study тобының мұғалімдері осы саралау тәсілдерінің түрлерін математика пәні бойынша сабақта қолданып, тиімділігін анықтауды алдымызға мақсат етіп қойдық.

Lesson Study-ды мынадай қадамдар арқылы ұйымдастырдық:

1) Lesson Study тобын құру;

2) Lesson Study-дың зерттеу сұрағын тандап, мақсатын айқындап, күтілетін нәтижелерді болжау;

3) Сабақты бірлесе жоспарлау;

4) Бақыланатын оқушыларды, бақылау барысында қолданылатын құралдарды, қадағалау, сұхбат алу түрлерін тандау. [2]

Сабақ барысында:

1) Lesson Study сабағының өтілуі;

2) А, В, С деңгейдегі оқушыларды бақылау.

Сабақтан кейін:

1) Оқушылардан сабақтан кейін сұхбат алу;

Өтілген сабақты талқылау, сабақ жоспарына өзгерістер енгізу, сабақтың сәтті тұстарын анықтап, сәтсіз тұстарын жетілдіру мақсатында әдіс-тәсілдер тандау.

Біздің фокус тобымыз «Математика пәнінде саралаудың «Тапсырма», «Қолдау», «Қарқын» әдістерін қолдану арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын қаншалықты арттыруға болады?» деген зерттеу сұрағын алдық. Алғашқы отырыста әріптестер өзара сұхбаттасып, әр сабақ жоспарын бірлесіп құрдық. Жоспар бойынша өтілген сабақты талдап, сәтті және сәтсіз тұстарын анықтап, сабақта қолданатын әдіс-тәсілдерді өзгертіп, бірлесе жұмыс жасадық. Сабақ өткізу мұғалімдерге бұрынғы кездегідей қорқыныш, қобалжу туғызған жоқ, себебі өткізетін деп жатқан сабақ әріптестерімен бірлесіп, талқыланып, ынтымақтасып жасалған соң, мұғалімде үлкен сенімділік пайда болды. Топ мүшелерінің отырысы кезінде А, В, С деңгейлі оқушыларды да белгілеп, әр сабақ барысында осы оқушылардың өсу динамикасын, өзгерістерін тұрақты бақылап отыру келісілді. Айта кетерлігі, Lesson Study тобына біріккен мұғалімдердің еңбек өтілі әр түрлі, 6 жылмен 30 жыл аралығында, бұл жағдай әріптестер арасында олардың бір-бірін қолдауын арттырды.

Сабақтың алдындағы кездесуде сабақты зерттеуші мұғалімдердің сабақ үстінде атқаратын қызметтері бөлініп берілді, сабақты бақылау парақтары таратылды.

Әр сабақ соңында өткізілген сабақ талданып, ұсыныстар айтылып, бақылаудағы оқушылар талданып отырды.

Зерттеу сабағынан кейін талқылауға жиналғанда талдау мынадай сұрақтарға негізделді:

- Білім алушылар оқу мақсатына қаншалықты қол жеткізді?

- Математика сабағында саралаудың «Тапсырма», «Қолдау», «Қарқын» әдістерін қолдану арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын қаншалықты арттыра алдық? Алдын-ала А, В, С оқушының іс-әрекетіне жасаған болжамымыз бен олардың сабақтағы жасаған нақты іс-әрекеттерін салыстыра талдаймыз.

Зерттеу сабағында мынадай әдіс-тәсілдер, тапсырмалар қолданылды:

1-кесте

<i>Әдіс-тәсілдер</i>	<i>Тапсырма түрлері</i>
<i>Тапсырма</i>	<i>Жедел жауап</i>
<i>Қолдау</i>	<i>Кім жылдам?</i>
<i>Қарқын</i>	<i>Ыстық картоп</i>
<i>Ой қозғау</i>	<i>Ойлан, тап!</i>
<i>«Ия», «Жоқ»</i>	<i>Тізбекті жалғастыр</i>

Математика пәнін оқытуда саралап оқытудың «Тапсырма», «Қолдау», «Қарқын» тәсілдері арқылы білім алушылардың функционалдық сауаттылығын арттырып, оқу мақсатына жетуіне ықпал еттік. Тапсырма жеңілден күрделіге қарай беріліп, қолдауды қажет ететін оқушыларға мұғалім тарапынан сабақтың өн бойында қолдау көрсетіліп отырды. А деңгейдегі оқушыларды қолдау мақсатында күрделілігі жоғары тапсырмалар берілді. Алдағы уақытта В деңгейдегі балаларға қолдау көрсетіп, А деңгейге көтерілуіне, С деңгейіндегі балалармен жеке жұмыс жасап, В деңгейге жетуіне ықпал жасаймыз.

Балаларда барлық арифметикалық амалдарға берілген жай есептердің шешуін санды өрнектер және теңдеулер түрінде модельдеу дағдылары қалыптасты, функционалдық сауаттылықтары артты. Сабақтағы түрлі тапсырмаларды орындау арқылы білім алушылардың сабаққа қызығушылықтары арта түсті.

2-кесте

Оқушылар үшін SWOT талдау	
<i>Мүмкіндіктері: Түрлі деңгейдегі тапсырмаларды орындауына мүмкіндік берілді</i>	<i>Күшті жағы: «Қарқын», «Қолдау», «Тапсырма» тәсілдері арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын, пәнге қызығушылығын арттыруға ықпал жасады</i>
<i>Қауіптер: «Қарқын» тапсырмаларын орындау қолдауды қажет ететін оқушыларда уақыт тапшылығын туғызды</i>	<i>Әлсіз жағы: Оқушылардың тапсырмалардың кейбір түрлерімен жұмыс жасау дағдысы қалыптаспағандықтан, тапсырмаларды орындау барысында қиындықтар туындады</i>

3-кесте

Мұғалімдер үшін SWOT талдау	
<i>Мүмкіндіктері: Түрлі деңгейдегі тапсырмалармен жұмыс істеу және дайындау дағдысы жетілдірілді</i>	<i>Күшті жағы: Оқу мақсатына сай есепті теңдеу құру арқылы шешу алгоритмдері, оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыруға бағытталған тапсырмалар құрастырылды</i>

<p><i>Қауіптер:</i> Оқу мақсатына сай “Қарқын” тапсырмаларын пайдалану жоғары деңгейлі оқушыларға ғана бағытталды</p>	<p><i>Әлсіз жағы:</i> Кейбір оқушылардың күрделі тапсырмаларды орындау төмендігін жою жолдары қарастырылды</p>
---	--

Зерттеу сабақтарынан көрініс:



Зерттеу сабақтары мұғалімге де оқушыларға пайдасы болды деп есептейміз, себебі мұғалімдер бірлесіп, бір-бірінің сабақтарын талдап, ақылдасып, кеңесіп, бір-біріне ұсыныс айтып, ынтымақтасып жұмыс жасады. Әр сабақ соңындағы талдауларда оқушылардың сыни тұрғыда дамуын жетілдіру, ойлау деңгейін жоғары деңгейге жеткізу мақсаттары баса айтылып отырды. Алдағы зерттеу сабақтарында Саралап оқытудың әдістері арқылы балалардың функционалдық сауаттылығын арттыруға бағытталған жұмыстар жүргізу көзделді.

Бақылауға алынған А, В, С деңгейлі оқушылар үнемі назарда болды. Әріптестер оқушылар бойындағы өзгерістерді саралай келе сабақты зерттеу сабақтарының тиімділігіне тағы бір көз жеткізіп, әрі қарай тұрақты түрде, келесі циклдерді бірлесіп жүргізе беруді мақсат етіп отыр.

Әдебиет

1. **Пит Дадли**, «Lesson Study: теория и практика применения», **2015 ж.**
2. **Т. Чичибу**, «Исследование урока» , **2013 ж.**
3. **Б. Ғабдоллақызы**, «Lesson Study». Әдістемелік құрал. Астана қ., «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, **2015 ж.**

МАЗМУНЫ

ПЛЕНАРЛЫҚ БАЯНДАМАЛАР

М.Х.Дулати атындағы Тараз өңірлік университетінің Басқарма Төрағасы – Мұхтар Қазбекұлы БАЙЖҰМАНОВ	3
Солиев Илхом Собирович МЕТОД ПРОЕКТОВ КАК ИННОВАЦИОННАЯ ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ТЕХНОЛОГИЯ В ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ	4
Сулайманова Рахат Токтогуловна ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ПОДГОТОВКИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ В СОВРЕМЕННОМ КЫРГЫЗСТАНЕ	8
К.К. Жампеисова, Н.Н. Хан, Ш.Ж. Колумбаева ИНТЕГРАЦИЯ И ИНТЕГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В ВЫСШЕМ ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ОБРАЗОВАНИИ	14
Ela Ayşe Köksal CONTRIBUTION OF VIRTUAL MUSEUM TO NATURE OF SCIENCE VIEWS OF TEACHER CANDIDATES	17
БАЙДЖАНОВ Бекзод Хаитбаевич ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ	21
КАЛИМЖАНОВА Роза Лаиковна РАЗВИТИЕ МЕТАКОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ	24
Л.И. Пономарева Н.В. Скоробогатова УПРАВЛЕНЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ПРОЦЕССА СТАНОВЛЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ МОЛОДОГО ПЕДАГОГА	29

СЕКЦИЯ 1. ҮЗДІКСІЗ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ: ӨЗЕКТІ ПРОБЛЕМАЛАРЫ МЕН БОЛАШАҒЫ

Абдылдаева Т.Ч., Адылбекқызы Г. РЕЛИГИЯ И ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ МОЛОДЕЖИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ	33
Ш.С.Сатиева, А.Ө.Өнербекова ЖОО-НЫҢ ОҚУ ҮРДЕСІНДЕГІ ЗАМАНАУИ СТУДЕНТТІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ПОРТРЕТІ	39
З.Н.Кудебаева, Ж. С.Раимбаева ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ	42
Р.Б. Ордабаева ПАТРИОТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ АЙҚЫНДАЙТЫН ТӘРБИЕ ЖҮЙЕСІ ЖӘНЕ ПАТРИОТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ФАКТОРЛАРЫ	47
Рустембеков М.К. ТВОРЧЕСТВО И ЛИЧНОСТЬ: ИЗУЧЕНИЕ СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ	50
Ә.Мархаба АЛТЫН ОРДА ТАРИХЫН МЕКТЕПТЕ ОҚЫТУ МАЗМУНЫН ЖАҢАЛАУ МӘСЕЛЕЛЕРІ	55
Б.А.Есенбаева ПЕДАГОГ – ТАЛАБЫ ТЫМ ЖОҒАРЫ МАМАНДЫҚ!	59
Н.Б.Сейдахметова ИНФОРМАТИКА САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ	62
А.А.Муханова, Б.А.Мұрат ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ МЕКТЕПТЕ ҚОЛДАНУ ТИІМДІЛІГІ	65

Гоева Т.А. ИННОВАЦИОННАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПЕДАГОГА В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ	68
Mamischeva B.B. PEDAGOGICAL BASIS OF TRAINING STUDENTS IN RESEARCH METHODS	71
Худайбергенова Д.А. РОЛЬ ПЕДАГОГА В ПОВЫШЕНИИ УРОВНЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ	74
Н.Р. Аманова ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР НЕГІЗІНДЕ МЕКТЕП БІЛІМ АЛУШЫЛАРЫН ОТАНШЫЛДЫҚҚА ТӘРБИЕЛЕУ МӘСЕЛЕСІ	77
Т.Е Барбол ЖАЗЫҚТЫҚТАҒЫ ГЕОМЕТРИЯЛЫҚ САЛУЛАР	80
Еримова А.Т., Тулебаева А.А. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ	85
А.С. Фельк ТВОРЧЕСКАЯ РАБОТА – ЭФФЕКТИВНЫЙ ПУТЬ К ВЫСОКОМУ МЫШЛЕНИЮ	89
Ғ.А. Сахова СЫН ЕСІМНІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ НЕГІЗІ	90
Р.Б. Алимбеков ДЕНЕ ҚУАТЫ ҚАСИЕТТЕРІН ДАМУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ	94

СЕКЦИЯ 2. ХХІ ҒАСЫРДАҒЫ ЦИФРЛЫ БІЛІМ БЕРУ: ЗАМАНАУИ МҰҒАЛІМ ТҰЛҒАСЫ

К.Д.Бузаубакова ЦИФРЛЫ ОРТАДАҒЫ БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТИҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ	99
Ауезова А.А. СОВРЕМЕННЫЙ ПОДХОД К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИИ В ДОШКОЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ	104
Г.Қ. Әжібек ВИРТУАЛДЫҚ ШЫНДЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН БІЛІМ БЕРУДЕ ҚОЛДАНУ	108
А.С. Темірғалиева КЕЙС-СТАДИ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ МАМАНДЫҚҚА БАҒЫТТАЛҒАН ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ӘЛЕУЕТІ	111
Байгашева В.Т. ПЕДАГОГ И ЦИФРОВОЕ ОБРАЗОВАНИЕ	115
А.А. Әбуша ИНФОРМАТИКА ПӘНІН ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ МАЗМҰНЫ АЯСЫНДА ОҚЫТУДЫҢ ӨЗІНДІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	119
Б.А. Чолбаева ЭЛЕКТРОНДЫ ПОРТФОЛИОНЫҢ ЖАСАЛУ ЖОЛДАРЫ	121
И.Д. Абуова ЦИФРЛЫ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНЕ КӨШУ – ЗАМАН ТАЛАБЫ	124
А.С. Раисова, Г.С. Меркибекова САБАҚТА АКТ ҚҰРАЛДАРЫН ҚОЛДАНУ	127
Ж.К. Танабекова ОҚУШЫЛАРДЫҢ АҒЫЛШЫН ТІЛІН ӨЗ БЕТІНШЕ ОҚУ БАРЫСЫНДА АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ МАҢЫЗЫ	130
Е.И. Омарова ХХІ ҒАСЫР МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ КӘСІБИ ТҰЛҒАСЫ МЕН ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ	133

**СЕКЦИЯ 3. ПЕДАГОГИКАЛЫҚ КАДРЛАРДЫ ДАЯРЛАУДЫҢ ЗАМАНАУИ
ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ: ӘЛЕМДІК ТӘЖІРБИЕ, ИННОВАЦИЯЛЫҚ
ӘДІСТЕМЕ**

Юлдашева Д.М., Холматова Ё.Б. ИННОВАЦИОННЫЙ МЕТОД ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КРЕОЛИЗОВАННОГО ТЕКСТА В РЕЧЕВОМ РАЗВИТИИ ДОШКОЛЬНИКОВ	136
А.С.Амирова ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНДА ГИБРИДТІ ОҚЫТУДА «ХАЙФЛЕКС» (HYFLEX) ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ МАҢЫЗЫ	138
Г.Б.Идрисова ДӘСТҮРЛІ ҚАЗАҚ ҚОҒАМЫ ТАРИХЫН МОДЕРНИЗАЦИЯ ТҰЖЫРЫМЫМЕН ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕСІ	143
Т.Р.Байлыбеков МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДА КОММУНИКАТИВТІК ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ӘДІСТЕМЕСІ	149
Р.А.Бигабылова МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ МЕКЕМЕЛЕРДЕ ДЕНЕ ТӘРБИЕСІНІҢ МӘНІ МЕН ЕРЕКШЕЛІГІ	154
Абдрасилов А.И., Джумашева А.С. КӨРКЕМ ЕҢБЕК ПӘНІНЕ ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢА ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІН ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН ДАМУ ОТЫРЫП ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН ДАМУ ОТЫРЫП ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН ДАМУ	157
Б. К. Шайкыбекова ӨРКЕНДЕУ ҮШІН САПАЛЫ БІЛІМ АЛУ МАҢЫЗДЫ	159
Р. А. Жұматай Г. М. Тойшыбекова САБАҚТЫ ЗЕРТТЕУ- ОҚУ МЕН ОҚЫТУ САПАСЫН ЖАҚСARTУДЫҢ ТИІМДІ ТӘСІЛІ	161

Педагогика ғылымдарының докторы, ҚПҒА академигі
БУЗАУБАКОВА КЛАРА ЖАЙДАРБЕКҚЫЗЫНЫҢ
60 жылдық мерейтойына арналған
«Үздіксіз педагогикалық білім беру:
инновациялық парадигма, технология және әдістеме» атты
Халықаралық педагогикалық оқуларының
МАТЕРИАЛДАРЫ

МАТЕРИАЛЫ

Международных педагогических чтений
«Непрерывное педагогическое образование: инновационная парадигма, технология и
методика», посвященные
60-летнему юбилею доктора педагогических наук, академика АПНК
БУЗАУБАКОВОЙ КЛАРЫ ДЖАЙДАРБЕКОВНЫ

MATERIALS

International Pedagogical Readings
«Continuing pedagogical education: innovative paradigm, technology and methodology»,
dedicated to the 60th anniversary of
Doctor of Pedagogical Sciences, Academician of KPGA
KLARA ZAYDARBEKKYZY BUZAUBAKOVA

ТОМ 1

Жауапты редактор:
Техникалық редактор:
Редакциялық сектор жетекшісі:
Компьютерлік беттеу:

К.Д. Бузаубакова
А.И. Абдрасилов
М.М. Саменов
Г.Н. Дауирбекова

Баспаға 13.03.2023 ж. қол қойылды.
Пішімі 60/80 1/16. Есепті беті 20,0; шартты беті 18,2
Таралымы: 50. Тапсырыс: 821

М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті
«Dulaty university» баспасы
080012, Тараз қаласы, Сулейменова көшесі, 11